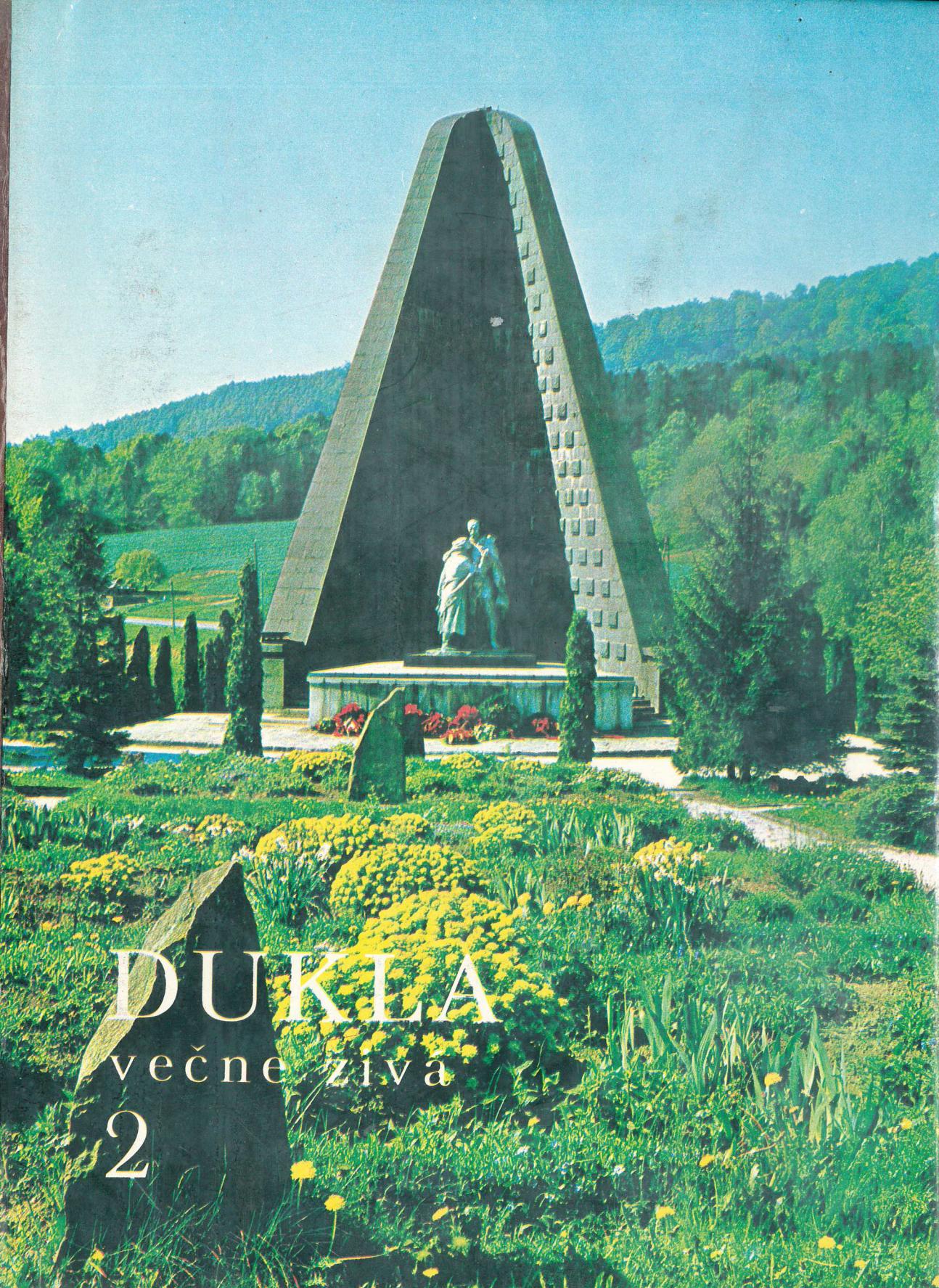

N34501/7

DUKLA VEČNE ŽIVÁ

DUKLA
večne živá
2

83 - 012 - 75
02 - Kčs - 25.-

DUKLA VEČNE ŽIVÁ 2

Zborník spomienok účastníkov
Karpatsko - dukelskej operácie

Dukelské múzeum vo Svidníku
1975

Úvod

R-85

Dukelské múzeum vo Svidníku vydáva druhé číslo zborníka — Dukla večne živá — zostavené zo spomienok priamych účastníkov Karpatsko-dukelskej operácie na ľažké boje za oslobodenie Československa spod fašistickej okupácie.

Zborník vychádza k 31. výročiu bojov o Duklu.

Zámerom zostavovateľov tohto zborníka bolo zozbierať a spracovať spomienky účastníkov operácie tak, aby dokumentovali živým slovom túto význačnú kapitolu našich novodobých dejín.

Zborník svojím obsahom čiastočne vyplňa medzeru v dejinách protifašistického a národnoslobodzovacieho boja v Československu. Zvýrazňuje bojovú družbu československých a sovietskych bojovníkov spečatenú krvou v spoločnom boji za slobodu Československej republiky v druhej svetovej vojne.

Spomienky účastníkov ožívujú atmosféru skutočného boja i bežný frontový život v jednotkách 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Spomínajú na bojových druhotov i padlých kamarátov, na bojové hrdinstvá i víťazstvá, ale i na smutné, ľažké, neznesiteľné bojové frontové dni a noci, na dediny a mestá vypálené fašistami.

Pri čítaní týchto spomienok sa pred čitateľom odvíja epopeja Karpatsko-dukelskej operácie. Ako na filmovom plátnе navádzajú atmosféru boja s výbuchmi granátov a min, nepríjemným zápachom pušného prachu a trhavín, rachotom guľometov, streľbou z pušiek a samopalov — ľažký boj na Dukle. Trval skoro tri mesiace (od 8. septembra do 28. novembra 1944). To je priama pomoc Slovenskému národnému povstaniu (operácia na seba viazala 18 elitných nemeckých divízií zo skupiny armád „Heinrich“), to je začiatok priameho oslobodzovania Československa od fašistických okupantov, ktoré skončilo víťazne!

Dukla sa stala symbolom priateľstva československého a sovietskeho ľudu. Tu, v krvavých bojoch bolo spečatené, aby žilo večne.

Do zborníka prispeli väčšinou tí, čo prešli ohňom skúšok bojov na Dukle, aby zanechali pre ďalšie generácie vo svojich spo-

mienkach dramatický dej, ktorý sa tu odohral za slobodu našej vlasti, za šťastnú prítomnosť i zajtrajšok nás všetkých.

Na bojovú družbu, priateľstvo, na hrdinské činy, obetavosť i odvahu, na vysokú bojovú morálku i obete 359. sovietskej divízie, ktorá hrdinsky bojovala v zostave 38. sovietskej armády I. UF pri dobývaní čs. hraníc v Dukelskom priesmyku, spomína vo svojom príspevku priamy účastník Karpatsko-dukelskej operácie, generálmajor František Novek.

Túto kapitolu značne dopĺňa i príspevok o 2. čs. paradesantnej brigáde, ktorá sa v dňoch od 12. do 19. septembra 1944 zúčastnila dukelských bojov na poľskom území, v priestore Rymanowa, Beska a Nowosielca. Brigáda bola potom 19. septembra 1944 stiahnutá z frontového úseku a letecky prepravená z hraničného letiska na pomoc povstaleckému Slovensku.

Autori jednotlivých príspevkov sú príslušníci 1. čs. armádneho zboru, v bojoch na Dukle vedení ich najvyšším veliteľom — armádnym generálom Ludvíkom Svobodom, na ktorého si s láskou spomínajú.

Publikácia, ktorú verejnosti predkladáme, obsahuje 24 príspevkov a desiatky fotografií i frontové zábery z archívu Dukelského múzea, z ktorých mnohé doposiaľ neboli publikované.

Približuje čitateľovi bojový dramatický príbeh hrdinských dukelských bojov za oslobodenie našej vlasti.

Ivan M i n d o š,
prom. pedagóg,
riaditeľ Dukelského
múzea vo Svidníku

Generálmajor FRANTIŠEK NOVEK

Družba spečatená krvou

„Októbrové dni sa podobali septembrovým. V urputnosti bojov sa v ničom nelíšili. Velenie 38. armády siahlo k ďalšiemu manévrui: smer hlavného náporu, dosiaľ vedený pásmom nášho zboru, preložilo vpravo od nás. A tam poslalo aj československý zbor, aby v lesoch v priestore Medvedzie a pri osade Vyšná Pisaná vystriedal v priebehu 18. októbra sovietsku 359. divíziu.“

Generál Ludvík Svoboda „Z Buzuluku do Prahy“
6. vydanie, rok 1970, strana 293.

Ako je známe, spoločný boj sovietskych a československých vojsk za bezprostredné oslobodenie našej vlasti z nemecko-fašistického jarma sa začal 8. septembra 1944 útokom od poľského mestečka Krosno. Odtiaľ sme si začali prebíjať cestu cez opevnené karpatské hrebene k čs. hraniciam na pomoc bojujúcemu slovenskému ľudu, ktorý povstal proti hitlerovským utlačovateľom a ich domácim zapredancom.

Kto sa zúčastnil týchto oslobodzovacích bojov v Karpatoch, nikdy nezabudne na dlhé dni a noci útrap. Tvrde boje zúrili nepretržite.

Ťažko, veľmi ťažko, krok za krokom postupujeme vpred, stále bližšie k nášmu domovu. V smere nášho postupu sú už oslobođené poľské dedinky Nová Ves, Swenty Jan, Tylawa, Smereczna, Barwinek a Zyndranowa. Z tejto poslednej obce, tiahnucej sa v doline, oddelujú nás od československých hraníc už len svahy dedinských polí.

Ťažký postup našich vojsk ešte sťažuje počasie. Neskorá jeseň v Karpatoch býva veľmi nepríjemná, ale tohto roku je k nám zvlášť macošská. Neprestajné studené dažde. Všetko je rozmoknuté. Všade žltá čvachtanica, mazlavá hlina sa lepí na nohy. Blata po kolená, každú chvíľu z neho musíme vytláčať zapadnuté autá. Vojaci sú premočení do poslednej nitky. A takí unavení, že spia postoačky. Ale bojová morálka vojsk aj za týchto podmienok, pre človeka takmer neznesiteľných, je na vysokej úrovni: cítime dych rodných krajov, ktoré sú už na dosah ruky.

V posledných septembrových dňoch a začiatkom októbra vojácká Prvého československého armádneho zboru pokračujú v útoku pozdĺž hlavnej cesty: mesto Dukla — Dukelský priesmyk. Sovietske velenie spravodlivo rozhodlo, aby na naše územie prvý vstúpil československý vojak.

Ten šťastný, nezabudnuteľný deň — 6. október 1944 — skutočne prišiel. Takmer po mesiaci ťažkých bojov sme teraz pevne stáli na rodnej zemi. A po šiestich rokoch utrpenia opäť zaviali na hraniciach našej vlasti zástavy Československej republiky. Dobytie Dukelského priesmyku malo skutočne historický význam. Vstup Prvého čs. armádneho zboru v ZSSR na oslobodené územie našej vlasti umožnil zrod československej ľudovej armády, ktorej sa stal jadrom.

Z dobytia pohraničných karpatských hrebeňov mali nesmiernu radosť aj príslušníci sovietskych vojsk. Už vtedy to chápali ako pomoc spriateľenému ľudu, aby sa mohol osloboodiť spod fašistického jarma. Ešte aj dnes, s odstupom času, si spomínam na ten pamätný deň:

Sedeli sme spolu so sovietskymi inštruktormi nášho tretieho delostreleckého pluku — kapitánom Vasilijom Humeniukom, nadporučíkom Krylovom a dvoma podporučíkmi. Práve „zahráli“ kaťuše. Ich smrtonosný oheň spaľoval všetko. Nadporučík Krylov sa oprel o starú šabľu ešte z čias cárovania etra I., ktorú našiel v lese pri zabitém vojakovi a ticho si pospevoval pesničku, ktorú sám zložil: „Nezabudneme, ako sme na západe prekročili Karpaty. Na tie dni, súdruh, budeš často spomínať...“

Bok po boku s našimi vojakmi bojovali na československej hranici okrem mnohých iných jednotiek 38. sovietskej armády aj jednotky 359. sovietskej divízie.

So slávnou bojovou cestou tejto divízie, s jej životom aj ľuďmi chcem v týchto spomienkach aspoň čiastočne oboznámiť našich čitateľov, aby vedeli, že sovietski vojaci pred tridsať jeden rokmi neľutovali položiť svoje životy pri oslobodzovaní Československa. A čo všetko museli prežiť, čo museli prekonať za dlhé roky vojny!

Pre veliteľa 1194. streleckého pluku tejto divízie — hrdinu ZSSR plukovníka Hukasa Madojana — sa skončila vojna práve dňa 6. októbra v Dukelskom priesmyku. Ešte dnes spomína na spočné boje o osady Jašiska, Barwinek, Krajná Porubka, Nižná Pisaná, Dobroslava a Nižný Komárnik:

„V noci z piateho na šiesteho októbra boli naše a československé vojská pripravené k útoku na priesmyk. Delostrelectvo celú noc ničilo palebné postavenia nepriateľa, zneškodňovalo jeho drôtené prekážky. Teraz nastal náš čas. Náš pluk úspešne poštúpil vpred. Zničil nepriateľa na svojom úseku a obsadił Nižný

Komárnik. Hitlerovci sa úporne bránili. K večeru 6. októbra naše vojská postúpili len 3—5 km južne od priesmyku a zastavili sa pred novou líniou obrany fašistických vojsk. Znova sa rozpútali tvrdé boje. Niektoré výšiny niekoľkokrát prešli z rúk do rúk. Nás pluk prenikol v noci k hore Jama a dobyl výšinu 599. Všetko dookola tu bolo zamínované. Tma by sa dala krájať. Pamätám sa — posledný záblesk ohňa hned' pri mne, potom som už nič nevidel, ani nepočul. Všetko zmizlo. Prebral som sa až v nemocnici. Viac som sa už na front nevrátil...“

Plukovník Hukas Madojan teraz žije a pracuje v Jerevane, hlavnom meste sovietskeho Arménska.

V posledných rokoch som mal za pobytu v Sovietskom zväze priležitosť podieľať sa spolu s ďalšími veteránmi Veľkej vlasteneckej vojny, pod vedením hrdinu ZSSR Ivana Kandaurova, na vydaní zborníka o hrdinských činoch tejto divízie. Presný názov: 359. jarcevská strelecká divízia, vyznamenaná radom Červenej zástavy a Leninovým radom. Sformovala sa na jeseň roku 1941 v Permskej oblasti na Urale. Väčšinu jej príslušníkov tvorili tvrdí uralskí chlapci. Táto divízia mala za vojny niekoľko veliteľov. Posledný z nich — generálmajor Piotr Pavlovič Kosolapov — zomrel v roku 1953. Divízia sa zúčastnila na rozhodujúcich bojoch pri obrane Moskvy. Oslobodzovala mestá Kalinin, Jarcevo, Smolensk, Lvov a mnoho ďalších sovietskych i poľských miest a dedín. Vojnu zakončila vo Wroclawi.

Od 15. decembra 1941 do 1. marca 1942 bola nepretržite nasadená v bojoch. Za ten čas prešla viac ako 200 km a oslobodila 187 obcí. Veľké straty spôsobila jednotkám SS — divíziu Reich, 11. pešiemu pluku SS a peším praporom Vodca a Brauchitsch.

Od 1. marca až do konca júla 1942 bojovala na Volge v rámci 30. armády generála Dmitrija Leļjušenka, známeho aj u nás. Tu oslobodila obce Klepino, Lebzino, Neľubovo a Vorobiovo. Od júla bola nasadená na rževskom smere. V bojoch o mesto Ržev vykonal hrdinský čin guľometčík 1194. streleckého pluku Dmitrij Słopkin. Priamo z bojovej línie poslal lístok komisárovi pluku: „Súdruh komisár! Včera ste ma prijali za kandidáta komunistickej strany. Prisahal som, že sa budem biť s nepriateľom do poslednej kvapky krvi. Teraz som ranený do hlavy. Nepočujem na pravé ucho, ale bojovú líniu neopustím. Už ako ranený som zničil ďalších štyroch Nemcov. Nech tak bojuje každý.“ Toto boli jeho posledné slová. Dmitrij Słopkin v tom boji zahynul. Zničil celkom 42 fašistov. Za hrdinstvo ho navždy zapísali do zoznamu príslušníkov divízie.

V auguste roku 1943 divízia bojovala o mesto Jarcevo a železničnú stanicu, ktoré tvorili bránu na Smolensk. Tu Uralci roz-

drvili nemeckú 253. pešiu divíziu, ktorá mala značné bojové skúsenosti, zúčastnila sa okupácie Belgicka, Holandska a Francúzska. Za oslobodenie Jarceva divízia dostala čestné pomenovanie „Jarcevská“.

V bojoch o Smolensk sa navždy preslávil veliteľ batérie 924. delostreleckého pluku tejto divízie kapitán Heriajnov; keď sa dostal do obklúčenia, dal povel k delostreleckej paľbe na seba. Zahynul, ale zabezpečil úspech tohto boja.

V októbri — novembri 1943 divízia bojuje v priestore mesta Orša, v januári — februári 1944 v 40. armáde generála Fiodora Žmačenka. Táto armáda neskôr, v roku 1945 oslobodzovala Banskú Bystricu. Na začiatku roku 1944 sa 359. divízia v rámci tejto armády zúčastnila bojov v Koršúň-ševčenkovskej operácii, kde bolo obklúčených viac ako 10 hitlerovských divízií. Zničila tam 8000 nepriateľských vojakov a oslobodila 15 obcí. Dvadsaťtretého siedmeho júla 1944 oslobodila mesto Lvov. Dva jej strelecké pluky — 1196. a 1198. vyznamenali radmi Červenej zástavy a 924. delostrelecký pluk dostal pomenovanie „Lvovský“.

V júli a v auguste 1944 divízia bojuje na Západnej Ukrajine, kde oslobodila 120 obcí. Deviateho septembra dosiahla priestor Dembica, kde zostala v obrane až do 17. septembra.

Od 19. septembra až do 15. novembra 1944 viedla najťažšie boje za celej svojej bojovej história. Od 28. septembra do 5. októbra ju dokonca operačne podriadili veliteľovi 1. čs. armádneho zboru a v zostave nášho zboru bojovala o 460. a 573. kótu. Zúčastnila sa oslobodzovania našich obcí Vyšný a Nižný Komárnik, Krajná Porúbka, Nižná Pisaná, Dobroslava. Zvlášť ťažké boje zvádzali jej príslušníci o horu Javira. Boj trval od 14. do 25. októbra. Veliteľ 924. delostreleckého pluku major Judenko rozhodol, že cez noc treba vytlačiť na susednú horu štyri delá. Na splnenie tejto úlohy pribrali 21 dobrovoľníkov z tylových jednotiek, aby pomohli za každú cenu dostať delá do svitania na určené miesto. Vytýčenú úlohu včas splnili. Ráno pešiaci začali útok za nečakanej delostreleckej paľby, čo značne prispelo k úspechu: horu Javira na koniec dobyli. Nálada medzi vojakmi bola v týchto dňoch veľmi dobrá. Napríklad červenoarmejec Kravčuk prehlásil: „Márny je zverský odpor fašistických bánd — aj tak ich vyženieme z Karpát a aj tu si otvoríme cestu na Berlín.“ Počas bojov o Javiru veliteľ minometnej čaty podporučík Zemľanskij sa v zápale boja dostal až do tyla nepriateľa. Tu sa ukryl za vyčnievajúcu veľkú skalu a vyzval svojich, aby spustili delostreleckú paľbu na neho samého. Hitlerovskí vojaci sa v panike rozutekali. Vtedy dôstojník Zemľanskij chytil opustený nemecký guľomet a ďalej ničil bezradne utekajúcich Nemcov.

Veľká bola bojová družba československých a sovietskych voja-

kov. Odvážne bojovali na čs. hraniciach príslušníci 1194. pluku pod velením hrdinu ZSSR plukovníka Madojana. K 18. októbru Prvý československý zbor za súčinnosti 359. divízie postúpil na juh od karpatských hôr 10 až 15 km, už po našom území.

Po skončení bojov v Karpatoch koncom roku 1944 premiestnili 359. divíziu do priestoru Sandomír. Odtiaľ 19. februára 1945 začala boje o mesto Wroclaw. Tieto nezabudnuteľné boje trvali až do večera 6. mája, kedy sa takmer úplne zničený nepriateľ na koniec vzdal. Za 81 dní bojov Uralci oslobodili vo Wroclawi 74 mestských štvrtí. Zničili alebo zajali viac ako 10 000 hitlerovcov. Za úspešné prelomenie nepriateľskej obrany na rieke Odre ich vyznamenali radom Červenej zástavy a za oslobodenie Wroclawi — Leninovým radom.

Slávne sú výsledky tri a pol ročnej bojovej cesty 359. divízie. Za toto obdobie prešla asi 3000 km, z toho 1800 km v bojoch. Osloboďala 22 miest, stovky obcí. Prekonala 8 vodných tokov, zúčastnila sa na likvidácii nemeckých vojsk v 18 operáciách. Zničila 42 tisíc fašistických vojakov a dôstojníkov. 14 545 jej príslušníkov vyznamenali sovietskymi i československými radmi a medailami.

Od tých čias už uplynulo 31 rokov. Čas pozvoľna zahojí aj tie najhľbiejšie vojnové rany. Na tie hrozné dni však nikdy nezabudneme. A zakaždým, keď prechádzam po mestach vtedajších bojov, ešte hmatateľnejšie pocitujem a prežívam skutočnú veľkosť ťažkých bojových dní tých čias, ktorých nemými svedkami navždy zostanú masové cintoríny v poľskom meste Dukla, v Dukelskom priesmyku, vo Svidníku, ako aj ešte stále roztratené hroby v karpatských horách. Tieto skutočnosti nech nám stále pripomínajú, ako ťažko sa rodila naša sloboda.

Podľa údajov bývalého veliteľa 38. armády, maršala ZSSR Kirilla Moskalenka hitlerovci mali v Karpatoch len za september a október roku 1944 vyše 78 000 mŕtvych a ranených vojakov. Okrem toho sovietske vojská zajali vyše 30 000 mužov. Za karpatské víťazstvo museli zaplatiť veľké obete aj sovietski a československí vojaci. V krvavých bojoch za oslobodenie Československa položili svoje životy alebo obetovali zdravie desaťtisíce vojakov Sovietskej armády.

Historické dukelské boje zostanú navždy nehynúcim pamätníkom, večným symbolom československo-sovietskeho priateľstva i bojovej družby našich armád. V histórii našich národov budú naveky žiarivým príkladom spoločného úsilia sovietskych a čs. vojakov o vydobytie našej slobody. Tu, v karpatských horách, v neľútostných bojoch s hitlerovskými hordami sme spoločne preliatou krvou na večné časy spečatili bratstvo československého a sovietského ľudu, bojovú družbu sovietskych a československých ozbrojených síl.

Brigádny komisár L. I. Brežnev odovzdáva straníčku legitimáciu červenoarmejcovi A. Malovovi v septembri 1942

Generálny tajomník ÚV KSSZ L. I. Brežnev medzi bývalými príslušníkmi 18. armády v Ústrednom dome Sovietskej armády v Moskve

12

Kapitán v zálohe
JOSEF V. REJZEK

S m e r D u k l a

So spevom pochodovala jednotka za jednotkou. Plynula hodina za hodinou a spev pomaly tichol. Všade to isté odhadlanie — čo najskôr byť na mieste. Bolo počúť škripot a vrzganie preťažených vozov a odmerané kroky pochodujúcich. — Vpred! Vpred! pobádal jeden druhého a nik nemyslel na spánok, hlad či únavu. Hrmeli tanky, hučali motory a do toho občas zaznel hlas niektoho veliteľa.

Z nedalekého frontu sa ozýva temné dunenie diel, štekot guľometov.

Je 7. septembra 1944. Posledný deň pred bojom. Jednotky dorazili na lesnaté predhorie Karpát. Je tu celá prvá československá brigáda i s hudbou. Mužstvo odpočíva. Na veliteľstvách je však živo. Pripravujú sa mapy, zvolávajú zhromaždenia dôstojníkov. Osvetoví dôstojníci ešte organizujú prednášky pre mužstvo. Od kiaľsi počuť práporovú hudbu. Mužstvo dostáva na cestu do prednej línie železnú zásobu konzerv.

Slnko zapadá za lesnaté pohorie a zlatými lúčmi hladká celý kraj. Cítiš, že nadišla dlho očakávaná chvíľa, na ktorú si sa tak dlho pripravoval, a pritom si uvedomuješ, že mnohí z týchto chlapcov, tvojich kamarátov, možno už zajtra neuvidia zapadať slnko. A hory jednostaj zlovestne hučia.

Na druhý deň ráno, presne o šiestej hodine štyridsiatej piatej minúte, začala ofenzíva. Začalo ju sovietske delostrelectvo povestnou mohutnou „artpodgotovkou“. Najskôr pekelne zahvízdieli kaťuše, ale zakrátko ich charakteristický rachot zanikol v jedinom nepretržitom burácaní delostreleckej mínometnej palby. Zem sa chvela, akoby mal nastáť súdny deň. A dnes sa po prvý raz zúčastňujú veľkej vojmovej akcie volynskí chlapci z delostrelectva a ľažkých mínometov. Tieto československé útvary nasadili do boja spolu so sovietskymi.

Je to veľký pamätný deň. Deň, ktorým sa začína slávne, historické, ale aj krvavé ťaženie Prvého československého armádneho zboru k bránam zotročenej vlasti.

13 Delostrelecká a mínometná príprava pokračuje. Teraz už

mohutné výbuchy splývali v jediné nepretržité hromobitie. Delá a minomety akoby sa razom premenili na dajakého strašného obra z rozprávky, ktorý sa obrátil vo svojom brlohu, pretiahol si hnáty a hromovo zareval, šípiac svoju korist'. A naši chlapci nezaostali za svojimi staršími, skúsenejšími spolubojovníkmi — sovietskymi vojakmi. V tej chvíli československí hrdinovia neboli len vojakmi, boli to priam roboty pracujúce s presnosťou najcitolivejších prístrojov, akoby ich riadila sama bohyňa pomsty.

Prichádza ďalší rozkaz. Okamžite sa zoraďujú bojové oddiely a nastupujú na miernom svahu pri lese do otvoreného štvorca. Potom prichádza šedovlasý generál Ludvík Svoboda. Chvíľu mlčky hľadí na vojakov, akoby im svojím pohľadom dával požehnanie. Tisícom sŕdc sa vzrušením zrýchli pulz, tisíce očí hľadia na svojho veliteľa i na prítomných vlajkonosičov, ktorým zverili vztyčiť štátne zástavy na prvej oslobođenej pôde vlasti. V radoch chýbajú len útvary, ktoré už vpredu bijú Nemcov.

„Vojaci“, oslovil zhromaždené jednotky generál Svoboda, „stojíme na prahu vlasti. Uvedomte si, aká čestná úloha je pred nami. Za splnenie tejto úlohy sme všetci zodpovední pred svedomím i pred svojimi národmi. V tomto okamihu si musíme pripomenúť, čo bolo a čo je, i prejaviť svoju vôľu, čo by malo byť.“

Kto nás pripravil o slobodu, kto roztrhal na kusy našu vlast, oddelil od seba národy Československa, kto im v tom pomáhal, kto u nás vraždil a kradol...?“

O niekoľko hodín sa vám naskytne príležitosť potrestať viníkov. Buďte sudcami spravodlivými a prísnymi.

Neodpúšťajte nikomu, pretože nik z nás nevie, či z takého frajtra, ktorého by ste nechali ujsť, nevyrástie za pári rokov nový Hitler. Za všetky zločiny spáchané na našom ľude nie je zodpovedný len Hitler a jeho banda nacistických pohlavárov, ale všetci, čo idú za nimi. Potrestajte každého protivníka, ktorého na československom území pristihnete so zbraňou v ruke, či to bude Nemec, Maďar alebo iný zradca našich národov. Musí byť potrestaný príkladne, aby sa takéto zločiny neopakovali. Ak budeme zhovievaví, budúce pokolenia nám to neodpustia.

Na druhej strane si uvedomte, kto nás v najťažších chvíľach, v rokoch 1938—1939 neopustil, nezradil, kto nám zostal verný na život a na smrť. Kto má zásluhy na tom, že porobené národy sú oslobođené, že v Sovietskom zväze je československá armáda a že za pári hodín môžeme vročiť na pôdu vlasti, stisnúť ruky bojujúcim slovenským vlastencom a svojim drahým? Vy viete, kto je to. Sú to sovietske národy, je to sovietska vláda.

Vernosť za vernosť. Zostaneme navždy vďační a verní národom Sovietskeho zväzu. Preukážeme im svoje podakovanie tým, že navždy zabráníme tomu, aby sme vydobyti slobodu stratili.

Upierajú k nám oči naši rodičia a súrodenci, naše činy sleduje Sovietsky zväz. Podľa toho sa všetci zachovajte.

Sľubujeme, že zostaneme verní.

Večnému priateľstvu národov ZSSR a Československa zdar!“

Keď sa nad úbočiami Karpát rozliahlo hromové „Zdar!“, generál vyvolal z každej jednotky veliteľa alebo vojaka a rozlúčil sa s nimi stisnutím ruky. Prial im šťastné a skoré stretnutie v oslobođenej vlasti.

Delostrelecká príprava trvá doposiaľ. Nad nepriateľským terénom doteraz krúžia stovky sovietskych lietadiel a posielajú friecom bombové pozdravy.

Delá zmlkli až o deviatej hodine. V tej chvíli už nastupovali sovietske jednotky. O jedenástej hodine toho istého dňa odpodchodovala prvá československá brigáda smerom na Krosno.

Československé jednotky pochodovali tesne popri horiacom Krosne, o ktoré dosiaľ bojovali pešie jednotky. Nemci sa tu úporne bránili a snažili sa sťažiť postup sovietskych vojsk. S nastávajúcou nocou sa zniesol na kraj výdatný dážď. Rozmočené cesty brzdili rýchly postup československých jednotiek. Nad ránom už prechádzali terénom, ktorý bol ostreľovaný nepriateľom z dvoch strán. Rozkaz znel: postupovať stále vpred. Tak sa československé jednotky vklinili do nepriateľskej obrany.

Ráno 9. septembra o ôsmej hodine prvá a tretia brigáda dorazili do malej dedinky Machnowka. Dážď sa už zmierňoval a nadišlo pekné počasie. Prvý slnečný deň priniesol československým jednotkám až pritvrdú skúšku.

V kuchyni rozdali mužstvu raňajky. Vojaci, zmorení vysilejúcim nočným pochodom v daždi, sa s chuťou pustili do jedla, aby rozohriali premrznuté údy. Hlavný veliteľ československých jednotiek zatiaľ rozkázal prichystať obranu. Skôr, než sa tak stalo, zajačali zrazu húfy nepriateľských mŕtin a delostreleckých granátov nad raňajkujúcim mužstvom. Zahrmeli silné výbuchy a na zem padali prvé desiatky tiel. Nasledoval prepad za prepadom. Nepriateľ mal presne zameraný cieľ. Smrť si prišla na svoje. Všade krv a stenanie ľažko ranených. Výbuchy sa opakujú znova a znova, ba chvíľami sa zdá, že nepriateľ už začal paľbu zo všetkých strán.

Do ohlušujúcich smrtiacich výbuchov sa zrazu ozvali rázne a rozhodné rozkazy:

„Zakopať sa!“

„Vydržať za každú cenu!“

„Prvá rota!“

„Druhá rota!“

„Tretia rota!“ — „Za mnou — vpred!“

„Automatčíci vpred!“

„Guľometka za mnou!“

„Mínometka!“

Ešte niekoľko rozkazov a jednotky sa pohli, aby zaujali vytýčené obranné postavenia. Všade horúčkovité kopanie palebných postavení a zákopov, zatiaľ čo nepriateľ vytrvalo páli salvu za salvou. Aj v takejto situácii vojak musí zachovať rozvahu. V tejto chvíli je celkom zamestnaný blatovou hlinou. Kope ju zároveň so štrkom a kameňom, vyhadzuje do výšky. Nepriateľské projektily ju rozmetávajú na všetky strany. Vojak má zablatené ruky, cíti, ako ho reže piesok na tele, hlina mu nepríjemne škrípe ešte aj v zužoch. Ale to nič. Ešte odhodí aspoň raz z toho prekliateho kameneňa a bude to. Avšak polná pešia lopatka je príľahká a slabá, aby zdolala kameneň, ktorých je tu viac ako dosť. Vykopať takýto decimeter do hlbky, to je už úspech. Práca ide veľmi pomaly. Sem-tam vypadne niekomu lopatka z ruky. Telo sa zvalí, akoby nikdy ani nežilo, a tak zákop zostane nedokončený. Vedľa vykríne kamarát, obrátiť sa a vidíš: z nohy mu zostali iba krvavé kusy.

Prídu sanitári. Ranený im nemo naznačuje, že je zbytočné, aby ho odniesli. Inde zas pri nedokončenom zákope zostala zo živého človeka hromádka handier a krvavého mäsa. Zastať sa však nedá. Treba sa poponáhlať. Vojak vie, že aj malý úlomok kameneňa môže rozhodnúť o jeho živote. V takejto chvíli pozná cenu každej sekundy svojho života. Vie, že keď so zákopom nebude hotový za päť minút, nebude s ním hotový vôbec, ako pred chvíľou jeho sused.

Nepriateľská paľba je stále silnejšia. Terén zahalený dymom. Granáty vyhadzujú do závratnej výšky veľké gejzíry blatistej hliny a kameňa. Stromy lámané črepinami vybuchujúcich granátov padajú ako zápalky. Domy sa rozpadávajú ako nepatrné hračky.

„Nemecké tanky! Útočia priamo proti nám!“ preskočilo zrazu ako elektrická iskra od roty k rote, od praporu k práporu.

„Všetci do jedného vytrvať na mieste do rozkazu!“ zahrmi rozkaz veliteľov rôt. A v práci sa pokračuje. Je to dobre, pretože svojou činnosťou je vojak odpútaný i od toho najhoršieho nebezpečia. A tak sa znova všetci sústredia na svoje nedokončené záky.

Zrazu sa ozvala prvá salva protitankových diel československých jednotiek. V tej chvíli zahrmela i naša mínometná paľba a nemecká trúfalosť ochabla.

Bolo neskôr odpoludnie. Tretí polný prápor sa zatiaľ stiahol na malé návršie, kde ráslo len niekoľko stromov a čiastočný úkryt poskytovala malá roklina. Odtiaľ podnikli prvý útok, ktorého sa okrem Čechov, Slovákov a Podkarpatských Ukrajincov zúčastnili

aj volynskí Česi, ktorých v treťom prápore prvej brigády bola väčšina. Nasledovalo niekoľko rozkazov a poučení. Roty sa pohli. Zatiaľ československé mínometry a delá posielali oceľ tvrdošijnému nepriateľovi.

Zaštekali „maximy“, zarachotili samopaly v sprievode pušiek. Z prvej línie sa na práporové obväzište vrátil guľometčík Tóna Parpel s prestreleným bruchom. S bolestným úsmevom hľasil:

„Tak sme to fricom natreli...“

Útok sa podaril a Nemci ustúpili.

Po dlhých úporných bojoch prenikla prvá československá brigáda do lesnatého priestoru pred osadou Helenovka, kde narazila na tvrdošijný odpor nepriateľa.

Aká radosť sa zmocnila vojakov, keď sa im podarilo dobyť prvú výšinu! Nazdávali sa, že bitka je vyhratá.

Ukázalo sa, že za touto výšinou sú ďalšie kopce, ešte vyššie, nepriateľom ešte lepšie opevnené a bránené. Nepriateľská pozícia bola zasypaná dažďom míň a delostreleckých granátov. Nasledoval nepriateľský protiútok.

V bojoch ostrieľaní vojaci Červenej armády, zvyknutí bojať v najrôznejších terénnych podmienkach, mnohokrát opakovali otázky, či aj u nás sú roviny. Desaťtisíce z nich prešli dlhú vojnovú púť cez roviny Kubáne a Ukrajiny, odhodlaní položiť svoje životy za oslobodenie Československa.

V týchto horských masívoch Karpát, pod korunami storočných bukov naposledy vydýchlo mnoho sovietskych hrdinov, ponáhľajúcich sa na pomoc porobeným národom Československa.

Smerom k Teodorowke a Dukle prehradila našim jednotkám cestu kóta 534 — javisko najkrvavejších bojov. Boje o túto výšinu sa stali najtvrdšou skúškou morálnych a bojových kvalít našich chlapcov. Tu sa nezmazateľným písmom zapísali stovky vojakov do dejín našej armády a národnoslobodzovacieho boja československého ľudu. Padli tu stovky známych a neznámych hrdinov skôr, ako sa im podarilo vkročiť na posvätnú pôdu milovanej vlasti, za ktorej oslobodenie statočne bojovali.

Na tejto, všetkými preklínanej, krvavo dobytej kóte preukázali naši vojaci bezhraničné hrdinstvo.

A práve v bojoch o kótu 534 si naši vojaci často opakovali slová: „I keby sme sa mali ešte desaťkrát biť o túto výšinu, vybojovať ju musíme! Už preto, že ju nutne potrebujú naši delostrelci, že ju potrebuje k ďalšiemu postupu celý zbor.“

Ako s touto skutočnosťou kontrastovala depeša ministra národnej obrany londýnskej vlády generála Ingra nášmu veliteľovi zboru, v ktorej sa hovorí:

„Upozorňujeme Vás pre budúcnosť na presné vypracovanie návrhov vyznamenaní podľa platných stanov Československého vojnového kríža 1939 a Čs. medaily za chrabrosť. Samotná smrť alebo osvetová činnosť nie je ešte dôvodom pre vyznamenanie Československým vojnovým krížom 1939 a Čs. medailou za chrabrosť, ako som Vás už upozornil depešou 4-148/44. Ingr.“

Bola to neslýchaná drzost páнов z Londýna, ktorí aj keď sami sedeli v teple, mali odvahu mentorovať generála Svobodu a urážať mŕtvyh i živých bojovníkov za slobodu Československa.

Československí vojaci na východnom fronte si ťažko klesnili cestu vpred. Statočne bojovali a umierali bez toho, že by sa pytali, či ich zásluhy budú ocenené. Avšak práve tí, ktorí nepriniesli žiadne obete, išli vo svojej bezohľadnosti tak ďaleko, že padlým vojakom upierali aj posmrtné udelenie Čs. vojnového kríža.

Boj o kótu 534 pokračoval. Naša pechota znova nastupuje na tento vrch. K večeru sa vyčerpaným, nevyspatým, ale na všetko odhodlaným vojakom podarilo vniknúť do Teodorowky. Nemci úporne bránili prístup do dediny. Všetci boli pobití.

Na týchto svahoch Karpát niet azda jediného miesta, na ktorom by nekrvácal aspoň jeden bojovník za našu slobodu.

Po ťažkých bojoch oslobodzuje Prvý čs. armádny zbor poľské mesto Duklu.

Dukla — symbol hrdinstva a blížiaceho sa víťazstva — je zas slobodným mestom! Horské masívy Karpát so svojím ľudom už nikdy nedopustia, aby sem vstúpila noha nepriateľa.

Uplynulo veľa rokov od chvíle, čo dozneli posledné výstrely pri Dukle. Trávou zarástli hroby tisícov hrdinov.

A na pozadí temných borovic, pod vrcholom priesmyku sa týci mohutný žulový pomník. Na ňom sú symboly našej a sovietskej krajiny a pod ním v hroboch kosti tých, ktorí padli v dňoch Karpatsko-dukelskej operácie.

Pomník stojí ako vztýčený prst na našich hraniciach s bratislavským Poľskom, s ktorým nás spojil spoločný boj.

Nezabudnite! — hovorí generáciám, ktoré nemusia o svoje šťastie bojať s puškou v ruke.

Ludia, bdite!

MICHAL SABADOŠ

P r i e s k u m n í c i

Azda nikde nie je taká malá skupina ľudí vystavená toľkým bezprostredným nebezpečenstvám ako pri prieskume. Na prieskum do nepriateľských postavení sa chodí vo dne i v noci, keď svieti slnko, vo vetre a daždi, v hmle, po neznámych cestách, medzi mínovými poliami. Aby jednotku znenazdania neprepadli, prieskum musí preveriť každé záikutie, každý krík i rozsiahle lesné úseky. A vždy je ťažké liezť do neznámeho lesa, húštiny alebo do obce obsadenej nepriateľom. Vedomie zodpovednosti za svoju jednotku, za život spolubojovníkov, za splnenie úloh, udržuje človeka v napäti, aj keď ide po stý raz...

Pri Dukelskom priesmyku je dedinka Nižný Komárnik. Dedín je na okolí pomerne veľa, ale v pamäti mi utkvela práve táto.

V jeseni roku 1944 bola dlhší čas na území nikoho. V medzifrontovom pásme. Keď sme ta prišli, našli sme len niekoľko rozburaných domov. Ľudia odišli do lesov a vzali si so sebou iba najnutnejšie veci. Z oboch strán stáli oproti sebe fronty.

Zákop sme vykopali v lese, nedaleko dediny. Les však čoskoro zredol. Každý deň doň búšili nepriateľské mínomety. Preto sme sa odsťahovali hlbšie a postavili sme si poriadny bunker. Teraz bol od nás nepriateľ ďalej, ale predsa veľmi blízko.

Úzky pruh zeme, ktorý oddeľoval naše a nemecké zákopy, bol nabitý smrťou. V rozbúranej obci prebiehal takmer každú noc tichý, ale o to úpornejší boj. Nebolo počuť streľbu, ani „hurá!“, ale bojovalo sa sústavne, tvrdo a nemilosrdne. Hlavnými zbraňami boli prieskumnícke nože „finky“, bodák a poľná lopatka. Častými nepriateľmi boli nemeckí prieskumníci.

V našom bunkri bolo šesť ľudí. Ako prieskumníci sme dostávali o pol deci vodky viac než ostatní vojaci a aj čokoládu. Noc čo noc sme prechádzali cez minami prešpikovaný pruh zeme do blízkosti nepriateľských zákopov, kde sme číhali na „jazyka“. Niekedy sa nám podaril pekný „úlovok“, ale často sme sa vracali na prázdro.

Náš kolektív sa skladal z rozličných odborníkov. Dobre sme si rozumeli, len v speve sme sa nevedeli zhodnúť. Kým najmladší

prislušníci družstva Kočuta a Šimek mali ešte takmer detské hlásky, ženista Kováč a valibuk Sirák spievali silným basom. Hlas dlhána Ivančíka pripomínal mečanie hladnej kozy a Siráka to strašne rozčúľovalo. Ja som sa snažil zastúpiť bas a tenor, ale bolo to nad moje sily. Ako veliteľ som bol najčastejšie kritizovaný za to, že neviem zladiť hlasy. Zato na prieskume to išlo dobre. Predo mnou vždy chodil ženista Kováč s mínohládačkou, za mnou zaválytý Sirák, ktorý stačil zajatcovi jednou rukou zakryť ústa, aby nemohol kričať a druhou mu pevne objať telo i ruky. Dlháň Ivančík držiaval zajatcovi nohy. Kočuta a Šimek nám robili zadné zaistenie.

Raz v noci sme liezli po strmom svahu. Zrazu sa Kováčovi posmykli nohy a sklzol do akejsi jamy. Keď sme ho vytiahli, bol celý doškriabaný, a najhoršie bolo, že pri páde rozbil mínohládačku. Vrátiť sme sa nemohli — štáb brigády potreboval „jazyka“. Kováč odsekol stromček, vytiesal z neho tyč. Smátral ľou pred sebou a dúfal, že tak objaví mínu a vytrie smrti zrak.

Tyč narážala na zem a škrípala ako dedinský rebrinák. Nepriateľ začal vystreľovať biele rakety, zaštakali guľomety. Červené bodky svietiacich striel zmätene poletovali na všetky strany a my sme liezli dopredu so stuhnutými tvárami.

Tejto noci sme namiesto „jazyka“ vliekli naspať raneného Kováča na plášti presiaknutom krvou. Obzor presvital zlovestnými plameňmi a za ním tlmene, pravidelne pálili mínomety. Nad hlavami nám s nepríjemným hvízdaním preletovali strely.

V zákope nás bolo už len päť. Avšak na druhý deň jednotku doplnili a znova sme vyrazili na prieskum šiesti. Vpredu šiel s novou mínohládačkou Kováčov nástupca. Keď sme sa blížili k Nižnému Komárniku, zuby mu drkotali ako stará sečkovica. Za noc som musel dvakrát meniť zostavu družstva.

Život prieskumníka nie je ľahký ani v mieri, tobôž v boji, keď je všetko oveľa horšie. Raz je to dážď, inokedy snehová metelica, mráz, v lete úmorné teplo. Raz si odpočinutý a sýty, inokedy na smrť unavený, hladný, hoci v pomernom bezpečí, a druhýkrát plníš svoju úlohu v mínovom poli pod paľbou nepriateľských guľometov. Raz sa vraciaš so vzácnym „jazykom“, inokedy s prázdnymi rukami. Spiatočná cesta s „jazykom“ bola vždy veľmi problematická.

Raz sme pri hľbkovom prieskume chytli dôstojníka. Bol si vedomý svojej ceny a začal vystrájať. Siráka to dopálilo a trochu ho „pohladil“. Potom už kráčal pokojne. Keď sme navečer prechádzali cestou nedaleko Svidníka, narazili sme na skupinu Nemcov. Viezli náboje. Nás dôstojník hned zabudol na „slušné správanie“ a začal vrieskať. Sirák ho zvalil na zem a hlavu mu vtlačil do snehu. Chvíľu kopal, potom stíhol. Ale kým sme sa vyspo-

riadali s tými pri saniach, zajatec už takmer nedýchal. Dalo nám potom veľa roboty, aby sme ho znova postavili na nohy.

Ale toho dňa z výsluchu nebolo nič. V zajatcovi to len tak hrkalo a ukazoval na pomliaždený krk. Náčelník štábu nám vynadal za „nekultúrne“ zaobchádzanie. Odniesol si to predovšetkým Sirák. Mal tlapy ako medved' a v nebezpečenstve sa mu všetka „kultúra“ z rúk vytratila.

Alebo iný prípad chyteného dôstojníka. Cestou sme ho sice trochu „pokrčili“, ale inak bol „úlovok“ dobrý. No keď sme ho pritlačili k našej zemľanke, rozklepal sa od strachu a nevládal vydať zo seba ani slovo. Báli sme sa, že stratil reč a že naša náma bola zbytočná. Dali sme mu celý nás „nadnormatívny“ prídel vodky a potom hovoril jedna radosť.

Neraz sme presedeli na „postriežke“ aj vyše päť hodín, aby sme napokon zistili, že stanovište strážneho je niekoľko krokov od nás. Potom išlo už všetko veľmi rýchlo...

Boj hrmel celé dni. Nad dedinami stúpal dym z požiarov, ich plamene ožarovali nočnú oblohu. Delostrelecká kanonáda otriašala vzduchom a studený vietor niesol hluchú ozvenu ďaleko za hory.

Fašisti mali ľažké straty a pomstili sa na civilnom obyvateľstve. Ničili, vraždili, rabovali. Nemali zlútovanie ani so starcami a deťmi.

Jedného večera sme prechádzali okolo obce Mirošov. Vedeli sme, že sú tam Nemci, ale potrebovali sme zistiť ich počet a výzbroj. Ticho sme zaklopali na okno krajnej chalupy. Vyšla žena stredných rokov a keď nás uvideľa, tlmene vykrikla a vystrela pred seba ruky. Boli sme v bielych maskovacích pláštoch a ona sa zľakla, že prišli Nemci. Keď sme prehovorili, upokojila sa a pozvala nás ďalej. Situácia, v akej žila, bola otriasná. Muža jej zaťklo gestapo, v dome bola zima a dve nemocné deti.

„Nemôžem sa na ne dívať, ako hladujú,“ vravela so slzami v očiach. „Tažko sa žije. Odvtedy, čo mi muža odviedli a všetko zobrať, nemáme ani kúsok chleba, ani čo do pece priložiť. Išla som dnes do lesa, že nazbieram trochu raždia. Zbadal ma Nemeč, namieril na mňa pušku a kričí: „Šla domov, strieľať budem...“ Vrátila som sa premrznutá a deti pláču... Už som ich chcela zabiť a sama sa obesíť, ale nemám na to odvahu... A Vasiľko stále pláče: „Mamička, daj mi chleba, som hladný!“ Čo mám robiť? Chlácholím ho: Nemám, dieťa, teraz spinkaj, ráno prinesiem od susedky bieleho chlebíčka, len nepláč... „Mamička, daj radšej čierneho, ale hned, daj, mamička, mám strašný hlad...“ Objala som ho, privinula k sebe a dusila sa žiaľom i pläcom. Tak mi v náručí zaspal...“

Dívali sme sa na dve hladné, vychudnuté deti, zamotané do

handár na drevenej posteli, a sami sme mali slzy v očiach. Vojna je krutá a strašná pre každého, ale najmä pre matky a deti.

Dali sme úbohej žene konzervy, sucháre, chlieb, cukor i čoko-ládu a povzbudzovali sme ju, aby len vydržala, že tá hrôza už dlho nebude trvať. Nebolo toho veľa, ale v tých dňoch to bolo pre ňu celé bohatstvo.

Keď sa front presunul za rieku Ondavu, ubytovali sme sa v polozrúcanom domčeku vo Svidníku. Tým sa úroveň našej „bytovej kultúry“ značne zvýšila. Všetci sme boli spokojní, len Sirákovi sa zdalo, že to nie je to pravé bývanie pre frontového vojaka. Ale my sme vedeli, že hlavným dôvodom jeho nespokojnosti bola voda, ktorá z rozbitej strechy stekala priamo na jeho dlhé nohy, len čo si ich trochu natiahol.

Na druhý deň ráno ma volali na štáb. Keď som sa ohlásil u náčelníka štábu majora Dočkala, prečítal mi rozkaz o udelení vyznamenania, blahoprial, a ako obvykle nariadil, aby som priviedol „jazyka“. Nijako ma to neprekvapilo, vedel som, že na štáb ľudí len tak pre zábavu nevolajú.

Keď som sa vrátil na našu ubikáciu, našiel som chlapcov v družnej zábave pri čistení zbraní. Slovo mal Sirák. Všetci boli jeho rozprávaním takí zaujatí, že môj príchod ani nespozorovali. Zastal som pri dverách a tiež som sa započúval.

„Byť prieskumníkom, to je zodpovednosť!“ vážne rozkladal Sirák.

„Prieskumník nesmie prehliadnuť žiadnu stopu, žiadny pohyb či zvuk. Musí mať sluch ako dirigent orchestra... Musí byť mimo-riadne pohotový a bystrý... Nevelí jednotkám, ale jeho hlásenie o nepriateľovi vyburcuje desiatky a stovky bojovníkov. Skrátka, prieskumník musí mať tie najlepšie vlastnosti: múdrost Sokrata, pokoj starého Číňana, trpezlivosť ovce, rýchlosť zebry, kožu hrocha a rozvážnosť musí byť ako sám kráľ Salamún...“

Hned som vedel, že toto poučenie patrí malému ženistovi, ktorý prišiel navštíviť Ivančíka. Boli z jednej obce. Chlapci sa pri Sirákovom rozprávaní tváriili všelijako, ale ženista uznanlivo pokyvoval hlavou.

Vonku prší a z povaly začína kvapkať voda. Do starej plechovky, ktorú Sirák pristavil, zvučne plieskajú kvapky...

Vtom Sirák zdvihol hlavu a zbadal ma vo dverách. Rozpačite sa rozhliadol, nebol si istý, či som si vypočul jeho kázanie, alebo som len teraz prišiel. Po odchode ženistu sme začali študovať mapu a pripravovať sa na úlohu. Dlho sme sa radili, posudzovali rozličné varianty. Večer sme vyrazili.

Plazili sme sa po zvyškoch mokrého snehu cez lúku, zarastenú kroviskami, keď sa predo mnou ozvalo čvach... čvach... Kroky sa blížili a už vidíme, že rovno na mňa sa hrnie čierne tieň. Stačil

som len zašeptať „Pripravte sa!“ a vrhol som sa tieňu pod nohy. Zrútilo sa na mňa telo... Ale to už chlapci hodili zajatcovi plachtu cez hlavu, aby nemohol kričať. Horšie bolo, že v plachte so zajatcovou hlavou uviazli aj moje nohy, a tak nás ťahali dolu z kopca. Keď to zistili, pri uvoľňovaní plachty sa podarilo zajatcovi vykríknúť. Oblohu osvetili rakety, zasvišali míny a okolo nás vyskakovali kyticice výbuchov. Situácia začala byť veľmi nepríjemná. A tu si Sirák hodil zajatca cez chrbát ako vrece múky, zabočili sme popri frontovej líni, a nakoniec sme sa šťastne dostali k svojim. „Jazyk“ bol feldvébel. Práve kontroloval stráže. A taká šarža už čo-to vie...

Raz sme sa vracali s „jazykom“, avšak v tej tme nie a nie nájsť priechod v minovom poli, ktorý nám ženisti odmínovali. Nakoniec sme sa vydali akýmsi blatom, o ktorom som vedel, že tam míny nie sú.

Keď sme sa priblížili k našej prednej líni, v nočnom tichu odrazu zarachotila dávka zo samopalu. Stiahli sme zajatca do blata a zaťahli sme. Lenže strážneho to ešte viac vydeleno. Ležal za silným pŕnom a strieľal ako pomátený. Kričal som naňho, že sme to my, ale nepomohlo to. Ani mená veliteľov, ani názvy našich jednotiek. Iba keď som mu poriadne zahrešil tristo bohov a pospomínal niekoľko svätých, konečne sa to nášmu východniarskemu bratovi dostalo do ucha.

Dovolil, aby jeden z nás vyliezol, ale bez zbraní a so zdvihnutými rukami. Vyslal som Siráka a my sme ešte dlho ležali s nosmi v blate, kým sa dohovorili.

Ale vždy sme takéto šťastie nemali. Raz pri hlbkovom prieskume nás po celodennej brodení v hlbokom snehu, keď sme s vypätím všetkých sôl prešli sotva polovicu plánovanej cesty, napadla nemecká hliadka. Museli sme bojovať, iného východiska nebolo. Vtedy sa nám zdalo, že sa z nás nikto živý nevráti. Našťastie čoskoro sa zotmelo a prišla fujavica. Celú noc sme potom ťahali na zakrvavenom plásti ľažko raneného kamaráta.

Najvýznamnejším „úlovkom“ za celé obdobie našej činnosti bol nemecký major. Ťahali sme ho až od Giraltoviec. Pri prechode frontovej línie sa nám sice trochu „pokrčil“, ale vyzeral celkom dobre. Ihned som ho predviedol na vypočúvanie, ale bol taký vystrašený, že mu hlasívky vypovedali službu.

Nuž vtedy to bolo normálne. Všetkým im preskakoval hlas, keď sa ocitli v našom kruhu. Zdá sa, že dnes na to už zabudli, keď vykrikujú do sveta požiadavky o novom rozdelení Európy. Lenže nie je rok 1938.

Boli to ťažké dni. Ale ani v tých najťažších chvíľach sme neprestávali žartovať, radovať sa zo života. Často sme spomínali na svojich blízkych, snívali sme o časoch, keď sa skončí vojna.

Jeden z desaťtisícov

V Prvom československom armádnom zbere boli veľkou posilou sovietski odborníci.

Jedným z nich bol nadporučík Vladimír Stepanovič Kučerenko. Do zboru prišiel niekoľko týždňov pred Dukelskou operáciou, pri niesol veľkú rádiostanicu.

Bol to veľmi milý a veselý, nadaný, inteligentný človek s nevyčerpateľným optimizmom. Zakrátko sa stal naším Volođom. Často rozprával o svojej rodine, o svojom synovi, ktorý sa mu nedávno narodil a ktorého ešte ani nevidel, lebo už vtedy bol na fronte. Tešil sa, až sa mu podarí dostať sa domov a obzrieť si svoju ratolest. Veril, že vojna dlho nepotrva. Preto s dvojnásobou radosťou prežíval každý úspech sovietskych a našich vojsk.

Netrpezlivo očakával slávny deň, keď sovietske a naše jednotky vstúpia na územie našej vlasti, ktorú poznal iba z kníh a rozprávania.

Ked' vypuklo Slovenské národné povstanie, bolo vidieť, že si praje, aby sa armádny zbor čo najrýchlejšie dostal na Slovensko a spojil sa s ľudom, ktorý povstal. Často spomínal na svojho kamaráta, ktorého zo štábu frontu poslali s vysielačkou na Slovensko, aby zabezpečil spojenie štábu ukrajinského frontu so slovenskou armádou a sovietskym partizánskym oddielom, ktorý pomáhal organizovať Slovenské národné povstanie.

Rád počúval o našej vlasti, o jej kultúre a histórii. Nevedel sa dočkať, kedy uvidí našu zlatú Prahu, ktorú si predstavoval ako rozprávkové mesto. Bohužiaľ, toho vytúženého dňa sa nedozil.

Naposledy som sa s ním stretol počas bojov pri Machnowke. Pri zabezpečovaní rádiového spojenia som utrpel zranenie a odsunuli ma do neďalekej sovietskej poľnej nemocnice.

Volod'a ma hľadal tak dlho, kým nezistil, kde som. Prišiel ako rodný brat. Objali sme sa, akoby sme sa už roky neboli videli. Zo svojej „papky“ (aktovky) vybral niekoľko balíčkov cigariet, „prachandu“ (práškovú čokoládu), cukor. Z poľnej fľaše nalial

trochu vodky, aby pripil na šťastné stretnutie. Štrngol si a nezabudol vysloviť prípitok, ktorým bol známy náčelník spojovacieho smeru kapitán Arťumov:

„Daj bože, aby neboli posledný!“

No vzápäť dodal:

„Lenže ja v boha neverím.“

Vtedy sa mi tiež pochválil listom z domu. Rozprával, ako sa snažil telefonicky spojiť s manželkou. Už vtedy ma pozýval k sebe domov, len čo sa skončí vojna. Dlho si budem pamätať, ako povedal: „Pavluša, rozhodne musíš prísť k nám, budeš mojím hostom!“

S tými slovami sme sa rozišli. Ešte priateľský bozk na rozlúčku a popriali sme si veľa zdravia. Vo dverách sa ešte otočil, usmial sa, zamával rukou a pozdravil:

„Do videnia, chlapci!“

Nemyslel som si, že to budú posledné slová, ktoré od neho počujem.

O pári dní som sa dozvedel, že Volod'a pri premiestňovaní vysielačky do priestoru Zbojisko, ktoré leží v tesnej blízkosti mestečka Dukla, utrpel smrteľné zranenie, ktorému čoskoro podľahol.

Ked' som dostal túto smutnú správu, rozhadol som sa požiadať sovietsku lekárku, aby ma prepustila. Chcel som Volod'u nahradieť vo funkciu, ktorú dočasne zastával, zabezpečovať spojenie veliteľa zboru s veliteľom brigád. Lenže lekárka o tom spočiatku nechcela ani len počuť. Po opäťovnom naliehaní mi predsa len vystavila potvrdenie a poslala ma do práporu rekonvalescentov.

Vodiac, že zbor mal veľké straty, ale aj preto, že rodná zem ma príťahovala ako silný magnet, nešiel som k rekonvalescenčnej jednotke. Vrátil som sa na spojovacie oddelenie štábu armádneho zboru. Najprv som si musel vypočuť, čo všetko sa tu zmenilo, koľko ľudí padlo, koho zranilo a aké sú ľažnosti so zabezpečovaním spojenia.

Ked' ma uvidel spojovací náčelník, zrejme si mysel, že som sa prišiel iba pozrieť a zasa sa vrátim do nemocnice. Vysvetľoval som mu, že ma už odtiaľ prepustili, ale on iba krútil hlavou a poznamenal:

„Čo by si tu robil s obviazanými rukami...“

No potom mi uložil, aby som sa oboznámil so súčasnou situáciou a aby som zistil rozsah strát spojovacieho materiálu. Mal som odísť na štáb spojovacieho vojska frontu s požiadavkami na doplnenie materiálu.

Náčelník bol napokon rád, že som sa vrátil. Ked' sme šli napäť, so slzami v očiach sme spomínali na Volod'u. Spojovací náčelník vravel, že ked' bol Volod'a Kučerenko tak ľažko zranený,

že nevládal ani hovoriť, ukazoval na vysielačku, akoby chcel svojich českých druhov varovať, aby zatiaľ zbytočne nevysielali a neupútali na seba pozornosť nepriateľa a paľbu jeho zbraní.

Takmer dvadsať rokov som pátral po jeho rodine. Podarilo sa mi zistiť adresu jeho manželky Galiny Francevny, ktorá žila v Odese, i jeho sestry Jeleny, ktorá býva v Rostove na Done. Nadviazal som s nimi písomný styk, ktorý je veľmi srdečný a priateľský.

Volodčova sestra mi poslala jeho dva posledné listy z frontu, zápisník, ktorý nosieval v ľavom hornom vrecku vojenskej blúzy a do ktorého si poznamenával mená veliteľov, čo s ním prichádzali do styku, i niektoré údaje týkajúce sa spojovacej služby. Zápisník je o to vzácnejší, že ho sfarbila krv, ktorá mu pri zranení presiakla do vrecka.

Vladimír Stepanovič Kučerenko bol jedným z desaťtisícov sovietskych vojakov a dôstojníkov, ktorí padli na prahu našej vlasti koncom štyridsiateho štvrtého roku, keď Červená armáda spolu s Prvým československým armádnym zborom mohutným náporom likvidovala poslednú opevnenú baštu, ktorá im bránila vstúpiť do našej vlasti.

V spoločnom hrobe vo Svidníku odpočívajú tisíce mladých sovietskych občanov, ktorí sa už nevrátili do vlasti pokračovať vo výstavbe socializmu, prerušenej vojnou. Dnes tam stojí pamätník, aby pripomínal tieto slávne a hrdinské tradície spoločného boja proti úhlavnému nepriateľovi ľudstva — fašizmu.

Sovietsky dôstojník nadporučík Vladimír Stepanovič Kučerenko, odborný poradca 1. čs. armádneho zboru, ktorý padol na Dukle

Denník frontového radistu

Zalistujte si s nami vo frontovom denníku radistu Jozefa Židlíckeho, mladého chlapca z Kupičova na Volynsku. Jeho rodičia boli roľníci.

Malé hospodárstvo nemohlo užiť celú rodinu. Jozef sa stal obchodným pomocníkom v konzumnom družstve. Vojna a fašistická okupácia urýchli jeho vyzretie na uvedomelého bojovníka proti fašizmu. Do zboru vstúpil medzi prvými.

Vojna nezabíjala len zbraňami, ale aj útrapami života. Jozefovi nechala viacero chorôb, ktoré boli príčinou jeho predčasnej smrti.

Autor prepísal útržkovité záznamy svojho bojového denníka po vojne, to však neuberá na jeho autentickosti. Miesta, ktoré si žiadali bližšie vysvetlenie, sme doplnili o spomienky jeho spolu-bojovníkov.

Poznámka redakcie: O sprístupnenie denníka sa pričinil s. Václav Širc, ktorý je aj autorom sprievodných poznámok.

18. apríla 1944

Utorok. O ôsmej hodine odchádzame z domu. Je mi akosi ľahko na duši. Odchádzam v povznesenej nálade. Konečne sme sa dočkali tejto radostnej chvíle. Môžeme vstúpiť do československej armády a aktívne sa zúčastniť boja proti odvekému nepriateľovi.

S rodičmi a sestrami som sa rozlúčil krátko a pokojne.

Od Ozeran ešte vidíme našu rodnú osadu Kupičov. Až teraz si uvedomujem, že nie je ľahké odchádzať navždy.

Vrátim sa ešte niekedy?

Sotva. Kto z nás prežije vojnu, ten už zostane v Čechách.

Dnes sme došli až do Svidníka za Holobami.

Jozef Židlícký sa s niekoľkými kamarátmi z Kupičova pokúsil odísť so skupinou československých letcov k československej zahraničnej armáde už v tridsiatom deviatom roku.

Letci, ktorí bojovali v poľskom letectve, našli po páde Poľska

dočasný azyl u krajanov v Kupičove. Koncom tridsiateho deviateho roku odchádzali do Kvasilova, kde bola ďalšia skupina letcov.

Po prvom odchode skupiny letcov do Kvasilova sa k nim prišalo niekoľko chlapcov z Kupičova. Rodičia s odchodom súhlasili. Na cestu do neznáma boli z domu dobre vybavení peňazmi, bielizňou i odevom.

Len Jozef vo svojich sedemnástich rokoch odišiel z domu bez dovolenia rodičov, bez peňazí, iba v tom, čo mal práve na sebe. Podľa spomienok jeho sestry Anny Kaderábkovej otec za ním odišiel do Kvasilova, kde býval jeho brat Vladimír. Správne predpokladal, že sa Jozef ubytuje u strýka.

Prišiel na miesto v noci. Jozef spal v posteli. Otec ho nezobudil. Potichu si k nemu príľahol. Keď sa Jozef ráno zobudil, bol nesmierne prekvapený. Nevedel si hneď uvedomiť, či je u strýka, alebo doma.

19.—20. apríla 1944

Cestou sme sa zastavili u Macháčovcov v Kozine, kde sme sa zúčastnili slávnostnej večere na rozlúčku. Zišiel som sa tu s otcom a sestrou Maruškou. Evakuovali ich sem, keď sa Kupičov ocitol vo frontovom pásme.

Prišli si po nás československí dôstojníci zo štvrtého oddelenia stábu prvej československej samostatnej brigády, kapitán Zdeněk Dědičík a podporučík Artur Weber.

Ideme ďalej do Lucka. Otec s Maruškou sa z Lucka vracajú domov. Hnevám sa na Marušku. Toľko kupičovských dievčat ide s nami do armády, len ona sa vrátila. Z Kupičova a niekoľkých menších okolitých českých osád vstúpilo do československej armády asi dvadsať dievčat.

21. apríla 1944

Bol som zaradený k spojovaciemu praporu.

Konečne som sa stal československým vojakom. Domov som poslal prvý list. Písal som aj Aničke Houžvicovej. Ani som sa s ňou nerozlúčil, i keď sama prišla k nám. Odpredavila nás do Lucka. Neviem, prečo som sa voči nej tak zachoval...

Odišli sme do ukrajinskej dediny Čertice, nedaleko od Lucka, kde je výcvikové stredisko spojovacieho praporu. Zišlo sa nás tridsaťpäť Kupičanov. Bohuslav Ledvina, Jozef Toman a Stanislav Tošner boli odvelení do sovietskych dôstojníckych škôl.

Nemecké lietadlá podnikli nočný nálet na Luck.

22.—30. apríla 1944

Už sa to začalo. Vojna ako remeň. Cvičíme od siedmej ráno do

siedmej večer. Poradový výcvik, prednášky o telefóne a rádiu, Morseova abeceda. Veľmi ma to baví. Začinam vynikať.

1. mája 1944

Sviatok práce. Máme voľno. Obed sme mali sviatočný. Nechýbala ani vodka.

2. mája 1944

Prišiel za mnou na návštěvu otec. Mal som práve službu. Nemal som čas si s ním pohovoriť. Kupičov po našom odchode bol znova bombardovaný a ostreľovaný nemeckým delostrelectvom. Veľa budov bolo rozbitých alebo zhoreli. Naši znova evakuovali k Lucku.

Pripávame sa na presun, vraj do Rumunska.

3. mája 1944

Odchádzame do Lucka, odtiaľ do Kiwercu. Nastupujeme do vlaku. Odpoludnia odchádzame v smere Rovno-Šepetovka. Prechádzame Kvasilovom. Miestni krajania sa prišli s nami rozlúčiť na stanicu. Nevidel som medzi nimi strýka.

Zdolbunov veľmi utrpel leteckým bombardovaním. Pozdĺž trate vidíme mnoho kráterov po bombách. Prieskumné lietadlá nepriateľa nás stále sledujú. Nie je nám to práve príjemné...

4. mája 1944

Trať pred nami nie je voľná. Stojíme na stanici v Kryvíne. Vo vlaku nemáme žiadne pohodlie. Sme natlačení ako sardinky. Zatiaľ ma to baví, vrátane ranného umývania v potoku. V noci sme pozorovali nálet na Šepetovku. Je to hrôzokrásny pohľad na nočnú oblohu, osvetlenú padákovými svetielkami, svetlometmi a výbuchmi protileteckých granátov, sprevádzanými temným dunením vybuchujúcich bômb. Radšej to však nezažiť zblízka...

5. mája 1944

Trať je konečne uvoľnená. Ideme ďalej. Šepetovka je rozbitá bombardovaním. Pri včerajšom nočnom nálete vraj zahynulo asi dvesto ľudí...

Sovietski ľudia, väčšinou starci, ženy a mladí chlapci, pracujú pri odpratávaní trosiek a oprave trate. Trať vpredu dosiaľ nie je voľná. Večer sa náš vlak vracia späť pred Šepetovku, do polí. V noci nový nálet na Šepetovku. Ešte že sme tam nezostali cez noc.

6. mája 1944

Ideme ďalej. Ukrajinské roviny, nekonečné kolchozné lány. Dediny zničené prechodom frontu, vypálené. Deti bežia za nami a prosia o kúsok chleba. Dávame im posledný. Vidíme, ako okupanti dôkladne vydrancovali obilnicu Sovietskeho zväzu — Ukrajinu.

Ďalej na juh je krajina zvlodená, kopcovitá, ale bez lesov, takzvaná Podolská plošina. Po niekoľkých dňoch nudného cestovania prechádzame Starým Konštantinom do Kamenca Podolského.

Cestou vidíme množstvo rozbitej vojnovej techniky. Tu bola obkľúčená a zničená silná skupina nemeckých vojsk v priestore Zbaráz — Skala. Na jednej stanici stála celá vlaková súprava plošinových vagónov s dosiaľ naloženými tankami typu Tiger.

Tanky sú zničené alebo poškodené výbušninami. Veža z jedného tanku je odtrhnutá, spolu s hlavňou dela trčí zo strechy dvojposchodovej staničnej budovy, do ktorej sa zaborila. Aká to musela byť sila, ktorá ju odtrhla a vyhodila do takejto výšky!

Neviem, či sa Nemci pokúšali odtiaľ súpravu s tankami evakuovať, alebo či ju poslali na front ako posilu a nestačili už tanky vyložiť a zasiahnuť nimi do boja. Druhá možnosť sa zdá byť pravdepodobnejšia.

Na inom mieste bol železničný most vyhodený do vzduchu vo chvíli, keď po ňom prechádzal vlak. Lokomotíva a niekoľko vagónov spadlo do rieky. Zmes rozbitého železa a dreva...

Na večeru sme dostali krupicovú kašu.

Prenocovali sme v škole. V noci som stál na stráži.

7. mája 1944

Odchádzame. Čaká nás vraj „pekný“ pohľad. Prechádzame cez Dnester po novom moste. Veľká bystrá rieka páchnie od rozkladajúcich sa mŕtvol ľudí a koní.

Za Dnestrrom je pohraničné mestečko Chotyň. V minulosti, za vojny poľská pevnosť pred bránami Kamenca Podolského. Dnes veľká dedina, riedko zastavaná, roztiahnutá asi na siedmich kilometroch. Samá záhrada, samá kvitnúca stráň. Práve kvitnú slivky, višne a čerešne. Oči sa nemôžu nasýtiť tejto nádhery.

Kamaráti lacno kupujú sušené slivky, oriešky a iné dobroty. Za rubel plnú čapicu.

8. mája 1944

Niekoľko dní pochodujeme pešo cez Bessarábiu. Je to veľmi krásna krajina. Veľké záhrady zdáleka vzbudzujú dojem lesov. Sú práve v plnom kvete, akoby napadol sneh. Veľké, roztiahnuté

dediny spolu takmer súvisia. Domčeky malé a dosť chudobné, ale čisté a krásne maľované. Sotva zodpovedajú bohatstvu a úrodnosti krajiny.

Zvláštnu pozornosť vzbudzuje veľa veterných mlynov na kopcoch. Niekoľko ich býva sedem až dvanásť pohromade. Obyvateľstvo je väčšinou ukrajinské.

Po niekoľkých dňoch sme prešli metropolou Bukoviny, Černovicami. Je to krásne mesto. Pri pochode nás stále znepokojujú nemecké prieskumné lietadlá. Ešte toho istého dňa sme po šesťdesiatkilometrovom pochode prekročili bývalú poľsko-rumunskú hranicu a dorazili do veľkej ukrajinskej dediny Stecovo, nedaleko od Sniatyna.

Za niekoľko dní nás rozdelili. Strýka Jaroslava Židlického odviedli k vojenskej hudbe tretej brigády ako kapelníka. Posielali ma s ním. Odmiel som. Odovzdal som svoju krídlovku a úplne som sa venoval rádiotelegrafii.

Strýka Mezenského pre starobu a nemoc prepustili domov. Ostatní kamaráti boli preradení k telefonistom. So mnou zostal iba Vrla a Václav Fiala.

Po niekoľkých dňoch sme opustili Stecovo. Postavili sme si zemlánky v lese pri Rusove. Začal sa nám skutočný vojenský život, prísny a jednotvárny.

Výcvik, výcvik a ešte raz výcvik. Nesmieme ísť do dediny, ani ku kamarátom v iných útvaroch.

K rádiostanici mi pridelili šestnásťročného Olda Holuba z Kupičova. Cvičíme spolu. Za dobré výsledky vo výcviku nám povolili niekoľkokrát navštíviť kamarátov v Potočku.

Koncom mája sme prisahali vernosť Československej republike. Prítomní boli naši a sovietski generáli.

10. júla 1944

Dnes zahynul môj bratranc Rudolf Kozlík. Ani som mu nemohol ísť na pohreb. Čo si bez neho počnú jeho rodičia?

Vypomáhali sme pri žatevnych prácach v Stecove. S kamarátom Zajícom sme ubytovaní u jednej gazdinej.

Uprostred žatevnych prác prišiel rozkaz k odchodu. Vraj odchádzame na front. To bolo medzi nami radost! Nemôžeme sa už dočkať. Nákladnými autami odchádzame do Horodenky.

Kozlíkovci stratili nielen syna, ale i zaťa, Jozefa Štenca. Padol v Komárniku.

1. augusta 1944

Po dvojdňovej ceste sme došli do Tysmennice. Dnes som bol povýšený na slobodníka.

Prešli sme Stanislavovom. Nocujeme v Bursztynie. Odtiaľ potom presun do Chorosna, vzdialeného dvadsať jeden kilometrov od Ľvova. Počujem dunenie diel z frontu. Spolu so Zajícom a Kvétou Ondráčkovou tvoríme obsluhu štábnej rádiostanice. S Kvétou sa nemôžeme zhodnúť. Často sa spolu vadíme. Považuje sa za starého mazáka a na mňa sa pozerá ako na nováčika, i keď s vysielačkou narábam lepšie ako ona.

Zo Stanislavova sme si odnesli zvláštny zážitok. Pochodovali sme mestom za spevu poľských vojenských piesní, ktoré nováčikovia z Volyne vedeli zo svojich školských rokov. Pieseň „Jak to na wojence ladnie, kiedy ulan s konia spadne...“ vylákala do ulíc zástupy tamojšieho poľského obyvateľstva. Na dovršenie všetkého ich zmiatli československé uniformy, farbou a strihom podobné poľským. Považovali nás za Poliakov. Podľa toho nás tiež nadšene privítali. Zasypali nás kvetinami. Srdečnosť privítania sa nezmenila, ani keď zistili svoj omyl.

25. augusta 1944

Po päťdňovom odpočinku v Chorosne sme odišli cez Ľvov na západ. Dnes sme prišli do Gdészyc, nedaleko od Przemyšľu. Pracujem už samostatne, vykonávam samostatnú službu pri vysielacke.

29. augusta 1944

Presunuli sme sa do Wykot. Udržujeme rádiové spojenie. Niektoré naše jednotky sa stretli s banderovcami. Počujeme dunenie diel z frontu. V noci osvetľujú oblohu požiare.

30. augusta 1944

Dostali sme radostnú správu. Zachytili sme vysielanie z Banskej Bystrice. Slovensko povstalo!

Správa vyvolala medzi nami veľké nadšenie. Všetci chceme čo najskôr zasiahuť do boja na pomoc povstaniu.

3. septembra 1944

Dnes sme sa konečne dočkali. Odchádzame z Wykot. Prechádzame Przemyšľom. Strelol som sa so susedom Novotným, už starším oteckom. Vykonával službu v krajčírskej dielni. Ideme stále ďalej. Cestou dávame do činnosti rádiostanice a udržujeme spojenie so zborom. Došli sme do horskej dediny Lysina Górná, nedaleko Krosna. Naši delostreli zatial už obsadili palebné postavenie pre skorú ofenzívnu.

7. septembra 1944

Slávnostný večer pred zaradením do bojov. Sme ubytovaní

v malej chalúpke. Pred večerom sme zažili nálet. Nikto neboli ranený.

8. september 1944

Generál Ludvík Svoboda prehovoril k nastúpenej brigáde. Začala sa delostrelecká príprava k útoku na Krosno. Zem sa priam chveje pod nohami. Po dvojhodinovej delostreleckej príprave sovietske a naše jednotky vyrazili do prielomu. Nenarazili na väčší odpór. Nemci sa z prvej línie obozretne stiahli, azda pred začiatkom delostreleckej prípravy. Zanechali len menšie krytie oddiely.

Zatiaľ sme boli v druhom slede. Nasadli sme do áut a postupovali. Došli sme ku Krosnu, ktoré bolo v plameňoch. Nemci sa dosiaľ bránili v meste i na letisku. Sovietske šturmové lietadlá bombardujú a ostreľujú Krosno. Hrmia delá. Je to divný pocit byť prvýkrát na fronte...

Prechádzame okolo padlých sovietskych a nemeckých vojakov. Zdržujú nás strhnuté mosty a míny.

Prišla noc. Stále ideme. Veľmi prší. Neprekáža nám to, sme veselí a máme dobrú náladu.

9. september 1944

V noci sme zastavili v Machnowke. Nad ránom veľká hmla znežmožnila akýkoľvek rozhľad a viditeľnosť. S autom a rádiostanicou stojíme vedľa domčeka na križovatke. Okolo desiatej padla hmla.

Zrazu sme sa ocitli v paľbe nemeckých diel a minometov. Streľa sa zo všetkých strán. Azda sme obklúčení?

Zajíc s Kvétou odišli. Zostal som pri vysielačke sám. Prijímam dlhé rádiogramy. Sám ich aj doručujem na štáb. Dookola výbuchujú míny. Neviem, kde sa vo mne vzalo toľko pokoja. Spokojne som vydržal pri rádiostanici a udržiaval spojenie. Okolo mňa desiatky ranených a padlých. Stonanie, nárek a kliatby.

Nabízku, po priamom zásahu míny, výbuchli dve debny s ručnými granátmi. Črepiny mi rozsekali plášť.

Nemeckí pešiaci sa nebezpečne priblížili. Zoskočil som z auta, zaťahol do priekopy a strieľal som po nich zo samopalu.

Až k večeru boj stíhol. Nemci boli definitívne odrazení.

Veliteľ spojovacieho praporu, štábny kapitán Šmoldas ma navrhol na vyznamenanie.

Statočnosť Jozefa Židlického nebola ojedinelým zjavom. V týchto bojoch sa vyznamenali delostrelci, z ktorých osemesdesiat percent boli nováčikovia. Nesklamali ani samopalmníci a pešiaci.

10. september 1944

Ráno sa to začalo znova. Vymenili nás sovietske vojská. Prešúvame sa na susedný úsek. Za bieleho dňa a pod nepriateľskou paľbou. Zakopali sme sa na kraji lesa a nadviazali spojenie. Bol ranený veliteľ našej roty poručík Krumholz. Padol telefonista Václav Krámsky z Českých Novín.

12.—23. september 1944

Sme v zákopoch pred dedinkou Iwla. Často striedame postavenie rádiostanice, aby nás nepriateľ nemohol goniometricky zamierať. Prichádzame aj na pozorovateľňu. Máme veľké straty. Naše rady rednú.

Kvetu odvelili do tyla. Bol som miesto nej menovaný veliteľom rádiostanice. Zostali sme dvaja: ja a Zajíc.

23.—25. september 1944

Sme v zákopoch pri meste Dukla. Nemecké šesťhlavňové minomety pália ponad nás na Teodorowku.

25. september 1944

Po kolená v blate ideme do Teodorowky. So Zajícom sa potom vraciame späť do nášho zákopu, kde zatiaľ natieklo plno vody.

Paľba nás prinútila zaťahnúť do vody. Premoknutí sme strávili v zákopoch celú noc. Nachladol som, veľmi kašlem, ale k lekárovi nepôjdem. Kto by zostal pri rádiostanici? Je to stále horšie a horšie. Nie je nás už ani polovica...

27. september 1944

Nálada sa zlepšila. Postupujeme. Mesto Dukla je za nami. Ale v akom stave? Hromady tehál, kameňa a ľudských mŕtvol.

28.—30. september 1944

Daleko sme nepostúpili. Znova ľažké boje. Neustále sme pod paľbou. Zas sme dokázali, že nováčikovia nie sú o nič horší ako starí mazáci. Pri stanici so mnou zostal len Toník Kalík z Mirhošte a šofér. Opäť sme dostali pochvalu od veliteľa praporu.

Bojovalo sa o prechod československých štátnych hraníc pri Zydranowej a Barwinku.

1. október 1944

Stále ešte bojujeme o prechod štátnych hraníc. Je nás už len hrstka, ale všetci sa držíme statočne. Ved' už čo nevidieť budeme doma.

Prudkosť bojov sa stále stupňuje. Hrobov na vojenských cintorínoch pribúda...

V krvavých bojoch pri Zýndranovej a Barwinku sa naši vojaci bili statočne a odhodlane. Vyznamenali sa samopalníci, ktorí s pomocou tankistov dobyli opevnenú výšinu 460 a obránili ju pred niekoľkonásobnou presilou.

6. októbra 1944

Najslávnejší deň v mojom živote. Prechádzame československou štátnej hranicou na Dukelskej ceste. V tme rozoznávame slávobránu s vlajkovou výzdobou a hraničné pásmo! Podvedome všetci dávame dole čiapky.

Niekoľko metrov za hranicou nabehol na mínu veliteľ prvej brigády generál Vedral-Sázavský.

Prichádzame do prvej oslobođenej slovenskej dedinky, Vyšného Komárnika. Ubytovali sme sa v jednom opustenom domčeku. V noci nám mína rozbila strechu nad hlavou. Naštastie len jeden ranený.

7. októbra 1944

Dnes sa vrátil gazda, majiteľ domčeka. Všetko je zničené. Znovu sa rozpútal veľký boj. Gazda sa vrátil do svojho úkrytu v lese.

8. októbra 1944

Dedinčania sa vracajú domov aj napriek silnej paľbe. Vítajú nás. Generála Svobodu s nami, s dedinčanmi a sovietskymi dôstojníkmi filmujú na „našom“ dvore.

11. októbra 1944

Silná delostrelecká a minometná paľba na budovu školy, kde sídlí štáb zboru. Znovu sa dnes vyznamenal Kalík.

Kde a ako sa Kalík vyznamenal, nám Židlický nenaznačil. A nepovie nám to už ani on ani Kalík...

12. októbra 1944

Na fronte je pokoj. Boli sme v „báni“. Vykúpali sme sa a vymenili bielizeň. Akoby sme sa znova narodili...

Ked' sa potom po nás kúpala ďalšia skupina, spadla do „báne“ mína. Šestnásť mŕtvych a ranených...

13. októbra 1944

Stále pokračuje paľba na školu, batérie a na celý Komárnik. Zajíč ochorel a odišiel do tyla. Vystriedal ho Boris Martinka. To je iný chlapík! Slúžime spolu v rádiovoze.

Mína nám rozbila rádiostanicu práve pri práci. Nám sa nestalo nič.

14. októbra 1944

Som stále na mieste. V noci zahynul Jozef Fiala z Kupičova. Do susednej chalupy udrel granát zo 105 mm húfnice. Šesť mŕtvych.

15. októbra 1944

Nedeľa. Krásny jesenný deň. Spomínam na domov. Dobre, že sestra Maruška zostala doma a neišla s nami do armády. Je mi veľmi clivo. Navštívil ma Bohuslav Mašek.

16. októbra 1944

Videl som sa so susedom Václavom Brožom. Priniesol mi list z domu. Hneď som odpísal.

18. októbra 1944

Cez poľské územie sa presúvame do dediny Krajná Porúbka. Uvítal nás minometný prepad. Ubytovali sme sa v rozbitej chalupe.

Okolo trištvrté na jedenásť radostná správa. Sovietska armáda prelomila nemecký front a postúpila dvadsať až päťdesiat kilometrov na úseku širokom dvestosedemdesiatpäť kilometrov. Osloboďila Jasinu, Užok a iné mestá Zakarpatskej Ukrajiny. Šesť karpatských priesmykov sa ocitlo v sovietskych rukách. Azda už i my postúpime.

Každú hodinu musíme osobne Konevičovi hľásiť, či sme nedostali nejaký rozkaz. Nie je to príjemné behať sem a tam po kolenej v blate.

Dnes som pol roka z domu. Toľko som toho už zažil...

19. októbra 1944

Stále sme ešte na mieste. V rozbitej chalupe sme na zemi urobili oheň a zohrievame sa pri ňom. Cez rozbítu strechu a strop nám prší. Máme však dobrú náladu. Fasovali sme vodku, ktorá nám aspoň na chvíľu dovoľuje zabudnúť...

21. októbra 1944

Silná delostrelecká paľba na dedinu. Pre istotu sa sťahujeme do pivnice. O všetkom písem domov list. V duchu sa lúčim s rodičmi a sestričkami. Nemôžem im ani napísaať, ako náš frontový život skutočne vyzerá. Bolo by im asi horšie ako mne.

22. októbra 1944

Spomínam na domov, najmä na mamičkine buchty. Tu neustále jeme hrachovú polievku a čierne chlieb, plný ražných zŕn. Je tažký ako tehla, nechutný a mazlavý.

23.—24. októbra 1944

Nič sa nezmenilo. Stále sme pod delostreleckou paľbou. Každá minúta môže znamenať koniec nášho života. Neviem dňa, ani hodiny, ba ani minúty.

25. októbra 1944

Naši dnes podnikli veľký útok. Boli krvavo odrazení. Bomba zabilu Bohuslava Maška z Kupičova. Česť jeho pamiatke!

Ide pravdepodobne o nevydaréný útok na výšinu Javiru a Hrabove.

26. októbra 1944

Náš ďalší útok. Podporuje ho sovietske letectvo a kaťuše (garodové minomety). Márne. Nie a nie preraziť!

27. októbra 1944

Boje zúria ďalej. Naši útočia niekoľkokrát denne. Nemci sú na výšinách dobre opevnení. Zdá sa, že majú nad nami aj početnú prevahu.

28. októbra 1944

Štátny sviatok oslavujeme opäť v boji. Dostali sme po kúsku bieleho chleba. Je sice kyslý, ale po dlhom čase je pre nás vzácnosťou. Ako nám všetkým chutil...

29. októbra 1944

Dnes sú u nás v Kupičove hody. A tu? Namiesto dychovky nám do tanca vyhrávajú výbuchy mín a granátov. Sme zamazaní blatom po uši. Čakáme, kto a kde šliapne na zákernú mínu. Na hody radšej nespomínať.

30. októbra 1944

Bol som povýšený na desiatnika. Dostal som od chlapcov po riadneho hobľa. Zapili sme to. Popoludní padol Václav Příšovský z Kupičova.

31. októbra 1944

Navštívil ma Václav Fiala. Už sa vrátil z nemocnice späť k spojovaciemu práporu. Poklesol na duchu a je úplne apatický. I keď sám neverím, že vojnu prežijem, vždy sa usilujem chlapcov povzbudiť.

1.—5. novembra 1944

Boje trošku stíhli. Strelol som sa so spoluobčanmi Václavom Kafkom a Jardom Mezenským.

6. novembra 1944

O šiestej večer sme počúvali rozhlasový prejav maršala Stalina, prednesený v predvečer 27. výročia VOSR.

7. novembra 1944

Sviatok Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie. Pohostili sme sa ako za dobrých mierových čias. Máso, knedle s kapustou, čokoláda, vodka, cigarety. Čo nám ešte chýba?

8. novembra 1944

Všetko po starom. Sme na fronte iba dva mesiace, ale zdá sa mi to ako večnosť...

9. novembra 1944

Vykúpali sme sa v „báni“. Obliekli čistú bielizeň. Znovu sa cítim ako ľudia.

10. novembra 1944

Celý deň sneží. Sú ale zvláštni tí miestni obyvatelia. Chodia po snehu bosí...

Autor nepostihol, že nechodili po snehu bosí z túžby po originálnosti, ale z nevyhnutnosti, z nútze. Krajina pod Duklou patrila pred vojnou medzi najchudobnejšie kúty Československa.

11. novembra 1944

Po dlhom čase spím opäť oblečený. Som chorý. Večer mám teplotu 39°C. Dostal som dva aspiríny. Celý deň sneží.

12.—15. novembra 1944

Cítim sa opäť zdravý. Idem na pozorovateľňu. Dážď, sneh a blato. Situácia stále beznádejne rovnaká. Ako dlho to ešte potrvá?

16. novembra 1944

Znova sa niečo chystá. Vraciame sa späť do Komárnika. Usadili sme sa v lese v zemlankách. Trpíme zimou. Ku všetkému som ešte stratil prikrývku. Teraz na to doplatím.

17. novembra 1944

Na ceste pri Komárniku bol zabity mínom manžel mojej sester-nice Pepa Štenc z Kupičova. Pochovali sme ho.

18. novembra 1944

Naši podnikli silný útok na výšinu Obšar. Napriek veľkým strátam sa ju nepodarilo dobyť.

19. n o v e m b r a 1944

Boje o Obšar pokračujú. Počasie je pre útok veľmi priaznivé. Nemci sa zúrivo bránia.

20. n o v e m b r a 1944

Stále sa bojuje. Drevo na oheň si v lese zháňame pod paľbou. Musíme, inak by sme pomrzli. Kúriť v zemlankách smieme len v noci.

Oheň sa dá v noci pred nepriateľom zatajiť a dym nevidno. Cez deň je však viditeľný, preto bolo možno kúriť len cez noc.

21. n o v e m b r a 1944

Prší. Je nám zima. Nemáme sa kde ohriať a vysušiť premoknutý odev.

22. n o v e m b r a 1944

Stretol som sa so Slovákom Slávkom Šulcom a Bedrichom Maškom. Chlapci sa mi páčia! Unavení, zničení, ale náladu nestrácajú.

23. n o v e m b r a 1944

Stále bez zmeny.

24. n o v e m b r a 1944

Vyfasovali sme teplú bielizeň a zimné čiapky — ušianky. Je nám teplejšie. Nálada sa tým badateľne zlepšila.

25. n o v e m b r a 1944

Je Kataríny. Dozvedel som sa strýcovu adresu. Hned som mu napísal list. Písal som aj domov.

26.—27. n o v e m b r a 1944

Hurá! Konečne sme postúpili. Ideme pešo asi tridsať kilometrov. Nesiem rádiostanicu na chrbte, ale jej váhu vôbec necítim. Veď budeme opäť bližšie k Prahe.

Krásna je východoslovenská krajina. Až teraz vidím, koľko Nemcov tu padlo. Pri ústupe ich nestačili pochovať. Ležia všade pri ceste, tak ako tu boli pobití našou delostreleckou paľbou. Dendky sú vyľudnené. Ľudia ušli do lesov, alebo ich nepriateľ evakuoval. Prišli sme k novej nemeckej obrane. Odtiaľ sme sa vrátili do dediny Vislava.

Po dlhom čase sme opäť pod strechou a v teple. Nemci nás však začali skoro vyhľadávať. Už sme si zvykli. Pokojne pečieme zemiaky. Po doterajšej jednotvárnej strave sú pre nás pochúťkou.

28.—29. n o v e m b r a 1944

Darí sa nám výborne. Zemiakov a kapusty máme dosť. Našli sme aj mak. Uvarili sme si rezance s makom. Cítime sa ako na odpočinku. Sme sťa znovuzrodení.

1.—3. d e c e m b r a 1944

Všetko po starom, nič sa nerobí. Pre krátenie dlhej chvíle sa hádam s Babičom.

4. d e c e m b r a 1944

O čom mám písat? O zemiakoch a zemiakových hodoch? Bora Martinek niekde zohnal mať. Napiekli sme si zemiakové placky a zapíjali ich vyfasovanou vodkou. Slovom — zemiakové hody.

Spojenie nám po celý čas funguje bezchybne. S Martinákom sa striedame pri rádiostanici vo dne v noci.

5.—6. d e c e m b r a 1944

Bez zmeny.

7. d e c e m b r a 1944

Presúvame sa k prednému okraju obrany v Ladomirovej. Z Vislavu sa nám nechce. Ladomirová je úplne rozbitá. K cieľu sa brodíme po pás vo vode. Nepriateľ nás privítal delostreleckou paľbou, pri ktorej nám nebolo do smiechu.

Ladomirová bola dlhý čas neustále ostreľovaná, čo si vyžiadalo veľa obetí i v tylových jednotkách.

8.—12. d e c e m b r a 1944

Usmialo sa na nás šťastie. Našli sme obývanú chalupu. Sme v teple a máme sa dobre. Vojenskú kuchyňu máme na dvore, takže hlad mať nemusíme.

Gazda rukuje do našej armády. To je náreku a plaču! Viac ako v celom Kupičove, keď sme my odchádzali.

13. d e c e m b r a 1944

Museli sme sa pred paľbou uchýliť do zákopov. Keď paľba prestala, veselo sme si varili halušky.

14. d e c e m b r a 1944

Kúpeme sa v „báni“. Je tam psia zima. Musíme sa vyzliecť do naha. Zas som poriadne nachladol.

15. d e c e m b r a 1944

Mrzne a sneží. V noci v službe z dlhej chvíle kreslím. Poslal som domov dva listy a svoj autoportrét.

16. decembra 1944

Bez zmeny. Vymieňame akumulátory a batérie rádiostanice. Občas sa prikrčíme, keď to buchne blízko. Črepina preražila drevenú stenu domčeka a vletela do izby. Nikoho naštastie nezasiahla.

17. decembra 1944

Nedeľa. Po dlhom čase sme si mohli ostrihať vlasy. Na obed máme zemiakové knedle s kapustou.

18. decembra 1944

Bez zmeny. Dnes som osem mesiacov z domu. Osem mesiacov, ako osem dlhých rokov...

19. decembra 1944

Služba pri rádiostanici. Služba a zas služba. Rádiostanica pracuje bez chyby. Všetci sme spokojní. Len keby sme už mohli opäť vyraziť.

20. decembra 1944

Silná delostrelecká paľba na Ladomirovú. Padol Pepa Dombovský z Kupičova. Nemal ešte sedemnásť...

21.—23. decembra 1944

Bez zmeny. Len občas nás ruší delostrelecká paľba.

24. decembra 1944

Nedeľa. Štedrý deň. Prvýkrát ho prežívam mimo domu. Večer som sa zúčastnil slávnostného koncertu našej vojenskej hudby.

Ako jediný z celej našej roty som za vzorné plnenie služobných povinností dostal zvláštny balíček od veliteľa brigády. Niekoľko kníh, stovku cigaret, vreckovky, cukríky a pochvalný list. Poctivo som sa o všetko rozdelil s kamarátkami.

Po koncerte sme mali slávnostnú večeru. Karbonátky, biely chlieb s maslom a bielu kávu.

25. decembra 1944

Prvý deň vianočných sviatkov. Veľmi sa mi cnie po domove, ktorý som tak narýchlo opustil. Poslal som domov list. Mal by som napísť aj Aničke Houžovicovej. Ale nie. Ja som hádku medzi nami nespôsobil. Zapríčinila ju sama. Preto nezačnem, nebudem sa jej podlizovať...

26. decembra 1944

Štefana. Dostal som dva listy z domu. Jeden z piateho novem-

bra a druhý zo štrnásťeho decembra. Prišiel mi „cez ruky“. Priniesol ho niekto, kto sa vracal zo zdravotnej dovolenky. Poľná pošta tak rýchlo nefunguje.

27. decembra 1944

Je po sviatkoch. Prešli, akoby ani neboli. Každý deň je tu rovnaký, či všedný alebo sviatočný. Dážď, blato, sneh; neustále výbuchy míň a granátov.

Smrti sa nebojím tak ako zranenia a zmrzačenia.

Niekto kamaráti odišli domov na krátku dovolenku. Veliteľ ma nepustil, vraj za mňa nemá náhradu.

28.—29. decembra 1944

Stále ten fádny život všedného frontového dňa. Fasovali sme vatované nohavice.

30. decembra 1944

Stále len služba, služba a zas služba pri rádiostanici. Spíme len po piatich hodinách.

Zdanlivo „ľahká“ služba, ktorú pešiaci radistom závideli, neboľa taká závidenia hodná. Vedela unaviť fyzicky i nervove.

31. decembra 1944

Silvester. Koniec roku a my sme všetci stále v tých prekliatých horách. Azda sa odtiaľto ďalej nepohneme?!

1. januára 1945

Nový rok. Oslávili sme ho dosť veselo. Najväčšiu zásluhu na tom mal mimoriadny prídel vodky. O polnoci naši delostrelci poslali Nemcom novoročný pozdrav, hromadnú delostreleckú salvu. Nemci nám nezostali dĺžni, okamžite nám ju odplatili. Mali sme šťastie, že to nikto z nás neodniesol.

2. januára 1945

Bez zmeny. Dostali sme žold. Štyristo korún na tri mesiace...

3. januára 1945

Stále bez zmeny. Pečiem chlapcom zemiakové placky.

4. januára 1945

Presun. Pod silnou nepriateľskou paľbou prechádzame do Krajnej Poľany. Je úplne rozbitá. Ubytovali sme sa v opustenom nemeckom bunkri. Celý deň sme len opravovali. Postavili sme si v ňom kachle, ale vyhriať ho nemôžeme, lebo vonku tuho mrzne.

5. januára 1945

V budove štábhu sme videli sovietske filmy „Suvorov“ a „Mášenka“. Tu, asi desať kilometrov za frontom, je božský pokoj. Počujem len vzdialený hrmot delostreleckej palby. Od začiatku bojov o Duklu sme mali takýchto dní málo.

6. januára 1945

Trojkráľový sviatok. Pravoslávny Štedrý deň. Obidvaja kamaráti sú pravoslávni, teda opäť oslavujeme, ale len v myšlienkach. Boli sme sa kúpať v „báni“.

7. januára 1945

Nedela. Veľmi sneží. Hráme v karty. Mám smolu. Prehral som všetky peniaze. Zaprisahal som sa, že viackrát karty nevezmem do ruky.

8. januára 1945

Poslal som domov dva listy. Dnes sme štvrtý mesiac neustále na fronte. Koľko nás ešte ostalo?

9. januára 1945

Chvíľu si krátim kreslením.

10. januára 1945

Pečieme zemiaky. Sú pre nás veľkou vzácnosťou, lebo sme stále napoly hladní. Chleba máme málo a ešte k tomu čierne, plný ôstia.

Obedy — redukčné polievky, sem-tam zahustené hrachom alebo fazuľou.

11. januára 1945

Zákaz vysielania. Vynahradzujeme si nedostatok spánku z minulých týždňov.

Zákaz vysielania bol spojený s očakávanou ofenzívou pri Jasle, aby sa neprezradili chystané presuny našich delostrelcov a tankistov od Ondavy.

12. januára 1945

Ďalej leňošime. Na fronte je kľud. Bohuš odišiel na nákup do Humenného. Dali sme mu peniaze na víno a jablká. To si zas dáme!

13. januára 1945

Bez zmeny. Celý deň si robíme chúťky na tie dobroty, čo nám Bohuš prinesie.

14. januára 1945

Bohuš sa vrátil. Nepriniesol vôbec nič. Chceli sme ho zbiti.

15. januára 1945

Konečne zmena. V noci na pätnásťteho januára ideme pozdĺž frontu na stanovište veliteľa tretieho práporu do obce Kružlová.

16. januára 1945

Nemci vraj ustupujú. Neverím tomu, lebo nás stále ostreľujú z mínometov.

17. januára 1945

Je to predsa len pravda. Nemci sa pod ochranou silnej mínometnej palby „odpútali“. Paľba stíhla. Naše pešie jednotky postupujú.

19. januára 1945

Nemci ustupujú. Prenasledujeme ich. Na osloboodené dedinky je žalostný pohľad. Z domov trčia len komíny. Nikde ani ľowiečika, ani jedného živého tvora. Cesty sú zamínované.

Ideme husím krokom po cestách, preverených ženistami, ktorí pred nami odstraňujú a zneškodňujú miny. Nižný a Vyšný Orlík. Jeden z kamarátov si odskočil na záchod. Sotva otvoril dvere, vyletel do vzduchu. Možno je zamínovaný každý kút...

Dubová, prvá nezničená dedina na našej ceste. Prišli sme do Cigle. Tu sú ľudia už doma. Vracajú sa aj tí, ktorých Nemci pred ústupom vyhnali. Po týždňoch sme sa tu dobre najedli a napili mlieka.

O polnoci sme vyrazili ďalej.

20. januára 1945

Prechádzame dedinou Šarišské Čierne. Maďari pripravili na nás pascu a začali po nás strieľať. Nevyplatilo sa im to. Naši ich obišli a zaútočili na nich z tylu. Ani jeden z nich neunikol...

Cez pole a lesy vstupujeme do Zborova. Odtiaľ odchádzame s podplukovníkom Satoriem do Stebníka. Spali sme sotva dve hodiny, keď nás zobudil poplach. Vrátili sme sa do Zborova.

21. januára 1945

Naše jednotky sa vymieňajú. Prezeráme si Zborov. Je trochu poškodený bombardovaním.

Národný výbor vyšiel z illegality a začal očistu mesta od kolaborantov, gardistov a zradcov.

22. januára 1945

Ráno odchádzame. Prechádzame dedinami v okolí Bardejova. Nepriateľ pri ústupe zničil všetky mosty. Cesty zatarasil prekážkami. Ženisti majú plné ruky práce.

Popoludní sme došli do Prešova. So štvormesačným meškaním. Podľa pôvodných predstáv sme tu mali byť v polovici septembra minulého roku.

Ani sme sa nestačili rozhliadnuť po meste a už sme šli ďalej. Zasa obchádzame zničené mosty. Postupujeme popri Sabinove. Večer sme prišli do dediny Hendrichovce.

23. januára 1945

Nepriateľ sa zastavil. Zastavili sme sa aj my. Presunujeme sa do Friečoviec, kde sa vymieňame a pripravujeme na ďalší postup.

24. januára 1945

Vyrazili sme pešo. Rádiostanicu mi nesie kôň. Idú s nami Houslička a Kríž. Ideme cez Lipovce, Lačnov a Vyšný Slavkov. Pred Vyšným Slavkovom sme sa dostali do ostrej delostrelčej palby nepriateľa. Nad ránom sme vstúpili do Vyšného Slavkova.

25. januára 1945

Celý deň sme vo Vyšnom Slavkove. Nemci sa zúrivo bránia. Nejako vyňuchali našu vysielačku. Možno ju zamerali goniometricky. Pália z diel práve na naše stanovište. Usadili sme sa v masívnom murovanom dome a cítim sa v bezpečí, lebo Nemci tu ľažké delostrelectvo nemajú. Iba keby na nás poslali lietadlá. Rozbili nám jednu anténu.

26. januára 1945

Znova postupujeme. Brodíme sa po pás v snehu cez Nižný Slavkov a Brutovce. V Brutovciach nás dostihli naše autá. Nasadili sme a veselo ideme ďalej. Prešli sme peknými dedinkami Vyšné a Nižné Repaše. Došli sme do Torysieku. Tešili sme sa, že si tu usušíme premoknutý odev. Najprv sme však museli nadviazať spojenie. Nedarilo sa nám to. Pre okolité hory nás naša spolupracujúca vysielačka nepočuje.

Namiesto odpočinku a sušenia odevu musíme ísť so stanicou na chrbte na výšinu do snehových závejov.

27. januára 1945

Vystriedali nás. Vrátili sme sa dolu do Torysieku. Odpočívame a sušíme premoknuté uniformy.

28. januára 1945

Znova postupujeme. Prešli sme cez Levoču a Kežmarok.

29. januára 1945

V hlbokom snehu sa brodíme do Tatranskej Lomnice, kde odpočívame. Potom zas celý deň a celú noc ideme dopredu.

O dvanástej hodine sme v Batizovciach. Krásne závody, ale zariadenie zničené. Postavili sme rádiostanicu v budove riaditeľstva závodu. Ľudia nás vitanajú. Od radosti by nás nosili aj na rukách. Zabávame sa so slovenskými dievčatami. Dobre si s nimi rozumieme. Po nekonečných útrapách sa cítim ako v raji. Riaditeľ závodu každému z nás daroval novú prikrývku. Zíde sa mi.

Poobede odchádzame do Štrby. Večer je silná snehová fujavica. Chlapci odišli so samopalníkmi útočiacimi na Važec. Toník Kalík sa nevrátil. Ráno sme ho našli bez hlavy. Padlo dvadsať našich kamarátov. Medzi padlými bol aj veliteľ tretieho praporu major Ludvík Engl. Padol pri nočnom útoku na Važec. Postupoval za sovietskym samohybnným delom. Delo dostalo zásah granátom, ten sa odrazil od veže a zasiahol majora do hlavy.

Jeden zo žijúcich radistov Antonín Šlegr na tie udalosti spomína:

Spolu s kamarátom z detských rokov Antonínom Kalíkom boli sme od spojovacieho praporu odvelení k „opergruppe“ radistov (k operatívnej skupine). S rádiostanicou nás počas vojenských operácií podľa potreby pridelovali k rôznym útvaram. Sprevádzali sme ich pri akciách a udržiavalí sme spojenie s nimi a s veliteľstvom.

Sprevádzali sme pešie roty, prieskumníkov, samopalníkov a iné útvary. Bola to služba ľažká a nebezpečná. Bola náročná ako fyzicky, tak aj psychicky, najmä pri zimných operáciách v zasnežených slovenských horách a lesoch.

Po troch týždňoch podobných akcií sme sa vrátili k nášmu spojovaciemu praporu. Boli sme fyzicky úplne vyčerpaní. Spojovací prapor sme zastihli v Kežmarku. Vracali sme sa k praporu radi, lebo vonku bola snehová fujavica a okolo dvadsať stupňov mrazu. Tešili sme sa na odpočinok, možnosť umyť sa v teplej vode a oholiť.

Sotva sme sa stačili umyť, keď si nás zavolať veliteľ spojovacieho praporu poručík Pohoriljak:

„Potrebujeme jedného spoľahlivého radistu, aby sprevádzal nočný postup a útok samopalníkov na Važec. Kto z vás pôjde?

Prihlásili sme sa obaja.

„Potrebujem len jedného. Druhý nech si odpočinie pre ďalšiu akciu. Máte toho, ako vidíme, obaja dosť...“

„Pôjdem ja!“ hľásil sa naliehavo Kalík.

„Prečo ty, keď aj aj som sa hlásil!“ dohadovali sme sa.

„V noci ide do tuhého. Ty máš doma dcérku, ja som slobodný. Za mnou nemá kto plakať. Idem a hotovo!“

Obliekol sa, najedol a odišiel. Ja som zostal. Umyl som sa, oholil a išiel po večeru. Večera bola výdatná. Naši prieskumníci odniekial prikotúľali sud vína. Bol to nevidaný prepach. V teple sme večerali a popíjali.

V dobrej nálade som nezabudol na kamaráta, ktorý vo fujavici a mraze sprevádzal postup našich samopalníkov na Važec. Našiel som päťlitrový demičón a naplnil ho vínom. Dám mu ho, keď ho zajtra dohoním.

Dohonili sme ich...

Pred Važcom, na kopčeku vľavo od cesty, som medzi padlými uvidel jedného radistu. Poznal som ho podľa radistickej kapsy, v ktorej mal rádiové kódy a šifry. Bol dokaličený, bez časti hľavy. Že je to Toník Kalík, poznal som len podľa jeho osobných dokladov, tak ho zmenila krutá smrť...

Vo Východnej som sa dozvedel, že dostal priamy zásah tankovým granátom.

Bol som fyzicky i psychicky úplne zničený. Pokúsil som sa utepiť smútok vo víne. Nedalo sa. Stahovalo mi hrdlo, víno mi horklo v ústach. Dal som ho kamarátom. Toníka som pochoval na cintoríne vo Východnej.

Ešte dnes sa mi pri spomienke na neho tlačia slzy do očí. Nehanbím sa za ne. Ved išiel a zomrel vlastne namiesto mňa. Domnieval sa, že za ním nemá kto plakať. Mýlil sa, pläcsem ja, kamarát.

30. januára 1945

Postupujeme na Važec. Za postupu sa nám vzdal jeden maďarský vojenský útvar. Ukoristili sme niekoľko vozov a koní. Jeden z kamarátov, Pražák Franta Knojmajer, sa pohotovo ujal jedného páru koní. Sadol si dopredu na voz. Posadil som sa vedľa neho. Ostatní kamaráti nasadli tiež, ako sa dalo. Sáša s kuchárom sedeli vzadu, nohy im viseli z voza. Na kopci sme narazili na mínu. Výbuch. Kone sa splašili a bežali s prednou časťou voza. Zadná časť vyletela do vzduchu. Vyletel som do snehu, začmudemý a ohlušený. Nič sa mi však nestalo. Knojmajer tiež vyviazol bez úrazu. Vrátili sme sa poskytnúť pomoc kamarátom. Haluška a dva poľní žandári, ktorí sa viesli s nami, boli ľažko ranení.

Saša už pomoc nepotreboval. Bol mŕtvy.

Z nášho kuchára sme pozbierali sotva polovicu, výbuch ho úplne roztrhal.

Bol som pridelený k „opergrupe“ namiesto Halušku. Nemci sa zúrivo bránia. Pri Liptovskom Hrádku sa tuho bojuje. Ideme cez

Hybe do Kráľovej Lehote. Prenocovali sme v osamelom dome.

31. januára 1945

Zúčastňujeme sa bojov o Liptovský Hrádok. Celý deň ležíme v snehu pribití paľbou a udržujeme spojenie. Omrzla mi brada. Večer sme konečne vstúpili do Hrádku.

1. februára 1945

Cestou z Liptovského Hrádku do Podturne sme sa dostali do silnej guľometnej palby. Prískokmi a plazením sme prešli na západný okraj Podturne, kde sme v murovanom dome rozložili rádiostanicu a nadviazali spojenie.

Zažili sme útok tankov. Hned prvý granát z tankového dela zasiahol schodište „nášho“ domu. Dvaja kamaráti boli ranení. Proti tankom bez podpory ľažkých zbraní sme boli bezmocní.

Zostal som pri rádiostanici sám. Vedel som, že sám ju nestáčim odpratať do bezpečia. Ako veliteľ rádiostanice za ňu ručím. Zobral som dokumenty a šifry spojov a ponáhľal som sa za kamarátkami. Dohonil som ich. S nasadením života sa nám takmer podarilo vytrhnúť rádiostanicu nepriateľovi z rúk a zachrániť ju.

Ustúpili sme do bezpečia, postavili rádiostanicu, aby sme ohlásili útok tankov na Podturnu. Stanica nepracovala. Nešetrným zaobchádzaním pri ústupe sme ju poškodili.

Na veliteľstve práporu sa rozšírila správa, že som padol. Kamaráti o tom dokonca napísali domov. Úbohí rodičia a sestry, aký nervový šok museli zažiť...

Vystriedali nás. Vrátili sme sa do Liptovského Hrádku, opravujeme rádiostanicu.

2. februára 1945

Hromnice. Presun do Podturne. Odtiaľ po ľažkam boji do Okličného. Vidíme už Liptovský Mikuláš. Tu sa tvrdo bojuje. Znova máme niekoľkých padlých a ranených. Vraciame sa do Podturne.

3. februára 1945

Ubytovali sme sa v pevnom murovanom dome. Nepriateľ po celý deň ostreľuje Podturnu salvami zo 105 mm diel. Opäť je veľa padlých a ranených.

Dnes došla pošta. Dostal som štyri listy. Jeden od Aničky Houžicovej. Je to pre mňa dobré alebo zlé znamenie?

Jozef dostal prvý list od svojej lásky z Kupičova, s ktorou sa pohneval pred nástupom do armády.

4. februára 1945

Situácia sa dnes ešte zhoršila. Nemci po celý deň silne ostreľujú Podturňu, pre zmenu zas zo 152 mm diel. Ako je len možné, že sme doteraz žíví?

O všetkom píšem v listoch. V duchu sa lúčim s rodným Kupičovom a drahými doma. Neverím, že to pekelné ostreľovanie môžem bez ujmy na zdraví prežiť. Napísal som aj Aničke.

5. februára 1945

Na dovršenie peknej situácie tri 105 mm granáty zasiahli „nás“ dom. Dopadli na povalu do sena. Nevybuchli. Inak by nás pochovali pod troskami domu. Susedný dom horí. Bez ohľadu na ostreľovanie pomáhame hasiť. Z pudu sebazáchovy. Nablízku sú uložené hromady nábojov do kaťuší. Keby ich zasiahol oheň, tak z nastávajúceho pekla by nikto z nás nedokázal uniknúť.

Antonín Šlegr na túto udalosť spomína: „...Nestačili sme ešte ani vbehnúť do pivnice a prepad bol tu. Dookola dopadli a vybuchli desiatky delostreleckých granátov. Tri z nich dopadli do sena na povalu nášho domu. Naštastie nevybuchli.

Prepad skončil. Vylielali sme z pivnice a navzájom sme sa počítali, či sme všetci živí. Franta Knojmaier chýbal. Nikde v dome neboli. Išli sme ho hľadať von. Frantu nikde.

„Franta! Franta!“ volali sme jeden cez druhého.
Že by ho zabili?

Vtom sa otvorili dvere dreveného záchoda na dvore. Spokojne sa v nich ukázal „pochovaný“ Franta. Zapínal si opasok a bohatu hrešil:

„K... jedny mizerné germánske! Hrom aby do nich udrel! Človek sa nemôže pokojne ani...“

Drevené steny záchodu boli prerezané mnohými črepinami. Franta neboli ani škrabnutý.“

6. februára 1945

Už tretí deň nemôžem hovoriť, len chrčím, akosi som veľmi nachladol. Vraciame sa späť do Liptovského Hrádku. Zišiel som sa tam s mnohými kamarátmi.

7. februára 1945

Sme v Hrádku. Znova som sa stretol s kamarátmi. Z toho všetkého sme si šli k nim vypíť.

8. februára 1945

Napísal som list domov. Napísal som aj Aničke. Dnes bol ku mne pridelený Olda Holub. Má sotva šestnásť, ale už patrí medzi

ostrieľaných frontových vojakov. Rád sa chváli Československým vojnovým krížom, ktorým bol vyznamenaný hned v prvý deň bojov pri Krosne. V Jedliciach ukoristil guľomet a zobrajal prvých dvoch zajatcov.

9. februára 1945

Bez zmeny. Cítime sa dobre. Sem už míny a granáty nepadajú. Dali sme sa vyfotografovať, nech našim doma zostane aspoň pamiatka, keby som sa nevrátil...

10. februára 1945

Opäť postupujeme. O piatej poobede sme vyšli z Liptovského Hrádku. Celú noc blúdime v horách. Cez Jamník a Liptovský Ondrej sme ráno prišli do Veternej Poruby. Je tu pokoj. Zrejme preto, že je veľká snehová víchrica. Nedá sa vidieť na dva kroky pred seba. Stretol som sa s Jardom Holubom.

Jarda Holub bol tiež z Kupičova. Slúžil ako spojár pri delostrelcoch. Padol 8. mája 1945 v Rymici pri Holešove.

11. februára 1945

Je nedele, pokoj. Macek s Krížom nám doviezli zásoby na päť dní. Varíme sami.

12. februára 1945

Menší „malér“, ktorý som nezavinil. Pre neschodnú cestu, zaviatu vysokým snehom, sme prišli neskoro na pozorovateľňu.

13. februára 1945

Znovu na pozorovateľni. Veľmi mrzne a sneží. Kamaráti sa streďajú pri rádiostanici. Len ja ako veliteľ tu musím byť celý deň. Som už úplne vyradený.

14. februára 1945

Rádiostanica nám vypovedala službu. Večer sme s Oldom zobrali kone a odviezli ju do Liptovského Hrádku. Pohotovo nám ju opravili, takže sme sa mohli ešte v noci vrátiť.

15. februára 1945

Sme „doma“, to znamená vo Veternej Porube. Poslal som listy našim a Aničke.

16. februára 1945

Naše útoky boli odložené, lebo sa teraz pripravujú nové. Vraciame sa do Liptovského Hrádku. Prišli sme neskoro v noci.

17. februára 1945

Ubytovali sme sa v čakárni lekárskej ordinácie. Bohužiaľ, nemáme tu chvíľku pokoja. Denne nás preháňajú na cvičenie a do zamestnania.

18. februára 1945

Nedela. Doobeda zamestnanie, poobede voľno. Zišiel som sa s bratmi Jardom a Václavom Mezenským. Mám veľmi zlú náladu. Stále som smutný, ani sám neviem prečo.

Dnes je práve desať mesiacov, ako sme odišli z domova. Koľkí z nás sa ta ešte vrátia?

19. februára 1945

Veľmi mrzne. Boli sme v zamestnaní. Opäť som písal domov a Aničke.

20. februára 1945

Mrazy dosahujú tridsať stupňov. Odniesol som rádiostanicu do dielne.

21. februára 1945

Dnes som bol povýšený na čatára.

22. februára 1945

Bez zmeny. Stále v zamestnaní. Boli sme na osvetovej prednáške v kine.

23. februára 1945

Sviatok Červenej armády. Zúčastnili sme sa slávnostnej prehliadky a defilé.

24. februára 1945

Zlé správy z domova. Veľmi tam vyčíňajú banderovci.

Kupičov a niekoľko menších príslahlých českých osád sa rozprestieralo na súši medzi rozsiahlymi lesmi a močiarmi v severozápadnej časti Volynie, nedaleko Kovelu. Pre vyčínanie banderovcov tam boli zvlášť dobré podmienky.

25. februára 1945

Nedela. Videl som strýka Jaroslava a Vladimíra. Hrali na pochrebe padlého poručíka zo štvrtej brigády. Stretnutie bolo krátke, ani nie dve minúty.

Dal som sa fotografovať. Večer znova odchádzame do Podture.

26. februára 1945

Ubytovali sme sa v škole. Tu je už pokojnejšie. Poobede sa vračiame späť do Liptovského Hrádku. Zúčastnili sme sa veliteľského cvičenia dôstojníkov.

27. februára 1945

Oteplilo sa. Celý deň veľmi prší.

28. februára 1945

Zamestnanie. Večer po dlhom čase opäť nástup a rozkaz.

1. marca 1945

Zamestnanie.

2. marca 1945

Presun do Liptovského Ondreja. Ideme spolu: Pavol, Olda a ja. Z Ondreja znova do Veternej Poruby. Zúri prudká horská výchrica so snehom. Sneh oslepuje oči a pomaly nevidíme ani jeden druhého. Mokrý odev na nás mrzne. Sme ako kusy ľadu.

3. marca 1945

Sme na pozorovateľni. Dosiaľ najväčší mráz a najsilnejšie výchricie. Veľký útok na Liptovský Mikuláš. Naši dobyli Bobrovec. Popoludní sa pod náporom nepriateľa museli stiahnuť do počiatocného postavenia. Mnoho sa ich nevrátilo, padli...

4. marca 1945

Nedela. Opäť veľmi mrzne. Celý deň sme na pozorovateľni premrznutí a hladní. Prudká výchrica. Nás útok bol zastavený. Naši ustupujú. V Liptovskom Mikuláši sa ostro bojuje.

5. marca 1945

Nemci útočia po celý deň. Sme znova v prudkej paľbe ich delostrelectva.

6. marca 1945

Konečne pokoj a odpočinok. Máme voľno. Dostal som dva listy z domu. Písané boli 2. a 11. februára.

7. marca 1945

Sviatok. Dostali sme po troch rezňoch. Od gázdinej po dvoch hrnčekoch cmaru. Nehodilo sa to sice k sebe, ale spoľahlí sme sa na naše žalúdky. Sú zvyknuté. Bohužiaľ, túto kombináciu nezniešli...

8. marca 1945

Dosiaľ sme na mieste. Podarilo sa nám „získať“ niekoľko fliaš piva. Neviem, ako dlho som už nepil pivo. Veľmi nám chutilo.

9. marca 1945

Opäť silné boje. Zmena našich doterajších plánov. Odchádzame do Liptovského Ondreja.

10. marca 1945

Nemci využili striedanie a presun našich a sovietskych jednotiek. Prudko zaútočili. Počasie im prialo. Boli však odrazení. Pomaly sme prišli do Beňadikovej.

11. marca 1945

V noci sme na pozorovateľni pri Okoličnom. Pred nami je ako na dlani Liptovský Mikuláš. Asi o dve hodiny sme sa spolu s plukovníkom vrátili. Večer sa L. Mikuláša opäť zmocnili Nemci.

Veľký zmätok, panika. Nováčikovia bezhlavo utekajú. Iba niekoľkým starým vojakom sa podarilo utekajúcich zastaviť, sformovať, postaviť sa proti postupujúcemu nepriateľovi a prudkými protiútokmi ho zastaviť.

Niekoľko starých vojakov dostalo od generála pochvalu a vyznamenanie.

Vyznamenali sa najmä protiletadloví a protitankoví delostrelci. Priamou palbou zblízka sa im podarilo zastaviť postupujúcu nemeckú pechotu a ubrániť ústupové cesty ostatným jednotkám.

12. marca 1945

Nemci zastavení pred Okoličným. Znova sme na pozorovateľni. Pretože sa na fronte nič nedialo, povolili nám cestu „domov“.

13. marca 1945

Sme v Beňadikovej. Odpočívame.

14.—15. marca 1945

Sme v zamestnaní. Poobede pečieme placky.

16. marca 1945

Bez zmeny. Bývame u starého lakového gazdu. Za liter mlieka žiada desať korún. Olda stále hnevá gazdinu.

17. marca 1945

Dostal som z domu peniaze, ktoré mi poslali po Ledvinovi.

54

18. marca 1945

Som jedenásť mesiacov z domova. Je mi celý deň smutno. Poslal som šesť listov.

19. marca 1945

Môj sviatok — Jozefa. Poriadne sme to oslavili. Poobede som bol na návštive u kupičovských kamarátov — spojárov.

20. marca 1945

Vyfasovali sme po tristo gramov vodky. Kúpil som dve sliepky. Upiekli sme ich. Po dlhšom čase máme opäť hody.

21. marca 1945

Prvý jarný deň. Na jeho oslavu sme kúpili a zarezali teliatko. Načo šetriť peniazmi!

22. marca 1945

Cvičenie s rádiostanicami.

23. marca 1945

O štvrtej hodine nás odviezli do Okoličného. Naši útočia. Útok sa nepodaril. So značnými stratami sme boli odrezaní. Celý deň sme hladní, nosiči stravy nemôžu pre ťažkú paľbu za nami. Silná paľba na nás. Granát preletel pozorovateľňou. Dopadol a vybuchol ďaleko za nami. K večeru sa opäť vraciame do Beňadikovej.

24. marca 1945

Zamestnanie. Dostal som list od Aničky a od Vlada Mezenškého. Dobré správy z bojisk. Sovietske vojská na Odre. Nemecký front sa na západe rozpadáva. Spojenci prekročili Rýn a vstupujú do Nemecka. Ako dlho to ešte môže „tisícročná ríša“ vydržať?

25. marca 1945

Kvetná nedele. Necítim sa dobre, som chorý. Dal som sa s kamarátmi fotografovať. Zamestnanie.

26. marca 1945

Bez zmeny. Vyfasovali sme plynové masky. Nemci vraj používajú plyn...

27. marca 1945

Mám službu dozorného poddôstojníka pri rote. Nikto nesmie ani na krok bez masky. Moja choroba sa zhoršuje.

55

28. marca 1945

Veľmi prší. Večer odchádzame cez Liptovský Ondrej a Veternú Porubu do Smrečian. Brodíme sa po kolená v blate. Sme premoknutí a zmrznutí až hrôza. Blato z nás priam tečie. Dostal som na výpomoc k vysielačke Hegedüsa.

29. marca 1945

Smrečany, pivnica pri kostole. Zatiaľ je pokoj. Dve kravičky, ktoré zostali v maštali, zásobujú mliekom asi tridsať vojakov. Všetci ich kŕmim.

30. marca 1945

Veľký piatok. Celý deň tvrdo bojujeme. Sme na pozorovateľni na výsine 768. Prísne držíme pôst, i keď nechceme. Obed v takejto paľbe za nami dopraviť nemôžu.

31. marca 1945

Biela sobota. Dopoludnie som strávil na pozorovateľni. Náš útok bol odrazený. Vrátili sme sa do Smrečian. Nemci popoludní útočia za podpory tankov. Naša pechota ustupuje do Smrečian a ďalej. Rýchle sme bežali s Oldom na výsinu 768 a spolu s generálom sme vracali pešiakov späť do zákopov.

Granát rozobil našu pozorovateľňu. Dobre, že sme tam práve neboli.

Okolo siedmej večer bol útok zásluhou našich delostrelcov odrazený. Tri nemecké tanky horia. Vraciame sa do Smrečian.

Zvláštnu zásluhu na odrazení nájazdu tankov mali delostrelci Mikuláš Červjak a Vladimír Chour.

1. apríla 1945

Veľkonočná nedeľa. O štvrtnej hodine odchádzame do Žiaru. Na moste sme sa dostali do paľby 152 mm diel. Nikto z nás nebol ranený, len Hegedüsovi rozbila črepina samopal. V Žiari sme mali celý deň pokoj.

2. apríla 1945

Cez deň odpočinok. Večer znova odchádzame. Ideme cez úplne zničené dediny Jalovec a Bobrovček. Nepriateľ nás osvetľuje raketami a páli po nás. Stúpame do lesov a hôr. Je tu krásne, ale pre turistiku, nie pre vojnu. Chodíme po kopcoch a stráňach ako kamzíky. Som chorý, asi z nevyspatia. Už tri noci sme vôbec nespali. Celý deň sme na pozorovateľni. V noci si trochu zdriem-neme.

3. apríla 1945

O deviatej hodine ideme na pozorovateľňu na výsinu 980. Pod nami sa bojuje. Bobrovec horí. V noci prší. Od zimy nám cvakajú zuby. Spíme pod holým nebom.

4. apríla 1945

Ráno sme opäť na pozorovateľni. Je ticho, Nemci zrejme v noci ustúpili.

O deviatej hodine zostupujeme dole, ideme za práporom. Dostal som koňa, veziem sa na ňom. Prechádzame Bobrovčekom, Pavlovou Vsou a Beňadikovou.

Na výsine nad Beňadikovou zriaďujeme rádiostanicu a nadväzujeme spojenie. Miestni obyvatelia doniesli občerstvenie. Všade nás vítajú. Došli sme do Bukoviny. Ostatné dediny si už nepamätam.

Nemcom tu hrozí obklúčenie. Pomáhajú nám partizáni. V Bukovine sme zostali na noc. Ubytovali sme sa v hostinci. Čo nám tu chýba?!

5. apríla 1945

Ráno sme ešte na mieste. Všade pokoj. Nemci sa „odpútali“ tak rýchlo, že ich nemôžeme dohoníť. O deviatej vyrážame. V diaľke vidíme Ružomberok. Kamaráti idú koňmo, ja na džipe. Vstupujeme do Ružomberka. Mesto bolo ušetrené od vojnovej skazy. Navečer sme postúpili do Staréj Černovej, kde prenajmujeme.

6. apríla 1945

O ôsmej hodine odchádzame do Gombáša. Nemci odtiaľ odišli tesne pred naším príchodom. Máme ostrú pohotovosť. Postupujeme ďalej. Všade dookola sa týcia vysoké zalesnené hory. Došli sme do Ľubochne. Obdivujeme krásne penzióny. Nepriateľskí delostrelci nás akosi „objavili“ a poslali sem niekoľko ľažkých granátov. Ďalší mŕtvci a ranení kamaráti.

7. apríla 1945

Máme pohotovosť. Nemci sa zúrivo bránia v horách. Silná zima a vietor. Celý deň sme vonku na jednom dvorčeku. V noci v humne. Ešte že máme strechu nad hlavou.

8. apríla 1945

Ráno ideme na pozorovateľňu. Dostali sme sa do paľby, ale postupujeme. Mal som znova „malér“. Rádiostanica mi nefunguje. Musel som ju vymeniť s Holovničom a postupovať ďalej. Cez deň sme v lese. Večer prichádzame do dediny Konské.

10. apríla 1945

Prišli sme do Podhradia. Všade plno vojska. Nemôžeme nič zohnať ani kúpiť. Sme stále hladní. Potraviny za nami dopraviť nemôžu, ledva sa sem dostaneme pešo.

11. apríla 1945

Skoro ráno odchádzame. Znova ideme cez hory. Prechádzame cez Štiavničku do Sučian. Ľudia nás vítajú a prinášajú občerstvenie. Na poludnie vchádzame do Vrútok. Je to pekné mesto, trochu poškodené bojmi za Slovenského národného povstania. Zas po nás pália zo 152 mm diel.

12. apríla 1945

Ráno odchádzame. Znova ideme cez hory. Na výšine 900 je krátke odpočinok, po ľom ďalší postup. V snehu sa brodíme na výšinu 1364 v Malej Fatre. Tu v lese čakáme. Máme zostúpiť dole k Žiline. Nemci sa však zastavili a silnou delostreleckou palbou nám znemožnili ďalší postup. Zostali sme cez noc v lese na snehu. Je zima. Nesmieme rozložiť ohne, aby sme sa neprezradili nepriateľovi, ani zaspalať, aby sme nezmrzli. Zohrievame sa drepmi a poskakovaním.

13. apríla 1945

Pešie prápory vyrazili ráno do útoku. Dobré správy. Sovietsi sú osemdesiat kilometrov od Berlína. Spojenci obsadili Lipsko.

Celý deň prší dážď so snehom. Sme hladní, so zásobami za nami nemôžu. Znova nocujeme na snehu. Je strašná zima. Postupujeme ešte vyššie do hôr. Nemci nás spozorovali a zasypali paľbou z diel.

Večer dobré správy. Červená armády oslobodila Viedeň a Hodonín.

14. apríla 1945

Dnes som dostal list od Aničky a od Vašíka. Mám také zmrznuté ruky, že im nemôžem odpísat. V noci je znova silný mráz. Pre zimu vôbec nespíme. Postavili sme si búdu z konárov a čečiny. Chráni nás aspoň pred vetrom.

15. apríla 1945

Všade plno inovatev a snehu. Silný vietor a mráz. Nocujeme s generálom v zemľanke pod horami. Sme zmrznutí ako cencúle.

16. apríla 1945

Zas mrzne. Je to tu stále rovnaké. Dobré správy. Americká

tanková armáda generála Pattona je vraj osem kilometrov od našich hraníc.

V noci sa trošku oteplico.

17. apríla 1945

Bez zmeny. Prší a je búrka.

18. apríla 1945

Útočí náš pravý sused. Trošku postúpili. Dnes je tomu rok, čo sme odišli z domova. Koľko sme toho za ten rok prežili!

19. apríla 1945

Bez zmeny. Zase zima a sneh. Sme premoknutí až na kožu. Zima a hlad. Len vši nás nemilosrdne „ohrievajú“...

20. apríla 1945

Prší, tma takmer ako v noci. Každú chvíľu udrie blesk a niekto rý z lesných velikánov klesne rozštiepený na zem.

Máme nového veliteľa generála Španiela. Generál Satorie a plukovník Brož boli odvelení inde.

Dnes padlo Lipsko a Halle.

21. apríla 1945

Cítime sa veľmi zle. Stále je veľká zima. Sovietske vojská bojujú v predmestiacach Berlína. Zapíjame to, inak by sme zmrzli.

22. apríla 1945

Nedelia. Celú noc sme nespali. Prší nám do búdy. Do rána napadlo veľa snehu. Je strašná zima. Zas sa zohrievame vodkou celá partia: ja, Liška, Hegedüs, Vlačina, Oldo, Koľa a Tonko Šlegr.

23. apríla 1945

Znova sneží. Závistivo sa pozeraeme dolu k Žiline. Kvitnú tam Stromy. Autá na ceste víria mračná prachu. Nemci sa tam urputne bránia. Stále nemôžeme zostúpiť z hôr.

Dnes bola oslobodená Opava.

24. apríla 1945

Všade je snehu ako na Vianoce. Je to sice na pohľad krásne, ale nepríjemné. „Hromy divo bijú“ — je to zvláštny úkaz. Zablikska sa a zahrmí. Po chvíli zas, znova a znova. Takéto predjarné búrky sú tu vraj časte.

25. apríla 1945

Trošku sa oteplilo. Sneh sa topí. Voda nám tečie do búdy. Nálada sa zlepšila. Máme dosť vodky. Vyfasovali sme pláštenky. Neskor, ale predsa.

26. apríla 1945

Pohotovosť. Naša pechota postúpila. Vraj pôjdeme dopredu. Počasie sa zlepšuje. Dobré správy — osloboodené Brno a Cheb. Padol Štetín a Brémy.

27. apríla 1945

V noci mám službu. Naši znova postúpili. Je silný vietor, zima a znova sneh. Sovietska a americká armáda sa stretli na Labe.

Po dlhom čase sme sa zas okúpali v potoku.

28. apríla 1945

Pomaly postupujeme. Inak nič nové. Babič je už s vysielačkou v Strečne. Celú noc prší. Sme úplne premoknutí. Každý deň musíme vymieňať energetické zdroje rádiostanice. Batérie a akumulátory sa od vlhka rýchle vybíjajú.

29. apríla 1945

Dopočul som sa, že k 1. máju mám byť povýšený na rotmajstra.

O pol dvanásťtej znova odchádzame ďalej do hôr. Naskytujú sa nám priam rozprávkové pohľady na malebné prírodné krásy Slovenska. Vyšli sme z lesa. Pred nami krásna krajina.

Žilina horí. Zostupujeme nižšie k Vyšnovému. Dostali sme sa do ľažkej paľby zo 152 mm diel. Črepinou z granátu bol ranený Antonín Šlegr do stehna.

Okolo kameňolomu sme prešli cez výšinu 916 na výšinu 927, kde sme zriadili pozorovateľňu. Sme tam do večera. Prší dážď so snehom. Sme premoknutí a zmrznutí. Večer sa vraciame na výšinu 916. Opäť nocujeme pod šírym nebom.

Dážď konečne prestal. Do rána bol mráz.

30. apríla 1945

Ráno odchádzame. Pred nami je neopísateľne krásna krajina. Tu hore svieti slnko, dole pod nami sú mračná. Vyzerajú ako more a vrcholky hôr ako ostrovy. Krásne sa týči hrad nad Turzou. O ôsmej hodine sme v Turze. Fotografovali sme sa s generálom. Je krásne a teplo. Vyzliekli sme sa a umyli.

O dvanásťtej hodine znova odchádzame. Rádiostanicu vezieme na voze. Sami ideme pešo cez krásne letovisko Rajecké Teplice a

Zbyňov do Jablonového. Za pochodu udržujeme stále spojenie. Nocujeme v Jablonovom.

1. mája 1945

Sviatok práce. Ideme džipom na Plevník, kde sme sa zastavili. Vítajú nás slavobrány s nápisom: „Vítame vás, osloboditeľa!“. Bol ranený náš kapitán Beňko.

2. mája 1945

Sláva! Padol Berlín!

Všetko odišlo. Na nás zabudli. Zaspali sme odchod. Ideme autom za našimi cez Vrtižer a Považskú Teplú okolo Považskej Bystrice. Pred nami je veľký most cez Váh, ale strhnutý. Obchádzame ho a pokračujeme horskými cestami cez Maríkovú až do Stolečného, vysoko v horách.

Chudobná krajina. Veľa kameňa, málo chleba.

3. mája 1945

Ráno ideme ďalej. Pri Čertovej sa doteraz bojuje. Nemci nás obkľúčujú. Padá sneh s dažďom. Zas sme premokli.

4. mája 1945

Slávnostný deň. Prekročili sme slovensko-moravské hranice. Chlapci sa spontánne chytajú zbraní a prenasledujú Nemcov po horách.

Na železničnej stanici v Hovězí som stretol Nemca, ktorý mňa a našich chlapcov v Kovelí bil. Dočkal sa zaslúženej odplaty...

Vstúpili sme do Hovězí. Krásna, čistá a upravená dedina. Bývame v peknom byte. Za jediný týždeň takáto zmena v našom vojenskom živote. Odtiaľ sa vezieme, neskoršie ideme pešo do Lhoty, kde nocujeme. Domáci nás chcú uložiť do rozostených postelí. Odmietame, nechceme hostiteľom zanechať na pamiatku vši.

V období fašistickej okupácie Volyne boli kúpičovskí chlapci nasadení na nútenej práci v Kovelí. Väčšinou rezali a štiepali pre okupantov drevo. Spomínaný Nemec, ktorý mal nad nimi dozor, s nimi kruto zaobchádzal. Za najmenší priestupok alebo keď sa mu zdalo, že pracujú pomaly, chlapcov nemilosrdne bil. Určite sa nenazdal, že sa mu to raz nevyplatí.

5. mája 1945

Praha povstala!

Zachytili sme volanie pražského rozhlasu o pomoc.

Ráno ideme peši cez Neubus do Hrobíc. Ubytovali sme sa

v škole. Nemci ostreľujú školu zo 152 mm diel. Opatrne sa schovávame do pivnice. Granáty rozbili budovu školy: Riaditeľ bol ranený. Poskytli sme mu prvú pomoc a prešťahovali sme sa do inej budovy.

6. mája 1945

Ráno ideme do Fryštáku. Ľudia nás vítajú hľbou a hlučnými ováciemi. Nehanbím sa za slzy radosti. Stretol som sa s Jozefom Tošnerom z Kupičova.

Prechádzame cez niekoľko ďalších obcí. Rovina ako u nás na Volyni. Prišli sme do Holešova. Ešte sem dopadajú granáty. Pri prenasledovaní nepriateľa padol Jarda Holub.

7. mája 1945

Celú noc máme službu. Nemci vraj kapitulovali na všetkých frontoch, len v Čechách a na Morave dosiaľ bojujú. Snažia sa zachrániť pred sovietskym zajatím a uniknúť na západ.

8. mája 1945

Presúvame sa na nás hlavný úsek. Cez Hulín, Kroměříž, okolo Kojetína. Zišli sme sa v Hruške. Večer ideme cez Němčice do Doloplaz. Ráno podnikáme spolu so Sovietmi a Rumunmi veľký útok. Postupujeme. Nepriateľ sa zúfalo bráni.

Večer počúvame správy. Konečne! Prišiel dlho očakávaný deň. Včera podpísalo Nemecko bezpodmienečnú kapituláciu.

Strieľame do vzduchu zo všetkých ručných zbraní. Hádžeme do poľa ručné granáty. Vypaľujeme rakety. Aká to krása. Taký ohňostroj už v živote neuvidíme...

O jednej v noci nastal úplný pokoj.

9. mája 1945

Ráno opäť ticho. Nemci sa v noci „odpútali“ a utekajú na západ. Prenasledujeme ich. Prechádzame dedinami okolo Prostějova. O jedenástej v noci sme dorazili do Žďarnej. Tu sme prenocovali.

10. mája 1945

Ráno pokračujeme v postupe cez Protivanov do Boskovic. Na chvíľu sa zastavujeme. Ľudia nás vítajú hľbou a búrlivými ováciemi.

Došli sme do Chrudichromu. Ubytovali sme sa na peknom gázdovstve. Pani domáca nám ochotne napiekla buchty. Pravé české buchty. Po roku som sa ich znova najedol do sýtosti.

Večer je tanečná zábava. Nešiel som. Ako by som mohol, ved priatelia z pechoty bojujú.

11. mája 1945

Odchádzame. Cestou stretávame kolóny zajatých Nemcov. Šesťdesiatkilometrovou rýchlosťou prechádzame okolo nich celú hodinu.

V Pustej Kamenici sme prespalí na laviciach v škole. Večer sa tu tancuje. Na zábave som neboli.

12. mája 1945

Ráno odchádzame cez okolie Hlinska a Chotěboř. Všade veľká sláva, víтанie, ovácie. Zastavujeme sa v Uhanej Příbrami. Vynádali nám, že sme tu zaspali.

13. mája 1945

O piatej ráno odchádzame k Prahe. Cez Vilémov a Golčuv Ježíškovo do Čáslavi. Po malom odpočinku sme vyrazili cez Močovice, Křesetice, Malešov, Karlín, Vysokú až do Suchodolu pri Kutnej Hore. Zo Suchodolu je pekný pohľad na Kutnú Horu a Kolín.

Dali sme sa fotografovať.

Večer sme si ľahli na dvore do trávy. Orgovány voňajú. Aký je to pôžitok po nociach v snehu Malej Fatry!

Domácom som musel slúbiť, že si budem s nimi dopisovať.

14. mája 1945

Cez Kostelec nad Černými Lesy a Říčany prichádzame k Prahe. Z diaľky ju už vidieť. Zastavili sme sa a ubytovali v Horných Měcholupoch.

15. mája 1945

Čakáme v Horných Měcholupoch. Sú tu dobrí ľudia, urobili by nám, čo by sme chceli.

Už zase začína cvičenie. Asi preto, aby sme priveľmi nezbujneli.

16. mája 1945

Sme stále na mieste.

Poobede nás znova preháňajú na cvičení. Pochodujeme do Dolných Měcholup, cez Hostivař k Prahe a späť. Vyfasovali sme nové letné uniformy. Tešíme sa na zajtrajsiu slávnostnú prehliadku v Prahe.

17. mája 1945

O ôsmej ráno odchádzame do Dolných Měcholup. Deň, na ktorý nikdy nezabudneme.

Rýchlym krokom pochodujeme k Prahe. V uliciach nás vítajú

tisice ľudí. Na Václavskom námestí som zazrel známe tváre občanov z Měcholup. Na Staromestskom námestí prijali naše defilé vláda a prezident. V dôstojníckej uniforme, bez označenia hodností stál medzi ostatnými členmi prvej vlády oslobođenej Československej republiky.

Som šťastný! Deň, o ktorom som sníval, stal sa skutočnosťou! Som doma, v oslobođenej Prahe!

V namáhavom pochode a horúčave som ani necítil únavu. Prišla na mňa až v kasárňach. Premáham sa. Pohľad na Hradčany a Vltavu mi opäť vrátil silu a sviežosť. Spíme v parku.

18. mája 1945

Oddýchol som si, cítim sa zdravý. Pozeráme si a obdivujeme krásy Prahy. Večer ja nástup a rozkaz. Mám službu veliteľa stráže. Poslal som domov a známym do Suchodolu list.

Text listu domov nám dokreslí ľudský profil Jozefa Židlického:

„Drahí rodičia a sestričky!

Posielam Vám najsrdcečnejší pozdrav z našej matičky Prahy. Po dlhom očakávání a ťažkých bojoch sme tu dorazili 17. mája. Predstavte si pocit, keď sme sa prechádzali ulicami Prahy, Václavským a Staromestským námestím, kde som defiloval pred vládou. Keď som videl naše Hradčany, verte mi, že som od vzrušenia plakal. Spomíнал som na Vás doma a ľutoval, že to nemôžete prežívať so mnou. Boli to nezabudnuteľné chvíle.

Dnes celý deň sedím pri okne. Pozerám sa na krásne mesto a porovnávam ho s tým, ako som ho poznal doma z pochladiacích. V skutočnosti je ešte krajinie. Všetko sa topí v zeleni a v kvetoch. Ulice sú vyzdobené zástavami. Ľudia sú veseli a šťastní, radi sa s nami rozprávajú. Radujú sa zo slobody a mieru.

Páči sa mi tu. Cítim sa ako doma, ale verete, že bez Vás by som tu neostal. V najhoršom prípade sa k Vám vrátim. Verím, že sa všetko dobre dorieši a že sa všetci stretнемe tu, v slobodnom Československu. Dúfajme, že to bude skoro.

Cítim sa zdravý ako rybička. Dobre sa mi vedie. Len ten smútok a túžba znova sa s Vami uvidieť. Tým končím, lebo keby som aj hektár papiera popísal, nikdy nebudem vedieť napísat aké trápenia a starosti, teraz zase radosti som prežil.

Napište mi, čo je nového u Vás.
Do skorého videnia!

Bozkáva Vás Váš Pepko.“

64

Tým sa končí vojnová časť denníka Jozefa Židlického.

Podobne ako tisice volynských Čechov, vojakov Prvého československého armádneho zboru v ZSSR, sa rozhodol zostať v Československu. Žiadal o priznanie československej štátnej príslušnosti. Ako príslušník zvláštnej vojenskej skupiny „Žatec“ pomáhal zabezpečovať pokoj v našom pohraničí. Bol veliteľom malej posádky v Blažini, nedaleko Postoloprt. Vzdal sa však nádejnej vojenskej kariéry a odišiel do civilu. Zakotvil ako úradník na pošte v Žatci. Chystal sa oženiť. Vojna ho však zasiahla nedlho po jej skončení. Ako následok neliečených angín sa prihlásila srdcová nemoc. Azda by sa dala vyrieť, keby sa k nej neboli pridali cukrovka a žltačka. Ochorel koncom roku 1946. V máji 1947, keď za ním prišli rodičia a sestry, bol už vážne chorý. Držal diétu, sám si pichal inzulínové injekcie. Jeho stav možno posúdiť z listu, ktorý 18. septembra 1947 poslal rodičom zo Všeobecnej nemocnice na Karlovom námestí v Prahe.

„Drahí rodičia a sestričky!

Zasielam Vám srdečný pozdrav a veľa spomienok. Dnes je mi skutočne lepšie, preto som sa dal do písania. Verte, bolo mi tak, že som ani písanie nemohol.

Keď som išiel do nemocnice, cítil som sa ešte dobre. Ale prišiel som práve v najvyšší čas. Dostal som vysoké teploty a išlo to so mnou z kopca. Diéta — suché zemiaky a suchý tvaroh. K tomu denne výplach žalúdka. Pomaly som nemohol vstať z posteľe, sotva som hovoril. Teraz mám to najhoršie za sebou. Diéta je miernejšia, dokonca jem aj mäso a vajíčka. Každý druhý deň výplach žalúdka. Zastaví to vraj žltačku. Ešte pred štyrmi dňami som bol žltý ako vosk, teraz toho nemám ani polovicu. Najviac ma ale teší, ako sa mi lepší cukrovka. Dávky inzulínu dostávam stále menšie a menšie. Nemusíte sa o mňa báť. Verím, že sa skoro vrátim domov, len čo mi zmiznú teploty.

Bola u mňa na návštive Jiřinka. Hovoril mi, že u Vás bol strýčko Vladimír. Lutujem, že som sa s ním nemohol stretnúť. Dúfam, že sa spolu ešte uvidíme.

Mnohokrát Vás všetkých pozdravujem a bozkávam. Teším sa na skoré prepustenie z nemocnice a na stretnutie.

Váš Pepko.“

65 Životný optimizmus chorého neochaboval. Možno ho v liste len predstieral, aby upokojil rodičov a nespôsobil im bolest. Kto vie...

Skoro však zistil, že sa blíži neodvratný koniec. Prial si zomrieť doma u rodičov, ktorí v tom čase bývali vo Vitčiciach. Po bezvýslednom liečení v novembri 1947 odišiel z nemocnice na reverz. Lekár z Podbořan mu chodieval pichať morfiové injekcie na zmiernenie bolestí.

20. decembra 1947 jeho mladý život vyhasol. Odišiel pokojne, bez hnevú. Dokázal sa ovládať, aby svojim drahým nezváčšoval bolest. Hádam mu v tom pomáhalo vedomie, že svoj krátky život neprežil zbytočne.

Zľava doprava: Oldřich Holub, Jozef Židlický,
Václav Brož, Slávo Šulc

Rotmajster Jozef Židlický

Kapitán v zálohe
JOSEF V. REJZEK

Za život život dal...

(Z vlastných spomienok a podľa vojnového denníka
3. poľného práporu 1. československej brigády.)

3. poľný prápor 1. československej brigády podstúpil svoj bojový krst hneď na začiatku Karpatsko-dukelskej operácie pri Machnowke. Malá osada, vlastne iba niekoľko domčekov, a predsa na toto miesto nezabudne nikto, kto tu bojoval.

PRIVJET OT MAMÁŠI

Bola nedela. Nad ránom sa 3. poľný prápor premiestnil do dediny Bóbrka. Ráno pokračoval v presune a rozmiestnil sa v lesi za dedinou Chorkowka, kde bol v zálohe. V okolí lesa aj v ňom boli červenoarmejci.

Nachádzal som sa práve pri tréne nášho práporu, kde sme mali všetky písomnosti, mapy, písací stroj a všetko ostatné, čo patrí do kancelárie poľného práporu. Sedel som na pni, predo mnou na debne písací stroj. Písal som menný zoznam mŕtvych zo včerajšieho dňa. Zrazu sa medzi stromami ozvalo volanie:

„Haló, chlapci, kde je Rejzek?“

Vzápäť vybuchlo v blízkosti niekoľko nepriateľských delostreleckých granátov. Keď nastalo ticho, volanie sa opakovalo.

„Tu je! Tu som!“ skríkol som z plných plúc do lesa.

„Počujeme! Počujeme!“ ozval sa znova hlas a už sa ku mne hnali dvaja vojaci — jeden náš, druhý červenoarmejec. Spozornel som. Bežal ku mne ako vládal. Radostne volal:

Zdravstvuj, Josif Vikentijevič! Nu što, neuznal meňa?“ Skôr ako som sa spamätal, zovrel ma v náručí. Div som dušu nevyplustil. Bozkal ma na obidve líca.

„Zlútuj sa, s tebou by som sa nechcel pustiť za pasy! Ale prosím ťa, kto si, kde ťa mám zaradiť?“ opýtal som sa. Odstúpil niekoľko krokov. Jeho zdravá červená tvár sa úsmevom rozšírila ešte viac. Potom už z neho slová leteli ako z guľometu:

„Čo si zabudol? Veď nie je tomu ani šesť mesiacov, čo bola naša gvardejská jednotka po dlhých bojoch v tvojej rodnej obci Moskovštine odpočinúť si. Ja s kapitánom Voroninom, veliteľom

protileteckého delostrelectva, sme boli celé dva týždne hostami vo vašom dome. Pálil si vtedy samohonku, pamäťaš? Ja som predsa Genadij Ivanovič.“

„Kuznecov!“ skríkol som, nenechajúc ho dohovoriť. Vrhol som sa k nemu, aby som ho objal a vybozkával podľa ruského zvyku na obidve líca. Potom sme si rýchle sadli — ja na debničku, Geňa na peň. Rozprávali sme opreteky, čo a ako bolo.

„A čo kapitán Voronin, je tu s tebou tiež?“ pýtal som sa čo najrýchlejšie.

„Bohužiaľ... Uplynul sotva mesiac, čo sme sa z vašej obce dostali znova na frontu. Jedného dňa došlo na našom úseku k veľmi kritickej situácii. Práve vtedy súdruh gardový kapitán Voronin padol v „rukopášnom“ boji (boj zblízka, muž proti mužovi).“

Táto správa mnou tak otriasla, že som chvíľu neboli schopný slova. Kapitán, statnej postavy, dobrý, vzdelaný človek vo veku, kedy sa práve začína žiť plným životom.

„Nu, Josif Vikentijevič,“ nadvázoval rozhovor Kuznecov. Bolo vidieť, že sa chce poponáhľať. „Tu nie je miesto, ani čas roniť slzy a vzdychať. Vo vojne je to tak. Jeden skôr, druhý neskôr... Ale teraz to hlavné, prečo som ťa vyhľadal, prečo ťa hľadám už asi tri mesiace. Hádaj — keď uhádneš, dám sa ti napiť vodky, pozri!“ Z vrecka vytiahol plochú fľašu, ktorou mi pred očami zamával, aby ma presvedčil, že nie je prázdna.

Márne som sa usiloval uhádnuť dôvod, ktorý by ruského dobráka Kuznecova zaväzoval k tomu, aby ma zháňal tri mesiace na fronte. Veď ja som ho poznal ešte pred pätnásťom marcom, skôr ako som sa prihlásil do československej brigády. Geňa ma nechal dlho hádať a hneď zo seba vysypal:

„Josif Vikentijevič, nie je čas spomínať.“ Ako na potvoru v nebezpečnej blízkosti explodoval nepriateľský granát. Kuznecov sa na pni obrátil a rýchle pokračoval:

„Stalo sa, že sme sa náhodou vrátili do tvojej obce. To už tak za vojny býva. Zašiel som si znova do vášho domu, ale tvoja máma mi povedala, že si už vyše tri mesiace v československej brigáde. Zároveň ma prosila, ak bude možné, aby som ťa vyhľadal a odovzdal od nej pozdrav. Pohostila nás ako svojich synov. Túto butylku vodky mi odovzdala a povedala: „Ak môjho syna nájdete, vypite si spolu na naše a vaše víťazstvo. Ak sa s ním nestretnete, vypite to sám na jeho zdravie.“ A tu mi tá tvoja dobrá, česká matka dala pre teba list.“

Díval som sa na mohutného ruského vojaka s detskou dušou ako veriaci pravoslávny na ikonu. Svojou medveďou rukou vylovil z vrecka usmolený balíček, rozviazal opatrne špagátk, odstránil novinový obal a podal mi malý trojuholníček. Bol to skutočne list od mojej matky, ktorý s týmto sovietskym vojakom preko-

nal mnoho bojov a ktorý mi práve v týchto zlých podmienkach do-ručil. Cítil som, ako mi vlhnú oči. Asi preto, že som práve v tejto chvíli pochopil v plnej miere veľkosť, charakter a česť ruského človeka, sovietskeho vojaka.

„Nu, ničevo, znáčit vsyo v poriadke,“ snažil sa Kuznecov ukončiť svoju návštevu. „A teraz musíme splniť prianie tvojej mamáši: popjom vodky.“

Tu som sa späťtal, rozdelil som vodku na dva rovnaké diely. Vypili sme všetko „na ex“, „za pobedu — na víťazstvo!“

Kuznecov si potom utrel ústa rukávom a opýtal sa krátko: „Ako sa tu takto máš?“

„Ako by som ti to povedal?... vlastne ani neviem, ako sa to má posudzovať, dobre či zle, pretože som sa iba včera v Machnowke prvý raz dostať pod nepriateľskú bombjošku. Že by to bolo dobre, nemôžem povedať. Skôr pravý opak.“

„Aj ja som včera absolvoval tú potvorskú Machnowku,“ hovoril znechutený. Ani nám, starým bojovníkom, nebolo všetko jedno. Sám som prekonal veľa bojov. Ani si už dobre nepamätám, kde všade. Pokiaľ žiť budem, nezabudnem na ústup zo západnej Ukrajiny v prvých dňoch prepadu Sovietskeho zväzu hitlerovskými hordami a na bitku pri Stalingrade. Veru, bitka o Stalingrad bola strašná, neobyčajne tvrdá, pekelná. Bola to veľká bitka. Vo dne v noci, o každú ulicu, o každý dom. Josif Víkentijevič, prepáč, ja sa ponáhľam, ale pre budúce boje ti radím, aby si vždy žil s myšlienkom na našu známu ruskú bojovú pieseň, v ktorej sa okrem iného spomína: umiráť nam ranováto, u nás domá ješo mnógo dela...“

Hned nato sa Kuznecov so mnou rýchlo rozlúčil. Za niekoľko sekúnd sa stratiel medzi stromami ako para. Niekde v hlbke lesa explodoval nepriateľský projektil. Po odchode Kuznecova doľahla na mňa tiesnivá opustenosť. Pri ďalšej detonácii delostreleckého granátu som sa späťtal. Opäť som umiestnil písací stroj na debnu a vyklepával jednotlivé mená včerajších mŕtvych, ranejúcich a nezvestných.

SMRŤ VRTOŠIVÁ PANI

P o n d e l o k 11. s e p t e m b r a 1944

Ráno je celkový stav tretieho poľného práporu taký istý ako včera. Nie však nadľho, pretože už o siedmej hodine sme v prie-store obce Miškowske pripravení do útoku. Fašisti sa tu tvrdosťne bránia. Rozpútava sa zúrivý boj a ľudská krv teče na obidvoch stranách. Súčasne je nepriateľskými minometmi ostreľované aj stanovište veliteľstva práporu, ktoré sa nachádza skoro

na vrchu, v núdzovom drevenom domčeku. Už na začiatku útoku vyleteli zo stien okná aj s rámami. Urputnosť fašistov je však náležite skrotená. Útok skončil v nás prospech. Rota samopalníkov a druhá rota obkolesili obec Wolja Albinowska. V dôsledku tohto bojového úspechu veliteľ práporu vyslovil poďakovanie veliteľovi roty samopalníkov, podporučíkovi Korimovi a navrhhol ho za zdatnosť na vyznamenanie Československým vojnovým krížom. Ďalej boli povýšení niekoľkí poddôstojníci a vojaci a tiež navrhnutí na vyznamenanie Československým vojnovým krížom.

Aj tu bolo víťazstvo zaplatené krvou. Paní smrť si prišla na svoje. V bojoch o obec Wolja Albinowska boli zranení podporučík Korima, podporučík Crhák, rotmajster Melaj a mnoho vojakov. Tažkú a nenahraditeľnú stratu utrpela druhá rota. Padol Jozef Sita, v najťažšom okamihu celého útoku, keď sa naň zblízka vrhli naraz traja fricovia. V poslednej sekunde odistil ešte ručný granát a hodil ho medzi rozzúrených Nemcov. Prv ako granát explodoval, čatár dostať silnú dávku z nepriateľského samopalu. Bez hlásku klesol k zemi mŕtvy, vedľa troch smrteľne ranených fricov. Válali sa vo vlastnej krvi a revali. Jozef Sita bol sotva dvadsaťročný, pekný, usmievavý, dobrácky chlapec s detsky dôverčivými očami. Bol úprimným vlastencom, rád hovoril o Československej republike a o jej oslobodení. Chcel mať v boji o jej slobodu svoj podiel. Rád spieval, bol obetavý, kamarát, príkladný voják a bojovník. Poznal som ho už vo vojenskej škole v Lucku-Stecove-Fundoaja, ktorej absolventi mali byť hneď na začiatku bojov veliteľmi čiat. Ešte lepšie ho poznali chlapci druhej roty a ich veliteľ priamo počas bojov. Bol odhadlaný splniť rozkaz do bodky, za každých okolností. Oslobodenia vlasti sa, ako mnohí iní, nedožil.

V ten deň boli pridelení k 3. poľnému práporu štyria noví dôstojníci, hovorí sa, že sú „západniari“.

Napriek utrpeným stratám, zdravotný a morálny stav v tento deň zaznamenávam ako — dobrý. Pritom to boli dni a noci, kedy sa hodiny podobajú večnosti. Bojovali všetci — od veliteľa práporu až po svedomitého vozára.

Útok za útokom. Často aj šesťkrát denne. Prápor bol presúvaný z úseku na úsek tak, že striedal svojich spolubojovníkov, červenoarmejcov.

A tak nadišiel ďalší deň.

U t o r o k 12. s e p t e m b r a 1944

Celkový stav tretieho poľného práporu sa po včerajšom víťaznom boji citelne znížil, a tak vo vojenskom denníku zaznamenávam: 8 dôstojníkov, 21 rotmajstrov, 195 poddôstojníkov, 250 vojakov a 3 červenoarmejcov. Včerajšie straty práporu teda činili 26 ľudí.

Nad ránom sa prápor presunul pod kótu „bezmenná“ k obci Frankowka (mala iba niekoľko domov). Počas presunu cez dedinku Kobylany prápor prepadol ešte za tmy mínometnou paľbou nepriateľ. Dve míny zasiahli našu mínometnú rotu. Bol usmrtený rotmajster Jozef Vašek a 8 mužov. Padol aj sanitár mínometky desiatnik Jaroslav Nájemník. Súčasne boli zranení 9 muži.

„Ludia, pomôžte mi, mám rozbitú celú mínometku!“ ozval sa do tmavej noci výkrik podporučíka Waltra. Ako veliteľ tejto roty len zázrakom neboli zasiahnutý, napriek tomu, že šiel zároveň so svojím mužstvom.

V túto nepriaznivú chvíľu som pochodoval s veliteľskou čatou, ktorú viedol rotmajster Zoler. Boli sme od mínometky asi 8-10 metrov, ale nikomu z nás sa nestalo nič.

Podľa množstva presných zásahov bolo jasné, že nepriateľ sa pripravil na tieto miesta ešte cez deň, keď videl, že bude nútený ustúpiť.

V Kobylanoch sme sa zdržali, predsa však o pol deviatej prápor dorazil na miesto určenia. A tu z rozkazu veliteľa 1. brigády pošiel 3. poľný prápor do útoku rotu samopalníkov pod vedením podporučíka Zdimira Touška. Nepriateľ podnikol silný, dobre pripravený protiútok. Podporučík Toušek bol zabity.

O štrnástej hodine odpochodovali pešie roty na svoje postavenia. Nemci uskutočnili niekoľko mínometných prepakov do priestoru lesa, kde práve prechádzali. Jedna mina padla medzi mužstvo tretej roty. Zabila päť mužov, ôsmich ľažko zranila. Kdesi v rade vykrikol starý vojak a zamával rukou odtrhnutou v zápästí. Postriedal krvou karpatskú zem a vrátil sa do tyla tak ako desiatky a stovky jemu podobných.

Takto prápor obsadił úsek na dohľad od niekoľkých podhoranských domov, ktorým hovorili Frankowka. Frankowka pri Teodorowke. Bezmenná kóta. Strmý odvrátený svah, asi šesť metrov hlboká roklina, tiahnúca sa od úpätia až k temenu vrchu. Hore, kde sa končila, bol v bunkri umiestnený štáb 3. poľného práporu. Päť metrov vedľa sa zakopala záloha. Na samom vrchu, tak asi 60-80 metrov vpred, pešia rota, samopalníci, guľomety, za nimi „kanónka“ 45 mm. Všetci zaujali postavenie za silnej delostreleckej a mínometnej palby.

Pozorovateľna práporu (OKA) je asi 30-40 metrov vysunutá pred veliteľské stanovište. Je to starostlivo zamaskovaný bunker a v ňom traja mladí chlapci. Spojár-telefonista a dvaja pozorovatelia vo veku okolo 17 rokov. Jeden z pozorovateľov sa usalašil pred vchodom pri periskope. Druhý, ešte s detskou tvárou a očami prezáradzajúcimi huncútstvo — sa usadil vzadu, v ľavom rohu oproti telefonistovi. Pozorovatelia sa po určitom čase streďajú. Ten, čo sedí vzadu, je Rudo Hovorka. Ešte nevyrástol

z chlapčenských nápadov. Je aj dobrý harmonikár. Harmoniku si doniesol z domu, z veľkej českej obce Huleč na Volyni. Hrával na nej aj náčelníkovi štábu podporučíkovi Lemákovi, ktorý ako bývalý učiteľ na Zakárpatskej Ukrajine bol veľkým milovníkom hudby a spevu. Bývalo to pred Lemákovou zemľankou (počas niekoľkých mesiacov vojenského výcviku v horskom lese). Nikdy nebola núdza o vďačných poslucháčov. Niet divu, že chlapca si v prápore oblúbili.

V ten deň, keď už bol prápor náležite rozmiestnený, nachádzal som sa v rokli pri veliteľskom bunkri. Naraz ma zavolal náčelník štábu podporučík Lemák.

„Mám pre vás dôležitú úlohu. Verím, že ju добре splníte. Počúvajte. Na našej pozorovateľni máme mladučkých chlapcov. Sú traja. Všetci z tej vašej Volyne. Uznáte predsa, že majú, tak-povediac, ešte mlieko na brade. Patrili by do školy a nie sem, do týchto krvavých bojov. Akosi cítim, že tu prežijeme veľmi perné chvíle. A tá pozorovateľňa sa mi tiež nepozdáva. Vysunutá je práve do priestoru najväčšej nepriateľskej palby. Viete, čo tým myslím. Bude to pre nich prvý, poriadne zaťažkávací deň. Obávam sa, aby sa nevystrašili skôr, ako príde do tuhého. Bezpodmienečne treba, aby k nim aspoň pre začiatok prišiel niekto zo starších mužov a povzbudzoval ich. Nebudú sa cítiť osamotení, budú si istejší a neupadnú hned v prvých chvíľach do depresie. A pokial vás poznám, vy to s mladými ľuďmi viete. Dobre som si to všimol už pri pochode ku Przemyšli. Bol to samý smiech a spev, keď ste vpredu viedli našich chlapcov z veliteľskej čatky. To iste preto, že ste boli doma učiteľom, tak ako ja. Teda, vás tam posielam a berte to ako rozkaz. Dávajte na seba pozor! Veliteľstvo práporu od vás žiada, aby ste splnili rozkaz, a ten môžete splniť iba živý.“

„Vykonám, pán podporučík,“ odpovedal som krátko a pohol som sa k odchodu.

„Ten priestor k pozorovateľni prebehnite čo možno v najkratšom čase, rýchlymi prískokmi,“ poradil mi ešte, „a tomu chlapovi Rudovi Hovorkovi povedzte, že mu odkazujem, nech dá pozor na harmoniku, aby mu ju Nemci neprestrelili. Nemali by sme v Prahe na čom hrať...“

Chcel som ešte niečo povedať, ale v tom priamo nad nami zahrmel nemecký bombardér s čiernym krížom. Schmatol som svoju krátku pušku, inštiktívne som sa prilepil na svah rokliny a práve vtedy zavýjajúca obluda vysypala zo svojho brucha obsah. V zlomku sekundy nasledovali tesne za sebou mohutné detonácie, pričom sa mi zdalo, že sa celá zemeguľa zachvela. Bomby padli ďalej do lesa, mimo priestor nášho práporu. A kým lietadlo s rehom naberalo výšku k svojej spiatočnej ceste, prebehol som nie-

koľko metrov od veliteľského bunkra. Nato som sa rýchlymi skokmi, aké som pretým nikdy nedokázal, dostať do cieľa. V pravom slova zmysle som vletel do bunkra pozorovateľne a len-len že som pri vchode nezvalil chlapca s periskopom. Chlapec bol bledý ako krieda. Rudo, ktorý sedel vzadu pri telefonistovi, ceril svoje zdravé zuby a smial sa na celé ústa:

„Strýko, aký dobrý vietor vás sem priviaľ?! Páni, toto by si zaslúžilo poriadny Kmochov pochod, a k tomu aspoň sto gramov vodky!“

„To hej, pretože som práve na prechádzke k vám zostrelil týmto svojím kanónom faštu, čo sa tu nad nami motal a zhadoval do lesa svoje haraburdie.“ Postavil som pritom pušku do kúta a zaujal miesto uprostred bunkra, aby som videl na všetkých chlapcov. Ten pri periskepe hned' pookrial. Mal som dobrý pocit, keď som videl, ako sa mu radosťou zaleskli oči, z ktorých si rukou odhŕňal neposlušné plavé vlasy.

„Nože ma neuriekni tými svojimi kukadlami, Julko. Dívaj sa ďalej do svojho klarinetu, aby si tu z nás fricovia neurobili mrveničku!“ oboril som sa so strojenou prísnosťou na blondína. „A aby bolo jasné: od tohto okamihu celé tu prítomné mužstvo ma bude oslovovať ‚pán desiatnik‘ a nie ‚strýko‘. Ja vám tu pripravím takú vojnu, že na ňu do smrti nezabudnete. Za akékoľvek neposlúchnutie každého desiateho zastrelím, alebo dám zavrieť, až bude čierny!“

Blondín sa usmieval ako májové slniečko, Rudo si plieskol rukami po stehnách, telefonista mal ústa roztiahnuté od ucha k uchu.

„Pán desiatnik“, spomäťal sa konečne Rudo, „my vám budeme hovoriť hoci ‚pán plukovník‘, len keď vás tu máme. Teraz nám to bude klapať tak, že závistou pukne celá brigáda.“

„Prečo?“ spozornel som.

„Predsa ste nám vždy hovorili, keď sme tiahli k Przemyšľu, že máte v nebi protekciu, že v bojoch budete mať namiesto patrónov v každom vrecku dva ruženice a že sa za nás budete modliť do zbláznenia. A keby náhodou zlyhalo nebo, tak že máte ešte vo forote strýčka z pekla. Teda sa nám v boji nemôže stať žiadna krivda.“

Rudov referát bol rozpočítaný na dlhší čas, ako to mal vo zvyku. Zrazu zaburácala taká silná detonácia, že sa pohol strop pozorovateľne a pomedzi silné okrúhle trámy sa nám začala sypať na hlavy a za goliere hlina so štrkonom. Dnu vnikol protivný štipľavý a sladkastý dym z výbušniny. V dyme a prachu bolo ľahko rozoznať, aký psychický účinok mal tento zásah na chlapcov. Priznám sa, že ani mne nebolo do smiechu, no napriek tomu som sa zmohol na šibeničnú poznámku:

„Prasce, poriadne nám zanešvárili obyvák! Aby im milostivý boh hnáty dolámal!“

Rudo nenechal na seba dlho čakať a zareagoval:

„Dočerta, strýko, prepáčte, pán desiatnik, zdá sa mi, že sa modlite nejaké nedbanlivu. Ak to tak bude pokračovať, naša chajda nám čo nevidieť spadne na hlavu.“ Pobavil sa na môj úkor. Ozvala sa ďalšia a ešte ďalšia detonácia.

Práve vtedy, o piatej popoludní, veliteľ práporu dostał z brigády rozkaz k ďalšiemu útoku. Tentoraz tvrdému krvavému útoku za pekelnej nemeckej mínometnej a delostreleckej palby. Každý meter kamenistej pôdy stojí život niekoľkých chlapcov. Pôda je tu zmiešaná s drevom rozkmásaných obrovských jedlích a rozmetaných domov.

Nízko nad zemou burácajú nepriateľské lietadlá a zhadzujú svoj smrtonosný náklad. Chvíľami sa zdá, že celý prápor pohltí tento jediný útok. Na každom kroku znetvorené telá a kaluže krvi. Chlapci však preskakujú mŕtvych a ranených kamarátov a bežia dopredu.

Roty a čaty rýchlo rednú, veliteľ práporu ich však stále doplnuje. A tak sú do útoku nasadení všetci: spojky, kancelárske sily, voziari aj kuchári.

Preskočili pásmo posiate padlými kamarátmi a vnikli do reťaze prvého sledu. Útok pokračuje bez zastavenia. Straty sú čoraz väčšie. Nepriateľ tu má vybudovanú veľmi výhodnú pozíciu, od kiaľ skvele ovláda terén a je dobre chránený.

Peklo nemeckej palby akoby každú sekundu silnelo. V dymе a prachu vidieť len na niekoľko krokov. Nepočuť ani výkriky zasiahnutých vojakov. Čoraz zriedkavejšie sa ozývajú rozkazy veliteľov. Väčšina z nich padla. Vojaci postupujú podľa danej situácie, meniac sa každú sekundu. Rozzúrení stratami svojich kamarátov postupujú vpred, či už inštiktívne, alebo podľa vlastného rozumu, podľa svojho rozhodnutia, ktoré musí byť bleskové. Niet času vyčkávať na rozkazy. Vojak je tu sám sebe veliteľom, prísnym, tvrdošijným a neústupným, do poslednej kvapky krvi. Je v krvavom víre, v ktorom už ide len o jedno: kto z koho!

Krátko po začiatku tohto strašného útoku zahulákal na mňa cez hluk detonácií telefonista:

„Pán desiatnik, máte sa okamžite hlásiť na štábe u veliteľa práporu.“

„No nazdar!“ vybuchol Rudo.

„Tak ahoj, chlapci! Držte sa! Ja sa k vám ešte vrátim...“

„Len aby... A nezabudnite sa za nás modliť! No vlastne za seba,“ neodpustil si Rudo ironickú poznámku.

„Neboj sa, nezabudnem, ty papuľa plechová!“

Schytíl som pušku a vybehol z pozorovateľne. Pamäťom sa, ako sa mi blondín pri periskepe vyhol. Zato dodnes neviem, ako som v tom pekle prebehol od pozorovateľne k veliteľskému bunkru. Neurčil som ani jedno škrabnutie, hoci som sa dostal priamo do delostreleckej palby, len čo som opustil pozorovateľnu. Tu rozhodne neprichádzala do úvahy náčelníkova dobre mienená rada, týkajúca sa prískokov. Išlo o sekundy, pretože nepriateľské granáty explodovali tak husto, že pre dym, prach, záblesky výbuchov a lietajúce kamene zmiešané so štrkovitou pôdou nebolo nič iné vidieť. Pamäťom si len, že som v šialenom boji o život zakopal o mŕtveho a urobil niekoľko sált. Potom ma vzdušná vlna odhodila ešte o nejaký kus ďalej a na zem som dopadol v bezprostrednej blízkosti veliteľského bunkra. Vstal som, ohmatal sa a zistil, že som úplne v poriadku, až na silné hučanie v ušiach a škrípanie zeme medzi zubami. Súčasne som si uvedomil, ako sa na celom tele celkom nehrdinsky trasim.

„Prichádzate práve včas,“ povedal stručne štábny kapitán. „Máme málo ľudí na doplnenie pre ďalší útok. Pôjdete s týmito chlapcami. Pripravte sa, máte na to sotva minútu.“

Pokúsil som sa hneď skontrolovať stav nábojov v puške, ale nemohol som pohnúť uzáverom. Bol poškodený nielen uzáver, ale aj kus pažby odtrhnutý črepinou. Nato mi niekto dal do rúk inú pušku a rýchlo mi nastrkali do tašiek patróny. Potom som sa inštinktívne ponáhľal s chlapcami okolo pozorovateľne, akoby sme mali obavy, že zmeškáme nejakú vzácnu návštevu. Len čo sme sa dostali na výhľad odvráteného svahu, zahrmelo niekoľko nepriateľských minometných sálv. Stačil som zaťahnúť za telá dvoch mŕtvyx chlapcov, ktorí ležali krížom cez seba. Bolo to hrozné! Ked' padla nepriateľská mína v bezprostrednej blízkosti, cítil som, ako sa do nich s tupým zvukom zabodávajú črepiny míň. Je zvláštne, ako v takejto situácii ľudský mozog rýchlo myslí. Dodnes si pamäťam na utkvelú myšlienku: Kamaráti ma teraz chránia svojimi mŕtvymi telami! Bolo mi ich zároveň ľuto. Zaregistroval som otázku rotmajstra Kostaňuka, ktorý práve veľil našej rote, či som živý, zdvíhol som sa a šiel ďalej do útoku. V tom okamihu nepriateľ prehodil palbu pred nás, aby nám zabránil v postupe. Znovu sme museli zaťahnúť. To už bolo na svahu a nepriateľ nás mal pred sebou ako na dlani. Vo vzdialosti niekoľkých krokov som zbadal malý okop pre jedného strelecta. Skočil som doň, hoci sa tam už niekto krčil. Vtesnal som sa do toho úbohého plytkého okopu ku kamarátovi, ktorý bol na môj úžas mŕtvy. Tažký zásah mu už azda pred hodinou strhol celú tvár. Vzápäť nás začali ohmatávať oceľové prsty nepriateľských minometov všetkých kalibrov.

Preťažké sekundy... Rozoznával som s istotou, ktorá mína je nebezpečná a ktorá neškodná. Tá, ktorá hlasno svišťala, bola dobrá tak na podráždenie nervov, ale inak neškodná. Prelietavala cez útočiaceho. Pravým opakom bola mína, ktorá majestátne šušťala ako dáma v hodvábe. Tá bola nanajvýš nebezpečná, lebo zaručene letela priamo na nás alebo dopadla v tesnej blízkosti.

Dve také šuštiace dopadli tesne vedľa „nášho“ okopu. Tá druhá len asi meter od pravej strany, kde mal na hrudi schýlenú svoju znetvorenú hlavu môj mŕtvy spolubojovník. Bol to hrozný výbuch. Črepiny a prudký náraz stlačeného vzduchu vrhli na môj mŕtveho a zasypali nás obidvoch štrkovitou hlinou. Neviem, koľko sekúnd to trvalo, ale spočiatku som nebol schopný nič chápať a ani som nič nepočul (ako neskôr lekár zistil, praskol mi v pravom uchu bubienok). Nad pravým okom mi črepina presekla oboče až na košť, čo som však zacítil, až keď mi krv zaliala pravé oko. Konečne som sa pozbieran a zistil, že na tú celkovú biedu som ešte v poriadku. Najhoršie však je, že v takejto situácii človek nedokáže merať čas. Zrazu sa mi zdalo, že som tu už akosi dlho. Nastalo príšerné ticho, zdalo sa mi, že všetci naši chlapci, spolu s rotmajstrom Kostaňukom, sú pobití a ja som tu nejakým zázrakom zostal sám nažive. Teraz asi prídu fricovia... Ale tu predsa nesmiem len tak zostať...

A znova, ako anjel strážny, objavil sa pokojný rotmajster Kostaňuk. V pravej ruke držal tažký bubienkový revolver — ruský nagan.

Na spotenú tvár a zakrvavené oboče sa mi nalepila pri výbuchu hлина. Mal som jej plné vrecká a baganče. V tom chaose som na všetko zabudol a snažil som sa udržať krok s rotmajstrom. Zároveň sa bolo treba dívať kde a kto ešte z našich je nažive. Zas sa mi zdalo, že som tu len ja s rotmajstrom. Tu akoby z neba spadli dvaja Zakarpatskí Ukrajinci. Vyhrabávali sa z maličkého zemiakového poľa, pričom jeden z nich zakliaľ:

„Ich slávu, mám plné baganče hliny!“

Je zvláštne, ako zemiakové pole nepriateľ dôkladne mínami preoral. V zemi hádam nezostal ani zemiak. Napodiv dvoja chlapci sa vyhrabali odtiaľ bez najmenšieho zranenia. Len čo sa oprášili, pripojili sa a bežali s nami po svahu dolu k dohárajúcemu domu, odkiaľ utekalo niekoľko Nemcov. Naši minometníci a delostrelci im zahráli na cestu výdatný, pekelný pochod.

Dolu pri dymiacom dome obhoreli jablone tak, že na nich viseli iba tu a tam opečené jablká. Ako dnes vidím dvoch našich ako počas nepriateľskej palby bezstarostne trhajú tieto jablká a labužnícky si na nich pochutnávajú.

O kus ďalej miňame raneného, okolo ktorého sa pechorí sanitár. Ranený je celý v bielych obväzoch, od hlavy až po päty.

Z obviazanej tváre mu prebleskujú čierne oči. Vyzerá ako snehu-liak, zvalený na zem. Nedá sa poznať, kto to je.

Divil som sa, ako v takých bojoch dokážu sanitári poskytovať prvú pomoc hneď na mieste. Treba poznamenať, že naši sanitári boli z tých najlepších. Aj počas najväčšej paľby, za každých okolností zachraňovali každého raneného, ktorého našli. Koľko ich v našom prápore padlo? Presne ani neviem. Pamätám sa už len na troch, ktorí pri tejto svojej obetavej práci prišli o život: Jaroslav Nájemník, Vladimír Prýmek, Vincent Málek. Všetci volynskí Česi. Posledný bol z hudby Víta Nejedlého. Za svoju obetavú prácu bol vyznamenaný Československým vojnovým krížom. Pri Krajnej Porúbke padol za útoku. Čest' ich pamiatke!

Takto sme dosiahli Frankowku. Nemcov sme odtiaľ zahnali, ale ich delostrelecká a minometná paľba akosi neochabla. Naopak. Zniesol sa na nás hotový dážď delostreleckých granátov. Preto zvyšok útočiacich bol pred vyrazením do útoku nútený na okamih zaľahnúť medzi horiace domy.

Aj ja som zaľahol za chatrný drevený, spolovice rozstrieľaný plot, ktorý bohvieako zostal vedľa horiacej chalupy.

Takmer súčasne sa vedľa mňa natiahol akýsi fúzatý strýko a dal sa bez rečí do zúrivej streľby zo svojej automatickej desať-ranovej pušky. Keď som vkladal do zásobníka ďalšie náboje, len tak mimochodom som sa pozrel na svojho suseda a hľa, aké prekvapenie: bol to Václav Mangolt, ktorého som veľmi dobre poznal ešte pred vojnou.

Pochádzal od nás, z Volynie. Býval na samote, sotva tri kilometre od obce Český Malín, v ktorej nemeckí fašisti trinásteho júla 1943 povraždili a zaživili 374 obyvateľov vrátane žien a nemluvniat.

„Zdar boh, otec, ako sa máme! ?“ skríkol som do ohlušujúcej detonácie granátov.

„Svine hitlerovské, nech do nich udrie sto miliónov hromov! ... A ty tu čo robíš? Keby si si radšej hľadel svojho pera, toto nie je nič pre teba! “

„Ved' ani vy ste sa nenašli s puškou! “ ohradil som sa nevrlo.

„Ale, ale, pán redaktor sa ráčili uraziť! “ zamrmial Mangolt, ktorý ma poznal z čias, keď som bol šéfredaktorom českého týždenníka „Krajanské listy“ vo Volyni. Za hitlerovskej okupácie som zas v západnej Ukrajine viedol ilegálny protifašistický týždenník „Hlásateľ“, ktorý bol orgánom českej ilegálnej organizácie „Blaník“. Táto pracovala proti okupantom a pripravovala volynských Čechov na vstup do Svobodovej československej samostatnej brigády v ZSSR. Preto tá narážka na „redaktora“. Vtom môj sused pevnejšie stisol pušku, zacieli a dodal:

„Len sa pozri na lotra! “ Vypálil dve rany a fric sa už ďalej nedostal.

„Ničomník jeden,“ uľahčil si strýko, ale hneď zahulákal, aby som ho dobre počul:

„Čo myslíš, zostało nás tu nejako málo. A na doplnenie aby sme už mali nejakú umelú liaheň! Kdeže sa s touto hrstkovou dosta-neme! ?“

„Prídu posily a pôjde sa zas vpred.“

Sotva som to dopovedal, na obzore sa objavila dlhá reťaz nemeckých uniform. Ďalší útok. Zatiaľ idú zdánivo pokojne, s vyhrnutými rukávmi ako mäsiari. Sú to samopalníci! Elita!

Už je tu. Pálime. Hneď na to silnie aj paľba nepriateľa. Koľko nás zostało? Päť? Šesť? Proti tejto hrstke útočí najmenej päťdesiat fašistov.

Vyhliadky viac ako pramizerné, lebo zvyšok zaľahnutých bojovníkov 3. poľného práporu bol okrem spomínamej hrstky maskovanej spálenišom na úplne otvorenom teréne. Na dohode nie kameňom!

Zostalo jediné východisko — stiahnuť sa do východiskového postavenia a odtiaľ útok odraziť.

Aj to som prežil. K chlapcom na pozorovateľu som sa vrátil vyčerpaný, ale nie bez humoru.

„Sláva, náš plukovník je tu! “ zareval Rudo Hovorka.

„Tak čo, chlapci, spodky máte čisté?“ zasmial som sa.

„Nič zvláštneho sa nestalo, až na to, že nám trocha rozcuchalo fasádu,“ chichotal sa Rudo. „A ako sa vodilo vám? Zdá sa, že tiež máte fasádu nejakú zaprášenú... Moment, hneď vám ju hodím do pucu. Tu máme kvapku vody, opláchnite sa.“

Zatiaľ čo vonku ustávala paľba, opláchol som si tvár, umyl práve oko a rozsekane oboče. Rudo mi naň priložil náplast.

Kým sa zotmelo, zažili sme ešte dve vzrušujúce príhody. V spolupráci s veliteľom jednotky minometov podporučíkom Wal-trom sme poslali do nemeckých zákopov tri perfektné salvy. Náš blondín pri periskope utrpel bolestivé zranenie — prestrelili mu pery. Odišiel na ošetrovňu.

Krátko po jeho odchode na nás doľahla olovená únava. V tme nás občas spočítal zelenkastý svit nepriateľskej osvetľovacej rakety. Nikomu nebolo do reči. Vtom ma zavolali na stanovište veliteľa. Vybehol som do noci narúšanej občasnou streľbou pušiek a guľometov. K oblohe vyletela raketa. Na chvíľku ožiarila hrozný obraz. Dookola ležali v rôznych polohách naši mŕtví chlapci. Bol som prinútený okamžite k jednému z nich zaľahnúť. Prv, ako raketa zhasla, pozrel som do kriedovo bielej tváre mŕtveho.

Bol to slobodník Alexander Lucký, pochádzajúci z Dubna, tiež

bývalý člen ilegálnej protifašistickej organizácie „Blaňák“. Poznal som ho ako dobrého, kamarátskeho, obetavého a charakterného človeka mäkkej, až precitlivej povahy. Zdvihol som jeho črepinami ohlodanú pušku a utekal ďalej.

Na štábe ma už netrpezlivo očakával podporučík Lemák.

„Tak, konečne! Páčila sa mi vaša iniciatíva, tá samostatná práca s minometkou. Svoj krst ohňom ste si odkrútili na výbornú, ale teraz tu máme pre vás inú prácu. Dnes sme mali ľažké straty. Zo štábu bol ranený nadporučík Jenč, rotmajster Zoler a rotný Giglan — spravodajca. Giglana sme chceli nahradiať samopalníkom čatárom Jiřím Hroudom. Ukázalo sa, že i ten bol v útoku ranený. Namiesto rotmajstra Zolera budete vykonávať funkciu kancelárskeho rotmajstra. Práce budete mať dosť. Ako na to, asi vám radiť nemusím. A toto je rotný Vízek,“ ukázal rukou na vedľa stojaceho vojaka, ktorého som si v tme doposiaľ nevšimol, „je poverený funkciou spravodajského dôstojníka, aj keď zatiaľ na dôstojníka nedorástol. To je všetko. Teraz sa zoberete a chodte dole k trénu. Dobrú noc!“

„Audencia“ sa skončila. Stisli sme si s rotným Vízkom ruky a obozretne sme zostupovali dolu štrmou roklinou. Potme sme minuli po ľavej strane umiestnené palebné postavenia prápornej minometky. Tu i tam nad lesom, vo vrcholkoch stromov explodovala nepriateľská mína a hrozivo očukávala kmene tmavých velikánov.

„Túto cestu k trénu už poznám veľmi dobre a myslím, že je teraz nebezpečnejšia, ako boj v zákopoch prvého sledu,“ tlmeným hlasom utrúsil Vízek. „Bolo by veru hlúpe,“ pokračoval, „padnúť tu a rozlúčiť sa s týmto prekliatym svetom niekde kilometer v tyle. Keď už, tak v nejakom parádom frémole! Pre každý prípad ti dám adresu mojej rodiny. Keby sa so mnou niečo stalo, tak im to napiš. Však to pre mňa urobíš?“

„Samozrejme, ale s podmienkou, že ma to netrafí skôr ako teba.“

„Ale to by som, Rejzek, zasa ja tebe podobnú službu urobil...“

Pekne ďakujem za posledné pomazanie, ale prestaňme už pokúšať čerta a neplánujme si smrť dopredu. Ja si myslím, že bude rozhodne užitočnejšie, keď urobíme tak, ako môj dobrý priateľ červenoarmejec Kuznecov, ktorý mi práve predvčerom odporučil žiť na fronte v znamení jednej sovietskej bojovej piesne, kde sa okrem iného hovorí: „...umíráť nam ranováto, u nas dóma ješčo mnógo déla...“

Tak sme sa dostali k trénu nášho práporu a obsadili sme opustený zachovalý bunker.

„Abi som sa priznal, nejako mi tá moja funkcia nesedí,“ zveril sa mi úprimne v hustej tme bunkra Vízek.

„A to prečo?“

„Jednoducho sa pýtam, či na to stačím. Veď ja ani dosť dobre neviem, ako a čo všetko budem musieť ako spravodajca robiť.“

„Žiadne strachy, nikto na svete sa spravodajcom nenarodil, ani tvoj predchodca, rotný Giglan. A tak ako on, aj ty si vo výhode, že budeš spolupracovať s náčelníkom štábu podporučíkom Lemákom. Ako ho poznám, ten ti vo všetkom ochotne poradí. Je to veľmi zdatný dôstojník, vzdelaný, húževnatý Ukrajinec, bývalý poslucháč užhorodskej univerzity. V civilе bol učiteľom. To všetko je oňom zaznamenané v evidenčnej knihe nášho práporu. Navyše je to rozumný, veľmi inteligentný človek. A bojové skúsenosti má tiež.“

„To ste vy, pán desiatnik Rejzek?“ ozval sa pred vchodom do bunkra mne veľmi dobre známy chlapčenský hlas.

„Dobre hádaš, Kubový, pod ďalej, čo by si rád?“

„Poznal som vás po hlase, a tak si vrvám, či by som sa nemohol k vám uchýliť,“ skormútene hovoril sotva sedemnásťročný chlapec, na svoje roky privysoký a nadmieru štíhly, hotová tyčka. Bol slobodník, práporový kreslič a spojka v jednej osobe; pochádzal zo Zdolbunova. Pre jeho hnedú pleť sme mu hovorili „náš mongol“. Bol to chlapec veľmi nadaný a spoľahlivý.

„Len pod ďalej, bez všetkého ďa za malý úplatok prijmeme. Náš hotel je priestorný, prvotriedny, takmer prepychový, až na to, že nemáme vrátnika a personál. Práve dnes zabudol vymeniť nové povlaky na periny. A navyše nám elektráreň nedopatrením vyplá svetlo.“

„To nič, ja sa vám už nejako prispôsobím.“ A chlapec sa rýchlo stiahol do bunkra. Chytil som ho za rameno a uvelebil vedľa seba. Trvalo chvíľu, kým si uložil svoju dlhočíznú pušku tak, aby ju mal poruke.

„Večera sa bude podávať o dom ďalej, „U starého Tondu Hudečka“ (práporový kuchár, s kuchyňou pod šírym nebom), ak, pravda, niečo pre nás ostalo. Si hladný?“ spýtal som sa.

„Hrozne! A ešte viac by som spal!“ pošťažoval si „náš mongol“. Vízek v kúte mlčal, akoby ho tu nebolo.

„S kým ste sa tu rozprávali?“ spýtal sa chlapec.

„Je tu rotný Vízek.“

„Dobrý večer, pán rotný,“ pozdravil pohotovo.

„Buď zdravý, chlapče,“ ozvalo sa z rohu bunkra, a to bolo všetko, čo v tú noc Vízek povedal, lebo hned nato tvrdo zaspal...

„Ako sa máš, chlapče strapatý?“ spýtal som sa len tak, aby reč nestála.

„Ako obyčajne, chvíľu kreslím a potom sa zas presúvam v tej kanonáde po veliteľstvách.“ Odpovedal stručne a nebolo mu nakoľko do reči.

„A už si o tom uvažoval, čo budeš robiť, keď porazíme hitlerovcov a prídeme do našej oslobođenej starej vlasti, do Česko-slovenskej republiky ako víťazi?“ Pri tejto otázke chlapec spozornel.

„Tak v tejto veci som sa už rozhodol. Budem študovať elektrotechniku.“ Povedal to pohotovo a tak presvedčivo, že by sa sotva niekto pokúšal mu to vyhovoriť.

„To si teda dosť trúfaš. Ako si sa učil a do ktorej triedy si chodil?“

„Urobil som českú matičnú sedemtriedku v Zdolbunove na jednotky. Riaditeľ školy Kosek hovoril, nie že by som sa chválil, že som jeden z jeho najlepších žiakov. A preto to chcem v Česko-slovensku dotiahnuť na inžiniera-elektrotechnika.“

„To by som ti prial z duše. Ale potom ma nezabudni pozvať na promóciu.“

„Nezabudnem, určite nezabudnem,“ ubezpečoval ma plný úprimného nadšenia.

Potom sme zašli do kuchyne, kde nám dal hlavný kuchár po krajci s masťou a poriadne fazuľovej polievky. Doniesli sme aj spiacemu Vízkovi do bunkra.

Streda 13. septembra 1944

Hovorí sa, že trinástka prináša smolu. Začalo sa to hneď ráno, keď sme dávali dohromady celkový počet v prápore. Oproti minulému dňu, teda po včerajších útokoch nás bolo menej o dvoch rotmajstrov, desať podôstojníkov a tridsaťosem vojakov. To znamená, že prápor stratil za jediný deň celkom päťdesiat ľudí.

Dnes 3. poľný prápor útočil na Frankowku štyrikrát. Nepriateľ kládol veľmi silný odpor, a tak má prápor opäť značné straty, najmä počet ranených rapídne stúpa. Mužstvo je vyčerpané duševne i fyzicky.

Nepriateľ sa bráni zubami-nechtami a svoj ústup sa usiluje za každú cenu oddialiť. Na bojisku sú mŕtví. V niektorých osameľých malých zákopoch sú aj po dvaja až traja padlí. Ležia tu už niekoľko dní, pretože cez deň ich nie je možné odpratávať pre neustálu pekelnú paľbu, a v noci pre svetlo od nepriateľských raket.

3. poľný prápor! Nie, to už čo do počtu nie je prápor, to je už len rota.

Aj pod stanovištom veliteľa práporu ležia v rozbahnenej roklíne traja mŕtví chlapci. Ani ich nemôžeme odniesť. Malé, trávou zarastené jazierko dole na úpätí svahu, na konci roklíny, sčerveňalo krvou. Kanonáda zvrhla do roklíny aj niekoľko povytrhávaných obrovských kmeňov stáročných jedlí a sosien. Miesta-

mi je roklina zatarasená mohutnými kameňmi, ktoré sem odvrhli projektily ťažkého delostrelectva a letecké bomby nepriateľa.

Ked' som pri tréne ako-tak dal do poriadku tie najnutnejšie písomnosti, odobral som sa na stanovište veliteľa práporu. Cestou som musel niekoľkokrát zaťahnúť, pretože aj tu, v blízkosti tylu sa trhali nepriateľské míny. Fašisti nasadili do boja všetko, čo mali k dispozícii, vrátane ťažkého delostrelectva a bombardérov.

Na úpätí rokliny vedúcej k veliteľskému bunkru som za pekelnnej paľby klesol pred mohutným kameňom na kolena a pritiahol som hlavu až ku krvou presiaknutej štrkovitej pôde. Niekoľko metrov od mňom sa dohodil, schmatol za rameno a skríkol:

„Tak pod', tu ťa niečo zabije!“ Bol to nadporučík Jenč. A než som prešiel tých niekoľko desiatok metrov k veliteľskému bunkru, odohralo sa nasledujúce:

Naši chlapci zase podnikli útok. Nepriateľ paľbu ešte zosilnil. Nebolo počuť nič len výbuchy granátov a míň. Nízko nad zemou sa niesol rev bombardérov, vrhajúcich mnoho bomb.

Kamoko dovidelo, boli len mohutné gejzíry pôdy a kamenia po explodujúcich delostreleckých granátoch a leteckých bombách. A v tomto besniacom pekle vyšiel naraz náčelník štábū podporučík Metodej Lemák z bunkra, ťahal za sebou telefonický aparat, vonku sa postavil a telefonicky sa rozprával s veliteľstvom prvej brigády.

Čo ho sem z bunkra vytiahlo? Aký to malo význam? V tej hroznej paľbe sa mu hádam zdal bunker pritesný? Alebo chcel na vlastné oči vidieť, ako sa darí našim útočiacim chlapcom? Prečo to urobil, to sa už nikto nedozvie. Ako tak stál a hovoril do telefónu, nasledoval nepriateľský zásah priamo do veliteľstva práporu. Spojky, ktoré stáli v bezprostrednej blízkosti podporučíka Lemáka zbadali, ako mu pomaly ruka so slúchadlom klesá a hlava nachýľuje. Skonal na mieste, bez jediného hlásku, ktorým sa bráni umierajúci zákernej smrti. Pochovali ho hneď vedľa, niekoľko metrov od stanovišta veliteľstva práporu a na hrob zastokli narýchlo zhotovený drevnený kríž. Česť jeho pamiatke!

Dôstojníkov už takmer niesie. Smrťou podporučíka Metodeja Lemáka, vzhľadom na jeho obetavosť, húževnatosť a bojové skúsenosti, utrpelo veliteľstvo práporu veľkú stratu. Je to strata tým citlivejšia, že tu na veliteľstve z dôstojníkov tretieho poľného práporu zostali len štábny kapitán Sedláček a nadporučík Jenč. Ostatní bud' padli, alebo boli ranení. Nadporučík Jenč sa po včerajšom zranení musel dať ošetriť, vrátil sa však zase na veliteľstvo práporu. Tito dva dôstojníci takmer bez odpočinku pracujú na stanovišti veliteľstva.

V tento deň nám fašisti spálili jeden tank. Niektoré naše tanky, ponáhľajúce sa pomôcť, uviazli v horách...

Tažké, preťažké dni tu prežíva prápor. Krv sa mieša so zemou, minometná a delostrelecká paľba tu doširoka a doďaleka vykonáva dielo skazy.

Z Frankowky zostalo už len spálenisko.

Štvrtok 14. septembra 1944

Po včerajšom dni sú straty nášho práporu na mŕtvyh a ranejších takéto: traja dôstojníci, osem rotmajstrov, dvadsať poddôstojníkov a sedemnásť vojakov. Teda celkom máme o štyri-dsaťosem ľudí menej!

Hned po Lemákovej smrti sa na štábe práporu hlásil rotmästert Hynek Strompf.

Starší, malý, tlstejší človečik s prešedivenými vlasmi a fúzikmi, s lišiacky prizmúrenými očami.

Prišiel k nám, aby zastával funkciu kancelárskeho rotmajstra, čím ma predvčerom poveril náčelník štábu. A tak som zostal tam, kde som bol: Viedol som vojnový denník, pokiaľ som mal na to podmienky, robil som súpisu padlých, ranených a nezvestných. Pritom som chodil do útoku a na pozorovateľňu, alebo nosil guľometníkom do palebných postavení streliivo.

Dnešná situácia nášho práporu sa podobá tej z predchádzajúcich dní. Na stanovišti veliteľa je v permanencii telefón a rádio. Štábny kapitán starostlivo sleduje stále rednúce rady mužstva a hlásia straty na veliteľstve brigády.

Informácie, inštrukcie, správy a rozkazy sa neustále križujú. Celá činnosť práporu je nanajvýš intenzívna.

Nemci sa zubami-nechtami držia vo svojich dobre vykovaných a výhodne umiestnených obranných pozíciah.

Dnes navštívil stanovište veliteľstva 3. poľného práporu generál Ludvík Svoboda. Veliteľ práporu informoval generála o situácii. Potom upozornil na nevšednú statočnosť rotmajstra Kostaňuka, ktorý velil prvej rote a v ľažkých útočných i obranných bojoch ukázal vysoké vojenské kvality. Generál Svoboda ho preto povýšil na podporučíka.

Popoludní ma poslal štábny kapitán dolu k trénu po mapy-špejátky, ktorých čísla som si svedomite zaznamenal do zápisníka. Cestou som zažil otrasnú príhodu.

Na lesnej cestičke v tesnej blízkosti trénu som sa stretol s prešediveným rotmajstrom Vojtom Hovorkom, strýkom Ruda Hovorku z pozorovateľne. Išiel s „naším Mongolom“. Zastavili sme sa pred bunkrom, kde som pred dvoma dňami prenocoval spolu s rotným Vízkom a slobodníkom Kubovým. Všimol som si, ako starému otcovi Hovorkovi ľažobou a všetkými útrapami vojny v posledných dňoch tvár spopolavela a pokryla sa hlbokými vráskami.

„Že ideš! Prosím ťa, Rejzku, ako to tam vpredu vyzerá?“ rýchlo sa spýtal.

„Všelijako. Vedť to tu dobre počujete. Fašisti sú ako besní. Bude to ešte fuška.“ Viac som nepovedal. Stáli sme oproti sebe v trojuholníku. Vedľa nás bunker. Za ním silná sosna, že by jej kmeň ľažko objali dvaja chlapci. Zrazu sa ozval dunivý, tupý úder a my sme od hrôzy a prekvapenia onemeli. Na zlomok sekundy sme sa nemohli odlepíť od zeme.

Nepriateľské ďalekonosné delo hodilo až sem granát. Na svojej púti stihol odtrhnúť obrovskú triesku z naproti stojacej sosny. Prerazil vysoký násyp zeme na bunkri a položil sa ako široký tak dlhý medzi nás. V prvom okamihu nás to fascinovalo a prikovalo k miestu, na ktorom sme stáli.

Obluda ešte stále otáčala, akoby rozmýšľala, či má explodovať alebo nie.

„Tak čo tu čumíme!“ vykríkol niekto z nás nepričetným hlasom. Dodnes neviem, kto to bol.

Odtrhol som sa z miesta a upaľoval som k trénu. Za mnou bežal Vojta s Kubovým. Obluda za nami ešte stále v pokoji a ticho odpočívala.

Zastavil som sa až blízko pri kuchyni, kde po cestičke oproti šiel účtovný rotmajster, rotný Chocholúš. Tu som prestal bežať. Bol som od Chocholúša asi desať metrov, keď v tom vo vetvách stromov explodovala nepriateľská mína a vzápäti pokropila kmene bohatou dávkou črepín.

Chocholúš si pri výbuchu míny čupol k zemi a v drepe nehybne sedel, kým som k nemu nedošiel. Myslel som, že ho príliš vydesil nečakaný výbuch.

„Tak podte, to sem len tak náhodou zablúdilo,“ sám ešte vystrašený, usiloval som sa rotného Chocholúša povzbudiť. Keď som sa dotkol jeho ramena, zvalil sa bez hľaska na zem. Bol na mieste mŕtvy. Zo spánkov mu tiekol po tvári celkom tenučký pramienok krvi. Pochovali ho hned vedľa čistiny a na hrob mu umiestnili z doštičiek narýchlo zbité označenie.

Sadol som si na debnu pri kuchyni a cítil som, ako sa celý trásiem. Hlavou sa mi preháňali bláznivé, neurovnané myšlienky.

Po tele sa mi rozliala silná únava a stále som sa chvel. Ani som veľmi nestál o pohostenie starého kuchára Tóna Hudečka, ktorému sa po zabití rotného Chocholúša, a hľavne po mojom krátkom rozprávaní o zážitku s vrtkavým delostreleckým granátom pri nedalekom bunkri, roztriasla brada. Skoro mu vypadol umelý chrup. Nakoniec niekde „splašil“ silnú vojnovú vodku a nalial do dvoch hrnčekov. Vypili sme ju na ex a porúchané nervy sa nám ako-tak upokojili.

„Náš Mongol“ si vedľa nás pochutnával na fazuľovej polievke,

zvanej „balanda“ a k nej si uhrýzal kraje chleba. Keď bol na konci tejto hostiny, chvíľu ticho sedel a naraz, len tak, akoby pre seba ticho povedal:

„Teda, keď ma to dnes nezabilo, tak ma to už netrafí nikdy.“

Tento volynský chlapček si však neuvedomoval, že ešte nie je koniec všetkým dňom a že smrť je veľmi vrtošivá a zákerná paní!

Mapy som doniesol na veliteľstvo práporu až podvečer. Svoje oneskorenie som nemusel dlho vysvetľovať.

„Si dieťa Šťasteny,“ povedali mi krátka a asi mali pravdu.

Naša pozícia sa v ten deň v dôsledku posledného útoku zlepšila. Na niektorých miestach prápor postúpil a mužstvo sa zakopalo vo výhodnejšom teréne.

Dni ubiehali a každý z nich prinášal nové a nové straty na ľuďoch. V ďalšom týždni sme ich napočítali 189.

A tak vo štvrtok dvadsiateho prvého septembra 1944 o trinástej hodine a štyridsiatej minúte hlásil veliteľ práporu veliteľstvu prvej brigády:

„Sme v stálom minometnom ohni. Okraj lesa je v rukách nepriateľa, ktorý má dokonalé pozorovanie. Máme ľažké straty...“

V tom čase 3. poľný prápor utrpel veľmi ľažké straty a prežíval nebezpečnú krízu. Už o pätnástej hodine a päťdesiatich minútach sme znova hlásili na veliteľstvo brigády, že z tridsiatich bojových bodákov nám zostalo len pätnásť, a že akákoľvek útočná akcia je vylúčená. Žiadame posilu. Tú nám prisľúbili až na neskôr. Zároveň však prišiel rozkaz:

„Udržať dobytý terén za každých okolností!“

Piatok 22. septembra 1944

3. poľný prápor má veľké straty. Taktiež prvý a druhý poľný prápor prvej brigády. Preto sa zlúčili všetky tri prápory. Nálada nie je najlepšia.

Z brigády nám dnes poslali doplnenie. Sú to Slováci a Zakarpatskí Ukrajinci.

Nepriateľ ustupuje, ale spôsobuje nám cíteľné straty. Už je slabý, no my sme so svojimi silami tiež na konci.

O desiatej hodine je prápor pod dedinou Lipowica. Postupuje proti slabému nepriateľskému odporu. Veliteľstvo ihneď vysiela prieskum na Girowu. Má postupovať a zisťovať odpory, výsledok hlásiť.

O trinásť tridsať prápor vyráža do útoku smerom na kótu 697. Nachádzame sa tu medzi prvým a druhým poľným práporom, vlastne medzi ich zvyškami.

O pol tretej v noci nás zastavila silná guľometná paľba severozápadne od kóty 576. Tu sa mužstvo rýchlo zakopalo.

O pol piatej prichádza hlásenie, že Nemci podnikli protiútok a vojací z Khollovho práporu sa stiahli na sever k najzápadnejšiemu domu severovýchodne od kóty 694.

O piatej hodine štyridsiatich minútach pozorovateľňa hlási, že naši sa nachádzajú na výsine 697. To isté potvrdzuje pozorovateľ delostrelectva druhého oddielu, aj naši z nemeckých zákopov.

V ten istý deň dostalo stanovište veliteľstva 3. poľného práporu priamy ľažký delostrelecký zásah. Práve v tej chvíli tam bol veliteľ prvého práporu štábny kapitán Kholl a náspríklad kreslič a spojka slobodník Kubový. Obidva boli na mieste mŕtví. Vyzeralo to, ako keby vedľa seba ležali v kaluži krvi otec so synom. Smrť si ani tu nevyberala a prišla si na svoje v plnej mieri.

Štábny kapitán Kholl bol skúsený, vzorný veliteľ a charakterovo vzácny človek. A práve v týchto zlých dňoch urputných bojov sme ho tak veľmi potrebovali. Bola to veľmi veľká strata.

A slobodník Kubový, nadaný chlapec, ktorý zverené úlohy vždy vykonával na výbornú a ako dieťa sa tešil na život v slobodnej Československej republike, kde chcel študovať elektrotechniku. Pred niekoľkými dňami som mu slúbil, že budem prítomný na jeho slávnostnej „promocii“... Česť jeho pamiatke!

Noc bola pomerne pokojná, len tu a tam zavyla mína alebo zaštekal guľomet. Občas sa ozval nejaký výstrel z pušky. Pri tejto vojnovej uspávanke však už väčšia časť mužstva spala tvrdým spánkom.

I štábny kapitán Kholl so slobodníkom Kubovým a so všetkými, čo dosiaľ padli, vrátane tých od nešťastnej Machnowky a Wročanku, spali tichým spánkom. Odpočívali všetci, ktorí tu v karpatských masívoch svojou smrťou pomohli vykúpiť slobodný život v Československej republike.

Každý z týchto padlých — za život život dal.

S trúbkou a puškou

(Spomienky Josefa Mlejnka, príslušníka vojenskej hudby 3. brigády, spracoval Václav Širc.)

Dejiny vojenských hudieb sú zrejme rovnako staré ako dejiny vojen. Pôvodne v nich hrali ľudoví hudci — gajdoši a fujaři, neskôršie aj bubeníci, ktorí svoju hru určovali a udržiaval tempo pochodujúcich vojenských kolón. Súčasne slúžili veliteľom ako dôležitá zložka povelovej techniky. Pomáhalo získavať do vojenského kabáta brancov a dobrovoľníkov, uľahčovali im znášať strasti vojenského života.

Rytmus hudby vlieval bojujúcim vojakom nové sily, vybičovával ich vôľu do nových zápasov. Ak možno veriť legendám, vojenskí hudobníci sa neraz rozhodujúcim spôsobom podieľali na víťazstve svojich vojakov a boli vyznamenaní najvyššími poctami. Azda najstaršia z historicky doložených udalostí siaha do VII. storočia pred naším letopočtom, do čias messénskych vojen. Sparťania, ohrození mnohonásobnou presilou nepriateľa, požiadali o pomoc Atény. Mocné a bohaté Atény im vojenskú pomoc odmietli. Poslali im iba chromého Tirteu so zlomyseľným odkazom, že im tátó pomoc azda postačí.

Chromý Tirteus svojím spevom a hrou na lutne dokázal nadchnúť Sparťanov k neuveriteľným bojovým skutkom a hrdinstvám. Mnohonásobnú nepriateľskú presilu porazili. Tirteovi vzdali najvyššie vojenské pocty.

V súčasnosti trubačov a bubeníkov vyradili z povelovej techniky telefóny a vysielačky. Vojenské hudby sa stali zložkou skôr slávostnej a propagáčnej. V očiach časti ostatných vojakov a civilnej verejnosti tak vznikla predstava, že vojenskí hudobníci sú viacmenej zbytočná zložka, ktorá s ozajstnou vojnou, s bojom na fronte do priameho kontaktu ani nepríde. Na vlastnej koži som sa presvedčil, že to tak nie je.

Desiateho apríla 1944 sa konečne dočkali prijatia do československej armády muži z našej osady Česká Sklíně, od sedemnásťročných chlapcov — holobriadiakov až po šedovlasých päťdesiatníkov, ktorí sa zúčastnili ešte prvej svetovej vojny.

Z našej rodiny sme odišli do armády traja: ja, mladší brat Václav a nás otec. Z domu sme odchádzali pešo. Po nespevnenej,

rozbahnenej ceste sa nám kráčalo ťažko. Spolu s bratancom Jarmom Kelnerom som šiel v kapele na čele sprievodu. Vyhrávali sme ostatným do kroku, aby sme im uľahčili rozlúčku s domovom.

Na tretí deň sme sa hlásili na sovietskom „vojenkomate“ (okresná vojenská správa) v Lucku, kde sme požiadali, aby nás odvelili do československej armády. Našu kapelu si tam na nejaký čas ponechali, otec i brat Václav odišli s ostatnými.

V kapele nás bolo dovedna trinásť. Chodievali sme hrať sovietskym vojakom do mestského divadla. Sovietski dôstojníci a vojaci boli našou hrou nadšení, aj keď sme prakticky boli kapelou bez kapelníka. Prehovárali nás, aby sme zostali v sovietskej armáde, že ponechajú celú našu kapelu pohromade, my sme sa však chceli dostať do československej armády.

Koncom apríla „vojenkomat“ dokončil odvody a odoskal nás za našimi jednotkami do Rovna. Prišli sme v pravý čas, naši sa už chystali na odchod do Bukoviny. Otec tam už neboli. Pre starobu a zdravotný stav ho lekári poslali domov.

Celá kapela ostala pohromade. Za kapelníka nám určili Jána Kolbabu. Bol to absolvent konzervatória, výborný huslista, ale na úlohu kapelníka vojenskej dychovky ešte nestačil.

Potom prišiel istý podplukovník, jeho meno si už nepamätam, a dal si zahrať niekoľko pochodov. Nás výkon ho uspokojoil.

Nákladnými autami nás odvezli do Sadagury na Bukovine, neskôršie do Černovíc. Tam už boli dve kapely. Jedna tridsaťpäťčlenná, druhá tridsaťdvačlenná. Naša bola najmenšia, pätnásť mužov.

Kolbaba spolu s kapelníkom Masopustom zo Zdolbunova každého z nás individuálne preskúšali. Mali sa vytvoriť štyri kapely. Jedna veľká, štyridsaťpäťčlenná, druhá osemnásťčlenná a dve po dvanásťich mužoch. Prvá mala byť hudbou brigády, druhá variáciadného pluku a dve praporové hudby.

Zaradili ma spolu s kamarátmi z našej osady — Toníkom Holasom, Jarom Kelnerom, Jardom Hyblerom a Toníkom Šobkom — do veľkej kapely, ktorá sa stala hudbou 3. brigády.

Prvé veľké vystúpenie sme mali pri slávostnom odovzdávaní bojovej zástavy 1. brigáde. Nedopadlo to práve najlepšie, neboli sme ešte dostatočne zohratí.

Jedného dňa prišla do Sadagury hudba 1. brigády. Kolbaba odišiel naspäť. Namiesto neho nám pridelili Jaroslava Židlického z Kupičova, ktorý si počínať ako schopný kapelník. Za krátky čas sformoval z rôznorodých hudobníkov dobre zohratú, prvotriednu kapelu.

Dostali sme zabráť. Budíček o tretej, rozvíčka a raňajky. Potom sme hrali do dvanásťej a poobede od pätnásťej hodiny až do

večera, večierka bola o dvadsiatej druhej hodine. Spávali sme na pričniach.

Pri takomto dennom režime sme za mesiac vyzerali módne štihli.

Niekoľkokrát sme koncertovali v Černoviciach i v druhej paradesantnej brigáde v Proskurove, kde sme strávili dva týždne. Šírili sme dobré meno našej hudby i našej armády.

Po návrate do Bukoviny sme tam naše jednotky už nezastihli. Odišli cez Ľvov a Przemyśl k Dukle. Autami sme ich rýchlo dohonili. Občas sme im hrali počas odpočinku.

Ôsmeho septembra 1944 sme boli v Domaradzi. Bol to prvý deň bojov pri Krosne. Koniec koncertom a hraniu. Zaradili nás do strážnej služby pri vojenských skladoch, nakladali sme muníciu a potraviny pre front.

Pomáhali sme tiež dopravovať ranených na blízku ošetrovňu, prípadne ich aj ošetrovať. Stretol som sa tu s ranenými kamarátmi zo Sklíně — s Václavom Vašutom, Pepom Holasom a Pepom Svatouškom. Od nich som sa dozvedel, že padol Sáša Hulč i Jozef a Václav Zárybnickí, prvé obete z našej osady...

O niekoľko dní nás presunuli na brigádnú ošetrovňu vo Šwierzowej Polskiej. Tonika Holasa a niekoľkých ďalších zaradili do pohrebnej čaty. Bola to veru ľažká, neradostná, posledná služba našim vojakom, našim kamarátom. Zavše ich pochovávali aj o niekoľko dní po smrti, až keď sa našim útočiacim jednotkám podarilo postúpiť a mohli sme pozbierať a pochovať padlých, ktorí ležali na území nikoho.

Holas sa z pohrebnej čaty onedlho vrátil. Neznášal pohľad na mŕtvych a na dovršenie spoznal medzi nimi obidvoch chlapcov Zárybnických. Bol na pokraji nervového zrútenia.

Po jedenástich dňoch sme kamarátov v pohrebnej čate vystriedali. Bolo nás dovedna sedem, vrátane Jara Kelnera.

Prechádzali sme po miestach nedávnych bojov pri Teodorowke a pátrali sme po telách padlých. V jednom opustenom zákope som našiel hliníkovú polnú fľašu, na ktorej bolo meno môjho brata Václava. Zúfalo som chodil od hrobu k hrobu a prezeral mená na krížoch, ale nikde som ho nenašiel. Pýtal som sa aj našich vojakov, nik o ňom nevedel. Iba neskôr som sa dozvedel, že ho ranilo do ruky. Vojnu prežil.

Po dobytí mestečka Dukla sme hľadali mŕtvych v lesoch pri Zboiskoch. Našli sme tam sovietskeho poručíka a jedného vojaka. Stúpili na mínu. Takmer všetko tu bolo zamínované. Poručíkovi jednu nohu odtrhlo, druhú vykrútilo. Ošetrili sme oboch a dopravili na ošetrovňu. Asi o desať metrov ďalej ležala srna, ktorú tiež zasiahla črepina míny.

Opatrne sme postupovali vpred. Ráno sme narazili na nemecké

bunkre. Nemci ich opustili tesne pred naším príchodom, provizórne lôžka boli dosiaľ teplé. Dokonca tu nechali prikrývky. Zrejme narýchlo opustili svoje postavenie, keď naši nad ránom zaútočili.

Šli sme lesom ďalej a cez pole sme zamierili k ďalšiemu lesu. Sotva sme sa ocitli na voľnom priestranstve, dostali sme sa do guľometnej paľby. Ustúpili sme do lesa, našťastie bez strát. Vrácali sme sa späť k bunkrom. Cestou sme sa stretli s našou prieskumnou hliadkou. Veľmi sa čudovali, keď sme im oznámili výsledok nášho „prieskumu“, že Nemci ustupujú. Až teraz sme si uvedomili, že sme sa nechtiac dostali za našu prvu líniu. Mohli sme vliezť priamo do rúk Nemcom. Mali sme veľké šťastie. Vo vojne je niekedy veľmi potrebné.

Nemci ustúpili a zasypávali naše postupujúce jednotky minometnou paľbou. Naše jednotky sa tiež stiahli do východiskových postavení a nemecké bunkre sa ocitli na území nikoho. Po našom hlásení sme ich rýchlo obsadili. Pochovali sme tu niekoľko našich i nemeckých vojakov, pomáhali nám pri tom poľskí civili.

Veliteľ pohrebnej čaty rotný Eliáš Kudzej poslal mňa a ešte dvoch civilov vykopať dvoch našich padlých prieskumníkov a preniesť ich na spoločný malý vojenský cintorín. Rotného syna medzi nimi neboli. Na veľkú radosť otca sa čoskoro vrátil. Rozprával, že ich pri prechode frontovej línie zaskočili. Nastala prestrelka, v ktorej jeden prieskumník padol, dvoch ranených Nemci zajali. Dvom ďalším sa podarilo vrátiť k našim. Práve sme pochovávali ich mŕtvych kamarátov.

Ale v akom stave sme našli mŕtve telá! Fašisti ich poliali benzínom a zažíva upálili.

Neďaleko našiel kamarát Vladimír Anděl z Omelanštiny mŕtvolu svojho otca. Bol v hroznom stave. Výbuch miny mu odtrhol obe nohy a vážne poranil vnútornosti. Pre syna to bol veľký otrs. Z debien od granátov sme zhotovali jednoduchú rakvu a mŕtveho sme dôstojne pochovali. V ten deň sme do spoločného hrobu uložili dvanásť.

Potom nás vymenili starší baťkovia z hudby. Niekoľko dní sme strážili skladište munície a chodievali hrať do domu odpočinku našich vojakov v Jašliskách. Okrem toho sme dopravovali na front chlieb. V minometnej paľbe to nebolo nič príjemné, ale v porovnaní so službou pri pechote sa to ešte stále pokladalo za „ulievanie“.

Neskôr nám bolo súdené poznať aj službu v pechote. Siedmimi hudobníkmi doplnili pešiu čatu podporučíka Kadavého z Kněhyniek. V noci sme obsadili náš obranný úsek v lese. Nebolo dosť vojakov, a preto obranná línia nebola súvislá. Naše šesťčlenné družstvo si vybudovalo palebné ohnisko v lese. Zákopy sme

vykopali tak, aby sa dali použiť na kruhovú obranu. Ďalších šesť kamarátov sa podobným spôsobom zakopalo asi tristo metrov vľavo od nás, tretie šestčlenné družstvo asi dvesto metrov vpravo, aby sme sa mohli v prípade potreby vzájomne podporovať paľbou. Bolo to asi osemdesiat či sto metrov od Nemcov, kdesi pod horou Obšar, južne od Nižného Komárnika.

Cez deň sme sa nesmeli prezraditi nepriateľovi ani najmenším pohybom. Vôbec to pre nás nevyzeralo nádejne. Mali sme sice guľomet a päť desaťranových pušiek, ale žiadne bojové skúsenosti. Do postavení sme prišli v noci. Nasledujúci deň a noc to ešte ušlo, bol pokoj. Potom popoludní nás prepadi dvanásť nemeckí samopalníci. Jedna skupina odlákala našu pozornosť paľbou spredu. Zatiaľ čo sme paľbu opätovali, druhá skupina nám pod ochranou lesa prenikla do tyla.

-Hände hoch!- ozvalo sa zrazu sprava. Za stromom stál nemecký vojak s automatom. Vtom vypálil dávku. Vystrieľal som naňho všetkých desať nábojov zo zásobníka.

Bolo jasné, že nás chcú obklúčiť. Pomaly sme ustupovali, kryjúc sa za stromy, ako sa dalo a opäťujúc streľbu. Neviem, ako by to bolo s nami dopadlo, keby nám neboli prišli na pomoc kamaráti z ostatných dvoch družstiev a dvaja sovietski vojaci zo susedného úseku. Zaútočili na Nemcov z boku, Nemci nevydržali a začali ustupovať. Prenasledovali sme ich. Jedného sme pritom zastrelili, druhého zranili, ako to prezrádzala krvavá stopa, ale odniesli ho so sebou.

Neviem pochopiť, ako sme mohli za takej hustej paľby vyviaznuť bez strát, ba aj bez zranení. Veď nechýbalo veľa a boli by nás zajali alebo pobili ručnými granátmi.

Druhý deň nad ránom sme šli na prieskum. Prenikli sme na dvadsať metrov od nepriateľských postavení. Zistili sme šesť bunkrov, v ktorých mohlo byť asi tridsaťpäť ľudí. Hodili sme tam niekoľko ručných granátov. Vznikol nepopísateľný zmätok. Nemci zúrivo strieľali naverímboha a my sme rýchlo ustúpili.

Ked' sme potom na toto miesto zaútočili, zistili sme, že bunkre sú prázdne. Nemci sa obozretne stiahli, zrejme ešte pred našou delostreleckou prípravou.

Nasledujúci deň sme šli s poručíkom Prchalom a jedným rotmajstrom do blízkeho horského sedla. V rannej hmle sme sa priplazili do blízkosti nemeckých zákopov. Pozorovali sme obranné postavenia nepriateľa. Boli dôkladne vybudované. Zákopy chránilo minové pole i mohutné drôtené prekážky. Útok bez podpory delostrelectva a bez pomoci zákopníkov, ktorí by priestor odmíniali, bol nemysliteľný.

Preležali sme tu, blízko nepriateľských pozícii, do večera.

Nad ránom sa vypravili na hľbkový prieskum rotný Eliáš Kud-

zej s Andělem. Do ich rodiska na druhej strane frontu to bolo iba niekoľko kilometrov. Výborne sa orientovali v teréne, ktorý dobre poznali. Chceli prekľznuť frontovou líniu cez roklinu tiahnúcu sa uprostred sedla. Ale nejako si to zle načasovali, lebo práve v rozhorujúcej chvíli naše delostrelectvo začalo palebnú prípravu na nepriateľské postavenia v sedle. Preto sa museli stiahnuť, aby ich neusmrtili naše delostrelecké granáty.

V zákopoch sme strávili ďalších štrnásť dní za neprestajnej znepokojujúcej paľby nepriateľských kanónov a minometov. Napokon nás z frontu stiahli. Žiaľ, nevrátili sme sa všetci. František Hybler zo Sklíné padol v Zyndranowej. Zahynul aj Vincenc Smálek z Moskovštiny a starý „tát“ Kadlec. Břetislav Kučera zo Zdolbunova prišiel v Komárniku o obe nohy.

Odvelili nás do Jašíšk. Vykúpali sme sa v „škopíku“, oholili a ostríhali. Po dvoch dňoch oddychu sme hrali pravidelne sa striedajúcim vojakom v dome odpočinku. Často som tu stretával svojich známych a obyvateľov z našej obce.

Pritom nás zaraďovali do strážnej služby. Pomáhali sme aj pri zásobovaní frontu, ktorý v tom čase, aká to bola radosť, postúpil cez československé štátne hranice.

Po presune do Staškoviec nás na priamy rozkaz generála Svojodu odbremenili od ostatných povinností, aby sme sa mohli venovať svojmu poslaniu — hudbe. Opäť sme celé dni hrali ako po vzniku našej vojenskej kapely. Hrali sme v dome odpočinku a vo výcvikovom stredisku. V tom čase to bolo možné považovať takmer za vojenskú idylu, ktorú nám narúšali len nešťastné ploštice.

O štrnásť dní nasledoval presun do Stropkova. Znova nás po malých skupinách prideľovali k najrozličnejším postupujúcim útvaram. Dopravovali sme za nimi zásoby a jedlo z kuchyne. Cestou sme mobilizovali civilných občanov s koňmi, každý deň iných. Po týždni sme postúpili za bojujúcimi útvarmi ďalej — cez Giraltovce do Prešova.

Až v Poprade sme sa opäť zišli, celá kapela. Opäť sme hrali v záložnom pluku i na námestí. Urobili sme tam kus dobrej kultúrnej a politicko-propagačnej práce.

Na moju nesmiernu radosť som sa v záložnom pluku stretol s bratom Václavom, ktorý sa ako rekonvalescent vrátil z nemocnice po zranení pri Teodorowke.

Naši v tom čase bojovali o Liptovský Mikuláš.

Dvadsiateho piatého februára 1945 sme hrali na pohrebe poručíka zo štvrtnej brigády a ďalších vojakov. Bolo to na cintoríne v Liptovskom Petri. Strelo som sa tu s bratancom, rotmajstrom Jozefom Kelnerom z tretieho praporu prvej brigády.

Pokojný život vojenských hudobníkov narušili snehové fujavice.

Vysoké záveje zasypali prísunové cesty k frontovej linii. Okrem prideľovania do strážnej služby nás nasadili odhadzovať sneh.

Dvadsiateho marca 1945 sme kopali spojovacie zákopy asi vo vzdialosti štyristo metrov od nepriateľa. Aj tu som sa stretol s mnohými známymi: Jozefom Herinkom, Jozefom Bryxom, Jozefom Kněžáčkom, Jozefom Pichrtom, Václavom Tomíčkom a Vladimírom Dufkom z Čierneho Lesta. Chvíľu som bol u Dufka v guľometnom hniezde, sledoval som odtiaľ pohyb v nemeckých zákopoch. Nemci vystrkovali hlavy a mňa zasvrbeli prsty. Dostal som chuť vypaliť na nich z guľometu. Dufek mi to nedovolil. Mohol strieľať len v prípade nepriateľského útoku alebo na rozkaz veliteľa. Nesmel prezradziť svoje dobre zamaskované postavie, aby sa zbytočne nestal terčom minometnej palby.

Dvadsiateho piateho marca 1945 nás stiahli z frontu a odvelili do Košíc. Na druhý deň sme tam dorazili. Nacvičili sme niekoľko nových skladieb, s ktorými sme niekoľkokrát vystúpili na koncertoch, medziiným aj na námestí.

Deviateho apríla 1945 sme dostali rozkaz vrátiť sa k našim jednotkám, ktoré zatiaľ v bojoch značne postúpili. Vydali sme sa na cestu, ktorú sme absolvovali s časťou vlakom, s časťou autami. Napokon sme pešo dorazili do sanatória v Lučivnej, kde sme prenocovali.

Dvanásteho apríla sme prišli do Ružomberka, na druhý deň, trinásteho apríla, sme dostihli naše jednotky v Sučanoch pri Žiline. Znova nás zaradili do strážnej služby a na rozličné pomocné práce. Popri tom sme aj hrali.

Tridsiateho apríla sme prvý raz koncertovali v Žiline.

Siedmeho mája 1945 naše jednotky vstúpili do Vsetína. Hrali sme tu pri pochovávaní miestnych občanov, ktorí padli za povstania proti okupantom. Práve tu sme sa dozvedeli o bezpodmienečnej kapitulácii Nemecka a o skončení vojny. Mali sme z toho obrovskú radosť.

Koniec prelievania krvi! Koniec súženia, koniec utrpenia!

Smer Praha. Cestou sme stretávali desaťtisíce nemeckých zajatcov. Videli sme celý rozsah katastrofy fašistických armád.

Sedemnásteho mája naša hudba defilovala na Staromestskom námestí. Prehliadku vykonával veliteľ 1. čs. armádneho zboru.

Pochodovali sme v bezchybne zoradených zástupoch. Za nami pešiaci, motorizované jednotky, kanóny a tanky. Nad hlavami hráeli stíhačky.

Staromestské námestie, okná i strechy domov, priľahlé ulice, všetko zaplnili pestré davy Pražanov. Nad hlavami šumel les našich a sovietskych štátnych zástav. Nám, ošľahaným chlapom, sa mimovoľne tlačili do očí slzy radosti.

Škoda, že s nami nemohli defilovať stovky mojich krajanov z Volynie, ktorí bojovali a položili životy za svoju starú vlast — Československo, hoci ju nikdy v živote nevideli. Škoda predčasne vyhasnutých životov.

Hudobníci pri odhadzovaní snehu z cest v Tatrách.

Hudba 3. brigády

JIŘÍ GABRIEL

S m r t p o d p o r u č í k a D r o n g a

(Spomienku Jiřího Gabriela, radistu 1. delostreleckého pluku, upravil Václav Širc.)

Jedného septembrového dňa nám vysielačka vypovedala službu. Videl som, že ide o závažnú poruchu, ktorú by som nedokázal odstrániť. Vysielačka putovala do rádiodielní armádneho zboru. Ako radisti sme boli vyradení z činnosti. Pridelili nás k telefonistom, ktorých rady medzitým značne preriedli.

Dvanásteho septembra 1944 sme kdesi v okolí Palacowky naťahovali telefónne vedenie na pozorovateľňu v lese. Nestačil nám kábel. Rozhodol som sa vrátiť po bubon s telefónnym káblom, ktorý sme videli v polovici svahu. Cestou som si pochutnával na zrelých černiciach. Okolo chodníčka ich bolo plno, obrastali tu dajakú starú jamu.

Z ničoho nič zavyla vo vzduchu salva nepriateľských míň. Inštiktívne som sa hodil do jamy, nehľadiac na trnie, o ktoré som si poriadne doškriabala ruky i tvár. Dopadol som ako kameň a takmer súčasne so mnou, z opačnej strany, ešte niekto, hoci predtým som tu nikoho nevidel.

Bol to veliteľ tretej batérie prvého oddielu prvého pluku podporučík Alojz Drong. Vracal sa z pozorovateľne do postavenia batérie. Tak ako ja, aj on sa na chvíľu zastavil pri černiciach, ibaže z opačnej strany porastu, takže som ho nezbadal. Míny vybuchli v tesnej blízkosti, ale ani jednému z nás neublížili. Zákratko sme sa upokojili.

Výbuchy na chvíľu prestali. Spoločne sme vyrazili smerom dolu. Šli sme chodníčkom popri telefónnom vedení. Zrazu sme za sebou začuli kroky početnejšej skupiny vojakov. Obzrel som sa. Naši samopalníci odvádzali na štáb dvoch zajatých fašistických dôstojníkov.

Očividne sme ešte boli v zornom poli nepriateľských pozorovateľov, lebo nepriateľ hneď spustil priečradnú mínometnú palbu. Nemeckí samopalníci prudko zaútočili, pokúšali sa oslobodiť svojich zajatých dôstojníkov. Boli sme asi v polovici svahu, keď sa ozvala ďalšia salva míň. Blízky výbuch ma odhodil do krovia, ale nič sa mi nestalo. Podporučíka Dronga zasiahla črepina do pravého boka. Navyše z výšiny pred nami začali ustupovať naši

pešiaci a iste aj pozorovatelia a telefonisti, prenasledovaní nemeckými samopalníkmi.

Podporučíkovi som provizórne ošetril ranu, vzal som ho do náručia a niesol dolu svahom. Išlo to ľažko, lebo podporučík bol silný, urastený muž. Nad hlavou mi svišťala dávka z automatu. Po strmom svahu som priam sklžol až do potoka. Predbežne nás to zachránilo. Ale vedel som, že so zraneným sa ďaleko nedostanem. Čo robiť, keď fašistickí samopalníci sú nám v pätách?

Naštastie som preklzol okolo vyvráteného smreka, ktorého plytké, ale široké korene trčali do vzduchu a tvorili tak prirodzený úkryt. Schoval som sa aj so zraneným za korene. Uľavilo sa mi, lebo som zistil, že úkryt pod preliačenou stráňou je pomerne bezpečný a v prípade potreby sa dá dobre brániť.

Položil som raneného na zem a pre istotu som si pripravil i ručné granáty. Podporučíkova rana bola škaredá. Podchvíľou z nej vytryskol prúd krvi. Pokúsil som sa zastaviť krvácanie tým, že som mu priložil na rany kusy košeľe, ale veľmi sa mi to nedarilo.

Ranený bol dosiaľ pri vedomí. Niekoľkokrát pohol perami, akiese chcel voľačo povedať. Opäť mu prúdom vyrazila krv.

„Pán podporučík, teraz nehovorte, aby ste zbytočne nestratili veľa krvi. Poviete mi to až po dôkladnom ošetrení rany...“

Útok nemeckých samopalníkov sme odrazili, vedľa v protiútoku prebehla rojnica našich pešiakov.

Opäť som vzal raneného do náručia a niesol som ho dolu k nám. Pritom som s hrôzou pozoroval, ako mu bledne tvár. So stratom krvi mu ubúdalo sín. Podarí sa zachrániť mu život?

Dobehol som s ním dolu úplne fyzicky vyčerpaný a odovzdal som ho sanitárom.

„Zachráňte ho!“ stihol som ešte zvolať a klesom som na zem.

„Neskoro, už je mŕtvy!“ začul som ako vo sne.

Rozplakal som sa ako dieťa. Škoda, že ani neviem, čo mi chcel ešte v posledných chvíľach života povedať. Azda nejaký odkaz rodičom, milej, súrodencom?

Úplne mnou to otriaslo. Niekoľko dní som chodil ako bez duše a nevedel som sa zbaviť predstavy, že chodím s rukami vystretymi dopredu a stále ho nosím.

Z môjho prvého Československého vojnového kríza, ktorým ma vyznamenali za obetavosť pri záchrane raneného veliteľa, som nemal nijakú radosť. Dlho trvalo, kým som sa zo šoku spämätaľ natoľko, že som mohol vykonávať službu ako radista.

VÁCLAV ŠIRC

Chvíle rozjímania

(Nad denníkom Jozefa Zomra, proviantného dôstojníka tretieho pešieho praporu)

Listujem v útlom denníčku poručíka Jozefa Zomra, volynského rodáka z Volkova. Spoznal som sa s ním na fronte počas bojov o Zyndranowu, kde som bol ako vojenský dopisovateľ tretieho praporu. Pamätám si naňho ako na urasteného, vždy veselého muža s vysokým stupňom prirodzenej inteligencie.

Spomínam si na oslavy Silvestra 1945 v dôstojníckej jedálni v Žatci. Všetkých prítomných zabával svojím šibeničným humorom: predpovedal budúcnosť. Všetci sme mu tlieskali a priam sme plakali od smiechu. Viaceré z jeho predpovedí medzinárodnej situácie sa v nasledujúcich rokoch, žiaľ, splnili — studená vojna, vojna na Kórei, ktorá takmer prerástla v 3. svetovú vojnu...

Vtedy na fronte nikto z nás netušil, že poručík Zomr trpi srdcovou chybou, pre ktorú ho nezaradili do bojovej jednotky, ale k proviantu. Vojenskí lekári pri odvode rozhodli, že má byť oslobodený od vojenskej služby. S čistým svedomím sa mohol vrátiť domov. On však zostal, aby podľa svojich sil slúžil vlasti.

Bol to náružívý fotograf. Fotografoval, hoci len pre seba, i počas vojenskej služby a na fronte. Zostali po ňom desiatky, možno aj stovky fotografií a negatívov. Niektoré majú osobný charakter alebo zobrazujú krajinu, mnohé zábery sú reportážne a zväčša neboli dosiaľ publikované: nástup nováčikov na Volyni, skupinky z Karpát, zo Slovenska a najpočetnejšie — zo záverečnej fázy na Morave a v Čechách, tam už zrejme nemal núdzu o filmy.

Predčasne zomrel v roku 1953. Mal iba niečo vyše štyridsiatky.

Denník je neúplný. Je to vlastne druhý denník poručíka Zomra, predchádzajúci sa stratil. Prvý záznam je z jedenásteho novembra 1944, zo záverečnej fázy bojov o Duklu.

V porovnaní s denníkmi samopalníka, pešiakov, delostrelcov, tankistu a radistu, ktoré som mal možnosť dosiaľ preštudovať a spracovať, denníček proviantného dôstojníka neobsahuje veľa vzrušujúcich príbehov a zážitkov. Poručík Zomr nehľadel tak často smrť do očí ako iní vojaci. Zaznamenal však viaceru zaujímavých postrehov, vzťahujúcich sa k bojom, miestnemu obyvateľstvu a krajine.

20. novembra 1944

Náš tretí peší prápor mal podobné straty ako prvé dva. Zostala z neho len hrstka bojaschopných vojakov. Preto druhý a tretí prápor zlúčili a tá hrstka vojakov a dôstojníkov, vrátane veliteľa práporu štábneho kapitána Františka Sedláčka, odišla k druhému pešiemu práporu. Ten práve bojoval o výšinu Obšar, južne od Nižného Komárnika, ktorá spolu s niekoľkými ďalšími priľahlými kopcami tvorila posledné nemecké obranné postavenie v Karpatoch.

Tyl tretieho práporu zostal organizačne zachovaný, lebo tretí prápor sa bude formovať znova. Nikto zatiaľ nevie kde a ako, či priamo na fronte alebo na Zakarpatskej Ukrajine. Koluje mnoho najrozmanitejších chýrov a dohadov.

Včera som bol u nášho veliteľa. Jeho veliteľské stanovište sa nachádza na ľavej, východnej strane cesty Dukla-Svidník, pod vysokým kopcom. Predstavte si hlboké tmavé údolie. Je to vlastne široká priečasť s vysokými strmými, takmer kolmými kamennými stenami. Za súmraku sú steny čierne ako noc. Akoby boli z tmavého skla.

Z tohto chmúrneho sveta sa šíri akýsi nepochopiteľný des. Človek tu stojí ako na prahu podsvetia. V údolí to hučí, hrmi a búri tisícovkami zvukmi a ozvenami. Vyzerá to, akoby sa nepriateľ rozpajedil, akoby si bol zmysel, že nám ani na chvíľku nedovolí zaspäť, ba ani len zdriemnuť. S diabolskou presnosťou zasypáva naše pozície tisícami min a granátov všetkých kalibrov, leteckými bombami i guľometnou palbou. Prisámbohu, priam plytvá strelivom. Pochybujem, že by sa ešte zmohol na voľajakú väčšiu akciu, ale v tej palbe je čosi nezvyčajné, pochmúrne, príšerné. Vyzerá to, že sa uvážene a plánovite usiluje pripraviť nás o nervy.

Pri návrate z veliteľského stanovišta sme sa museli niekoľkokrát brániť pred minometným prepadom. Pri ceste ležalo veľa zabitych vojakov a koní. Údolím sa šíri ľažký, sladkastý pach rozkladajúcich sa mŕtvol. Uplne chápem, prečo Sovietski toto miesto nazvali „Údolím smrti“.

Nebolo by divu, keby našim vojakom, ušvaným neustálymi presunmi a krvavými bojmi, vypovedali v tomto pekelnom rachte nervy. Šialená predstava!

31. decembra 1944

Nemáme chvíľu odpočinku. Tretí prápor sa obnovuje takrečeno priamo na fronte. Prichádzajú nováčikovia zo Zakarpatskej Ukrajiny a z oslobodenej časti Slovenska.

Zásobujeme naše roztrúsené jednotky. Výcvikové strediská, či skôr výcvikové roty, máme v Olšavke, Šemetkovciach a vo Visla-

ve, veliteľské stanovište práporu vo Vagrinci. Vzdušnou čiarou je to asi šestnásť kilometrov, ale vzhľadom na horský terén a nevyhnutné obchádzky — dvadsaťštyri.

Sústrediť celý prápor do jednej obce znemožňujú obmedzené ubytovacie možnosti, a tiež to, že niektoré obce sú dosiaľ pod stálo delostreleckou palbou nepriateľa.

18. decembra 1944

Náš prápor po krátkom výcviku zaujal pozície na frontovom úseku vpravo (západne) od cesty pri Vyšnom Svidníku. Do Kružlovej jazdíme cez Kapišovú, ktorá je pod nepriateľskou delostreleckou palbou, takže tam chodíme len v noci.

Medzi Kapišovou a Kružlovou došlo k ľažkým tankovým bojom, je tu priam cintorín tankov. Všetky rozbité a obhorené, spolu som videl tridsaťdva.

Dvanásťa gardová tanková brigáda Sovietskej armády spoločne s jednotkami 305. streleckej divízie dostala bojovú úlohu prelomiť obranu nepriateľa na čiare Kružlová — Dobroslava údolím potoka Kapišovka a pokračovať v smere útoku na cestu Nižný Komárnik — Hunkovce. Bolo to dvadsiateho piateho októbra. V ľažkom nezjazdnom teréne s obmedzenými manévrovacími možnosťami — veľmi ľažká úloha.

Nepriateľské jednotky, bojujúce na výšine Obšar južne od Nižného Komárnika, si uvedomili následky odrazenia tejto jednej ústupovej cesty. Preto sa tu nepriateľ tak zúrivo bránil. Okrem protitankového delostrelectva nasadil do boja tanky a letectvo.

Tanková brigáda sa v pomerne úzkom údolí nemohla plne rozinúť a zaútočiť všetkými tankami súčasne. Bola to vlastne bitka čelných tankov, na nepriateľskej strane podporovaných palbou protitankových diel i dobre zakopaných pešiakov s pancierovými päťstami. Odvaha sovietskych tankistov však bola nesmierna. Na miesto každého zasiahnutého tanku ihneď nastúpil ďalší. V ľažkom boji postúpili až k južnému okraju obce Kapišová.

Dedina je úplne zničená. Nikde ani živej duše.

Podľa viacerých autorov blahobyt v osadách okolo priesmyku závisel vždy od toho, či bol mier alebo vojna. V časoch mieru, keď tadiaľto oboma smermi prechádzali ľažké vozy kupcov, vo furmanských krčmách a na dvoroch sa cinkalo zlatákm, tiekli potoky uhorského vína. Prechod armád však obyčajne sprevádzalo pustošenie.

Napríklad v roku 1474 vojská uhorského kráľa Mateja Korvína vpadli tadiaľto do Poľska až k Jaslu, Brzostku a Pilznu. Vypálili a vydrancovali vyše dvesto miest a osád.

V roku 1772 kozáci vytlačili z mesta Dukla niekoľko tisíc polských povstalcov.

V roku 1848 prešli tadiaľto vojská ruského cára Mikuláša I., keď sa ponáhľali potlačiť revolúciu v Uhorsku.

V roku 1914—1915 pod velením generála Brusilova v týchto miestach bojovali a umierali otcovia vojakov, ktorí tu bojovali v roku 1944.

Naozaj bohaté dejiny vojnových udalostí, ktoré vzrastali úmerne s rozvojom techniky.

„Údolie smrti“ je tu zrejme viacero. Poliaci nazývajú „Dolinou smrti“ údolie medzi Iwlou, Teodoróvkou, mestom Dukla, obcou Hyrowou na juhu a výšinou 534 na severe (nazývali sme ju „kóta smrti“).

My sme „Údolím smrti“ bežne nazývali údolie medzi Kružlovou a Kapišovou.

V zápise z dvadsiateho novembra 1944 Zomr popisuje svoje pochmúrne dojmy tiež z „Údolia smrti“. Píše o rozkladajúcich sa mŕtvolách ľudí a koní, ale nezmieňuje sa tu o zničených tankoch. Keďže v dňoch dvadsiateho až dvadsiateho piateho novembra sa bojovalo o výšinu Obšar i prílahlé obce a Jozef Zomr píše o mnohonásobných ozvenách vojnovej vravy v „údolí smrti“, je pravdepodobné, že mal na mysli údolie medzi Krajnou Poľanou a Bodružalom, ktoré vtedy tiež dostalo tento príznačný názov.

ANASTÁZIA MARKUPOVÁ — EUGEN MARKUP

Známost z frontu

(Upravil Václav Širc)

„Do československej armády som vstúpila v Sadagure, kam vtedy prišiel väčší počet dievčat z Volynie. Zaradili ma ako ošetrovateľku do zdravotného práporu k dr. Henigovi, ktorému som asistovala ako operačná sestra. Svoj prvý krst som podstúpila pri ošetrovaní raneného vojaka, ktorého ranilo do ruky, keď pechota nacvičovala útok podporovaný streľbou z minometov. Črepina míny mu vytrhla kus svalu. Pri pohľade na krv som omdlela. Doktor Henig prehlásil:

„Dočerta, dievča, nech som pápež, ak z teba raz bude sestra!“

Neskôr som si zvykla nielen dívať sa na krv a umieranie, ale aj na nepohodlie a útrapy vojenského života, na špinu, dážď a blato, na zimu, na vši, aj na občasný hlad, zatuchnutú stravu.

Tažké, veľmi tažké chvíle sme zažili v prvých dňoch bojov o Duklu. Ošetrovňa sme vtedy mali vo Šwierzowej Polskej, vo viacerých budovách nejakého majera a v stanoch. Najväčšie fyzické i psychické vypätie si vyžadovali chvíle, keď na ošetrovňu začali privázať ranených z Machnowky. Tri dni a tri noci sme boli na nohách, nezažmúrili sme oka. Dr. Engel vykonal sedemdesiatdva operácií bez odpočinku. Operoval v stanoch i pod holým nebom. Vyberal raneným z tel črepiny i guľky, zošíval rany, amputoval zvyšky odtrhnutých končatín. V kôlni vedľa nemocnice pribúdalo tých, čo zomreli na následky zranenia. Zväčšovala sa kopa odrezaných ľudských rúk a nôh.

Od nevyspatia nám klipkali oči, potácali sme sa na opuchnutých nohách. Pomaly sme už chodili ako tiene. Pri ošetrovaní ranených nám pomáhali ženy z politicko-osvetového oddelenia i príslušníci vojenskej hudby. Pomáhali aj niektorí zranení, ktorí mohli chodiť a starali sa o ďalšie prípady. Ošetrovňa nevyhovovala ani veľkostou, ani umiestnením.

Medzi prvými ranenými som poznala známych a občanov z mojej rodnej osady — Českých Novín. Stanovi Novákovi črepina vytrhla kus pravého boku. Priviezli ho v bezvedomí, blúznil z horúčky. Prišiel k sebe až po operácii. Uprel na mňa svoje horúčkovou strhané oči, spoznal ma.

,Viem, že je so mnou koniec. Prosím ťa, odovzdaj mojej manželke prsteň, fotografie a peňaženku s peniazmi. Odovzdaj jej, deťom a rodičom môj posledný pozdrav a že som zomieral s myšlienkou na nich...‘

Utešovala som ho, že to prežije a s rodinou sa aj sám porozpráva.

,Cítim, že je to koniec...‘ zašeplal a opäť stratil vedomie. Už sa neprebral.

Zomrel aj guľometník Antonín Fidranský, na zranenie hlavy. Smutný bol pohľad na Václava Studeného, pochádzal azda z Českého Malína. Pri Machnowke prišiel o nohu. Veľmi ho to zdrvilo.

Zle sa mu to hojilo. Napokon ho prepustili, ale doma sa mu rana obnovila. Pridal sa ešte hnisavý zápal podkožného tkaniva. A to neprežil.

Samopalník Václav Lešák utrpel ľažké zranenie na hlave. Bolo mi ho ľúto, taký pekný chlapec a dobrý kamarát. Mala som veľkú radosť, že to vydržal.

V ďalšom priebehu dukelských bojov sme sice tiež mali čo robiť, ale v porovnaní s prvými dňami to už nebolo také zlé. Mala som radosť z každého, komu sa podarilo zachrániť život, vrátiť zdravie, koho sa nám podarilo vyvrátiť z pazúrov smrti. Tak ako samopalníka Jozefa Kaufmana, ktorému nejaký odstrelovač prerazil žilu v stehne. Život mu zachránili transfúzie krvi a operácia, pri ktorej som asistovala, sa vydarila natočko, že ani nekríva.

V pamäti mi utkvela smutná spomienka na bratanca Sášu Kučeru. Niekoľko v októbri 1944 ma navštívil na ošetrovni v Jašliskách.

,Na, tu sú všetky moje doklady,‘ a odovzdal mi snubný prstienok i peňaženku s peniazmi a s fotografiami manželky Viery i syna Jiříka. ,Zajtra ideme na prieskum. Viem, že sa nevrátim. Odovzdaj im to, až budeš mať príležitosť...‘

Lúčil sa so slzami v očiach. Z prieskumu sa naozaj nevrátil.

Najdrastickejšie osobné zážitky mám z čias bojov o Liptovský Mikuláš. Ošetrovnu sme vtedy mali v Liptovskom Hrádku. Keď sa Nemcom podarilo dobyť naspať Liptovský Mikuláš, na ošetrovni sme vyhlásili poplach. Pre každý prípad sme sa ozbrojili samopalmi a začali sme evakuovať ranených do Popradu. Našťastie, nemecký útok odrazilo naše protiletadlové a protitankové delostrelectvo priamou paľbou. Do Liptovského Hrádku privážali ďalších ranených. Zasa sme dva dni a dve noci nespali.

Vždy, keď priviezli ranených, čakala som, že sa medzi nimi objaví môj brat Vladimír, ktorý slúžil pri treťom pešom praporu. Jedného dňa sa v ošetrovni v Hrádku ozval telefón. Volal mi nejaký známy, už ani neviem kto.

,Padol Vladimír Kučera...‘

Celú noc som preplakala. Toľkým raneným som poskytla pomoc, pomohla vrátiť sa do života, alebo aspoň im uľahčiť ich ďalšú hodinu. A môj brat zomrel kdeľko na bojisku bez pomoci.

Ráno som nechcela veriť vlastným ďociam, keď sa na ošetrovni ukázal Vladimír, ktorého som už oplakala, živý a zdravý. Priviedol na štáb zboru dvoch zajatcov, ktorých chytilla naša hliadka pri nočnom prieskume, v ktorej bol aj on. Cestou späť sa zastavil aj u mňa. Od Krosna až do konca vojny celý čas bol na fronte a ani škrabnutie. Takých šťastlivcov veru nebolo veľa. Nepravdivá správa o jeho smrti vznikla náhodou zhodou mien. Mrvty Vladimír Kučera pochádzal asi z Kupičova.

A nakoniec jedna veselšia spomienka. Ženy vyfasovali namiesto vysokých mužských vojenských topánok pekné, ľahké dámske čižmičky. Keď sme mali ošetrovnu v Krajnej Polianke, dávali sme si ich na noc na chodbu domčeka, v ktorom sme bývali. Raz ráno všetky čižmy boli preč. Úplné nešťastie. Neskorá jeseň, chlad, blato, voda, zavše aj sneh...

Zlutovali sa nad nami susedia zo susedného sovietskeho „medsanbatu“ (zdravotníckeho praporu). Zapožičali nám veľké vojenské čižmy s vysokými sárami z umelej kože. Chodili sme v nich ako na lyžiach. Boli nám ľažké, ale čo si pomôžeme! Na tretí deň, nám z hospodárskej správy priviezli nové ženské čižmy. No aké bolo naše prekvapenie, keď sa potom ráno našli u nás na chodbe všetky čižmy — nové aj stratené.

Niekto nám ich schoval. Len tak, zo špásu. Možno sovietski chlapci.

Naše ženy — ošetrovateľky na fronte veľa skúsili. Pomohli zachrániť mnoho životov.“

V Žatci žijú manželia Eugen a Anastázia Markupovci. Oboja slúžili v Prvom československom armádnom zbere. On ako dopravný dôstojník zdravotníckeho praporu, ona ako ošetrovateľka. Tam sa zoznámili.

Známosť z frontu sa skončila svadbou. Markupovci majú dnes dve dospelé deti. Syn je po otcovi verný čierneemu remeslu. Pracuje ako automechanik okresnej správy cest. Dcéra po maturite študovala na nadstavbovej strednej ekonomickej škole. Toto je príbeh ich otca.

,Pochádzam zo Žitomíra. V čase, keď vypukla vojna, žil som na Sibiri. Ako automechanika ma osloboďili od vojenskej služby. Mal som „teplé miestečko“ ďaleko od frontu i od dosahu nemeckých bombardovacích lietadiel.

Nevydržal som tam. Desiateho februára 1942 som sa hlásil

v Buzuluku do československej vojenskej jednotky. Slúžil som v rote nadporučíka Otakara Jaroša ako šofér sanitky. Takej malej, pre štyroch ležiacich, ľažko ranených, alebo pre desiatich sediacich, ľahšie ranených vojakov.

Najhoršie chvíle som zažil pri ústupe od Sokolova. Viezol som dvoch ľažko ranených. Prechádzali sme práve cez zamrznutý severný Donec, keď sa pod nami prelomil ľad. Zo zdravotníckeho personálu bol so mnou iba Kráľ a dr. Engel. Vystúpil som a po pás v ľadovej vode som auto priviazať k vlečnému lanu, ktorého druhý koniec ktosi z prítomných dopravil na breh. Vytiahli nás párom volov.

Na pamiatku mi zostal chronický reumatizmus.

Za severný Donec prichádzali ďalší ranení. Odvážal som ich sanitkou do Alexandrovky, kde bol zraz Prvého československého polného praporu. Odtiaľ nasledoval presun do Novochoperska.

Počas bojov pri Kyjeve som už jazdil väčším sanitným autom, ktoré bolo vybavené na evakuáciu ranených.

Prišla Biela Cerkev, potom Žaškov a Dukla. To už som bol rotmajstrom automobilovej služby, prideleným do zdravotníckeho praporu. Mal som na starosti celý autopark.

Veľa starostí, veľa zodpovednosti.

V zdravotníckom prápore som sa zoznámil so svojou manželkou.“

Manželia Markupovci boli pri príležitosti 25. výročia bojov o Duklu vyznamenaní Radom Červenej hviezdy.

Anastázia Kučerová-Markupová
v roku 1945

Rtm. Eugen Markup

Príslušníčky zdravotného praporu
17. 5. 1945 v Prahe

Ked' nefunguje s pojenie...

(Spomienky Slávky Balounovej-Bendovej, spojárky 1. spojovacieho práporu, spracoval Václav Širc.)

„Obsadenie českého a slovenského pohraničia a rozbitie Československa hitlerovským Nemeckom silne zapôsobilo na národné a vlastenecké cítenie volynských Čechov. Ked' v roku 1939 vypukla vojna, vzbudzovalo to nádeje na porážku fašistického Nemecka a na oslobodenie starej vlasti. Ale bleskové dobytie Poľska a neskôr vpád do Sovietskeho zväzu týmito nádejami silne otriasli. Otriasli, ale nezníčili ich. Vlastenecké a protifašistické cítenie ľudí sa vyčíňaním fašistov neoslabilo, skôr naopak.

Ked' k nám do Kupičova prišla v apríli 1944 československá odvodná komisia, dozvedeli sme sa, že do československej armády prijímajú nielen mužov, ale aj ženy. Veľa kupičovských dievčat neodolalo a prihlásilo sa. Medzi nimi aj ja. Možno som to urobila aj pod vplyvom toho, že naša obec sa ešte stála nachádzala vo frontovom pásme, takže na ostreľovanie z diel a na nálety lietadiel sme si už zvykli.

Zaradili ma ako telefonistku do telefónnej ústrednej prvého spojovacieho práporu. Ešte pred začatím bojov ma vymenovali za veliteľa telefónnej ústrednej.

Spolu so mnou do armády vstúpil aj môj šestnásťročný brat Slávo. Pred odvodnou komisiou vyhlásil, že má osiemnásť. Zaradili ho k SPO ako samopalníka.

Na fronte som prežila všeličo také, čo si dnešné dievčatá nevedia ani predstaviť. Nielen fyzickú námahu vojenského výcviku a frontových bojov, ale aj dážď a blato, sneh, mráz a občas i hlad. Celé tri mesiace, od začiatku bojov pri Krosne až do príchodu na východné Slovensko, sme vlastne žili v zemlankách uprostred hôr. Nijaká možnosť vyspať sa v teple, vysušiť si premočené šaty, poriadne sa umyť, vyprať a vyžehliť bielizeň.

Prvý otriasný zážitok. Do Machnowky sme prišli v noci. Ubytovali sme sa v jednom domčeku, kde sme namontovali telefónnu ústredňu a natiahli vedenie. Ráno deviateho septembra nepriateľ podnikol viacero delostreleckých a minometných prepadov. Dedičnu pohltili plamene a dym. Desiatky mŕtvych. Stony a nárek ranených. Kliatby ustupujúcich. Zmätok.

Mala som službu ústredni. Samé súrne hovory. Prepájala som, čo mi sily stačili. Výbuch miny rozbil strechu domčeka, okná vyleteli, zo stropu padali kusy omietky. Zapojila som ústredňu, fungovala. Prepájala som ďalej, neviem, kde sa vo mne vzal ten pokoj.

Postupne, ako črepiny min prerážali telefónne káble, zmenšoval sa rozsah možných spojení z ústredne. Poslala som dve dievčatá, aby šli odstrániť poruchy, ale tie sa nevracali. Niekoľko súčasťí, aby sa našli úkryt a prečkali paľbu. Ďalšia mina vybuchla na dvore pred domčekom. Črepina rozbila ústredňu, umiestnenú v okne. Čo teraz?

Pri pohľade cez okno som s hrôzou zistila, že k domčeku sa blíži rojnica nepriateľskej pechoty.

Velitelia nám vždy kládli na srdce, že veliteľ rádiostanice alebo ústredne sám ručí za svoj prístroj.

Teraz, ked' ústredňu rozbili, mohla som ustúpiť. Ale medzi štyri stenami poškodeného domčeka som sa cítila bezpečnejšie než vonku, aj keď ma tu každú chvíľu mohli po ďalšom zásahu pochovať múry domu.

Neviem, či to bola zbabelosť alebo statočnosť, ale do mňa akoby čert vošiel. Schmatla som samopal, odhodlaná strieľať, v najhoršom sa sama zastrelila. Vtom pribehol veliteľ našej spojovacej roty podporučík Medencij zo Zakarpatskej Ukrajiny a zakriačil:

,Utekaj! Nevidíš Nemcov? Utekaj!‘

,Kam?‘

,K lesu. Za mnou!‘

Vybehlala som z domčeka a bežala za ním. Do lesa bolo asi pol kilometra. Utekala som zarovno s ním. Niekoľkokrát sme sa museli kryť pred ďalšími minometnými prepadmi. Paľbe ručných zbraní sme unikali prískokmi. Pot sa mi rinul z celého tela, srdce divoko búšilo, cítila som ho až v hrdle. Dobehneme, alebo nás zrazí mina či guľometná dávka?

Utekali sme, ako sme len vládali. Napokon sme dobehli k spásonosnému okraju lesa, kde sa znova formovala naša obrana.

Vyviazli sme teda so zdravou kožou. Na návrh podporučíka Medencija ma za zotrvanie na zverenom stanovišti vyznamenali Československým vojnovým krízom.

Počas ďalších bojov som sa ešte niekoľkokrát dostala do ľažkej situácie, ale to už nebolo také strašné.

Mala som veľmi smutné Vianoce, najsmutnejšie v mojom živote. Preplakala som Štedrý večer pri spomienkach na domov, ktorý som s takým ľahkým srdcom opustila. Doma by som aj teraz, v čase vojny, bola v bezpečí a netrpela núdzou. S útrapami vojenského života som sa už zmierila, najhoršie na mňa vplývala

skutočnosť, že môj brat Slávek už nebol medzi živými. Zabili ho pri prieskume.

Bol z nás, súrodencov, najmladší, ešte takmer dieťa. Boli sme doma štyri dievčatá a mali sme ho rady. Trochu sme ho rozmaznali, ľažko potom znášal tvrdý vojenský život. Prečo sme ho len pustili do armády?!

Keby bol zostal doma, ešte by žil. No ako by sa skončila vojna, keby takto rozmýšľali všetci?

Obetoval svoj mladučký život za oslobodenie vlasti takisto ako jeho vrstovníci z Kupičova a ostatných volynských osád. Škoda, že dnešná mládež o nich takmer nič nevie.“

Sotva by dnes niekto hľadal v súdružke Bendovej, jemnej a skromnej vidieckej žene a matke dvoch synov, hrdinku, ktorou za vojny naozaj bola.

Vojna je krutá. Vojakov, ktorí ju prežijú, vždy nejako pojmenoval. Súdružku Bendovú poznačila bolestivým ischiasom. Znáša ho s rovnakou vyrovnanosťou a statosťou ako kedysi vojnové útrapy.

Taká nebola iba ona, ale všetky ostatné dievčatá a ženy, ktoré vtedy slúžili v armáde.

Vtedajší náčelník štábu druhého delostreleckého pluku napísal o svojich spojárkach:

„Ženy v československej armáde neboli len na ozdobu či na reprezentáciu. Plnili si svoje vojenské povinnosti takisto ako muži, nemali nijaké úľavy. Plne nahradili stovky mužov v telefónnych ústredniach a v kanceláriách, uvoľnili ich pre boj so zbraňou v ruke. Vcelku prejavovali vysoký stupeň zodpovednosti. V spojovacej službe vynikali nad mužov presným plnením zverených úloh, nehľadeli na osobné nebezpečenstvo. Vždy sa dalo na ne spoľahnúť.“

V bojoch pri Dukle padlo viacero žien. Generál Svoboda, otriasený smrťou Aničky Zichovej, ktorej bol očitým svedkom, vydal pokyn stiahnuť ženy z bojových útvarov a poslať ich do tyla. Lenže spojárky druhého delostreleckého pluku sa vzopreli. Cítili sa urazene a ponížené. So slzami v očiach dosiahli, aby ich ponechali vo svojich jednotkách.

Z d e n n í k a t a n k i s t u

ÚVODOM

Pochmúrny predjarný deň v roku 1970.

Cestou z Rakovníka som sa zastavil u môjho známeho a kraja-
na Jiřího Porazíka. Zastihol som tam už väčší počet návštevní-
kov, iste jeho príbuzných. Manželka J. Porazíka nás prijala s vy-
slovenou slovanskou pohostinnosťou.

Spoločne sme si zaspomínali na mladé roky prežité na Volyni,
na vojnu, okupáciu a boje proti fašizmu. Porazík zaujímavo roz-
prával o bojoch tankistov pri Dukle, ktorých sa zúčastnil. Svojím
temperamentom, ráznosťou v reči a konaní ani dnes po toľkých
rokoch nezaprie v sebe starého skúseného tankistu.

Jeho otec Štefan sa narodil v Bánovciach nad Bebravou a ako
vyučený kolár pochodzi na vandrovke polovicu Európy. Naučil sa
niekoľko európskych jazykov. V prvej svetovej vojne sa dostal do
ruského zajatia. Keď sa koncom roku 1918 vrácal zo zajatia do-
mova, zastavil sa na Volyni v osade Česká Huleč. Domov na Slo-
vensko sa už nevrátil. Zahľadel sa do očí Aničky Vávrovej, oženil
sa s ňou a zostal v Hulči. Ako šikovný kolár sa tam mohol lepšie
uplatniť ako na rodnom Slovensku.

Hoci sa na Volyni medzi Čechmi udomácnil, neprerušil písomné
styky s domovom a súrodencami, ba ponechal si aj českosloven-
skú štátne príslušnosť.

Vychoval tri deti: dvoch synov a dcéru. Všetci dnes žijú
v Československu. Len on sám sa domov nevrátil. V roku 1943 ho
zavraždili banderovci...

Jiří Porazík rozpráva a živo gestikuluje, hovorí čistou, češtinou
s badateľným volynským prízvukom. Len občas mu vyklzne z úst
nejaký vojenský termín alebo zvláštny výraz.

Porazíkova manželka, inteligentná a príjemná pani, jeho pre-
riecknutia opravuje. Nakoniec nám prezradí, že jej manžel má za-
chovaný frontový denníček. Nemá však odvahu sa s ním pochvá-
liť, sú v ňom pravopisné a jazykové chyby. Napriek jeho protes-
tom prináša denník a číta z neho niektoré vybrané slovné zvraty
a perličky, premiešané vojenskou terminológiou a špecifickými
volynskými výrazmi. Mnohé z nich boli veľmi vtipné.

Slovo dalo slovo, Porazík nakoniec súhlasi a požičiava nám
deník na spracovanie. Prezerám si zápis, písané ceruzkou do
malého vreckového notesa. Zápis telegraficky stručné, ako na-
priklad: „Dnes sme sa presunuli z miesta A na miesto B...“

Neinformovanému čitateľovi tieto stručné poznámky nehovoria
takmer nič. Len ich autorovi a zasväteným pripomínajú, kolko
úmornej práce, driny, potu a krvi sa za nimi skrýva.

I keď som priebeh bojov čiastočne sám zažil a preštudoval
z rôznych iných materiálov, bez Porazíkovej pomoci a jeho pa-
mäti by som tieto stručné poznámky nedokázal spracovať. Nič
iného mi teda nezostávalo, len si písť poznámky z jeho rozpráva-
nia, potom ich spracovať a pri ďalšej návšteve u Porazíkovcov
ich doplniť a odsúhlasit, jednak s Jiřím Porazíkom, jednak s jeho
spolubojovníkom podplukovníkom Vladimírom Paličkom. Tak sa
zrodil tento denníček.

15. m a r c a 1944

Konečne sme sa dočkali. Nastupujeme do československej ar-
mády v Rovne. Z mojej rodnej osady České Hulče odchádzam do
armády okolo stodvadsať mužov vo veku od šestnásť do päťdesiat
rokov. Odchádzame v usporiadacom dvojstupe, na čele ktorého
vlaje československá a sovietska štátna zástava. Naša dychovka
nám vyhráva do kroku národné piesne a sokolské pochody.

Vstup do československej armády chápeme ako našu samozrej-
mú morálnu povinnosť. Fašizmus musí byť zničený, aby sme
mohli slobodne žiť a vrátiť sa do vlasti.

Mám osemnásť a veľký optimizmus, viem, že naše víťazstvo
nebude ľahké. Vieme to všetci. Ved sme už zažili bojový krst
v našej domobrane pri zrážkach s banderovcami.

Zrážky s nimi si vyžiadali niekoľko obetí, medzi nimi aj život
môjho otca. Na miestnom cintoríne sme sa včera rozlúčili aj s na-
ším kamarádom Toníkom Stárikom, ktorý predvčerom tragicky
zahynul pri výcviku s ručným granátom. Pohreb bol hned na dru-
hý deň, aby sme sa s ním mohli dôstojne rozlúčiť ešte skôr, ako
nastúpime do armády.

Vieme, že sa všetci nestretнемe v oslobođenej Prahe. Netuší-
me však ani plný rozsah obetí a strát, ktoré nás čakajú.

V radoch československej armády zahýnulo viac ako dvadsať
hulečských mužov. Z dvanásťich hulečských tankistov padli
šiesti, piati boli ranení.

21. m a r c a 1944

V minulých dňoch ma odvelili k tankistom. Dnes na stanici
pred odchodom vlaku sme zažili nočný nálet. Prví mŕtví a rane-
ní.

Ráno odchádzame vlakom do Kiwerca pri Lucku. Táboríme v rozsiahlych kiwereckých lesoch. V tejto ročnej dobe to nie je práve najpríjemnejšie. Celé dni máme základný poradový výcvik.

5. apríla 1944

Dnes som bol s kamarátmi tankistami na návšteve v Hulči. Je tam smutno. Doma zostali iba ženy, starci a deti.

Osada Huleč usporiadala zbierku na tank „Huleč“ v sume okolo šesťdesiatisíc rubľov.

1. mája 1944

Po krátkom prejave osvetového dôstojníka Čeňka Hrušku na stanici v Kiwerci, venovanom Sviatku práce, sa pripravujeme na presun. Nemecké letectvo v noci bombardovalo Zdolbunov a Kiwerec. Znova niekoľko ranených.

2. mája 1944

Odchádzame vlakom, smer Rovno-Zdolbunov.

Trať z Kiwerca k Rovnu vedie cez rozsiahle močaristé lesy južného Polesia. Zničený kraj: nížina, piesok, močiare, rašeliniská. Ihličnaté lesy, akoby skosené kosou rozprávkového obra, v skutočnosti podľahli mímometnej paľbe z predchádzajúcich bojov. Okolo trate sú trosky nemeckých lokomotív, nákladných vagónov a vojenskej techniky — dielo sovietskych partizánov. Všetky cestné prechody križujúce sa s traťou Nemci opevnili guľometnými bunkrami a zátarasmi z ostnatého drôtu. Partizánom tak znešmohli voľný pohyb cez trať a sťažili im možnosť destrukčných akcií na trati, vedúcej po vysokom násype cez málo schodné močiare.

3. mája 1944

Prechádzame cez Rovno a Zdolbunov. Len jedenásť kilometrov od domova, od Hulče.

Uvidíme ju ešte niekedy?

Na stanici v Rovne a v Zdolbunove sa s nami lúčia známi i neznámi krajania z mesta a okolitých českých osád.

Cez deň nás sledujú nemecké prieskumné lietadlá.

4. mája 1944

Prichádzame k stanici Šepetovka. Všade samé trosky. Koľajnice sú zatarasené vagónmi a lokomotívami, zničenými pri nočnom nálete. Zničené a porozhadzované je aj veľké množstvo vojenského materiálu. Pôsobí to na nás tiesnivým dojmom.

Obdivujeme húzevnatosť sovietskych ľudí. Starí, pravdepodob-

ne železničiari — penzisti, riadia odpratávacie práce, pri ktorých pracujú mladí chlapci a ženy. Odpratávajú trosky, rýchlo opravujú a zvárajú rozbité koľajnice. Majú ľažkosti s materiálom a zásobovaním. Aj napriek tomu sa im však darí udržiavať priechodnosť tejto dôležitej trate.

Na vlastné oči sa presviedčame, že heslo „Všetko pre front!“ nie je prázdnou frázou. Takýto ľud nemôže vojnu prehrať!

Cez noc stojíme na trati v poliach, ďaleko od stanice. Zrazu letecký poplach. Utekáme od trate a zaťahneme v poli. Oblohu v diaľke osvetľujú padákové svetlice. Hned nato začujeme vzdialené výbuchy bômb. Odhadujeme, že Nemci bombardujú stanicu v Tarnopole.

Svetlice sa blížia k nám. Na zemi by sa dali zbierať špendlíky. Počujeme blížiaci sa hluk leteckých motorov a paľbu sovietskych protiletadlových batérií. Oblohu osvetľujú protiletadlové svetlomety a vybuchujú protiletadlové granáty.

Lietadlá sa blížia k stanici Šepetovka. Tlačíme sa k zemi a bezmocne čakáme. Objavia nás, alebo nie? Počujeme svišťanie letiacich bômb a výbuchy. Opäť zasiahli stanicu.

7. mája 1944

Všade okolo trate obraz vojnovej skazy a utrpenia. Ale vojen-ské vlaky premávajú.

Starý Konstantinov. Dookola porozhadzované trosky zničenej vojenskej techniky: autá, delá a ostatný pohodený výstroj a výzbroj Nemcov. Sovietska armáda tu nedávno chytila obkľúčenú skupinu nemeckých vojsk v priestore Zbaraž-Skala. Na vedľajšej koľaji doteraz stojí súprava plošinových vagónov, naložených nemeckými tankami. Neviem, či sa ju Nemci pokúšali evakuovať odtiaľto po železnici, alebo ju dostali ako posilu a nestačili ju už vyložiť a zasiahnuť do boja. Tanky sú viac alebo menej poškodené výbušnými náložami.

10. mája 1944

Kamenc Podolskij. Stará poľská pevnosť z čias vojen s Turkami v XVII. storočí. Pred Kamencom je strhnutý vysoký železničný most. Hlboko v rieke bezmocne ležia trosky lokomotív a niekoľko nákladných vagónov.

Ďalšia cesta zatiaľ nie je voľná. Vykladáme z vagónov tanky, autá a ostatný materiál. Nocujeme v miestnych kasárňach.

11. mája 1944

Večer odchádzame peši smerom k mestu Černovice.

12. mája 1944

Prechádzame novopostaveným mostom cez Dnester. Okolo rieky je plno ľudských i konských mŕtvol a trosky vozov. Asi sa tu nedávno kruto bojovalo o prechod rieky.

Vstupujeme do Skolyne (Chocim). Kedysi to bola osada pod hradbami Kamencu Podolského, teraz veľká, niekoľko kilometrov dlhá dedina, roztrúsená po stráňach. V porovnaní s vypálenou a zničenou Ukrajinou vzbudzuje dojem mierovej pohody. Miestne obyvateľstvo, väčšinou ukrajinské, sa k nám správa priateľsky.

13. mája 1944

Stále pochodujeme k Černoviciam — Cernauti, ako ich nazývajú Rumuni. Sme unavení dlhým pochodom, bolia nás nohy.

14. mája 1944

Černovice, hlavné mesto Bukoviny. Pekné provinčné, vojnou nepoškodené mesto.

Obchody sú plné najrozličnejšieho tovaru, tak ako u nás pred vojnou v Rovne, či v Zdolbunove. Tovar je pomerne lacný. Čo však potrebuje vojak okrem jedla, pitia, tabaku a nejakých osobných drobností, ako sú zápalky, nite a písacie potreby?

15. mája 1944

Z Černovic sme prišli do Rusova na bývalom poľskom území, nedaleko Sniatynu a Zaleszczyk. Táboríme v lese, kde sme si vybudovali zemlanku.

Výcvik sme mali veľmi intenzívny. Dvanásť až šestnásť hodín denne. Za jeho najťažšiu časť považujem nočný výcvik (peši aj s tankami). Cvičí sa pohyb tankov, rozvinutie do bojovej zostavy, obraty a útok.

Určili ma za veliteľa tanku. Táto funkcia je v celej osádke tanku najnáročnejšia. Veliteľ tanku musí vedieť nahrať v boji v prípade zabitia alebo zranenia funkciu ktoréhokoľvek člena osádky.

Výcvik pozostáva z poradového cvičenia, z teórie motorov, riaadenia, montáže a demontáže jednotlivých častí motorov a pásov, ďalej sa nacičuje streľba z dela, guľometu, vrhanie ručných granátov, topografia, rádiové spojenie až po taktiku tankového boja. Je to pekelná drina.

27. júla 1944

Odchádzame smerom na Stanislavov, kde je obyvateľstvo doposiaľ väčšinou poľské. Naše zelené československé uniformy a obľúbená poľská pieseň „Jak to na wojence ladnie“, ktorú sme spievali, pomýlili Poliakov natoľko, že nás pokladali za poľskú vojen-

skú jednotku v ZSSR. Stovky Poliakov sa vyhrnuli do ulíc a na námestia. Zasypali nás kvetmi a drobnými darčekmi. Vítali nás so slzami v očiach. Po piatich rokoch opäť uvideli „svojich“ vojakov, príslušnici oslobodenia celého Poľska. Ich správanie k nám sa nezmenilo, ani keď zistili svoj omyl, keď spoznali československé levy na čiapkach, opaskoch a trikolóru v kruhu na našich autách a tankoch.

„Niech žije Czechoslowacia! Niech žije Poľska! Niech žije wolnošť!“ skandovali za nami.

29. júla 1944

Nocujeme v dedine Palichycze.

3.—5. augusta 1944

Niekoľkodenná zastávka v dedine Dolbutow. Pokračujeme vo výcviku.

6. augusta 1944

Odchádzame z Dolbutowa.

7.—10. augusta 1944

Odchod smerom na Ľvov — Przemyśl. Nocľah v dedine Tyszkowce.

31. augusta 1944

Ďalší odchod smerom na Sambor v Poľsku.

1.—10. septembra 1944

Príchod a táborenie v dedine Pijanowicze. Výcvik pokračuje. Údržba tankov. Začiatok bojov o Duklu.

11. septembra 1944

Dnes som s mojím tankom „Ján Žižka“ a s jeho osádkou prvýkrát zasiahol do boja na severných okrajoch kóty 534. Osádku okrem mňa tvorili: vodič Vladimír Palička zo Zdolbunova, radič a guľometčík Jiří Prošek z Mirohošťa a nabíjač Ardelán zo Zakarpatskej Ukrajiny.

V popoludňajších hodinách, po prechode cez les južne od Bóbrky, východne od Kobylia sme postúpili do lesa za Palacowku, k severnému okraju kóty 534. Odtiaľ sme mali troma tankami podporiť útok samopalníkov Hrdinu ZSSR nadporučíka Antonína Sochora na výšinu. V smere nášho útoku na ňu neviedli žiadne vhodné cesty. Jedinú, trocha schodnejšiu, kontroloval nepriateľ delostreleckou palbou. Museli sme si cestu prekliesniť lesom, nehľadiac na stromy a ostatné prekážky.

Na dovršenie všetkého bolo v lese ešte plno zradných močarísk, ktoré sa na prvy pohľad nedali poznať. Mali sme smolu. Dva tanky pred nami šťastne prešli hore lesom, my sme však s naším tankom uviazli v močarisku na úpäť svahu. Snažili sme sa odtiaľ dostať, ale nešlo to. Pribehol k nám veliteľ praporu tankových samopalníkov nadporučík Sochor. Šermoval mi päšťou pred nosom a kričal: „Hybaj na pomoc mojim samopalníkom!“

Dal nám k dispozícii družstvo, ani neviem, či to boli ženisti alebo pešiaci. Váľali sme stromy, pílili kmene na kusy a kládli sme ich pod pásy tanku. Pot sa z nás len tak lial.

Zrazu sme začuli zvuk leteckých motorov. Okolo nás sa spustila sprška striel z palubných guľometov. Útok nemeckých bojových lietadiel. Dvaja ženisti boli ranení. Zaťahli sme. Skočil som do tanku a vymontoval guľomet. Lietadlá sa vracali na ďalší nálet. Znova nás začali ostreľovať. Privítali sme ich paľbou z guľometu. Preleteeli ponad nás. Vedel som, že sa o chvíľu vrátia. Obával som sa, že na nás zhodia bomby. Zrazu sme nad hlavami začuli zvuk inej guľometnej paľby. Nálet sa viac neopakoval. Zabránil mi sovietske stíhačky. Nad našimi hlavami sa odohral prudký letecký súboj. Pre koruny stromov sme nemohli zistiť výsledok.

S pomocou ženistov sme dokončili provizórnu cestu. Na pásy tanku sme vpredu priviazali kmene stromov. Palička naštartoval motor a zapol spojku. Pásy prenesli kmeň pod tank, ktorý sa začal kízať po blate. Postup sme museli niekoľkokrát zopakovať, kým sa nám podarilo urobiť pod tankom most z kmeňov. Konečne sme vyšli na provizórnu cestu. Odviazali sme kmene, ktoré pásy vyniesli dozadu na tank.

Vyrazili sme. Šli sme lesom za temného rachotu padajúcich stromov. Na výšine pred nami zúril prudký boj. Ponáhľali sme sa, aby sme zasiahli včas. Chýbalo nám už len niekoľko desiatok metrov, aby sme sa dostali z lesa von na pole a vyrazili do útoku. A opäť sme uviazli. Po ďalšej neľudskej drine sa nám podarilo tank vyslobodiť. Keď sme vyšli na pevnú zem, ukázalo sa, že zostal visieť na nízkom pni mohutného stromu. Pásy sa zaborili v močarisku a peň prehol spodok tanku tak, že sa poškodila prevodovka. Pre zmenenú polohu prevodovky sme nemohli naštartovať.

Palička sa pustil do demontáže prevodovky. Pred nami bolo počuť výbuchy míň a granátov. Ojedinelé výstrely z pušiek sa v tejto bojovej vrave úplne strácali. Naši samopalníci tam bojovali, umierali, a my sme im nemohli pomôcť.

Vyrušil ma hluk krokov. Obzrel som sa, dvaja sanitári viedli dolu z výšiny raneného nadporučíka Sochora.

Nadporučík Sochor prišiel ku mne:

„Čo je s vami?“

„Desiatnik Porazík, hlásim, že prevodovka je „v ľahu“, pán nadporučík!“

„Dobre teda, zostal nám aspoň „Žižka“. Usilujte sa ho čo najskôr opraviť, nech sa zas môžete do toho pustiť!“

Ako som sa neskôr dozvedel, tank „Lidice“ zasiahli a zhorel. Druhý tank dostał tiež zásah. Po oprave ho znova nasadili do boja. Obet' oboch tankov nebola zbytočná. Ich objavenie sa na výšine bolo zrejme také neočakávané, že otriaslo morálkou jej fašistických obrancov. Ustúpili. Tanky rozstrieľali delami dva veľké nepriateľské bunkre na južnom svahu kóty 534, z ktorých fašisti stále ohrozovali naše postavenia. Asi štyridsať fašistov našlo smrť v troskách bunkra. Kóta smrti bola v našich rukách.

V nasledujúcich dňoch však ešte niekoľkokrát zmenila svojich pánov. Definitívne ju naši dobyli až po piatich dňoch krvavého boja.

12. september 1944

Opravujeme tank. Zistili sme, že okrem vtlačeného spodku je poškodené aj jedno koleso. Poškodilo sa bočnými nárazmi na kmene stromov pri včerajšom prechode lesom. Oprava nám dala mnoho práce. Niekoľkokrát sme museli prevodovku demontovať a znova namontovať, kladivami narovnať spodok, kým sa nám podarilo dostať ho s prevodovkou do správnej polohy k motoru.

Namiesto poškodeného kolesa sme použili nepoškodené zo spáleného tanku „Lidice“.

13. september 1944

Nepriateľ viedie prudký protiútok na Kobylany zo západu. Ohrozenie obchvatom naše jednotky na kóte 534.

Velenie posielala do Kobylian čatu troch tankov pod velením podporučíka Vávra. Prišli sme na okraj Kobylian. Kobylany horeli. Okolo vybuchovali míny a granáty. Nemci svoj protiútok podporovali tankami. Naši a sovietski pešiaci ustupovali pred náporom nemeckých tankov, nemohli priať nerovný boj.

Pri prvých domčekoch na okraji dediny podporučík Vávra zoskočil z tanku, aby sa informoval o situácii a podľa toho najúčelnnejšie zasiahol tankami do boja. Dal nám príkaz, aby sme vydržali do jeho návratu. Zrazu delostrelecký prepad. Podporučík Vávra vbehol do najblížšieho murovaného domčeka, aby sa ukryl. Tažký granát priamym zásahom premenil domček na rozvalinu, ktorá ho pochovala. Videli sme, že akákoľvek pomoc by bola zbytočná.

Situácia našej a sovietskej pechoty sa stávala kritickou. Už sme neotáľali a z vlastnej iniciatívy sme zasiahli do boja. Z diel sme páliли po útočiacich nemeckých tankoch a z guľometov sme

strieľali na dotierajúcich nemeckých pešiakov. Keď naši a sovietski pešiaci zistili podporu svojich tankov, rýchlo sa zorientovali a odrazili nepriateľa na pôvodné postavenie, odkiaľ ich Nemci ráno vytlačili. Keďže sme zostali bez veliteľa a ďalšie rozkazy nám neprišli, vrátili sme sa späť k ostatným tankom.

15. september 1944

Poslali nás podporovať útok našej pechoty na Teodorowku. Schádzame dolu zo západných svahov kóty 534 a blížime sa k dedine. Dostal som rozkaz páliť z dela po ustupujúcom nepriateľovi.

Prešli sme medzi rojnicou. Pešiaci na nás mávali a ukazovali nám nepriateľské odpory pred nami. Delostreleckú paľbu sme prenesli na priľahlú výšinu nad Teodorowkou, na minometné a delostrelecké postavenie nepriateľa. Paľba bola zrejme účinná, lebo cestou po stráni prešlo nejaké špeciálne vozidlo a skôr, ako som ho stačil zasiahnuť, zmizlo v dymovej clone, ktorá zakryla všetok výhľad na stráň nad Teodorowkou.

Naši pešiaci obsadili časť Teodorowky. Práve sme sa chystali na odchod, keď ku mne pribehol pešiak Pluhař, môj spolužiak a kamarát. V mene pešiakov mi stručne podakoval:

„Bez vás by sme to tak ľahko nedobyli. Kto vie, koľkí z nás by to ešte boli zaplatili životom!“

Toto ocenenie našej bojovej činnosti z úst kamaráta mi bolo milšie ako hocijaké veľké slová.

16.—18. september 1944

Stojíme v obrane na kóte 534.

19. september 1944

Sovieti dnes nasadili dva tankové zboru do útoku na mesto Dukla od východu, s cieľom uvoľniť jazdecký armádny zbor, ktorý sa prebíjal našpäť z obklúčenia. Naše velenie to využilo na rozhodujúci útok na mesto.

Tretí tankový prapor o sile asi šestnásť tankov, pod velením Hrdinu ZSSR nadporučíka Richarda Tesaříka, útočil na Duklu po ceste od Teodorowky. Prvý prapor o sile asi štyroch tankov útočil poľnou cestou od Nadola. S „Janom Žižkom“ sme útočili v zosteve prvého praporu.

Sovietske tanky prenikli na okraj mesta, odbočili na cestu vedúcu na juh, k Tylawie, kde sa potom stretli so zvyškami jazdeckého zboru, ktoré sa prebili z obklúčenia. Dobytie mesta Dukla prenechali našim jednotkám.

Šli sme dopredu s tankom okolo kláštora na severnom okraji mesta. Od samého začiatku útoku sme boli v ťažkej delostrelec-

kej a minometnej paľbe. Tank sa niekoľkokrát otriasol zásahom miny alebo granátu malého kalibru, neutrpel však škodu. Pokračovali sme v útoku. Na okraji mesta ďalší náraz a otrsas tanku. Granát odrazil jedno koleso a časť váhadla. Pás sa čiastočne zosunul z vodiacej dráhy. Odtrhnuté koleso, obalené blatom, sa pred nami rozbehlo z kopca dolu.

Každú chvíľu sme sa mohli stať terčom ďalšieho granátu, preto sme nesmeli strácať čas. Palička vyskočil z tanku a napriek minometnej paľbe sa mu podarilo namontovať pás do vodiacej dráhy. Zvyšok odrazeného váhadla priviazal drôtmi, aby neprekážalo. Počas opravy sme paľbou z dela a guľometu nedovolili nepriateľovi priblížiť sa.

Palička konečne opravu dokončil. Pokračovali sme v útoku. Bez jedného kolesa to sice šlo horšie, ale šlo. Pred večerom bola Dukla naša.

Veliteľ brigády štábny kapitán Vladimír Janko večer vydával z nášho tanku ďalšie rozkazy. Prítomný bol aj veliteľ tretieho praporu nadporučík Richard Tesařík a velitelia rôt. Čoskoro prišiel za nami celý štáb tankovej brigády. Poslali nás s tankom do opravy.

20.—21. september 1944

Vo dvore dukelského zámčeka robíme dôkladnú opravu tanku „Jan Žižka“. Vymieňame koleso i s váhadlom, montujeme novú prevodovku. Večer máme doviezť za tretím tankovým praporom, ktorý sa v Teodorowke pripravuje na útok na Hyrowu horu, debny s granátmi. Keď sme vyšli z dvora so šiestimi debnami, dal som rozkaz zastaviť. Vystúpil som z tanku a kontroloval, či sú debny dobre priviazané, aby sme ich cestou nestratili. Do dvora práve vošlo nákladné auto veliteľskej roty, z ktorého vystúpil jej veliteľ, jednoruký poručík Jozef Churavý. O druhú ruku prišiel v bojoch pri Kyjeve.

Zrazu som začul charakteristické šušťanie letiacich min. Vrhol som sa na zem vedľa pásu tanku. Minometný prepad zo šesťhlavňových minometov. Dávka min vybuchla nedaleko nás. Jedna z min zasiahla debnu s granátmi na tanku, ostatné sa rozleteli dookola.

Keď som ležal pri tanku, zbadal som, ako sa poručík Churavý zrútil. Vodič vyskočil z auta a nehľadiac na ďalšiu sériu minometných prepadov, držal raneného poručíka v náručí a plakal ako dieťa.

Od fosforovej (alebo azda termítovej) nálože miny začala na mne horieť kombinéza. Rýchlo som ju uhasil a bežal som k vodičovi nákladného auta, aby som mu pomohol ošetriť raneného. Črepina mu prerazila opasok a zaryla sa hlboko do tela na pra-

vom boku. Vedel som, že moja pomoc by už bola zbytočná. Nedaleko stenal ranený rotný Vladimír Beneš. Odtiahol som ho do blízkej stajne vo dvore, kde som mu poskytol prvú pomoc.

Napriek priamemu zásahu míny a niekoľkých granátov tank nebol poškodený. Zo všetkých tankov, ktoré sme neskôr vystrievali, „Jana Žižku“ sme mali najradšej. Bol najpevnejší a najodolnejší. Kvalitná uralská ocel z tagilského závodu.

V prudkej minometnej palbe sme znova naložili na tank debny s granátmi a vyrazili sme. Pretože sme išli bez svetiel, potme sme si zmýlili smer a dostali sme sa na nesprávnu cestu. Takmer sme vošli do nemeckých postavení. Rýchlo sme sa vrátili späť do Dukly, odkiaľ sme šťastne prišli do Teodorowky.

22. septembra 1944

Sedem našich tankov s výsadkom samopalníkov dnes útočilo na výšinu 551 a po jej dobytí ďalej na výšinu 694, Hyrowu horu. Podarilo sa nám zdolať strmé stúpanie. Paľbou aj pásmi tankov sme zaútočili na nepriateľské zákopy na výšine. Útok tankov rozhodol o jej dobytí. Na výšine sme sa prvýkrát stretli s pancierovými păstami (panzerfausty, panzerschrecky). Tri naše tanky dostali zásahy. Dva z nich sa zvezli samovoľne, v plameňoch dolu do lesa. Vyvrátili mnoho stromov. Z jedného tanku sa zachránil iba jeho veliteľ, podporučík Lumír Písarský, pôvodom niekde od Ostravy. Z druhého veliteľ roty samopalníkov poručík Jozef Kriško vytiahol raneného nadporučíka Tesaříka, ktorý prišiel o jedno oko.

My sme mali viac šťastia azda preto, že sme išli schodnejšou trasou. Dosiahli sme nepriateľské zákopy tak rýchlo, že pešiaci sa nám nestačili postaviť na odpor ani utiečť. Palička šikovne manévroval tankom, pásmi „žehlil“ zákopy a zrovnaival ich so zemou. Pomáhali sme mu paľbou z guľometov.

Po dobytí Hyrowej hory sme sa presunuli do rovnomennej dediny. Obranné postavenie sme zaujali v akomsi sade. Zamaskovali sme sa konármi sliviek; pešiaci sa zakopali okolo tankov.

23.—26. septembra 1944

Cez noc sme zažili niekoľko minometných prepádov naslepo. Ráno sa situácia nebezpečne zhoršila. Nepriateľskí pátrači riadili minometnú palbu tak účinne, že sme nemohli vystrčiť von ani hlavu. Jedného pešiaka zabili priamym zásahom míny.

Na prílahlom svahu výšiny 696, zvanej Dania, sme zistili podozrivé pohyby nepriateľa. Hlásili sme to veliteľovi a ten nás poslal na severný koniec dediny, aby sme zistili, čo sa tam deje, prípadne aby sme narušili nepriateľské prípravy na útok. Vyhľadali sme vhodné postavenie, zaujali sme obranu

a zamaskovali tank. Naše pohyby však nepriateľovi neušli. Ozvala sa batéria nemeckých protitankových diel, tesne pred tankom dopadol jeden granát. Hlina zasypala príklop vodiča a zameriavača dela. Spozoroval som záblesk. Pretože som nemohol mieriť pomocou zameriavača, dal som nabíjačovi Ardelánovi rozkaz otvoriť uzáver dela. Zamieril som cez hlaveň dela tak, že som otvorom hlavne videl miesto záblesku. Ardelán potom zasunul granát do hlavne dela. Prvou ranou sa mi podaril priamy zásah palebného postavenia dela nepriateľa. Delo aj s obsluhou vyletelo do vzduchu. Len jednému členovi z obsluhy sa podarilo zachrániť útekom.

Vystrelil som ešte niekoľko granátov. Batéria zmíkla. O chvíľu som zbadal ďalší záblesk za kopou sena; pravdepodobne výstrel z minometu. Znova som namieril cez hlaveň. Zásah. Minomet sa viac neozval.

Presunuli sme sa do ďalšieho postavenia, zamaskovali sme tank a sledovali ďalšie pohyby nepriateľa. Pred nami, v krajinе nikoho, bolo strnisko, posiate dosiaľ neodvezenými snopmi raže. Blížil sa podvečer. Až som sa strhol od prekvapenia, keď ma Palička upozornil, že po strnisku postupuje smerom k nám pasúce sa stádo oviec. Nemohol som uveriť svojim očiam. Ktorý pastier by sa odvážil so stádom oviec do krajinu nikoho, kde sa môže každú chvíľu strhnúť peklo boja?

Nie je to azda nejaký nepriateľský úskok?

Zdôveril som sa so svojím podozrením Paličkovi.

„Nech ich Prošek skúsi pošteliť z guľometu, potom uvidíme,“ navrhhol Palička.

„Ale chod, nie sme predsa zabijáci, aby sme len tak pre nič za nič strieľali do nevinných oviec,“ odporoval som Paličkovi.

„Ja im neverím. Pre istotu to môžeme skúsiť do vzduchu.“ Vystrelili sme z guľometu niekoľko krátkych dávok ponad stádo. A hľa! Z jedného stáda sa náhle utvorili dve! Jedno stádo skutočných oviec sa so zdeseným mekotom začalo rozbiehať. Uprostred neho sa zdvihlo niekoľko ľudských postáv, oblečených do ovčích kožúškov. Dali sa pred nami na útek.

„Dočerta, vlci! Vlci v ovčom rúchu!“

A nielen obrazne, ale aj v skutočnosti. Fašistickí vlci, maskovaní stádom oviec, robili buď prieskum nášho postavenia, alebo sa usiliovali priblížiť k nám na dostrel pancierovej päste. Prišli sme na ich lesť a rozprášili sme ich guľometnou paľbou. Máloktoľa sa zachránili útekom.

Presunuli sme sa do nového postavenia. Zamaskovali sme tank a pripravili sme zamierenie na tie body a cesty, ktorými by mohol nepriateľ zaútočiť.

Pre poruchu rádiostanice sme nemali spojenie s ostatnými

tankami v Hyrowej. Ďalší rozkaz sme nedostali. Chystali sme sa teda prenocovať na mieste.

Večer sme podľa hluku tankových motorov zistili, že naše tanky z Hyrowej odchádzajú. Na nás zabudli. Čo teraz?

Odovzdal som velenie tanku Paličkovi a rozbehol som sa do sádu, aby som zistil situáciu. Narazil som na jedného nášho pešiaka a od neho som sa dozvedel, že náš úsek preberajú sovietske jednotky. Naši sa presúvajú inde, nevedel však kam.

Vrátil som sa naspať k tanku. Vydali sme sa po stopách našich tankov na juh. Šli sme pozdĺž nemeckej obrany, preto sme museli ísť bez svetiel. Nepriateľ ostreľoval cestu rušivou paľbou z minometov.

Zastavila nás obsluha 45 mm dela s prosbou, aby sme ich vzali do vleku. Ich kone zabil výbuch míny. Vzali sme delo do vleku a delostrelci nasadli na tank ako výsadkári. Šli sme po zablatnom teréne, cestou-necestou. Hypomobilné delo túto cestu nevydržalo, odtrhol sa z neho predok.

Zastavili sŕňe.

„Čo mám vziať so sebou, predok alebo delo?“ pýtal som sa delostrelcov.

„Delo! Čert aby vzal predok, bez neho sa strieľať dá!“

Zapriahli sme teda delo bez predku a pokračovali v ceste. Ukázalo sa však, že delo nie je stavané na takéto cesty. Kolesá sa odtrhli od hlavne.

„Tak nás tu už nechajte. Hlavne, že už nie sme pod paľbou!“ navrhli nám delostrelci.

Pokračovali sme ďalej bez nich. Cestu sme si nemohli spliesť, lebo sme šli po stopách našich tankov. Hádam ich niekde dohoníme. Asi o hodinu sme pred sebou začuli ohromný lomoz a hluk. Čo to len môže byť? Tank? Ten by toľko hluku nenanarobil. Jedine ak celá kolóna. Ale ten hluk je nejaký iný.

Išli sme ďalej, doháňali sme ten čudný hluk. Vedeli sme, že to môžu byť iba naši. Zrazu hluk stíhol. Prišli sme ešte bližšie. V tme som rozoznal matné obrysy tanku T 34. Teda naši alebo Sovietsi.

„Nemci!“ začul som v tme.

Zbadal som, ako sa od obrysov tanku začínajú rozbiehať nejaké postavy. Prišli sme bližšie. Dva ľažké pásové traktory tiahali vo vleku jeden z našich poškodených tankov.

„Chlapci, nebláznite! Sme predsa svoji!“ volali sme na rozbuhnuté osádky traktorov a tanku.

„Fuj! To ste nás ale naľakali. Pokladali sme vás za Nemcov!“ ospravedlňovali sa.

Spresnili nám cieľ cesty, zhromaždiťe v lesoch za Tylawou. Prišli sme ta až ráno.

Rozsah strát, ktoré sme spôsobili Nemcom pri Hyrowej, zistili nasledujúci deň Sovietsi, ktorí nás na tomto úseku vystriedali. Podali nášmu veliteľstvu hlásenie s návrhom na vyznamenanie osádky tanku „Jan Žižka“.

27.—28. septembra 1944

Odpocinok a údržba tankov. Rozbor priebehu doterajších bojov a príprava na ďalšie.

29. septembra 1944

Spolu so samopalníkmi odchádzame do východiskových postavení pre útok na naše štátne hranice v lesoch východne od Zyndranowej.

Zoznamujeme sa s terénom pred nami a skúmame postavenie nepriateľa.

30. septembra 1944

Z východiskových postavení v lese vyrazilo niekoľko našich tankov s výsadkom samopalníkov do útoku na Zyndranowu. Dedina leží asi dva kilometre od československých štátnych hraníc. Len čo sme sa objavili v zornom poli nepriateľských pátračov, ocitli sme sa v ľažkej delostreleckej paľbe. Odbočili sme preto do lesa a postupovali sme dolu do dediny údolím potoka. Paľba neprestávala. Granáty padali do lesa len tak, naslepo. Nepriama paľba je proti tankom málo účinná. K tomu všetkému bolo v lese aj mnoho močarísk a rašelinísk, takže väčšina granátov padla do mäkkého povrchu a nevybuchla.

Vŕby okolo potoka nás kryli až do chvíle, keď sme sa priblížili tesne k dedine a rozostavili sa do útočnej zostavy. Hned sme sa ocitli v sústredenej delostreleckej a minometnej paľbe nepriateľa. Paľba nás odrezala od sprevádzajúcich výsadkárov. Terén bol pre manévrovanie tankov veľmi nepriaznivý: veľká členitosť, strmé a vysoké terasovité medze. Navyše ho Nemci zamínovali.

Prvý nabehol na mínu tank podporučíka Linharta, pôvodom niekde od Žitomira. Výbuch prerazil pás. Na chvíľu znehybnený tank pokračoval v boji. Paľbou z dela a guľometu držal nepriateľa v šachu. Odrazil aj niekoľko pokusov nepriateľských pešiakov priblížiť sa na dostrel pancierovej päste. Len večer pod ochranou tmy sa Nemcom podarilo tank zapáliť. Podobný osud stihol aj tank desiatnika Hecka.

Niekoľkým tankom sa podarilo prejsť severnou časťou Zyndranowej, obsadenej našimi jednotkami, a údolím potoka vystúpiť až na výšinu 460, asi kilometer od našich hraníc. Pod vrcholom výšiny, v riedkom lese na jej severnej strane uviazli v močarisku tanky podporučíka Kohutiča a desiatnika Jaroslava Sochora.

Nemeckí pešiaci a strelnici sa ich pokúsili zničiť ručnými granátmi alebo pancierovými pásťami, podporovanými mímometnou palbou. Dve družstvá samopalníkov, ktorým velili čatár Bogoš a desiatnik Alexander Káčer, sa zakopali okolo tankov. Paľbou zo samopalov a ručnými granátmi odrazili všetky nepriateľské útoky. Ubránili tanky až dovtedy, pokým sa ich nepodarilo vyslobodiť pomocou ľažkých pásových traktorov. Desiatnik Sochor bol pri zachraňovaní ľažko ranený črepinou míny do lopatky, zranenie však prežil.

Ostatné tanky vyrazili do útoku na vrchol výšiny, čím otriasli morálkou jej obrancov tak, že sa dali na útek a opustili dobre vybudované obranné postavenia v podzemných bunkroch.

Tank poručíka Rudolfa Jasioka prenikol až na výšinu 578, tesne k štátnej hranici, kde ho zasiahla strela a celý zhorel. Posádka zahynula.

S našim tankom sme útočili úplne na ľavom krídle. Pred útokom sme dostali informáciu:

„Zyndranowa je v našich rukách. Zaistite naše ľavé krídlo na čiare tiahnúcej sa stredom cesty k Zyndranowej.“

Cesta viedla súbežne s potokom. Inštiktívne sme sa držali vyjazdených koľají po pravej strane. Naša intuícia bola správna. Nemci pri ústupe nestačili túto cestu za sebou zamíňovať. Vošli sme hlboko do dediny. Videli sme, ako Nemci pred nami utekajú a skrývajú sa za budovami. Museli sme sa mať pred nimi na pozore. Výhľad z tanku je obmedzený. Nechal som si otvorený príklop a občas som vyzrel von. Bolo to nebezpečné. Niekoľkokrát mi okolo uší zasvišťala guľka.

„Nemci na tanku!“ začul som v slúchadlach vzrušený hlas nabíjača Ardelána.

Situácia je zlá, treba rýchlo konať. Bleskove som elektromotorm otočil vežu. Hlavou delia som zmietol z tanku nepozvaných pasažierov. Pre istotu som vyhodil von príklopom niekoľko ručných obranných granátov. Potom som vystúpil na sedačku a „pokropil“ ich dávkou zo samopalu. Nikto z nich neušiel.

Zistili sme, že nepriateľ znova obsadil časť Zyndranowej. Uvedomili sme si nebezpečie, ktoré nám hrozilo v neprehľadnom teréne dediny. Volali sme preto rádiom posilu. Postupovali sme veľmi opatrne. Zrazu som začul šelest, ako keď okolo preletí jarabica. Asi tri metre pred nami vybuchla ohnivá guľa. Spoznal som pancierovú pásť. Priletela cez potok, zrejme ju vypálili z väčšej vzdialenosťi. Zbystrili sme pozornosť. O chvíľu priletela ďalšia, opäť nás minula. Tretia preletela tesne nad vežou. V krovínach za potokom, vo vzdialenosťi asi šesťdesiat metrov, sa plazil smerom od nás po svahu nemecký „panzerfaustník“.

„Máme ho vziať z guľometu alebo z dela?“

Osádka sa rozhodla pre delo. Zamieril som a vypálil. Videli sme, ako chlap vyletel do vzduchu. Akákoľvek bola jeho snaha, sedem dní dovolenky a železný kríž, ktorý fašistické velenie udeľovalo za vyradenie nášho alebo sovietskeho tanku, za nás tank nedostal.

V takejto situácii sme nemohli postupovať ďalej. Zaujali sme vhodné postavenie a sledovali sme obranu nepriateľa pred sebou. Zatiaľ nás dohonilo niekoľko našich výsadkárov a príslušníci motorovej roty SPO pod velením môjho kamaráta Jiřího Cilca z Hulče, ktorý sa v čele družstva vydal na prieskum, aby zisťil situáciu pred nami. Zrazu som začul výstrel a zbadal som, ako Cilcovi vypadol samopal z rúk. Snajper ho zasiahol do ruky.

Pred nami stál mohutný topoľ a pod ním rebrík, po ktorom rýchlo zostupoval nemecký snajper, čo nás doposiaľ ostreľoval. Zostrelil som ho jedinou ranou z dela aj s topoľom.

Výsadkári sa vrátili. Ďalší postup bez podpory pechoty bol nemysliteľný. Zaujali sme vhodné postavenie a čakali, ako sa situácia vyvinie. Vtom som spozoroval, ako Nemci pomocou odlomenej vetvy priťahujú do zákopu Cilcov samopal. Poslal som im tam granát z dela.

Asi tristo metrov pred nami bola neznáma veľká budova. Podľa pohybu okolo nej sme usúdili, že tam bude nejaký nemecký štáb. Začali sme budovu ostreľovať. Nedaleko sa ozvali mímometry. Míny dopadali vedľa tanku. Niekoľko dobre mierených rán a mímometry stíhli. Znovu sme o niečo postúpili.

Na križovatke pred nami sa objavilo dievča v huculskom odevu s veľkou šatkou na hlave a ramenách. Niekomu zamávalo a zmielo nám z očí. Z kopca sa k budove rútil ľažký motocykel. Zasiahol som ho druhou ranou. Jeho trosky zostali ležať na ceste.

Dievča sa o chvíľu opäť objavilo. Vedeli sme už, že signalizuje Nemcom, ale nechali sme ju na pokoji, ktorie, koho nám ešte priviedie do rany?

Z kopca sa rútil prieskumný automobil BMW s guľometom. Zamieril som naň z dela a vypálil. Granát minul ciel. Automobil sa rútil ďalej. Jeho vodič zbadal na ceste trosky motocykla, musel pred nimi pribrzdíť. Na druhýkrát som ho trafil.

Po tejto lekcii presuny pred domom prestali. Nemci sa začali sťahovať do domu. Poslal som tam ľedenc granát. Nemci sa bleskove rozpríčli. Prošek ich ešte popohnal paľbou z guľometu.

Po ulici prechádzala skupina ľudí v civilnom oblečení, vo vyvrátených huculských ovčích kožúškoch, aké v lete nosili mestní horali. Išli muži i ženy s veľkými šatkami, ktoré im zakrývali nielen hlavu, ale i ramená a boky, takže oblečenie pod nimi im nebolo vidieť. Spomenuli sme si na dievča, ktoré pred chvíľou Nemcom signalizovalo, tušili sme nebezpečenstvo. Pozre-

li sme sa lepšie a hľa, domnelí civili mali na nohách nemecké vojenské topánky, takzvané „pollitráky“. Neváhali sme a rozstrieľali sme ich paľbou z guľometu. Potom sme podišli k nim bližšie. Pod šatkami mali ukryté nielen uniformy, ale aj pancierové päste.

Popoludní nastal na fronte relatívny pokoj. Prišli za nami posily — tri tanky pod velením Slováka Žbirka spolu s výsadkármi.

„Potrebujete posilu?“ pýtali sa nás.

„Teraz je už na ňu neskoro, o chvíľu bude tma.“

„Tak sa teda vrátim.“

Tanky nás predišli a začali sa otáčať na spiatočnú cestu. Všetky tri narazili na míny a uviazli s rozbitými pásmi.

V tejto situácii som sa rozhodol vrátiť do lesa k našim tankom. Zostať cez noc v dedine by bolo vrcholne riskantné. Nemci by nás pod ochranou tmy zničili pancierovými päťami. Naspäť sme šli po starých stopách, aby sme nenarazili na mínu. Len čo sme odbočili z cesty bokom k lesu, ozval sa výbuch. Našťastie to odnesli len poistky. Tank pri otáčaní strhol pásom protitankovú mínu. Motor zhasol, nemohli sme ho štartérom naštartovať. Naštartovali sme ho stlačeným vzduchom a keď sme prišli na stanovište veliteľa našej roty, chybu sme rýchlo odstránili.

Noc na prvého októbra sme strávili v kruhovej obrane v lese, len asi dvesto metrov od Nemcov. Boli sme tam bez pešiakov. Z každého tanku jeden člen osádky mal stráž. Telefón z veliteľského stanovišťa nám zaviedli až do tanku. Nikto z nás azda ani oka nezažmúril. Počuli sme, ako sa Nemci približujú a čosi bľabocú. Jeden z tankistov, ktorý vedel po nemecky, začul: „Scheisse mit dem Krieg!“ Najlepšie je na všetko sa vy... a padnúť do zajatia, aspoň život si zachrániť.

Z časti Zyndranowej, obsadenej Nemcami, bolo počuť hluk motorov áut a tankov. Nemci zrejme dostali posily.

1. október 1944

Nad ránom navštívil naše osádky osvetový dôstojník tankovej brigády poručík Čeněk Hruška. V krátkom slávnostnom prejave zdôraznil, že dnes budeme mať česť ako prví dosiahnuť česko-slovenskú štátну hranicu a slávnostne na nej vztýčiť československé štátne vlajky, ktoré rozdal všetkým osádkam tankov.

Prejav a akt odovzdávania štátnych vlajok prerušil minometný prepad priamo do stredu našej kruhovej obrany. Skryli sme sa pod tanky.

Dostali sme rozkaz prejsť naprieč severným okrajom Zyndranowej, ktorý bol v rukách našej pechoty, pokračovať údolím potoka, dosiahnuť výšinu 460, obsadenú našimi samopalníkmi, rozví-

núť sa do útočnej formácie a zaútočiť na štátnu hranicu pri ceste Dukla — Svidník na výšine 578.

Údolím potoka sme vychádzali na výšinu 460. Z obidvoch strán, zo Zyndranowej i od Barwinka, bolo počuť hluk nemeckých tankov. Vyslaný prieskum zistil, že na ceste Dukla — Svidník sa nachádza niekoľko nemeckých tankov. Dvanásť našich strojov zabočilo doľava, na východ od cesty. Útočili sme na hranicu na výšine 578. Stále som sledoval náš ľavý bok v Zyndranowej. Prudký vietor doslova v okamihu rozmetal hmlu.

Dole v Zyndranowej som zbadal záblesk výstrelu z dela. Blízko tanku, po jeho ľavej strane, dopadol protitankový granát. Očakával som to, bol som pripravený. Zamieril som z dela a vystrelil. Zásah. Z nemeckého tanku v Zyndranowej sa vyvalil hustý čierny dym.

„Dostal to! Horí!“ začul som v slúchadlach uvoľnené hľasy kamarátov.

Rozpútala sa prudký boj. Ostreľovali nás z troch strán, zľava od Zyndranowej, sprava od Barwinka a spredu od štátnej hranice. Opätovali sme paľbu a postupovali k hraniciam. Pálil som z dela všade tam, kde sa objavil záblesk výstrelu. Cieľov neubúdalo. Pálil som z dela ako z guľometu, výstrel za výstrelom. Uzáver dela sa rozohrial natoľko, že nabíjač Ardelán si musel vziať rukavice. Všade dookola vybuchovali míny a granáty. Črepiny zvonili o pancier tanku. Krajina okolo nás menila svoju tvár. Zdalo sa, že Stromy a kry menia pod tlakom výbuchov svoje miesta. Hoci sme vyradili niekoľko palebných postavení nepriateľských diel a minometov, paľba sa stále zosilňovala. Pechota, ktorá nás sprevádzala v útoku, bola nútená zaľahnúť; paľba ju odrezala od tankov.

Čelná paľba protitankových batérií nás natoľko neznepokojovala. Predok tanku má dobrý pancier, horšie to bolo s bočnou paľbou z tankových diel „tigrov“ a samohybnych diel „ferdinandov“. Mali delá väčšieho kalibru ako naše tanky T 34 a s dlhším dostrelom. Ich zásahy do bokov, kde je pancier slabší, boli pre naše tanky nebezpečné.

Videli sme, ako tank po našej pravej strane vzbíkol po zásahu granátom. Z osádky sa zachránil len veliteľ, ktorému sa podarilo opustiť tank skôr, ako sa z neho stala ohnivá rakva.

Palička šikovne manévroval, využil každú terénnu vlnu na krytie, aby sa tank nestal ľahkým terčom. Stačilo, aby som mu siahol vo vhodnom okamihu na rameno. Pribrzdil, aby mi umožnil zamieriť a vystreliť z dela. Po výstrele znova rýchlo vyrazil. Zo všetkých našich tankov sme došli najďalej. Štátna hranica bola na dohodenie kameňom. Azda ju predsa dnes dosiahneme!

Zistili sme, že sme zostali sami. Všetky naše tanky boli zničené.

Nepriateľ teraz sústredoval palbu na nás. Tank sa otriasol nárazom z boku.

„Horíme!“ začul som v slúchadlach vyplasené hlasy kamarátov.

„Von!“ zakriačal som.

Vzali sme so sebou ručné granáty a samopal. Opustili sme tank. Na moje upokojenie som zistil, že nikto nie je ranený. Vpadli sme do opustených nemeckých zákopov. Snažili sme sa dostať do bezpečnej vzdialenosť skôr, ako oheň zasiahne streľivo v tanku. Pri výbuchu streľiva niekedy tank rozmetalo a úlomky rozosievajú okolo seba smrť a zranenia. Horiaci tank prilákal nemeckých pešiakov, ktorí sa nás pokúšali „dostať“. Odrazili sme ich palbou zo samopalov a ručnými granátm. Odpovedali nám minometným prepádom. Ardelána zranila črepina na nohe.

Starými ruskými zákopmi z prvej svetovej vojny, vedúcimi súbežne s nemeckou obranou, sme sa vracali späť k našim. Išiel som prvý, za mnou Palička niesol na chrbte raneného Ardelána. Prošek sa niekde stratil. Pred večerom sme sa prebili k postavenej nášho tretieho pešieho praporu. Asi o hodinu prišiel aj Prošek. Boli sme zachránení. Aspoň pre dnešok.

Lutoval som, že som členom osádky nedovolil už skôr zjest' železnú zásobu konzerv. Zhoreli v tanku.

V ďalších bojoch sme železnú zásobu nikdy nedržali, pri prvej príležitosti sme ju zjedli. Nechceli sme riskovať, že nám znova zhorí.

2. októbra 1944

Vraciame sa k nášmu druhému praporu, stojacemu v dedine Szkdary. Tešíme sa na zaslúžený odpočinok.

3. októbra 1944

Odpocívame.

4. októbra 1944

Presúvame sa do Królika Polského, kde je naše RTO (tým a dielne tankovej brigády). Opravujeme tanky.

6. októbra 1944

Naši dnes prekročili štátne hranice na ceste v Dukelskom priesmyku.

Koľko to však stalo krvi?

13. októbra 1944

Presun z Królika Polského do Posady Górnej.

Z 13. na 14. októbra 1944

Nočné cvičenie.

15. októbra 1944

Dnes mám službu. Mojou úlohou je narúbať dreva, nanosiť ho do kuchyne a pomáhať kuchárovi. Jediná služba, ktorú máme rádi; vždy niečo zostane aj nám.

Z domu som dostal list a mal som z neho veľkú radosť.

16. októbra 1944

Dopoludnia sme mali školenie na ubikáciách o topografických značkách a čítanie z mapy. Popoludní bol nácvik ostrej streľby zo samopalu. Večer mám stráž.

17. októbra 1944

Poslali ma naspať do Królika Polského zabezpečiť ubytovanie pre druhý tankový prapor.

18. októbra 1944

Presun celého praporu z Posady Górnej späť do Królika Polského. Večer mám službu dozorného poddôstojníka.

20. októbra 1944

Dopoludnia vyrábame terče pre ostrú streľbu. Poslal som domov list. V noci som opäť na stráži.

22. októbra 1944

Za Posadou Górnou cvičíme ostrú streľbu z diel. Domov som poslal doporučený list s fotografiemi.

23. októbra 1944

Mám službu veliteľa pracovnej povinnosti.

24. októbra 1944

Ráno sme mali školenie o bojových plynach, odpoludnia opakovanie učiva o zbraniach. Večer sme boli v kine. V noci som mal stráž.

25. októbra 1944

Nedeľa. Dopoludnia cvičíme s vysielačkou a čistíme zbrane.

27. októbra 1944

V noci som mal službu veliteľa stráže. Vo dne ma navštívil Janko Kovanda.

28. októbra 1944

Výročie našej samostatnosti. Pri slávnostnom nástupe vyznamenali mňa a Paličku Československým vojnovým krížom z roku 1939. Vyznamenanie nám slávostne odovzdal veliteľ tankovej brigády štábny kapitán Vladimír Janko.

Potom cvičenie s vysielačkou. Slávostný obed s bielym chlebom, dvojnásobnou porciou mäsa a dvojnásobným prídelom vody.

Odpoludnia školenie o plynach. Píšem domov listy. Večer som bol na stráži.

30. októbra 1944

Dopoludnia cvičenie s vysielačkou a čítanie z máp. Odpoludnia školenie o plynach. Nástup a previerka všetkého výstroja. Večer mám službu dozorného poddôstojníka.

1.—30. novembra 1944

Záznamy v denníku chýbajú.

Pokial mi pamäť siaha, viem, že to boli jednotvárne dni tvrdého vojenského výcviku. Cvičili sme nováčikov, prichádzajúcich z oslobodeného územia Zakarpatskej Ukrajiny a východného Slovenska. Osobitne náročný bol výcvik „pešo ako s tankami“.

Hovorilo sa, že tankovú brigádu rozpustia a tankistov zaradia k pechote.

1. decembra 1944

Odpoludnia prednáška osvetového dôstojníka. Znovu posielam domov listy. Príjemne ma prekvapila návšteva strýka Krejčího, ktorý tiež slúži v armáde.

2. decembra 1944

V noci z prvého na druhého decembra nočné cvičenie. Dopoludnia výcvik s vysielačkou. Odpoludnia čistenie zbraní.

3. decembra 1944

Nedeľa. Mám pracovnú povinnosť.

4. decembra 1944

Dopoludnia cvičenie. Odpoludnia školenie o plynach a o československom vojenskom poriadku A 1 — 1. Dnes ma povýsili na čatára. Dostal som od kamarátov poriadneho „hobľa“.

Večer presun z Królika Polského do Woli Nižnej.

5. decembra 1944

Dnes som dostal od Marienky Hovorkovej pohľadnicu z Kyjeva

132

zo dňa prvého októbra. Je tam s desiatkami ďalších českých dievčat v kurze vojenských ošetrovateľiek.

6. decembra 1944

Dopoludnia upratovanie ubikácií. Odpoludnia nacvičujeme pochod podľa azimu, čiže podľa mapy a kompasu. Dostal som z domu list z prvého novembra.

V noci sme mali cvičenie.

7. decembra 1944

Mám službu veliteľa pracovnej povinnosti.

8. decembra 1944

Odpoludnia bola prednáška osvetového dôstojníka a kúpeľ v „báni“.

9. decembra 1944

Znovu som mal pracovnú povinnosť.

10. decembra 1944

Dopoludnia prednáška osvetového dôstojníka. Odpoludnia ostrá streľba z tankového guľometu. Dostal som z domu list z dvadsaťteho druhého novembra.

11. decembra 1944

Školenie o novom dele kalibru 85 mm. Odpoludnia školenie o topografii a plynach.

Nový vzor sovietskeho tanku T 34 má namiesto štvorčlennej posádky päťčlennú, namiesto dela 76 mm má delo 85 mm.

12. decembra 1944

Cvičenie z topografie. Ostrá streľba z dela kalibru 76 mm.

Prednáška osvetového dôstojníka. V noci som mal službu veliteľa stráže.

14. decembra 1944

Ostrá streľba z tankového dela kalibru 76 mm. Prednáška osvetového dôstojníka. Dostal som list od Jiřiny Baladovej z devätnásťteho novembra. Poslal som jej dve pohľadnice.

15. decembra 1944

Dnes som bol služobne v Króliku Polskom. Večer som sa vrátil späť do Woli Nižnej. V noci bolo cvičenie.

16. decembra 1944

Usporiadali sme hon. Zastrelil som srnca. Bude to vitaná zmena v jednotvárnej vojenskej strave. Večer presun na územie Československa do Čertižného. Na miesto sme prišli v noci.

17. decembra 1944

Miestny národný výbor oznámi občanom Čertižného príchod československých tankistov originálnym spôsobom. Bubnovaním vyzval občanov, aby nás prišli uvítať a podakovať sa za spoluúčasť na oslobodení. Občania, poväčšine ukrajinskej národnosti, nás vitali nadšene a priateľsky.

19. decembra 1944

Mám službu veliteľa pracovnej povinnosti. Odpoludnia kúpeľ v „báni“. Dostal som z domu list z prvého decembra.

20. decembra 1944

Dopoludnia výcvik s vysielačkou. Odpoludnia topografia a kreslenie merítka mapy. Dostal som z domu list zo siedmeho decembra, poslaný „cez ruky“ po niekom, kto sa vrátil z domova zo zdravotnej dovolenky.

21. decembra 1944

Posielam domov dva listy a pohľadnicu babičke Baladovej. Chlapci niekde kúpili býčka a niekoľko sliepok.

22. decembra 1944

Podrezal som býčka, stiahol z neho kožu a rozštvrtil. Máso som rozporcoval na rezne.

23. decembra 1944

V noci sme mali cvičenie s vysielačkou. Cez deň som mal službu veliteľa pracovnej povinnosti.

24. decembra 1944

Štedrý večer. Som mäsiarom a kuchárom v jednej osobe. Urobili sme si vianočný stromček. Palička ho ovešal rybkami a inými lesklými ozdobami, ktoré vyrobil z prázdnych konzerv a nábojníc. Ozdobil ho aj žiarovkami, ktoré zapojil na tankový akumulátor. Bolo to pekné osvetlenie, určité spestrenie jednotvárnosti nášho vojenského života.

Spomínali sme na vzdialený domov a na svojich drahých doma. Ja predovšetkým na mamičku a sestru Milušku. Uvidíme sa vôbec ešte niekedy?

25. decembra 1944

V noci časť chlapcov odišla s tankami ku Stropkovu. Ako som sa neskôr dozvedel, mali za úlohu klamať nepriateľa, pred stiahnutím delostrelectva a časti tankov vzbudiť dojem pripravovanej ofenzívy na Ondave.

26. decembra 1944

Štefana. Sviatok môjho zosnulého otca.

Dopoludnia školenie z topografie, odpoludnia cvičenie s vysielačkou. Poslal som domov dve vianočné pohľadnice. Večer som mal službu veliteľa stráže.

27. decembra 1944

V noci som uvaril slepačiu polievku. Ráno sme dostali injekcie proti týfusu. Nie je to nič príjemného.

Chlapci sa vrátili z frontu. Vrátili sa naspäť do Woli Nižnej.

28. decembra 1944

Dopoludnia cvičenie s vysielačkou, odpoludnia čítanie a kreslenie máp. Uvaril som hovädziu polievku.

29. decembra 1944

Som veliteľom pracovnej povinnosti. Odpoludnia som bol s Pešíkom Carbochom z Moštěnice u Ostrogu na treťom oddelení po víno. Poslal som domov dva listy.

30. decembra 1944

S Rampsasom som bol blahoželať poručíkovi ing. Lízálkovi k narodeninám. Odpoludnia poradový výcvik a kúpeľ v „báni“. Vyfasovali sme teplú spodnú bielizeň. Odpoludnia povinné čistenie zbraní.

31. decembra 1944

V noci z tridsiateho na tridsiateho prvého som mal službu veliteľa stráže. Nočný pokoj bol prerušený cvičným plynovým poplachom.

Ráno sme fasovali teplé čiapky-ušianky a rukavice. Potom nasledovala prednáška osvetového dôstojníka. Večer sme oslavili Silvestra.

1. januára 1945

Nový rok. Vrátili sme plynové masky späť do skladu. Cvičili sme s vysielačkou a topografiu.

Aký bude nový rok 1945? Prinesie už konečne ľudstvu koniec vojny a vytúžený mier?

No, uvidíme...

2. januára 1945

Mám opäť službu veliteľa pracovnej povinnosti.

3. januára 1945

Dopoludnia taktický výcvik. Popoludní kreslenie máp a prednáška osvetového dôstojníka. Večer som dostal trest za nepovolenú návštevu u kamarátov z tretieho praporu.

4. januára 1945

Dopoludnia školenie o minach a ich zneškodňovanie. Odpoludnia ma veliteľ roty poslal „na report“ za nedovolenú návštevu v treťom prápore. Potrestali ma štrnásťmi dnami stráže a zastavením dôstojníckych prípadkov na jeden mesiac.

Dôstojnícke prípadky pozostávali z osobitného prídelu kvalitnejších potravín a cigariet. Dostávali ich nielen dôstojníci, ale aj poddôstojníci zastávajúci systematizované dôstojnícke funkcie, teda aj čatár Porazík ako veliteľ tanku.

5. januára 1945

V noci som mal službu veliteľa stráže a za trest aj celých nasledujúcich štrnásť dní.

8. januára 1945

Topografický výcvik v teréne. Učíme sa porovnávať mapu so skutočnosťou. Odpoludnia cvičenie s vysielačkou.

15. januára 1945

Dopoludnia výcvik s vysielačkou. Odpoludnia výcvik v kopaní zákopov pre tanky vo vežových postaveniach. Aj to je niekedy v obrane potrebné.

17. januára 1945

Dopoludnia praktický výcvik. Odpoludnia kreslenie máp.

Kreslenie, respektívne prekreslovanie máp na papier bolo veľmi dôležité. V pamäti tankistov sa pritom upevňovali základné údaje mapy. Neskor, keď v ďalších bojoch tankisti prichádzali na miesta, ktoré predtým zakreslovali do máp, zdali sa im byť dôverne známe.

19. januára 1945

Presun z Woli Nižnej do Veľkých Bukoviec na východnom Slovensku. Dedina je akoby ľudoprázdná. Ľudia utiekli pred frontom. Dostal som z domu balíček, poslaný „cez ruky“.

20. januára 1945

Streltol som sa s Aničkou Touškovou z Hulče. Prišla z kurzu československých zdravotných sestier z Kyjeva. Pridelili ju k tankovej brigáde. Cestou sa zastavila doma v Hulči. Priniesla mi ďalší balíček od matky a porozprávala novinky z Hulče. Neboli práve najveselejšie. Týkali sa väčšinou padlých a ranených spoluobčanov.

22. januára 1945

Dnes sme vyfasovali kožúšky.

23. januára 1945

Dnes som stretol Marienkú Hovorkovú z Hulče. Tiež prišla z kurzu z Kyjeva a pridelili ju k tankovej brigáde.

Veliteľ nášho praporu, nadporučík Jozef Buršík z Postřekova na Chodsku, Hrdina ZSSR, dnes oslavil svadbu s Ukrajinkou Náďou. I ona slúžila v československej armáde.

Rotného Biháryho a čatára Machanca roztrhla mína.

24. januára 1945

Dnes sme pochovali Machanca a Biháryho. Bol som pri pohrebe veliteľom čestnej stráže.

Ako raz pochovajú mňa? Budú mať čas na dôstojný pohreb ako dnes, alebo ma naráz zahrabú? Ušetrím kamarátom čas a prácu s pohrebom? Alebo kremácia zaživa v tanku...?

Kto vie.

25. januára 1945

Do rána sme sa presunuli z Veľkého Bukovca cez Medzilaborce a Rymanow do dediny Bóbrka pri Krosne. Boli to miesta prvyh bojov našich vojakov o Duklu. Zlادovateľa a zasnežená cesta bola ľahká a nebezpečná.

26. januára 1945

Dopoludnia výcvik „pešo ako s tankami“. Odpoludnia cvičíme s vysielačkou a máme poradový výcvik.

28. januára 1945

Dal som sa ostrihať. Odpoludnia sme boli po vápno. Obielili sme tanky, aby boli na snehu menej viditeľné.

30. januára 1945

Dopoludnia výcvik „pešo ako s tankami“. Celé odpoludnie topografia. V noci som mal službu veliteľa stráže.

2. februára 1945

Dopoludnia výcvik s ručnými zbraňami. Odpoludnia odchod z Bóbrky cez Krosno smerom na Jedlicze. V noci sme tam od Sovietov preberali nové tanky T 34. Spolu šesťdesiat kusov. Tanková brigáda je konečne kompletnej.

3. februára 1945

Prišli sme s tankami opäť do Bóbrky. Čistenie a údržba tankov.

5. februára 1945

Dopoludnia výcvik s vysielačkou a meranie z nového 85 mm dela. Popoludní údržba tanku.

6. februára 1945

Dopoludnia výcvik s vysielačkou. Popoludní ostrá streľba z guľometu vzor 42. Večer som bol veliteľom stráže.

7. februára 1945

Taktický výcvik s tankami, ktorý sme doteraz pre ich nedostatok nemohli uskutočniť. Cvičíme rozčlenenie tankov do rojnice, do bojovej zostavy, obrat, prechod do útoku a podobne.

Je to uplatnenie výcviku „pešo ako s tankami“ v praxi.

9.—10. februára 1945

Doobeda údržba tankov. Poobede topografia. Večer som mal službu veliteľa stráže. Nad ránom presun z Bóbrky po vlastnej osi cez Krosno, Jaslo, Gorlice, Grygów. Ideme celú noc.

11. februára 1945

Prešli sme cez Nowy Sancz, Stary Sancz a ďalej cez Piwnicznu a Starú Ľubovňu do Kežmarku na Slovensko.

16. februára 1945

Dlho sme sa v Kežmarku neohriali. Odchádzame cez Spišskú Belú, Spišskú Starú Ves na poľské hranice, cez Menczewu do poľskej dediny Dembno. Tu sme prenocovali.

17. februára 1945

Presun z Dembna cez Lopusznu a Nowy Targ do dediny Lasek.

18. februára 1945

Nedeľa. Odpočívame. Píšem domov listy.

22. februára 1945

Ostrá streľba z tankového dela a guľometu na strelnici za Nowym Targom.

23. februára 1945

Odpoludnia kúpeľ v „báni“ a výmena bielizne. Bol som u zubačného lekára. Vytrhol mi dva korene a zaplomboval jednu stoličku.

24. februára 1945

Doobeda zamestnanie na ubikáciách, popoludní údržba.

25.—26. februára 1945

Dopoludnia výcvik v povelovej technike. Popoludní čítanie z mapy a prednáška osvetového dôstojníka. Večer som mal službu veliteľa stráže.

V noci poplach a urýchlený presun z Lasku cez Klikuszowu, Chabowku, Erbanów, Maków a Suchú. Večer sme prišli do Wadowiec. Cestou sme mali veľmi nepríjemné počasie, padal sneh s daždom.

2. marca 1945

Dopoludnia praktický výcvik s „dymošaškami“, dymovnicami na zastieranie pohybu tankov a na klamanie nepriateľa, že tank horí. Odpoludnia údržba.

3. marca 1945

Dopoludnia sme pochovali na cintoríne nášho lekára. Stál som ako čestná stráž pri jeho hrobe. Večer som mal službu veliteľa stráže.

Išlo o mladého sovietskeho poručíka — lekára. Pridelili ho k našej tankovej brigáde. Nešťastnou náhodou sa postrelil pri čistení služobnej pištole — naganu. Zranenie bolo smrteľné.

5. marca 1945

Príprava na presun. Vyzdvihol som si u fotografa snímky. Presun z Wadowiec cez Andrychów, Kenty, Nowe Wici, Lenki, Jawiszowice, Dankowice do Bestwina, kam sme prišli až o druhé hodine.

6. marca 1945

Doobeda údržba. Som poriadne prechladnutý. Chvíľami ma striasa zima, chvíľami horúčka. Idem na ošetrovňu. Dostal som niekoľko aspirínov. Odpoludnia tri cvičné poplachy.

7. marca 1945

Dopoludnia výmena bielizne. Poslal som domov listy a fotografie. Pre každý prípad, aby mali po mne aspoň pamiatku. Odpoludnia nástup celého práporu. Reorganizácia posádok.

Namiesto pomocného vodiča Kutka z Okolku pri Žitomire mi predeli Slováka Joža Zámečníka, bývalého príslušníka „rýchlej divízie“, ktorý z nej zbehol k sovietskym partizánom a niekoľko mesiacov bojoval ako partizán. Zo starej posádky „Jana Žižku“ mi ostal len vodič Palička. Znova som bol na ošetrovni.

8. marca 1945

Dopoludnia prípravy na presun. Nepremokavú plachtu sme vrátili naspäť do skladu. Popoludní presun z Bestwina cez Czechowice, Dziedzice, Zabrzeg do dediny Ligota v poľskom Sliezsku, asi trinásť kilometrov od Bielska. Do Ligoty sme prišli o 23.00 hodine.

10. marca 1945

O siedmej nás prebudila silná delostrelecká príprava. Veliteľ práporu vyhlásil plnú bojovú pohotovosť.

Večer som mal službu veliteľa stráže.

13. marca 1945

Praktický výcvik v stavaní provizórneho dreveného mosta, ktorý viedli naši ženisti. Poslal som domov list a fotografiu, na ktorej som s Kutkom.

14. marca 1945

Dopoludnia kreslenie máp. Popoludní kúpeľ v „báni“. Po ňom nástup celého práporu. Veliteľ brigády Janko vyznamenal mňa a Paličku druhým Československým vojnovým krížom za boje v Zyndranowej.

Dnes je tomu rok, čo sme v Hulči pochovali Toníka Stárka. Koľko Hulečanov už odvtedy padlo?

15. marca 1945

Deň obsadenia Československa, ktoré sa, ako pevne veríme, už tento rok skončí. Rok odo dňa, kedy sme sa rozlúčili s rodou Hulčou a odchádzali do Rovna k československej armáde.

Kreslíme mapy. Dostal som z domova pohľadnicu z prvého januára. Kto vie, kade tak dlho blúdila...

16. marca 1945

Kreslenie máp. Údržba tankov. Dostal som mnoho listov, niektoré došli s vyše dvojmesačným oneskorením. Večer sme boli v kine.

18. marca 1945

Taktický výcvik. Ďalšia návšteva ošetrovne. Večer služba veliteľa stráže. Dostal som z domu „cez ruky“ list z 5. marca. Večer presun z Ligoty cez Zabrzek, Dziedzice, Pienczinu, Kolonju, Branice. O polnoci sme došli na miesto určenia v lese, v priestore Branice.

20. marca 1945

Údržba tankov. Postavil som si stan. Cez deň ma navštívil kamarát, poručík Pepík Toušek z Hulče (neskôr manžel mojej sestry Milušky). Znovu som bol na ošetrovni. K aspirínu som dostal ešte streptocyt. Možno po ňom angína konečne povolí.

21.—22. marca 1945

Kúpili sme kravu a prasa. Celé dva dni som mäsiarčil a kucháril. Smažil som karbonátky a mäso.

Pripájame sa na odchod na frontu.

23. marca 1945

Ráno som sa oholil. Veliteľ práporu nám ukázal na mapách nepriateľské ciele, na ktoré budeme útočiť. Nastúpil celý prápor. Kapitán nám želal úspechy v boji. Zrejme znova pôjde do tuhého.

Velitelia tankov a vodiči odchádzajú nákladnými autami do východiskových postavení, z ktorých budeme možno už zajtra útočiť. Východiskové postavenia sú tesne za prvou líniou sovietskej obrany na riečke Ruda, juhovýchodne od Žor.

Sovietski dôstojníci nás oboznámujú s krajinou, ktorá sa akosi nekryje s mapou. Na mape chýbajú celé skupiny alejí stromov a malých lesíkov. Dozvedeli sme sa, že sovietski ženisti zmenili charakter krajinu, aby sťažili letecké pozorovanie nepriateľa a zamaskovali vlastné prípravy útoku. Popresádzali stromy a upevnili ich drôtami. Pokial ešte nie sú listy na stromoch, ide to. V lete by to však bolo horšie.

Okrem riečky Rudy nás od nepriateľských postavení delia močiare — bažiny. Teraz po jarnom odmáku sú len ľahko schodné. Na otázku, či tadiaľ prejdú tanky, nás ubezpečili:

„Da, konečno projdú! Do zajtrajšieho dňa tu naši ženisti položia niekoľko provizórnych vozoviek z kmeňov stromov, až k nepriateľskej obrane na rieke. Čo bude za riekou, to už uvidíte sami...“

24. marca 1945

Do rána sa roztopil sneh. Obielené tanky sú na tmavšej zemi zďaleka jasne viditeľné. Farby nikde! Čo teraz?

Pomazali sme celý tank blatom a sadzami z výfuku tak dôklad-

ne, že by nikto nedokázal určiť jeho farbu. Dokonale splýval s terénom.

Okolo piatej hodiny sme zaujali východiskové postavenie k útoku na mieste, ktoré sme si už včera dôkladne prehliadli. Napodiv, krajina sa cez noc opäť zmenila. Nové stromy maskujú pripravene východiskové postavenie našich tankov. K rieke Rude vyrástlo niekoľko provizórnych vozoviek, dlhých dvestopäťdesiat až tristo metrov. Výkon sovietskych ženistov za túto noc bol prekvapujúci, i keď kmene na provizórne vozovky mali prichystané už skôr.

Ešte raz sme urobili spolu s vodičmi rekognoskáciu terénu vpred.

Sovietska delostrelecká príprava sa mala začať o šiestej hodine ráno. Vyslaný sovietsky prieskum zistil, že nepriateľ sa nejakým spôsobom dozvedel o stanovenej hodine útoku a stiahol svoje sily z prvej obrannej línie, aby ich uchránil pred delostreleckou palbou. Pravdepodobne sa mu podarilo získať informácie o našom postavení.

Delostrelecká príprava bola odložená. Nepriateľ tým bol taký zmätený, že vrátil svoje sily do prvej línie. Delostrelecká príprava sa začala až o štvrt na jedenásť, keď prieskumy zistili návrat nepriateľa.

Hned ako delostrelecká palba doznala, vyrazili sme s výsadkom samopalníkov do útoku. Útočilo päť tankov našej roty, ktorej velil podporučík Romaní zo Zakarpatskej Ukrajiny. Bol som strelcom v jeho veliteľskom tanku. Sotva sme však vyšli z lesa, ocitli sme sa v ľažkej delostreleckej a minometnej palbe nepriateľa. Črepina miny zabila jedného samopalníka na našom tanku. Bol zo Slovenska. Vykrvácal na mieste. Krv skropila nielen povrch, ale aj vnútražšok tanku a motor. Prešli sme po provizórnej vozovke a prekročili sme riečku Rudu. Niektoré tanky z iných rôт, ktoré prechádzali po podvalovej vozovke, uviazli v bahne. Dalo mnoho práce, pokiaľ ich z bahna vytiahli.

Pokračovali sme v postupe, ničiac nepriateľské palebné postavenia pred sebou. Zastavili sme sa pred mostom cez riečku Borynia, ktorý nám Nemci takmer pred nosom vyhodili do vzduchu. Brody po obidvoch stranách mostu boli zamínované. Obchádzka v rozbahnenom teréne bola takmer vylúčená.

Zaujali sme vhodné postavenie a sledovali sme nepriateľskú obranu. Požiadali sme o pomoc sovietskych ženistov. Začali rozminovať brod. Zneškodené miny ukladali na hromadu. Z lesa sa ozvali nemeckí snajperi. Jeden ženista zabity, dvaja ranení.

Rýchle sme si rozdelili úlohy: jeden tank si vzal pod kontrolu dolnú časť lesa, dva strednú časť a ďalšie dva koruny stromov. Palbou z diel sme snajperov rýchle umlčali.

Ženisti nerušene dokončili odmínovanie brodu. Hned prvý tank, ktorý sa pokúsil prejsť brodom, zapadol. Vytiahli sme ho na lánach dvoma tankami späť na breh.

Ženistom sme pomáhali nahádzať na hromadu ďalšie kmene.

Autá doviezli za nami naftu a strelivo. V odpoludňajších hodinách sme vyrazili do útoku v smere dediny Borynia. Zo začiatku sa zdalo, že nás útok bude úspešný. Dva predné tanky zničili bojové pozície nepriateľa, prenikli ďaleko dopredu. S veliteľským tankom sme šli poslední, aby mal veliteľ roty prehľad o situácii a mohol riadiť boj ostatných tankov pred sebou. Prešli sme nemeckými zákopmi v obrannej líni. Nemci spustili zúrivú palbu naslepo. Vyrazili sme do ich tyla. Zákopy sme ponechali na starost tankom našich ďalších rôт, pre ktoré sme tvorili bojové pozície.

Predný, Peresoljakov tank prenikol až k ďalšiemu mostu. Prešiel a pokračoval v útoku. Delostreleckou palbou a pancierovými păšťami sa Nemcom podarilo zapáliť nás druhý a tretí tank, o čom Peresoljak v prvom tanku nevedel. Keď konečne zistil, že je sám, domnieval sa, že si zmýlil smer cesty, rozhodol sa vrátiť.

Pri návrate sa na ceste stretol s nemeckým trénom a možno aj so štábom nejakej nemeckej jednotky. Pásme a palbou z guľometov zničil všetko. Cesta za ním zostala posiata troskami vozov, mŕtvolami koní a nepriateľských vojakov, hromadou rozhádzaných papierov a troskami písacích strojov. Vrátil sa až k dvom horiacim tankom, kde dostal zásah granátom, nevzniel sa však a nezhorel.

S posledným veliteľským tankom sme sa dostali k prvým domčekom na kraji dedinky Borynia. Z tmy zrazu vyrazil proti tankom dlhý oslnjujúci jazyk plameňometu. Na chvíľu oslepil nášho vodiča Paličku. Tank zbehol z cesty do priekopy, pričom spadol páš.

Nemci podnikli útok sprava. Palbou sme zapálili stoh medzi nami a Nemcami. Oheň nás kryl pred ich zrakmi. Nám svietil na opravu pásov a na prácu pri vyslobodzovaní tankov. Okolo nás sa odohrávalo hrozné divadlo. Dva naše tanky horeli na ceste. Zatarasili tak ďalším cestu dopredu. V nočnej tme, osvetľovaní len zábleskami výstrelov, výbuchmi a horiacim stohom sme nevedeli, kde je kto. Vytiahli sme guľomet z tanku a zaujali okolo neho kruhovú obranu. Usilovali sme sa namontovať páš a vyslobodiť tank z priekopy.

Dohonila nás sovietska pechota. Videli, že sme s tankom v dedine: „Ničeve! Pragu vsjo ravno osvobodim! Nas mnogo!“ utešovali nás a pomáhali nám vyslobodiť tank z priekopy.

V priekope nedaleko tanku objavili a zajali ukrytého Nemca...

Za nami prišli ďalšie tanky, a s nimi veliteľ práporu a jeho

zástupca. Vyslobodili sme tank z priekopy. Ďalšie tanky odstránili z cesty obidva horiace tanky aj Peresoljakov zasiahnutý. Uvoľnili tak cestu pre ďalší postup.

Znova sme doplnili naftu a strelivo. Začali sme ďalší postup. Veliteľ jednej čaty, podporučík Emil Cilc z Hulče (neskoršie generál Československej ľudovej armády), bol pred mostom zasiahnutý. Opustil tank, vzal so sebou družstvo samopalníkov, čatára Jardu Boháčka a vydal sa s nimi na prieskum za rieku. Nemci medzitým vyhodili do vzduchu most. Zastali sme pred ním.

Nemci obkolesili Cilcovu prieskumnú hliadku na veľkostatku za riekou. Snažili sa ju zničiť. Strhla sa divoká prestrelka. Cilc si výstrelom zelenej rakety vyžiadal palbu na veľkostatok. Začali sme ho ostreľovať z tankových diel. Takto sme donútili Nemcov ukrývať sa, čím sme obkolesenej hliadke umožnili dostať sa na späť. Po štyroch hodinách sa vrátili. Mali dvoch ranených, ktorých niesli so sebou. Nemci zaplatili pokus o zničenie hliadky šestnásťmi mŕtvmi a niekoľkými ranenými vojakmi. Čatár Boháček sa vyznamenal ako najlepší strelec zo samopalu.

Samopalníci, ktorí sa vrátili, boli úplne pokryti prachom z roztlčených červených tehál a vápennou omietkou. Mali toho všade, aj za košeľami. Budovy veľkostatku im poskytli kryt pred našou palbou, ktorá Nemcom spôsobila citeľné straty.

Ostatné tanky medzitým dobyli za pomoci sovietskej pechoty dedinu Borynia.

25. marca 1945

Sovietski ženisti cez noc postavili provizórny most. Nad ránom sme po ňom prešli a vydali sme sa na prieskum nepriateľských postavení na prístupoch k dedine Szeroka. Zasa sme mali smolu. Nedošli sme ďaleko, tank zapadol do rozmoknutej jarnej pôdy. Len po veľkej námahe sa nám ho podarilo vyslobodiť. Vrátili sme sa do východiskových postavení pri veľkostatku.

Palička doniesol z rieky vedro vody. V nej sme sa pred raňajkami umyli. Len veliteľ roty podporučík Romani zostal smutne sedieť v tanku.

Videli sme, že dnes nie je vo svojej koži. Žeby mal nejakú predtuchu?

Po nočnom boji pri moste nám zostalo už len niekoľko granátov do dela a niekoľko plných zásobníkov do guľometov. Paliva v nádržiach tiež povážlivu ubudlo. Napriek tomu nám veliteľ praporu dal rozkaz pokračovať v útoku na Szeroku.

Veliteľ praporu a jeho zástupca kráčali neohrozené so samopalmi v rukách do útoku pred tankami. Zisťovali a určovali nám nepriateľské odpory vpred. Ničili sme ich jeden po druhom.

Jedného výsadkára na našom tanku zostrelil sniper. Prestrelil mu plúca. Zranenie prežil.

Blížili sme sa k Szeroke. Nemci rýchlo opúšťali palebné postavenia pred nami. Na ceste smerom od nás upaľovalo nákladné auto s delom v závese. Zničil som ho ranou z dela.

Blížili sme sa k batérii štyroch hypomobilných húfníc kalibru asi 122 mm. Videl som pred sebou široké zadky cválajúcich fažkých belgických koní. Vystrelil som po nich. Delostrelci poskákali dole, rýchle poodrezávali remienky a zmizli s koňmi v lese po pravej strane cesty. Húfnice ponechali svojmu osudu. Škoda, že som musel šetriť granátmi pre tie ciele, ktoré nás mohli bezprostredne ohrozovať.

Koní mi bolo ľúto...

Na pokraji Szeroky sme spozorovali podozrivý pohyb za stohom. Možno protitankové delo. Vystrelil som tým smerom granát z dela. Vybehlo asi štyridsať Nemcov, ktorí sa tam dosiaľ ukrývali. Rozbiehali sa na všetky strany. Začali sme páliť z guľometov. Za stohom sme objavili nepoškodené protitankové delo a zásobu protitankových granátov.

Pokračovali sme v útoku do dediny. Pred nami bola drevená stodola. Po silnom náraze sa stena z dosák rozletela. Zbadal som v stodole záblesk. Tankom otriasol náraz granátu. Nestalo sa dohromady nič, len predný guľomet vyrazilo zo závesu a poškodilo.

K druhej rane sa delo nedostalo. Postupovali sme do stredu Szeroky. Cesta pred nami sa zrazu prudko zatačala. Zahliadol som, ako za akousi drevenou budovou — súdiac pôdla vežičky a zavesených hadíc bola to pravdepodobne hasičská zbrojnica — Nemci pripravujú protitankové delo. Stačil som ich predísť. Vypálil som po nich posledný granát z dela. Výbuch rozmetal drevenú budovu aj obsluhu dela. Od Jendu Kovandu, ktorý šiel v ďalšom tanku za mnou, som sa neskôr dozvedel, že vo veži budovy bol nemecký pozorovateľ, po ktorom jeho tank strieľal z guľometu. Či ho už zasiahol, alebo nie, nám určite neunikol. Zostal pod troskami zbrojnice.

Granáty sa nám minuli. Strelivo do guľometov tiež dochádzalo. Všetko teraz záležalo na rýchlosť, s akou dokážeme Nemcov prekvapiť a na psychologickom účinku tohto prekvapenia. Na plný plyn sme sa rútili do zákruty. Sklonil som sa za guľometom a páliл z neho po utekajúcich Nemcoch.

Tankom otriasol prudký náraz do boku veže. Pocítil som ostrú bolesť v zátylku hlavy a v krízoch. Tlak vzduchu ma odhodil až na vodiča Paličku. Mali som šťastie, že som bol práve sklonený za guľometom. Zachránilo mi to život. Tlak vzduchu ma prenesol. Zasiahol podporučíka Romaniho, ktorý sedel na vyvýšenej sedač-

ke za mnou. Palička sa ho pokúšal z horiaceho tanku vytiahnuť. Vytiahol však len hornú časť tela. Tlak vzduchu ho roztrhol napôly.

Ako som neskôr zistil, bol som popálený od výbuchu našich rakiet v tanku. Hlavu a chrbát som mal rozdriapané veľkým množstvom drobných črepiniek odtrhnutých z panciera tanku po zásahu „panzerschreckom“. Diera vo veži bola taká malá, že som do nej nemohol strčiť prst.

V prvých chvíľach som upadol do bezvedomia. Prebral som sa, až keď som pocítil ostrú pálčivú bolest na chrbte. Od horiaceho tanku sa mi začínala chytať aj kombinéza. Kamaráti už opustili tank príklopom nabíjača, ktorý naštastie zostal otvorený. S vypäťím všetkých sôl som vyliezol príklopom a skočil dole. Nohy sa mi podlomili a spadol som. Kamaráti na mne uhasili horiacu kombinézu a odtiahli ma ďalej do priekopy, do bezpečnej vzdialenosťi od horiaceho tanku.

Prihlásili sa žalúdočné ťažkosti, vracal som. Príznak, že okrem popálenia a zranenia črepinami som utrpel tiež otras mozgu.

Palička s Jožkom Zámečníkom ma odvádzali na ošetrovňu. Cestou sme stretli veliteľa tankovej brigády, štábneho kapitána Janka. Šiel v spoločnosti nejakého sovietskeho generála. Vzchopil som sa a hlásil veliteľovi splnenie úlohy a utrpené straty.

Na ošetrovni ma ošetrila Anička Toušková. Mala veru zlaté ruky. Vybrala mi množstvo drobných črepiniek...

26. marca 1945

Som na ošetrovni, odpočívam. O 22.00 hodine preväzovanie rán. Nie je to nič príjemné, ale môžem hovoriť o šťastí, že som vôbec vyviazol živý. Poslal som domov list.

27. marca 1945

O tretej hodine ráno nás odviezli do RTO. Ráno som sa vykúpal v „báni“ a vymenil bielizeň. Jozef Hovorka z Hulče ma pozval na obed. Poslal som „cez ruky“ domov list a fotku Baldovým.

28. marca 1945

Preväzovanie rán na ošetrovni v Kobjuroch.

29. marca 1945

Vyfasovali sme jedálne šálky a príbory, uterák a nové baganče. Presunuli nás do obce Obcowietleň.

30.—31. marca 1945

Odpočinok. Azda si ho ako rekovalessenti zaslúžime. V duchu som s Paličkom a Zámečníkom v ich ďalšom tanku.

1. apríla 1945
Nedeľa. Ďalší odpočinok.

2. apríla 1945
Ešte oddychujeme. Dopočul som sa, že som bol povýšený na rotného.

3. apríla 1945
O štrnástej hodine presun z Kobjur do dediny Pszów. Zasa som sa stretol s Aničkou Touškovou.

4. apríla 1945
Opäť preväzovanie.

5. apríla 1945
Bol som prepustený z nemocnice. Vrátil som sa k svojmu práporu, ktorý som našiel v dedine Nieboczany. Zostávam „v domácom ošetrení“, v rekovalessencii.

6. apríla 1945
Ako rekovalessent oddychujem, oddychujem a ešte raz oddychujem.

Na štáb práporu prišiel zo sanatória z Popradu telegram od pani Ludmily Lízálkovej s radostnou správou, že sa jej narodil syn, ktorému dala po otcovi meno Jiří.

Ponúkol som sa, že doručím telegram šťastnému otcovi. Bežal som s telegramom za tankami nášho druhého práporu, bojujúcimi v Tworkove, aby som ho Lízálkovi osobne doručil. Tešil som sa, akú radosť mu urobím. Cesta nebola ľahká. Každú chvíľu som sa musel skrývať pred mínometnými a delostreleckými prepadmi nepriateľa.

Konečne som sa priblížil k zámočku, kde naše tanky stáli v kruhovej obrane a odrážali protiútoky nepriateľa, podporované tankami a lietadlami. Nepriateľ sa tvrdošne usiloval zlikvidovať naše predmostie na západnom brehu Odry a odsunúť nás naspať za Odru.

„Poručík Lízálek! Kde je poručík Lízálek?“ márne som ho zháňal medzi tankami. Trepal som kameňom na pancier jedného tanku. Tankista vystrčil hlavu z príklopu a nevrlo se opýtal:

„Čo s ním chceš?“

„Nesiem mu telegram. Narodil sa mu syn!“

„Neskoro ideš! Je mŕtvy!“ odvetil tankista. Slzy ako hrachy mu vytryskli z očí.

Aj ja som sa rozplakal. Druhý raz v živote. Prvý raz som plakal nad otcovým hroboom...

7. apríla 1945

Nad ránom presun do dediny Pogrzebin. Opäť som bol na preväze. Dostal som z domu po česky písaný list, z dvanásteho decembra 1944.

Predvečerom sme pochovali poručíka ing. Jiřího Lízálka a poručíka Štefana Vajdu, Hrdinu ZSSR in memoriam. S dvoma samopalníkmi som stál čestnú stráž nad ich rakvami.

Pohrebu sa zúčastnila skoro celá tanková brigáda aj s veliteľom majorom Jankom. Rakvy prenesli do cintorína v tanku.

Gulka snajpera usmrtila poručíka Štefana Vajdu, ktorý vyšiel na predný okraj obrany, aby odtiaľ mohol účinnejšie riadiť palbu z tankov.

Za tankom kráčala zdrvená poručíkova snúbenica, vojenská ošetrovateľka Halina Vorobcová.

Pani Lízálková dosiaľ o smrti svojho manžela nevedela.

Osvetový dôstojník brigády poručík Čeněk Hruška sa s padlými rozlúčil krásnym prejavom. Po ňom potom veliteľ brigády major Janko a podporučík Emil Cilc. Menom tankistov slubovali fašistom stonásobnú odplatu.

Podporučík Emil Cilc nedávno pochoval svojho brata Juraja a bratanca Jindřicha Cilca, ktorí tvorili osádku jeho tanku. Obidva v ňom zhoreli, len on sám sa zachránil.

Starí ostrieľaní bojovníci, rozvážni tankisti, denne zvyknutí pozerať smrť do očí a zápasť s ňou o život, si ukradomky stierali slzy. Po prejave podporučíka Cilca a majora Janka im oči zažiarili ohňom túžby po odplate.

Tanky, zoradené pri cintoríne, vypálili pri spúštaní rakiev do hrobu salvu — osem delových rán na postavenie nepriateľa.

Poručík ing. Jiří Lízálek pochádzal z Prahy. Bol záložným dôstojníkom československej armády. Nemohol sa zmieriť s nemeckou okupáciou Československa, preto roku 1939 odišiel do Poľska s úmyslom bojať so zbraňou v ruke proti Hitlerovi. Po páde Poľska sa dostal do Volyni, kde zostal medzi tamojšími Čechmi. Oženil sa s učiteľkou Ludmilou z Valašského Meziříčí, ktorá takisto z politických dôvodov odišla do zahraničia.

Lízálek zostali na Volyni aj po príchode Nemcov roku 1941. Vedeli, že budú potrební.

České dediny (do roku 1939 poľské) na západnej časti Volyni netvorili kompaktný celok. Boli roztrúsené na území zaberajúcim tridsaťtisíc štvorcových kilometrov. Tamoxia česká inteligencia a s ňou aj Lízálek správne predvídal, že česká menšina (priблиžne päťdesiat tisíc krajanov) môže byť strhnutá vírom búrlivých udalostí, čo by mohlo skončiť ich fyzickou likvidácou, či už zo strany Nemcov (Český Malín), alebo banderovcov.

Vedeli, že jediným východiskom, ako pomôcť pri porážke fašistického Nemecka a oslobodení Československa, je pre nich okrem hospodárskej sabotáže spolupráca so sovietskymi partizánmi a so sovietskymi podzemnými organizáciami, zachovanie fyzickej sily menšiny do oslobodenia Volyne Sovietskou armádou a hromadný vstup do československej armády v ZSSR.

Spolu s učiteľom Vladimírom Knopom z Mirohošťa a niekoľkými ďalšími uvedomelými krajanmi založili koncom roku 1941 českú ilegálnu protifašistickú organizáciu „Blaník“. Bolo to v období dočasných úspechov fašistických armád na východe.

„Blaník“ svojou činnosťou podchytil väčšinu českých osád, ako aj tamoxie mestské krajanské strediská. Pomocou ilegálneho časopisu „Hlásatel“, vydávaného Josefom V. Rejzkom, usmerňoval verejnú mienku krajanov na skrytý boj proti okupantom.

Pre každý prípad „Blaník“ začal budovať svoju vojenskú organizáciu, obyčajne pod rúškom domobrany, ktorá bola zriadená v mnohých českých osadách. Podchycovala aj tých krajanov, ktorí z rôznych dôvodov nemohli byť do ilegálnej práce „zasvätení“.

Lízálek riadil prácu „Blaníka“ po stránke vojenskej. Domobrane v Hulči velil Cilc.

Výsledky ilegálnej práce „Blaníka“ sa prejavili po oslobodení Volyne Sovietskou armádou roku 1944. Až na Český Malín sa podarilo krajanom uniknúť hromadnej perzekúcii zo strany okupantov.

Spontánny nástup volynských Čechov do československej armády neboli dielom náhody, ale výsledkom viac ako dvojročného skrytého úsilia „Blaníka“.

Volynskí Česi poskytli československej armáde rozsiahlu nezistné pomoc: stovky koní a konských povozov, stovky jatočného dobytku, veľké množstvo múky a obilia. Robili tiež zberky na nákup tankov pre československú armádu. Česká Huleč zozbierala vyše šesťdesiat tisíc rubľov. Len o niečo menej zozbierala obec Novokrajov.

V marci 1944 sa spolu s volynskými Čechmi prihlásili do armády aj manželia Lízálkovi. Lízálek uznali predvojnovú hodnosť podporučíka československej armády. Bol pridelený k svojej zbrani, k tankom.

V čase bojov o Ostravu bol ako poručík zástupcom veliteľa druhého tankového praporu. Poznajúc volynských Čechov a zvláštnosti ich mentality, dokázal si ich vážiť pre ich priamosť a poslušnosť. Na druhej strane vedel taktne vytknúť chyby a nedostatky. Tešil sa ich neobmedzenej dôvere. Podarilo sa mu medzi nimi vykonať kus dobrej politickej práce tak na Volyni v „Blaníku“, ako aj v tankovej brigáde.

V bojoch sa prejavil ako chladnokrvný a statočný veliteľ. Dokázal dať do súladu pohyb a palbu tankov. Do útoku šiel obyčajne ako pešiak so samopalom v ruke pred tankami, aby mohol účinne riadiť palbu na nepriateľské odpory alebo na samopalníkov — výsadkárov.

Spolu s poručíkom Štefanom Vajdom sa vyznamenal dvadsiateho šiesteho marca 1945 v bojoch o Wilchwu, kde sa druhému tankovému práporu podarilo vyslobodiť prvý prápor z obklúčenia.

V bojoch o udržanie predmostia na západnom brehu Odry v Tworkówe (Tunskirchen) druhý prápor zaujal kruhovú obranu okolo zámčeka. Odrážal silné protiútoky nepriateľa, podporované silnou delostreleckou a minometnou palbou, tankami a lietadlami. Bolo to v noci na šiesteho apríla 1945. Poručík Lízálek sa pochyboval medzi tankami a riadil ich palbu, nehľadiac na delostrelecké a minometné prepady nepriateľa.

V tom čase Lízálkovi očakávali radostnú rodinnú udalosť, narodenie ich prvého dieťaťa. Pani Lízálková bola v sanatóriu v Poprade. Ráno Lízálek prehlásil pred dôstojníkmi:

„Mám nejaké podivné tušenie, predtuchu, že sa mi syn narodí až po mojej smrti...“

Ked' na štáb práporu prišiel telegram od pani Ludmily Lízálkovej s radostnou správou, že sa jej narodil syn, ktorému dala po otcovi meno Jiří, Lízálek už nebol medzi živými.

8. apríla 1945

Dnes som bol na lekárskej prehliadke. Zostal som ďalej v rekonvalescencii. Poslal som na Volyn' niekoľko listov. Aspoň mi pri písaní uteká čas a nemusím sa nudíť.

9. apríla 1945

Znovu som bol na preváze.

10. apríla 1945

Vrátil som sa z práporu na ošetrovňu do Pszówa. Dostal som niekoľko listov a pohľadníc z Volyně.

11. apríla 1945

Boli sme sa v Pszówe kúpať. O dvadsiatej hodine sme prešli cez poľsko-nemecké hranice. Konečne sa vojna vracia tam, odkiaľ vyšla!

Prešli sme cez Raciborz a utáborili sme sa v lese.

14. apríla 1945

Dnes máme vzácnu návštavu. Navštívil nás minister národnej obrany, generál Ludvík Svoboda.

Dostal som niekoľko pohľadníc od dievčat z Hulče. V noci mám službu veliteľa stráže. Ráno odchádzame z lesa. Odpoludnia prechádzame československou štátnej hranicou a sme v obci Rohov.

15. apríla 1945

Tanková brigáda utrpela v doterajších bojoch ťažké straty. Osádky tankov boli nekompletné. Chýbali im predovšetkým skúsení velitelia. Prihlásil som sa ako veliteľ tanku, i keď sa mi rany úplne nezahojili.

O jedenástej hodine vyšiel náš druhý tankový prápor z Pietrowic Wlk do východiskových postavení tretieho práporu v Strahoviciach. O trinástej hodine sme vyrazili do útoku na Kobeřice, na pravom krídle tretieho práporu. Priblížili sme sa od juhovýchodu na tristo metrov ku Kobeřiciam, kde sme sa dostali do ťažkej delostreleckej palby zo statku Prostrední dvůr. Museli sme sa vrátiť. Obišli sme Kobeřice zo severu a zaútočili sme smerom na Bolatice. Prenikli sme ku Kobeřiciam od juhozápadu a zaútočili na Prostrední dvůr od zadu. O 21.30 hodine bol v našich rukách. Vstúpili sme do Kobeřic.

Noc na šestnástej apríla sme strávili v kruhovej obrane asi sedemsto metrov severne od veľkostatku Albertovec.

16. apríla 1945

Tretia rota nášho práporu pod velením podporučíka Cilca dobyla veľkostatok Albertovec obchvatom zo západu. Štvrtá rota podporučíka Ondíka spolu so sovietskou pechotou útočila na lesík pri Bolaticiach. Bola odrazená silnou delostreleckou palbou od železničnej zastávky Štepánkovice. Zmenili sme smer útoku. Obsadili sme Štepánkovice a na pravom krídle tretieho práporu sme podnikli útok na Bolatice z druhej strany. Boli sme odrazení ťažkou delostreleckou bočnou palbou z kóty 285. Navyše ešte prieskum zistil na našom úseku početnú presilu nepriateľských tankov. Preto sme sa k večeru stiahli na veľkostatok Albertovec.

17. apríla 1945

Na chrbte sa mi znova otvorili rany. Lekár ma zaradil medzi rekonvalescentov. Odpočívame v Albertovci.

18. apríla 1945

Ešte stále sme v Albertovci. Robí sa reorganizácia tankovej brigády. Zvyšok bojaschopných tankov pridelili k tretiemu tankovému práporu štábneho kapitána Emanuela Šrámka. Chýbajúcich členov osádok nahradili nováčikovia.

19. apríla 1945

Prebieha takzvané bojové stmelenie nových osádok. Členovia nových osádok sa musia návzájom spoznať, zvyknúť si na seba. Musia vytvoriť dobre zohraný kolektív. Jedine tak môžu obstať v bojoch.

Odpocívam. Z Volyne som dostał niekoľko listov a pohľadníc, medzi nimi z druhého a štvrtého februára.

20. apríla 1945

Členovia novovytvorených osádok sa navzájom zoznamujú a zacvičujú. Ešte odpocívam.

23. apríla 1945

Domov som poslal niekoľko listov a pohľadníc. Prechádzali sme cez osloboodené sliezske dediny, kde sme robili nábor dobrovoľníkov do československej armády. Prihlásilo sa ich pekné množstvo. Po krátkom intenzívnom výcviku ich zaradili k tankom ako nabíjačov alebo strelovcov zo spodného guľometu. Tieto funkcie nevyžadujú dlhší výcvik. Zaraďujú ich aj k samopalníkom.

24.—29. apríla 1945

Zaraďili ma ako inštruktora pri výcviku nováčikov. Cvičíme celé dni, od rána do večera, až do noci.

30. apríla 1945

Výcvik nováčikov pokračuje. S poručíkom Emilem Cilcom sme vyskúšali ukoristený nemecký motocykel.

1. mája 1945

Večer oslavujeme Sviatok práce primerane frontovým podmienkam. Už sme si istí, že je to posledný vojnový Sviatok práce.

3. mája 1945

Išli sme autom cez pole. Prevrátili sme sa pri prechode cez vysokú medzu. Zabudli sme, že auto nie je tank...

Až na niekoľko odrenín sa nikomu nič nestalo. Pešo sme sa vrátili naspať do Albertovca. Večer presun do Vítkovic. Na miesto sme prišli o polnoci.

4. mája 1945

Ubytovali sme sa na vítkovickom štadióne. Robíme generálne upratovanie na ubikáciách. Po Nemcoch tu zostal pekný nepriateľ.

6. mája 1945

Výcvik nováčikov stále pokračuje.

8. mája 1945

Neskoro večer sme konečne dostali dlho a netrpezivo očakávanú správu o bezpodmienečnej kapitulácii fašistického Nemecka na všetkých frontoch.

Oslavujeme ju po svojom, po vojensky. Strieľame zo všetkých ručných zbraní do vzduchu. Oblohu osvetľujú rakety. Radujeme sa, že je koniec fašizmu, koniec vojny, koniec vraždeniu, že sme to prežili! Prežili!

9. mája 1945

Sme unavení po nočnej oslave víťazstva. Napriek tomu znova oslavujeme Deň víťazstva, aj keď ešte nie všade zmíkli zbrane. V Prahe sa doposiaľ bojuje. Armády maršala Schörnera sa usilujú uniknúť sovietskemu zajatiu. Utekajú na západ, aby sa vzdali Američanom. Cestou ešte vraždia.

Aj vo Vítkoviciach chytáme Nemcov, ukrývajúcich sa v kanáloch a v závodoch. Miestni obyvatelia nám hlásia, kde všade sa nachádzajú.

10. mája 1945

Veliteľ práporu ma poslal vyhľadať rodičov pani Ludmily Lízálkovej v obci Krhová pri Valašskom Meziříčí a podať im správu o Líde a o smrti jej manžela. Dostal som na cestu motocykél, ktorý riadil rotný Špontak. Revolučný národný výbor vo Valašskom Meziříčí mi pomohol vyhľadať rodičov pani Lízálkovej a zariadiť všetko potrebné na uloženie telesných pozostatkov poručíka ing. Jiřího Lízálka na cintoríne vo Valašskom Meziříčí.

Radosť rodičov pani Lízálkovej z toho, že ich dcéra je živá a čoskoro ju uvidia aj s vnúčaťom, bola zakalená správou o jej tragickom ovdovení. Počiatočné slzy radosti sa zmiešali so slzami ľútosti a žiaľu.

11. mája 1945

Ráno sme sa vrátili k práporu. Zúčastnil som sa na exhumácii a prenesení telesných pozostatkov Hrdinu ZSSR in memoriam, poručíka Štefana Vajdu z Ostravy, kde sme ho slávnostne pochovali. Z vítkovického štadióna na cintorín sme viedli rakvu na tanku.

Bol to tichý, skľúčený pohreb, ktorý čudne kontrastoval so všeobecnou veselosťou z konca vojny a oslobodenia.

12. mája 1945

Cez Nový Jičín sme previezli telesné pozostatky poručíka ing. Jiřího Lízálka, pochovali sme ho na cintoríne vo Valašskom Meziříčí.

Za čatou samopalníkov čestnej stráže šiel tank s rakvou. Za ním kráčala pani Ludmila v čiernom a jej rodičia.

Bola to veru pre mňa smutná povinnosť, preukázať poslednú službu svojmu veliteľovi, priateľovi a predovšetkým dobrému človeku...

Do Ostravy sme sa vrátili neskoro večer.

13. mája 1945

Odchádzame z Ostravy.

14. mája 1945

Prišli sme do dediny Dolní Měcholupy pri Prahe.

15. mája 1945

Nacvičujeme jazdu tankom na slávnostnú prehliadku v Prahe. Večer tanecná zábava. Zabávame sa s měcholupskými dievčatami.

16. mája 1945

Ďalší nácvik jazdy tanku na slávnostnú prehliadku. Večer opäť zábava.

17. mája 1945

Išli sme na slávnostnú prehliadku do Prahy. Vítali nás rozjasané davy Pražanov. Dnešný deň veru stojí za všetky naše obete, krv, rany, utrpenie a súženie.

Stretol som sa s hulečskými dievčatami, slúžiacimi v armáde.

Večer sme šli kamsi k Českej Lípe, kde sme preberali od sovietskych vojsk tanky. Potom sme prenocovali na námestí v Českej Lípe.

Bol som smädný. Zaklopali sme na dvere jedného domu. Jeho majiteľ nebol našim príchodom veľmi nadšený. Až keď uvidel na našich golieroch kovové krúžky — označenie príslušníkov tankových vojsk, jeho správanie sa hned zmenilo.

„Á, ved' je to naša útočná vozba! Slúžil som v nej pred vojnou. Vítam vás, chlapci, u nás doma!“

Srdečne nás privítal. Poprosili sme o vodu. Priniesol nám fľašu vína a niekoľko fliaš piva...

18. mája 1945

Popoludní sme sa vrátili do Dolných Měcholup. Večer som išiel autom do Prahy. Skoro sme sa vrátili.

19. mája 1945

Znova sme išli do Prahy. Vykúpali sme sa v mestských kúpeľoch. V porovnaní s poľou „báňou“ úplný prepych. Potom sme sa prechádzali po Prahe.

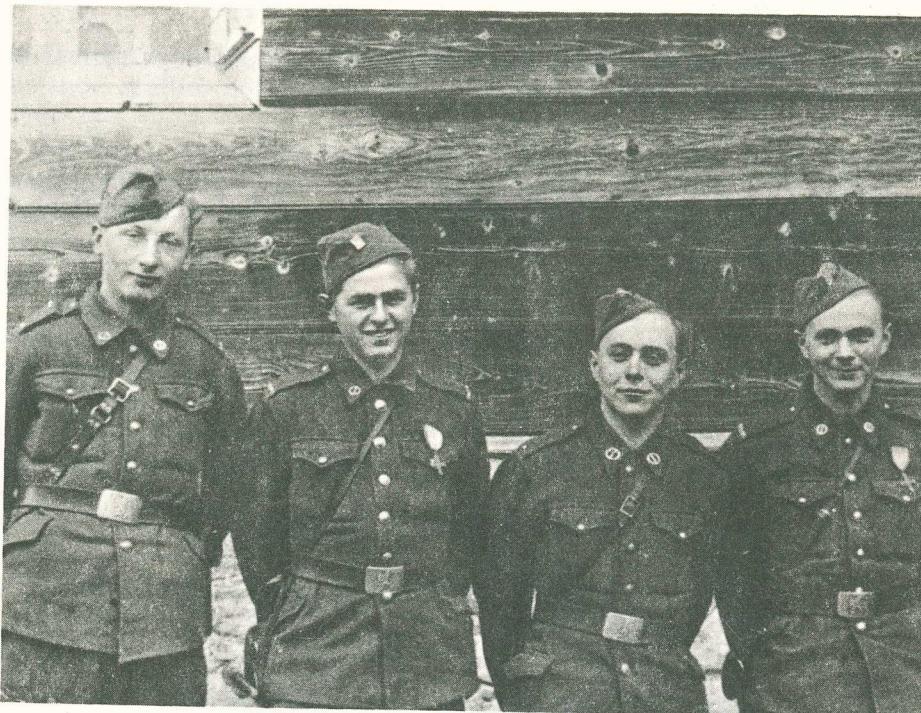
Praha je naozaj krásna!

Najkrvavejšia vojna v ľudských dejinách sa skončila. Nastal čas mieru, čas práce a budovania nového, lepšieho, slobodného života.

Podporučík Jiří Porazík však nezabudne na jej hrôzy. A aby sa už nikdy neopakovali, je treba si ich niekedy pripomenúť.

Vodič tanku „Jan Žižka“ Vladimír Palička, 9. novembra 1944

Skupina tankistov pred začatím bojov v Sliezsku 16. marca 1945. Zľava doprava:
Jiří Cilc, Jiří Porazík, Jozef Carboch a Vladimír Palička

156

JOSEF LIŠKA

O d Dukly po Brest

(Spomienky poručíka Josefa Lišku, veliteľa druhej batérie štvrtého delostreleckého pluku, spracoval Václav Širc.)

Čoskoro po vstupe do československej armády ma roku 1944 odvelili s mnohými ďalšími kamarátmi do sovietskeho delostreleckého učilišťa v Irbite. Vďaka stredoškolskému vzdelaniu a dokonalej znalosti ruštiny som absolvoval učilište s vyznamenáním. Zvlášť ma zaujímali balistické výpočty a výpočty prvkov pre nepriamu streľbu. Túžil som po zaradení k húfniciam alebo inému ľažkému delostrelectvu.

Učilište sme dokončili 28. októbra 1944. Nasväť k zboru sme sa vracali cez Moskvu, kde nás slávnostne vítili.

Ďalšiu zastávku sme mali v Kyjeve, kde sme navštívili naše známe, dievčatá, ktoré sa tam práve zúčastňovali na kurze vojen-ských ošetrovateľiek.

Po príchode do Krosna nás sovietsky veliteľ transportu odo-vzdal zástupcom našej armády. Veliteľ delostrelectva tretej bri-gády, vtedy štábny kapitán Viliam Sacher nechal nastúpiť novopečených podporučíkov v zálohe a prvých piatich, medzi nimi aj mňa, posal k štvrtému delostreleckému protitankovému pluku 76 mm diel bez toho, aby si bol vôbec pozrel naše doklady a po-sudky z učilišťa.

Tak som sa desiateho novembra 1944 stal veliteľom druhej batérie v druhom delostreleckom oddielu, ktorému velil Slovák kapi-tán Dula. Batériu som prevzal po nadporučíkovi Heinovi, ktorý prevzal velenie nad jedným delostreleckým oddielom. Po stra-tách v predchádzajúcich bojoch celkový stav batérie nedosahoval ani šesťdesiat mužov.

Po ľažkých bojoch v priestore Dukly som s batériou strieľal ne-priamou paľbou pri Stropkove a potom už nasledoval presun na prielom pri Jasle, kde sme sa zúčastnili na delostreleckej príprave. Svoju úlohu sme splnili výborne. Sovietske jednotky, ktoré po skončení delostreleckej prípravy vyrazili do útoku, vôbec nena-razili na prvej obrannej čiare nepriateľa na odpór.

Ľažkým bojom sme prešli aj pri Liptovskom Mikuláši. V Žiari sme nepriamou paľbou podporili útok tretej brigády na Liptovský Mikuláš, ktorý vážne ohrozil nemecké postavenie. Nemci nasadili

157

do protiútku asi pätnásť tankov, podporovaných paľbou ľažkého delostrelectva. Pechota pred nami začala ustupovať, takže naše batérie zostali prakticky odkryté, tvárou v tvár tankom. Priamou streľbou však naši delostrelci väčšinu tankov zničili. Nemecký protiútok sme odrazili.

Po ústupe našich vojsk z Liptovského Mikuláša zaujal nás oddiel postavenie nad Konskou. Moju batériu odvelili podporovať prvú brigádu v Okoličnom. Palebné postavenie sme zaujali za prudkej snehovej víchrice. Čoskoro nás však odtiaľ stiahli do bezpečovacích postavení vo Veternej Porube, odkiaľ nás veliteľ delostreleckého oddielu kapitán Šrámek predisponoval v noci do Liptovského Mikuláša.

S dvoma delami som zaujal palebné postavenie na ceste, smerom na výšinu Háje. Tretie delo s podporučíkom Hokešom obsadilo križovatku pri kostole. Štvrté delo s rotmajstrom Gangurom zaujalo postavenie pri cintoríne.

Nad ránom podnikli Nemci z výšiny Háje útok o sile asi jednej roty. Neviem, či si boli takí istí, že naši sú už z Mikuláša preč, a preto nenarazia na odpor, alebo boli opití, ale na prekvapenie postupovali z výšiny v takmer zovretých útvaroch. Keď sa k nám priblížili na vzdialenosť tristo-štyristo metrov, priamou streľbou našich dvoch diel sme ich rozprášili tak dokonale, že len málokto-remu z nich sa podarilo uniknúť.

Horšie sa darilo obsluhe Hokešovho dela. Nemci prenikli vedľajšími uličkami a zaútočili naň zo zadu. Delostrelcom sa podarilo prebiť pomocou ručných zbraní, ale delo s autom zostało na mieste. Vodič chýbal.

Nasledujúci deň sme dobyli nepoškodené auto s delom naspať a objavil sa aj vodič. Unikol Nemcom takpovediac z rúk a ukryl sa v pivnici jedného domu, kde počkal až do nášho návratu.

Po skončení tejto operácie a prechode našich do obrany ma odvelili s batériou do Konskej, kde sme podporovali sovietske tanky, útočiace na most cez Váh.

Dalej sme sa presunovali po ľavom brehu Váhu smerom na Žilinu, sovietske vojská po pravom. Pechota pomaly postupovala do výsin. Prítok Váhu sme prešli cez pontónový most.

Keď sme spozorovali rojnice nemeckej pechoty, postupujúce do kopca proti Sovietom, zbabili sme dve delá kolies, postavili ich na cestu a spustili sme priamu streľbu.

Nemcov sme súčasť rozprášili, ale mali sme pritom smolu: postúpili sme pridaleko. Nemecké minometky z postavenia na výšinách nás nadalej zasypávali minami. Zo 76 mm diel sme ich „dostať“ nemohli, lebo hlavne sa nedali zdvihnuť do takého vysokého uhla. Štábny kapitán Janko poslal podporučíka Hokeša po protiletadlové delá.

Hokeš vyrazil, bežal naspať po ceste, keď vtom zasvišťala salva min. Asi váhal padnúť priamo do kaluže, preskočil ju, a až potom chcel zaťahnúť. Neskor. Míny vybuchli skôr. Bol na mieste mŕtvy.

Poslali sme po protiletadlové delá iného. Sami sme sa zatiaľ kryli pri ceste v priekope, ktorá bola v jarnom odmäku ešte plná vody. Protiletadlové delá potom priamou paľbou rozstrieľali a umlčali minomety na výšinách.

S batériou sme prešli bojovú cestu od Dukly až do Brestu na Morave, kde nás v nedalekom Pivíne zastihol koniec vojny. Na posledných bojových akciách sme sa zúčastnili v Breste.

Naša pechota obsadila polovicu Brestu, kde ju zastavili prudké protiútoky nepriateľa, podporované tankami.

Veliteľ pluku štábny kapitán Janko ma poslal s dvoma delami do Brestu podporovať pechotu.

Prišli sme až k večeru. Jedno delo som dal postaviť na križovatku pri kostole, druhé o kus ďalej v ulici, takže sme mali pod kontrolou všetky tri smery, odkiaľ by mohli na nás zaútočiť tanky. Pred nami stáli 45 mm delá a minomety peších útvarov.

Ráno ôsmeho mája 1945 nepriateľ po delostreleckej príprave zaútočil pechotou, podporovanou niekoľkými tankami. Manévrovacia schopnosť tankov v uliciach mesta bola značne obmedzená, čo bola pre nás výhoda, lebo cez domy a murované ploty nemohli k nám tanky preniknúť od chrba.

Pustili sme tanky na účinný dostrel a spustili do nich priamu streľbu „podkalibernými“ granátmi. Hned prvými výstrelmi sa nám podarilo vyradiť jeden tank, ktorý zatarasil ulicu a bránil ostatným prechod.

Nepriateľ vzal tank do vleku a odtiahol ho z cesty. Hned nato spustil ďalšiu ľažkú delostreleckú prípravu. Na niekoľkých mestach v Breste vznikli požiare. Sedel som na drevenom plote a odtiaľ som riadil streľbu. Granát mi preletel medzi nohami a vybuchol o kus ďalej v záhrade. Mal som veru z pekla šťastie, že plot nebol murovaný a že som mal nohy práve rozťahnuté. V najlepšom prípade by som bol prišiel o nohy.

O krátky čas sa nám podarilo vyradiť druhý nepriateľský tank. Nemci ho znova odtiahli z cesty, zatiaľ zistili naše postavenie a zasypali nás krupobitím min a granátov. Jedno z mojich diel zmlklo, poškodené výbuchom granátu. Zo šiestich členov obsluhy ostali zdraví traja.

Nemecké tanky, posmelené zneškodnením dela, sa drali do stredu Brestu. Naša pechota pred nimi začala ustupovať.

Nemecké tanky zaútočili aj z ďalšieho smeru, ulicou stráženou druhým delom, takže sme ho nemohli odtiaľ presunúť na ohrozené ľavé krídlo. Delostrelci sa bili statočne, ale horšie to bolo so

strelivom. Pri dele zostalo už iba niekoľko „podkaliberných“ protitankových granátov.

Obrátil som sa na obsluhu prvého dela:

„Ako ste na tom so strelivom?“

„Zostali tu ešte tri debny „podkaliberných“.“

Pokúšal som sa telefonicky dohovoriť s veliteľom pluku. Spojenie nefungovalo. Míny zrejme prerušili telefónne linky. Podarilo sa nám nadviazať rádiové spojenie. Ohlásil som veliteľovi našu kritickú situáciu a žiadal som ho o pomoc. Sami sme však tiež nelenili.

Rozhodol som sa s obsluhou dopraviť granáty od poškodeného dela k doteraz strieľajúcemu druhému delu. Cesta k poškodenému delu bola pod prudkou paľbou. Plazením a prískokmi sme sa pomaly blížili k poškodenému delu. Z druhej strany sa k nemu blížil nepriateľský tank.

Kde sa vzal, tu sa vzal, objavil sa zrazu medzi nami veliteľ pluku štábny kapitán Janko. Nenechal nás v úzkych. Poslal nám delostrelecké i pešie posily, sám naložil do auta niekoľko debien „podkaliberných“ granátov a nehľadiac na nebezpečie, vydal sa za nami. Mal však smolu. Po ceste narazil na mínu. Auto sa rozobil, jeho vymrštalo z vozidla a poriadne sa otíkol. Krivkal, ale dobehol za nami.

„Čo je s delom?“ boli jeho prvé slová.

Zistil som poškodenie zameriavacieho prístroja. Hlavňou sa dalo pohnúť do výšky, nie však vodorovne, na strany. Tank sa zatiaľ bližil a strieľal. S pomocou veliteľa pluku sa nám podarilo zameriť a vystreliť. Zásah. Tank začal horieť.

Nepriateľský útok ochaboval. Zásah mal zrejme veľmi silný psychologický účinok.

Do Brestu zatiaľ prišli dve zostávajúce delá mojej batérie a ďalší peší prápor. Pod naším tlakom sa nepriateľ začal stahovať. Za tmy potom ustúpil.

Nasledujúci deň ma s batériou poslali k Pivínu podporovať postup našich spojencov Rumunov. Na fronte boli už len menšie šarvátky.

V noci ma prebudila zúrivá paľba zo všetkých zbraní. Vyšiel som von. Obloha bola jasno osvetlená svetlicami.

„Čo sa robí?“

„Vojna kaput! Kaput!“ jasali Rumuni.

Pridali sme sa k nim. Kto by sa neradoval, že fašizmus je konečne porazený, že sme sa zdraví dožili konca vojny.

Netušil som, že doposiaľ nie je koniec nebezpečiam, že vojna bude zabíjať ľudí aj po vyhlásení primeria, ba ešte po mnohých rokoch.

Zatiaľ čo ostatné jednotky sa po kapitolácii Nemcov ponáhľali k Prahe, mňa aj s celou batériou ponechali asi týždeň v Pivíne. Tu som zažil príhodu, ktorá sa mi stala takmer osudnou.

U domáčich, kde som býval, mali dve pekné dievčatá. V jedno nedeľné odpoludnie ma pozvali na vychádzku k lesu. Neodolal som. Na lúke pri lese bolo plno kvetov. Staršia trhala kvety, chcela z nich urobiť kyticu do vázy. Pridal som sa knej. Zastali sme na okraji lesného rúbaniska. V nestráženej chvíli som dievča objal a pobozkal. Nebránila sa, bozk opätovala.

Nestačil som ho ešte vychutnať, keď som začul hlas jej mladšej sestry, vracačúc sa k nám z okraja lesa:

„Čo je to?“

Najprv som si myšľal, že otázka je mierená na nás bozk. Obzrel som sa a strnul som hrôzou. V rukách držala nemecký ručný granát s drevenou rukoväťou. Druhou rukou sa hrala s krúžkom šnúrky granátu, čo znamenalo, že granát je odistený. Bezstarostne sa blížila k nám.

Znova sa vo mne prebudil ostrieľaný frontový vojak. Bleskúrychle som sotíl staršie z dievčat k zemi.

„Lahni!“ zakriačal som.

Vyrazil som oproti mladšej, vytrhol som jej granát z ruky a odhodil do rúbaniska. Prekvapenú dievčinu som strhol k zemi a sám som zaťahol vedľa nej. Kričať na ňu, aby ho odhodila, by bolo asi málo platné. Mohla ho takisto vypustiť na zem.

Pokial si dievčatá stačili uvedomiť, čo sa vlastne stalo, granát dole v rúbanisku vybuchol. Obe sa chveli ako osikové listy, keď si uvedomili, ako som pohotovým zásahom zachránil všetkých troch pred smrťou alebo ľažkým zranením. So slzami v očiach mi dákovali.

Vrátili sme sa domov.

Čakal ma už rozkaz presunúť sa s batériou do Prahy.

S 2. paradesant nou brigádou pri Rymanowe

(Rozprávanie Jana Kouteckého, príslušníka 1. roty 1. praporu 2. brigády a rotného v zálohe Mikuláša Šereťuka, príslušníka štábnej roty, spracoval Václav Širc.)

Správa o vypuknutí povstania na Slovensku nás zastihla uprostred intenzívneho záverečného paradesantného výcviku v Proskurove. Pri nástupe brigády zhodnotil veliteľ plukovník Vladimír Přikryl význam povstania pre ďalší priebeh vojny, ako aj jeho politický význam pre budúcnosť našich národov. Všetci sme horeli túžbou čo najskôr prísť povstaniu na pomoc.

Cez Tarnopol a Ľvov sme sa rýchle presunuli po železnici k Besku, v priestore Przemyšlu. Odtiaľ sme prešli vzdialenosť 120 kilometrov za štyridsaťosem hodín. Cesty boli rozbité a zabladené.

K Besku sme dorazili v noci z 10. na 11. septembra. Na fronte sme vyštriedali sovietske jednotky, ktoré odchádzali k Varšave. Prvé tri dni sme pozorovali obranu nepriateľa a organizovali malé prieskumy.

14. septembra naša čata pod velením podporučíka Tótha spolu so štábnou rotou a ženistami nadporučíka Chovanca obojstranne preskúmala smer na Besko. Postupovali sme úžľabinou za ženistami, ktorí nám odmínovali cestu. Zrazu vo vzdialenosťi asi dvesto metrov som po oboch stranách spozoroval hliadky postupujúce súbežne s nami. Okamžite som to hlásil veliteľovi čaty. Ten ma ubezpečil, že sú to naše zabezpečovacie hliadky. Čoskoro sa však ukázalo, že to boli hliadky nepriateľa. Ešte sme ani neprešli úžľabinou na planinu pred Beskom a už na nás spustili silnú guľometnú a minometnú palbu. Dostali sme rozkaz na ústup, pri ktorom mnohí z kamarátov boli ranení po našlapnutí na míny. Vrátili sme sa do východiskových postavení. Z čaty nás ostala iba polovica, ostatní boli ranení alebo padli. Výsledkom prieskumu bolo zistenie, že nepriateľ sa silne opevnil nielen na okrajoch Beska, ale aj za dedinou pri lese, kde si vybudoval niekoľko guľometných hniezdi.

15. septembra o ôsmej ráno sme zaútočili a po ľažkom boji sme asi o štvrtej popoludní vstúpili do Beska. Boli sme však odrazení silným protiútokom. Podobný osud stihol aj tretiu rotu. Tá útočila na Besko pozdĺž trate od východu a bola odrazená bočnou palbou

z ľažkých guľometov. V bojoch padol jej veliteľ nadporučík Renčín. Aj skupina nadporučíka Pitoňáka, ktorá útočila na Besko zo západu, bola odrazená a stiahla sa späť do Milče.

16. septembra o šiestej ráno sme podnikli nový útok za podpory ľažkých minometov. O jedenástej sme Besko dobyli. Z dokladov padlých nepriateľov sme zistili, že to bola elitná alpská horská jednotka, doplnená inštruktormi SS. Úporne sa bránili. Tých, ktorí z dediny utiekli, sme prenasledovali cez kótu 373 a postúpili sme až k Mymoni.

17. septembra ráno sme zaútočili na Seniavu. Pri odbočení na Pastwisko sme sa dostali do silnej palby minometov. Naši delo streinci ich však rýchlo umlčali.

Dosiahli sme Pastwisko. Tu bol ranený veliteľ roty podporučík Tóth. Rotu po ňom prevzal poručík Geisler. Protiútokom sme boli zatlačení späť, dva kilometre do lesa. V ľažkých, zúrivých bojoch poručík Geisler padol.

Až 18. septembra po prelome frontu južne od Pastwiska sa nám podarilo dobyť Pulawy. Veľmi nás povzbudila správa veliteľa brigády, že podľa rozhodnutia maršala Koneva budeme hneď po dobytí Pulaw stiahnutí z frontu a letecky dopravení na Slovensko.

V bojoch sme zajali istý počet Nemcov. Boli medzi nimi i takí, čo hovorili po česky, asi zo Sudet. Odsudzovali vojnu, že jej už majú plné zuby, že sú unavení po toľkých tisícoch kilometrov postupu a potom zas ústupu. Chvíľami mi ich bolo ľúto. Kto však začal vojnu? Kto vrhol do vojny, nešťastia a biedy celý svet? Kto zatváral do koncentrákov deti, starcov, ženy a mužov? Kto začal s vyhľadzovaním celých národov?!

Koľko dobrých kamarátov sme tu v bojoch s nimi stratili! 143 mŕtvyx, 438 ranených a 47 nezvestných. Pri spomienke na nich sme chvíľami ľažko odolávali pokušeniu stisnúť spúšť samopalu.

Po dobytí Pulaw nás stiahli z frontu do Kroscienka na krátke odpočinok. Tu sme sa pripravovali k odletu na Slovensko.

Mikuláš Šereťuk

164

VLADIMÍR VOSTRÝ

S p o m i e n k y g u ļ o m e t n í k a

(Rozprávanie slobodníka Vladimíra Vostrého, príslušníka roty prvého praporu, spracoval Václav Širc.)

Hned prvý deň bojov v Machnowke na nás zapôsobil ako ľadová sprcha. Tam zostali naše nádeje na rýchly postup na Slovensko, ako bol pôvodne plánovaný.

Po celý deň sa striedali naše útoky s protiútokmi nepriateľa. Popoludní sa nás prápor ocitol tvárou v tvár ôsmim nepriateľským tankom. Nebyť našich delostrelcov, bolo by to s nami dopadlo asi zle. Pred večerom sme konečne dobyli Bóbrku a postúpili k zalesneným výšinám.

Veliteľ roty, poručík Černý spolu s Ukrajincami Leskom a Ivanom Čmoušom nás večer poslal na prieskum. Nebolo to nič príjemné, lebo po celodennom boji a nervovom vypäti sme boli veľmi vyčerpaní.

Prešli sme opatrne lesom, asi dva až tri kilometre. Pred sebou sme videli veľkostatok, asi Kobylany, dookola ohradený živým plotom, takže nebolo vidieť, čo sa tam deje. Medzi lesom a veľkostatkom sme objavili stoh slamy. Krytí nočnou tmou sme sa k nemu opatrne blížili. Vzduch bol „čistý“. Skryli sme sa v stohu a pozorovali okolie veľkostatku. Keďže živý plot nám prekážal vo výhľade, dohovorili sme sa, že Lesko sa vydá na ďalší prieskum a my ho v prípade potreby budeme kryť paľbou.

Lesko sa plazením vydal k veľkostatku. Mal však smolu. Fašistická hliadka ho spozorovala, vyletelo niekoľko rakiet, zaračotili ručné automatické zbrane.

Vo svetle rakety sme zbadali, ako Lesko klesol k zemi, ani sa nepohol. Zrejme bol na mieste mŕtvý.

Z nášho pozorovacieho stanovišta na stohu sme videli niekoľko fašistických tankov a diel.

K našej rote sme sa vrácali smutní, dotkla sa nás smrť dobrého kamaráta. Výsledok prieskumu sme ohlásili veliteľovi roty.

V ďalších bojoch sa naša rota blízko toho istého veľkostatku ocitla takmer v obklúčení. Dva dni sme sa tvrdovo bránili. Spolu s pomocníkom Kolínskym z Kopče som vystrieľal zo svojho guľometu „Degťarev“ takmer všetko streľivo. Zostal nám iba posledný zásobník. Zjedli sme aj železnú zásobu konzerv.

165

Našu zlú situáciu však zachránili Sovietsi, ktorí nám útokom na susednom krídle otvorili cestu k ústupu. Pri ústupe sme sa skryli za stohom. No nie nadľho. Stoh, zasiahnutý zápalnými strelami, začal horieť. Ustupovali sme k potoku. V úžľabine sme sa zastavili.

V noci prišiel za nami nový veliteľ roty podporučík Stárek, ktorý vystriedal raneného poručíka Černého. Potme nás nemohol hneď nájsť. Prichádzal zo strany nepriateľa. Nereagoval hneď na našu výzvu, aby zastal. Zastavil sa, až keď začul cvaknutie naťahovanej spúšte samopalu.

Z pôvodného stavu osemdesiatich piatich mužov roty nás zostalo bojaschopných len jedenásť.

Sedemnásteho alebo osemnásteho septembra 1944 v bojoch o „kótu smrti“, výšinu 534, nás pri útoku odrazili. Ustupovali sme zemiakovým poľom späť k lesu, kde sme sa dostali do mínometného prepadu. Kryli sme sa v úžľabinách potoka. Môjho pomocníka Kolínskeho ranili do krku a do nohy. Ja som pri ústupe utrpel priestrel chodidla.

Nemci sa blížili. Boli od nás asi stopäťdesiat metrov. Začal som guľometnú palbu aj bez raneného pomocníka. Blízko nás sa ozval ďalší guľomet Václava Puchu z Máslenky s pomocníkom Pacákom z Kopče. Nemecký protiútok sme odrazili.

Pacáka, Puchu, Kolínskeho i mňa ošetrili a zavolali k nám sanitárov. Vážne raneného Kolínskeho lekári zachránili. Časť hrdla mu nahradili striebornou protézou.

V sovietskej vojenskej nemocnici vo Lvove som sa stretol so starým kamarátom Ivanom Čmoušom. Tiež bol ranený.

Priestrel chodidla mi zanechal trvalé následky. Vrátil som sa do Československa ako invalid v roku 1947.

JAROSLAV SOCHORA

O d h a l e n á l e s t'

(Rozprávanie Jaroslava Sochoru, príslušníka česko-slovenskej tankovej brigády, spracoval Václav Širc.)

20. s e p t e m b r a 1944

Naše dva tanky, môj a tank Jozefa Touška, vyrazili z postavenia na okraji lesa juhozápadného svahu kóty 534 do útoku na mesto Dukla.

Len čo sme vyšli do otvoreného terénu, hneď sme sa ocitli v ďalšej delostreleckej palbe nepriateľa. Nechceli sme sa zbytočne vystavovať riziku a skúšať šťastie, preto sme odbočili doprava úžľabinou, ktorá nás skryla pred zrakmi patroly. Došli sme pokojne do Teodorowky.

Zastavili sme pred mostom cez rieku Jasiolku. Nie je podmínovaný? Aká je jeho nosnosť? Vyhľadali sme radšej brod a starostlivo ho prezreli, či nie je zamínovaný. Neobjavili sme nič podozrivého.

Toušek vyrazil prvý. Šťastlivo prešiel riečku a ponáhľal sa do boja. Ja som sa pustil za ním. Mal som však smolu, lebo som narazil pásom na neviditeľný balvan v riečisti. Pás spadol.

Hoci rieka nebola hlboká, mali sme čo robiť, kým sme ho znova nasadili a napli.

Pre toto zdržanie sme už do bojov o mesto Dukla a horu Hyrowa nezasiahli. Dohonili sme svoju rotu až večer pri Hyrowej. Po dobytí Dukly a Hyrowej sa situácia na fronte trochu upokojila. Zaujali sme obranu vo vežových postaveniach, kde sme zostali niekoľko dní.

Po polnoci som stál na stráži. Nad ránom som počul nejaké kroky v smere od nepriateľa. Neznámy kráčal bezstarostne ako niekde na korze. Pravdepodobne niekto z našich, kto sa tu vyzná. Ale veriť sa nedá. Pre istotu som sa skryl za roh jedného domu a s pripraveným samopalom som vyčkával.

Na ulici sa objavil dvojmetrový hrdzavý dlháň v nemeckej uniforme s puškou, ktorá bola prikrátka k jeho postave. Mal ju voľne zavesenú cez rameno.

„Ruky hore!“ skríkol som na neho a zamieril mu samopalom na prsia.

Bol nesmierne prekvapený. Dolná čeľusť mu od ľaku v ne-

chápavom údive klesla dolu, v otvorených ústach sa objavili vycerené zuby. Pomaly zdvihol ruky nad hlavu:

„Hitler kaput!“ precedil cez drkotajúce zuby.

Odviedol som ho k veliteľovi našej roty poručíkovi Rudolfovi Jasiokovi. Zajatec sa pri výsluchu priznal, že ho poslali ako spojku k susednému nemeckému útvaru, ktorý sa mal nachádzať podľa údajov jeho veliteľa v Hyrowej. Bol veľmi udivený a prekvapený, keď tu miesto svojich zbadal nás a ocitol sa nečakane v zajatí.

Na druhý deň sme boli nemilo prekvapení aktívou činnosťou nepriateľských mínometov. Nebola to obvyklá, rušivá paľba len tak naverímboha. Míny priletovali len vtedy, keď sa u nás niekde niečo pohlo. Stačilo, aby sa niekto ukázal na ulici alebo vošiel do niektorého domu, a už sa na toto miesto sypali salvy míny.

Bolo isté, že sme v zornom poli nemeckej pozorovateľne, ale nemohli sme zistiť, kde je ich úkryt.

Zakopali sme sa vedľa tankov. Neodvážili sme sa vo dne vychádzať zo zákopov. Načo zbytočne riskovať.

Na svahu oproti nám, z pravej strany od dediny, sme si už včera všimli akési škvurny. Ďalekohľadom som zistil, že je to menšie stádo pasúcich sa oviec. Nad ránom som bol dosť prekvapený, keď som stádo videl presne na tom mieste ako včera. Akoby bolo pribité k zemi alebo uviazané.

Tušil som v tom nejakú čertovinu. Hlásil som svoje podozrenie poručíkovi Jasiokovi. Čo ak je pátrač ukrytý medzi ovciami?

Poručík Jasiok mi zo začiatku nevenoval veľkú pozornosť. Iba keď začali do dediny padať míny, povedal mi:

„Čert vie, možno je na tom niečo pravdy. Bež sa presvedči!“ Lahko sa povie, ľažie sa splní. Aj tak by ma míny roztrhali prv, ako by som sa k stádu dostal. Svah bol od nás oddelený riekou a močiarmi:

„Skúsim ich pošteliť granátom a uvidíme,“ navrhol som Jasiokovi.

„Nie je ti ľúto tých oviec?“

„Našich kamarátov je väčšia škoda!“

„Teda to skús!“

Nedal som sa dlho nabádať. Starostlivo som zamieril a poslal do stáda triestivý granát z tankového dela. Výbuch stádo rozmetal.

Pre istotu som ta poslal ešte jeden granát. Dávkou z milosti sme guľometom postrieľali ovce, ktoré dosiaľ javili známky života.

A pozrime sa, míny, ako počarované, prestali padať. V dedine zavládol pokoj. Mohli sme sa znova pohybovať bezpečne.

Kedže močiare okolo rieky prekážali, nešiel som sa presvedčiť,

či som ovce pozabíjal oprávnene, alebo zbytočne. Až na druhý deň prešli tým miestom naši samopalníci. Potvrdili mi správnosť môjho počinania. Medzi zabitymi ovciami našli aj mŕtveho nemeckého pátrača s rozbitou vysielačkou. Jeho postavenie bolo nenápadne maskované stádom oviec, priviazaných ku kolu.

Lístočky poľnej pošty

Vzácna chvíľka voľna za daždivého sobotňajšieho popoluďia, keď mi dážď znemožnil venovať sa obľúbenej práci v záhradke. Husté drobné kvapky vytrvalo šuštia v korunách stromov, lístky sa skláňajú a zachvievajú. Vyvoláva to sladkú malátnosť, chuť do spánku, ale aj clivé predstavy, náladu na meditácie.

Jarný dážď vonku mi nevadí, naopak, po dlhšie trvajúcim suchu je vítaný. Poliam prináša život. Ale ja si s hrôzou uvedomujem, že mi ani po mnohých rokoch nevybledli v pamäti tiesňivé spomienky na podobné daždivé dni onej studenej jesene roku 1944 v Dukelskom priesmyku. Spomienky na dažde, chlad, blato, a vši, nehovoriac ani o neutichajúcej nepriateľskej paľbe a o zákerných minach.

Vojaci sa celé týždne brodili rozmočenými a zamínovanými chodníčkami karpatských lesov, pršalo na nich, padali do blata. Ani na hodinku sa nemohli uchýliť pod strechu ľudského obydlia, v teple si vysušiť odev a obuv. Polozmrznutí, nevyspatí, neraz aj hladní sa krok za krokom „prehrýzali“ horami a lesmi. Bojovali i sami hynuli či padali zranení strelami nepriateľských zbraní.

Koľko dobrých kamarátov tam navždy zostalo! A z tých, čo mali šťastie zostať nažive, mnohí tam nechali ruku, nohu, alebo obidve, dnes sú to invalidi, slepcí... Tí šťastnejší vyviazli s ľahšími zraneniami — s čiastočne chromými končatinami alebo s črepinou v tele, ktorú tam nosia dodnes.

No všetkých, aj tých najšťastnejších, ktorí sa z toho dostali bez zranenia, vojna istým spôsobom poznačila. Hroznými zážitkami, ktoré ich nepustia zo svojej moci. A koľkých z nich každý rok predčasne vyrve z náručia manželky, detí, rodiny smrť ako následok podlomeného zdravia!

Dá sa to vôbec nejako oceniť?

Nasilu sa chcem vymaniť z týchto chmúrnych myšlienok. Mechanicky vyhľadám baliček listov poľnej pošty a prezerám si ich. Sú to listy od rodičov a sestry, ktorí vtedy žili vo Volyni. Listy od milovanej Jiřinky, od kamarátov a priateľov. Listy písané po

česky, po rusky, po ukrajinsky a po poľsky, podľa národnosti, či podľa armády, v ktorej pisateľ slúžil. Kde sú dnes, aký bol ich ďalší osud?

Jiřinke nebolo súdené, aby sa stalo mojom manželkou. V decembri roku 1944 tragicke zahynula vo svojej rodnej obci na Volyni. Nešťastná náhoda. Zostali mi len jej listy a fotografie. A aj dnes, keď už mám deti vo veku, v akom sa skončil jej život, občas si potichu zaspomínam.

List od jej brata Václava. Zo Zdolbunova mi poslal telegraficky stručnú správu o jej smrti. Vojna aj na ňom zanechala tragicke stopy. V septembri v štyridsiatom štvrtom ho zasiahla do hlavy črepina. Zdanlivo ľahké zranenie však rozvrátilo jeho nervovú sústavu a v roku 1946 spáchal samovraždu...

Bratanec Václav Krámsky padol pri Kobylanoch, na druhý deň po začatí bojov o Duklu. Mal devätnásť rokov. Sáša Kučera zahynul v októbri 1944. Nevrátil sa z prieskumu pri Nižnom Komárniku. Zostala po ňom žena a malý synček. Bohuslav Hajný, radista tankovej brigády, skončil svoju životnú púť pri Ostrave. Ďalší bratanci Vladimír Žďárský, samopalník a Jozef Re, delostrelecký pátrač, mi poslali spoločný list a fotografiu zo sovietskej vojenskej nemocnice v Soči. Obaja mali zranené ruky. Vrátili sa ako invalidi. Mikuláš Tichý mal trochu viac šťastia. S 52 mm minometom prešiel bez jediného škrabnutia celý úsek od Dukly až na Moravu. Odmenili ho niekoľkými vyznamenaniami. Vojna ho poznamenala astmou a predčasnou hluchotou. Žiaľ, aj po rokoch si nie každý vie celkom dobre predstaviť, čo to bol jediný deň na Dukle, čo znamenal napríklad ôsmý september 1944 v Machnowke a Wrocanke.

List od dobrého sovietskeho priateľa, doktora Volođu Vasilenka, kapitána veterinárnej služby. Neviem ani, či prežil vojnú a či sa vrátil do svojej rodnej Poltavy.

Farebná obálka listu poľnej pošty. Od druha z vojny Mieczysława Jankowského. V roku 1945 pomáhal so svojou jednotkou oslobodzovať Mělník. Nedávno sa mi ozval z Varšavy, po mnohých rokoch.

A ešte jedna taká obálka, od kamaráta z detských hier Władysława Jalonzyńského. Padol ako vojak poľskej armády niekde na brehoch Visly.

Celá naša vlasť vtedy očakávala svoje oslobodenie, slovenský národ povstal proti fašistom a netrpezlivu čakal pomoc.

Značnú časť príslušníkov zboru tvorili volynskí Česi — tretia generácia Čechov, ktorých v rokoch 1866—1884 vyhnali z vlasti národnostný a sociálny útlak c. k. monarchie.

Títo Česi až do 8. septembra 1944 posielali domov, do českých osád na Volyni, listy plné optimizmu. Tešili sa, že vstúpia na

pôdu starej vlasti, že ju budú oslobodzovať. Nikdy sa neprestali cítiť príslušníkmi českého národa, českého ľudu. Aj listy z domova boli plné nádejí a túžob po návrate do vlasti. Nádejí, ktoré im pomáhali prekonávať každodennú úmornú prácu na hospodárstve, ktorej namáhavosť bola ešte znásobená odchodom hospodára-živiteľa do československej armády i dôsledkami fašistickej okupácie a vojnových čias vôbec.

Po začiatku Karpatsko-dukelskej operácie postupne ubúdalo listov medzi frontom a Volynou tak, ako redli rady jednotiek československej armády. Poľná pošta denne prinášala na Volyn listy so smutnou správou o smrti manžela či syna, ktorú odoslali žijúci druhowia. A listy od živých prijímali ako radostný záblesk nádeje, že sa im možno nič nestane. Listy z vojenských nemocníc prinášali pocit úľavy, že ranenému na nejaký čas nehrozí bezprostredné nebezpečenstvo smrти na fronte.

Úradné správy o smrti — zo sovietskych vojenských správ a z československej vojenskej komandantúry v Rovne — prichádzali so značným časovým oneskorením a znamenali stratu poslednej nádeje, že predchádzajúce zvesti o smrti niekoho blízkeho nie sú pravdivé. Hoci aj také prípady sa stávali.

Pani Slavena Vokráčková z Teremna pri Lucku dostala úradnú správu o smrti svojho manžela Jozefa až 28. mája 1945, keď o tom už dávno vedela z listov jeho kamarátov.

Sama na to spomína takto:

„Po správe o manželovej smrti som preplakala niekoľko nocí. Usilovala som sa skrývať plač pred svokrou, ktorá sa správala statočnejšie ako ja. Neraz mi vyčítala, že sa pläčom pripravím o nervy a o zdravie a že ma potrebuje malý synček Václav. Musela som ju obdivovať. Veď jedného syna stratila a druhý bol ďažko ranený. Liečil sa vo vojenskej nemocnici v Moskve, odkiaľ sa po vojne vrátil ako slepec. Teda pre matku viac, ako sa dá zniest.“

Neskoršie som prišla na to, že aj svokra pláče, ale predo mnou sa to usiluje utažiť. Neprestávala mi pripomínať: mŕtvyh ponechajme mŕtvym, musíme žiť pre živých!

Konečne nastal koniec vojny a s ním tak draho vykúpený mier. Stará vlast bola oslobodená. V roku 1947 som prišla do Československa. Čas pomaly zacelil rany a po dvoch rokoch som sa znova vydala. Za vojnového invalidu Františka Krupku, ktorý je dobrým otcom môjmu synovi z prvého manželstva i nášmu druhému synovi.“

Niekteré rodiny úradnú správu vôbec nedostali. O smrti svojich drahých sa dozvedeli len z listov ich kamarátov — spolubojovníkov.

Tieto správy nebývali vždy spoľahlivé. Stávali sa prípady, že vojaci, ktorých už pokladali za mŕtvyh, ozvali sa po niekoľkých týždňoch, ba aj mesiacoch z daktorej sovietskej nemocnice, kam ich po zranení odviezli.

Napríklad pani Mária Volfová z Malníc na okolí Lounská, pôvodom z Podvysokej na Volyni, spomína:

„Na vojnu mi odišiel manžel i osemnásťročný syn Jardo. Krátko po začiatku bojov o Duklu prišla do dediny správa o smrti manželovho brata Václava a o ďažkom zranení druhého brata Alexandra. Cítila som so svojimi švagrami a s ich rodinami, ich žiaľ a starosti boli aj mojimi. A bola som pripravená na najhoršie.“

Potom prišiel list od syna z poľnej nemocnice. Ranilo ho do nohy. Plakala som, ale zároveň som bola rada, že je aspoň na čas preč z toho pekla a má väčšiu nádej, že to prežije. Uvedomovala som si, čo by nejedna matka dala za takú správu...

Bolo to niekedy v novembri, keď som od manželových kamarátov dostala správu, že ho zabilo pri výbuchu miny. Svet sa mi zrútil. Celé dni a noci som neprestávala plakať. Ešte šťastie, že bola pri mne moja matka a mladší, štrnásťročný syn Vladko! Naučíše som mať plné ruky práce okolo hospodárstva.

Čas už pomaly hojil hlbokú ranu, keď som v januári 1945 dostala po rusky písaný list z vojenskej nemocnice v poľskom Iwoniczi. Rukopis som nepoznala. Čírala som:

„Vážená občianka, oznamujem Vám, že spolu so mnou sa v tejto nemocnici nachádza aj Váš manžel. Po zranení sa mu dosiaľ trasú ruky, nemôže písť. Preto Vám pišem za neho. Posiela Vám a synovi srdečný pozdrav. Teší sa na stretnutie.“

Podpísal sa nejaký staršina Kozlov.

List ma doslova omráčil. Divoko sa mi rozbúchalo srdce. Strácali som rovnováhu, skoro som spadla. Aj radosť môže ublížiť. No po tom všetkom čo mi bolo súdené prežiť, sa vo mne, chvalabohu, ozvali pochybnosti, nedôvera. Jednoducho som nemohla uveriť toľkému šťastiu.

Asi to bude švagor Alexander. Utrpel ďažké zranenie...

Táto myšlienka ma upokojila.

Ale čoskoro prišla správa, že švagor Alexander zomrel vo ľvovskej nemocnici.

Asi o mesiac som dostala list od manžela. Písal z československého záložného pluku v Humennom. Ledva som poznávala jeho písmo, roztrásené po následkoch zranenia. Vtedy som konečne uverila, že je naozaj živý. Po dlhých týždňoch som opäť bola šťastná, takisto aj mama a Vladko. Správa ma už tak nezaskočila ako pred mesiacom. List staršinu Kozlova ma na ňu pripravil.

Lenže na našu radosť vrhal tieň záver manželovho listu. Oznamoval, že zasa odchádza na front k svojmu útvaru..."

A Jaroslav Volf spomína:

„V armáde som slúžil pri koňoch, ktoré vozili minomet. Opovrhované zaradenie, ktoré mi krajania neraď vyhadzovali na oči. O také miesto fakticky nikto nestál, lebo starostlivosť o kone nedoprial človeku ani chvíľku pokoja a odpočinku. Väčšinou to robili z lásky ku koňom starší vojaci, akým som bol aj ja; mal som už po štyridsiatke.

Niekedy koncom októbra či na začiatku novembra naša batéria pomáhala sovietskym jednotkám prebiť sa z nemeckého obklúčenia pri Medvedzí. Po úspešnom skončení akcie sme sa vracali cez hranice naspäť do Poľska. Nedaleko obce Barwinek padla mína rovno pod moje kone. Výbuch ma vymrštil do vzduchu. Stratil som vedomie a zostal som nehybne ležať na zemi. Kamaráti ma pokladali za mŕtveho a ponechali svojmu osudu, lebo sa ponáhľali, aby unikli pred paľbou.

Nemám predstavu, ako dlho som ležal v bezvedomí. Precitol som až v rukách vojakov, keď ma chceli spolu s mŕtvymi pochovať. Poslali ma do sovietskej vojenskej nemocnice v Iwoniczi pri Rymanove, kde mi liečili následky zranenia rašelinovými zábalmi. Odtiaľ poslal staršína Kozlov mojej manželke list.

Po vyše dvoch mesiacoch liečenia ma odviezli k záložnému pluku v Humennom. Nebol som celkom vyliečený, ešte sa mi triasli ruky. Lekári ma podozrievали zo simulantstva.

Prvého marca ma poslali k našej minometnej batérii, nasadenej práve pri Liptovskom Mikuláši. Starých kamarátov tu už bolo málo. Niektorí padli, iní sa po zranení liečili v nemocniciach. Ale všetci, čo ma tu poznali, hľadeli na mňa ako na nejaké zjavenie. Akoby som bol vstal z mŕtvych.

V batérii bola o pohoničov núdza. Radi mi opäť zverili pári koní. Ale následky nevyyliečeného zranenia. Tažko som znášal útrapu frontového života, najmä sneh a mráz. Všimol si to veliteľ batérie a poslal ma k lekárovi, ktorý rozhodol:

„Máme dosť mladších a zdravých...“

A putoval som do záložného pluku v Poprade na ďalšie liečenie.

Po vojne som sa vrátil na Volyn k rodine. Po zranení mi nezostali väčšie následky, takže som mohol zasa vykonávať svoje pôvodné povolanie kováča.

V roku 1947 sme sa presťahovali do starej vlasti.“

Správa o smrti manžela, syna či otca vždy znamenala hlbokú tragédiu s dlhotrvajúcimi následkami. Niektoré rodiny to postihlo zvlášť tažko.

Z rodiny Synkovcov z Českých Novín vstúpili do československej armády štyria synovia. Padli traja. Najstarší Jozef počas služby v treťom prápore, Toník a Václav, obaja ešte slobodní, ako príslušníci práporu samopalníkov 9. septembra 1944 v Machnowke.

Z rodiny Malhousovovcov z Hrušvice padol otec Vladimír z prvej brigády na Dukle, syn Jozef z druhej paradesantnej brigády pri Rymanove, druhý syn, sedemnásťročný Vladimír, takisto na Dukle. Rodinnú tragédiu dovršila smrť zaťa Jaroslava Zahrádku zo susednej Omelanštiny. A všetka bolest, všetok žiaľ doľahol na dve nešťastné ženy, matku a dcéru.

Z rodiny Proškovicov z Malovanej padol na Dukle otec Jozef a syn Anton. Druhý syn Jozef padol ako príslušník Červenej armády.

Z rodiny Hybrantovcov z Moldavy pri Dubne padli na Dukle dva synovia, Anton a Václav. Tretí syn Jozef vojnu prežil, ale v roku 1947 položil svoj život v žateckom kraji pri zabezpečovaní ochrany nášho pohraničia. Pre rodičov to bolo o to tragickejšie, že zahynul až po vojne, keď sa spolu so všetkými ľuďmi radovali z tak draho zaplateného mieru a z toho, že im z troch synov zostal aspoň on.

Ale ešte horšie bola postihnutá rodina Marešovcov z Matešína pri Lucku. Za vojny padli traja synovia a zať. Cyril z druhého práporu na Dukle, Vladislav ako príslušník práporu samopalníkov. Tretí, Jozef, utrpel ťažké zranenie na východnom Slovensku koncom roku 1944. Jeho mladá manželka sa o tom dozvedela zo známeho trojuholníkového listu poľnej pošty, ktorý napísal jeho kamarát. Niekoľko dní sa zmietala medzi zúfalstvom a nádejou, kým neprišiel ďalší s Jóbovou zvesťou:

„Drahá pani, dnes po operácii zomrel Váš manžel. Už som Vám poslal drobnosti, ktoré mal pri sebe, aj Vaše fotografie. Je to pre mňa smutná povinnosť. Boli sme dobrými kamarátmi. Ale Vy musíte prekonať žiaľ. Keď umieral, povedal mi: „Ak sa stretneš s mojou rodinou, oznám im, že som umieral pokojne. Bude to pre nich krutá strata, ale ja umieram preto, aby sa im dobre žilo v slobodnej vlasti.“

V poli, 5. januára 1945. J. K.“

Tragická správa poľnej pošty vyvolala záplavu sŕz v očiach malej dcérky Marienky, otcovho miláčika. Správa i bolest dieťaťa vykonalí svoje. Srdce nešťastnej ženy to nevydržalo. Ešte v ten deň dotíklo navzády. Infarkt.

Malá Marienka zostala úplnou sirotou.

"28" Июн 1945 г.
ВОЛЫНСКИЙ ОБЛАСТНОЙ УЧЕБНЫЙ ЦЕНТР
АРМЕЙСКОГО КОРПУСА
В СССР

№ 28

ИЗВЕЩЕНИЕ.

Кому, гр. Вокражекова Ставбенка,
проживающ в с. Теремио р-н. Теремио обл. Ровно
о том, что ее/его/ Сына Вокражка Иосифа
род. 1915 года воин Чехословацкого Армейского Корпуса в СССР.
в бою за Родину, верный воинской присяге, проявив геройство и мужество
погиб "23" Сентября 1944 года, Покоронен с отдачением воинских
почестей наг. Дуклю.

Нач. Комендатуры Чехословацкого
Армейского Корпуса в С.С.С.Р. /
Приложение /
Странски /

Jedno z oznamení príbuzným o smrti v bojoch o Duklu

VÁCLAV ZÁVESKÝ

Z r a d n ý é t e r

(Spomienky rotného Václava Záveského, účtovníka
3. delostreleckého pluku, spracoval Václav Širc.)

1. marca 1944

Krátko po oslobodení Volyne víťaznou Sovietskou armádou sa nás prihlásilo na Okresnej vojenskej správe v Rovne asi štyristo osemdesiat Čechov, poväčšine z okolia tohto mesta, ale aj niekoľko chlapcov z Boratína pri Lucku. Boratín mali dosiať obsadený Nemci, bolo treba prejsť cez frontovú liniu. Všetci sme svorne žiadali, aby nás poslali do československej armády.

Na vojenskej správe spočiatku nemali pre našu požiadavku pochopenie. Ale po dlhšom „rokovani“ s nadriadenými orgánmi našej žiadosti vyhoveli. Zvláštnym vlakovým transportom nás odoslali do Jefremova k 2. československej samostatnej paradesantnej brigáde.

Cestou sme videli, aké rozsiahle škody tu napáchala vojna, ako hrozne spustošili krajinu fašisti. Uvedomili sme si, že aj napriek poslednému veľkým úspechom Sovietskej armády nás čaká tvrdý, neľútostný boj. Boj na život a na smrť.

V Jefremove ma pri odvode prijali. Prešiel som tvrdým parašutistickým výcvikom. Mal som vtedy osemnásť rokov.

Musel som vynakladať veľké množstvo fyzických sil, aby som vo výcviku nezaostával za staršími, telesne zdatnejšími kamarátmi, z ktorých mnohí, predovšetkým Slováci, už mali za sebou celý vojenský výcvik, niektorí dokonca aj nejaké bojové skúsenosti.

Usiloval som sa držať s nimi krok, aby som sa nestal terčom posmechu. Vydržal som to až po cvičné zoskoky z kladiny do piesku z výšky asi päť metrov. Už po prvom som začal silne krvácať z nosa a úst. Oči mi podbehli kryou. V ušiach hučalo, potácal som sa ako opitý.

Dopravili ma na ošetrovňu. Lekár po dôkladnej prehliadke vylásil:

„Nie ste zdravotne spôsobilý pre takú ťažkú službu, ako je paradesantná.“

Poslal ma k záložnému pluku, ktorý sa v tom čase takisto nachádzal v Jefremove. Odtiaľ sme sa čoskoro presunuli do Sada-

gury na Bukovine, kde sa práve formovala 3. československá brigáda. Pridelili ma k tretiemu delostreleckému pluku tejto brigády. Pluk sa skladal z oddielu 122 mm húfnic a z oddielu ľažkých 120 mm minometov.

Prvým veliteľom pluku bol poručík Rudolf Paneš, pôvodom z Mělníka, po ňom nadporučík Václav Drnek. Poručík Paneš sa stal náčelníkom štábu pluku. Neskoršie počas bojov velil pluku štábny kapitán Jindřich Macháček, po ňom nadporučík Šrank.

Krátko po príchode k pluku ma vybrali a odvelili do účtovníckeho kurzu. Po absolvovaní som sa stal účtovníkom pluku. Druhým bol rotmajster Gross.

V porovnaní so službou v bojovej jednotke to nesporne bolo ľahšie, ale aj tu som zažil dosť vzrušenia a nebezpečenstiev, počnúc Wročankou a končiac zranením pri Nižnom Komárniku.

Ôsmeho septembra sa nás pluk zúčastnil veľkej sovietskej delostreleckej prípravy v Podzamczysku pri Krosne, ktorou sa začal nástup sovietskych a československých vojsk do Karpát, na pomoc Slovenskému národnému povstaniu.

Nepriateľ na to odpovedal len niekoľkými delostreleckými a minometnými protiútokmi. V pluku sme mali iba jedného raneného — spojárku Vieru Průškovú. Črepina míny jej priam strhla skalp z temena hlavy.

Prvý deň ofenzívy mal celkom úspešný priebeh. Postupujúca pechota a motorizované jednotky na našom úseku takmer nerazili na odpor. Boli sme naplnení optimizmom. Vedľa o päť dní budeme v Prešove!

Postup zlými horskými cestami bol obťažný a pomalý. Prvé jednotky nášho pluku prišli do Wročanky okolo deviatej večer, tam aj prenocovali. Obec bola preplnená vojskom.

My s kuchyňami sme prišli za nimi až na druhý deň ráno. Podľa rozkazu sme mali ešte postupovať pätnásť až dvadsať kilometrov. Lenže v hmle sme obišli most. Zastavili nás sovietski vojaci:

„Vy kuda? Razve neznajete, što frici sovsem blízko? Zavertajte obratno, poka vremia!“

Naše autá sa začali otáčať na ceste. Vtom sa vo vzduchu ozvalo zlovestné svišťanie. Dopadli prvé míny. Prví ranení a mŕtví.

Skryli sme sa pod mostom. Po skončení prepadu sme aj s autami odišli do bezpečia. Autopark pluku sa podarilo zachrániť. Až na jeden nákladniak.

Po minometnom a delostreleckom prepade fašistov celá Wročanka bola v ohni. Na obzore sa objavili rojnice nemeckých pešiakov, nastupujúcich do útoku. Nastal zmätok. Keby sa im bolo podarilo preniknúť do obce, s treťou brigádou by asi bolo zle, lebo viacerí vyšší velitelia boli zabiti alebo ranení.

Podľa mojej mienky vážnu situáciu zachránili delostrelci. Náčelník štábu pluku nadporučík Paneš s pátračmi obsadił nádzové pozorovacie stanovištia v domčekoch okolo školy na pravom okraji dediny, smerom k susednej Machnowke. Odtiaľ organizovali a riadili odvetnú palbu našich diel a minometov. Tam aj všetci, vrátane nadporučíka Paneša do posledného muža padli.

Delostrelci museli zaujať zväčša nechránené postavenia. Po väčšine strieľali priamo po dotierajúcej nepriateľskej pechote. Chvíľami dokonca museli strieľať z ručných zbraní, aby ubránili svoje delá. Nesklamali.

Nesklamala ani zmiešaná protiletadlová batéria nadporučíka Jandu, v ktorej slúžilo veľa žien. Prvým dôstojníkom batérie bola podporučička Antónia Muchová. Ženy sa tu celkom vyrovnali mužom.

Batéria narýchlo zaujala nechránené palebné postavenie na lúke južne od dediny a spustila priamu palbu po postupujúcich rojnicach fašistickej pechoty, ktorá po prvých presných výstreloch zaťahla k zemi. Jej postup bol zastavený.

Žiaľ, delá sa na mokrej pôde začali po prvých výstreloch zabárať a nedalo sa ďalej strieľať. Nepriateľská pechota sa znova zdvihla do útoku a približovala sa k Wročanke. Delostrelci však pohotovo priniesli z blízkych stodôl vráta, podložili nimi delá a v kritickej chvíli znova spustili palbu. Vytrvali pri svojich delách napriek minometným prepadom nepriateľa. Priamou palbou odrazili útok nepriateľskej pechoty a tak zachránili situáciu na svojom úseku.

Vo Wročanke podľa údajov Viery Tichej padli o.i. príslušníčky protiletadlového oddielu Kristína Gregorová a Mária Timkovičová zo Zakarpatskej Ukrajiny.

Druhú drastickú udalosť som zažil pri Nižnom Komárniku koncom októbra 1944. Naša húfnicová batéria zaujala nové palebné postavenia na lúke pri lese východne od dukelskej cesty. Priviezli sme proviant. Sotva sme ho začali vykladať, na postavenie batérie sa zniesli minometné strely.

Hned' ako som začul hrozivé hvízdanie letiacej míny, zaťahol som medzi zadné kolesá nášho nákladného auta. Neďaleko sa ozval výbuch a nervy drásajúce svišťanie rozletujúcich sa črepín. Pocítil som pichnutie v pravom stehne a vzápätí ostrú bolest.

Medzitým som si stačil všimnúť, ako sa medzi predné kolesá usiluje zaťahnúť náš šofér Jozef Vik, pôvodom odkiaľsi od Žitomíra. Po výbuchu sa chytil za hlavu, zastonál a klesol k zemi.

Veliteľa oddielu kapitána Formánka výbuch hodil nabok, ale nič sa mu nestalo.

Prepad sa skončil. Vstal som zo zeme. V stehne som si našiel zaseknutú črepinu míny — šťastie, že najprv prerazila obe zdvo-

jené pneumatiky zadného kolesa. Nebyť toho, po priamom zásahu by mi zrejme boli museli amputovať nohu.

Pristúpil som k šoférovi. Ležal v bezvedomí. Akákoľvek pomoc bola zbytočná, zomrel mi v náruči...

Moje zranenie nebolo vážne. Na ošetrovni mi črepinu vybrali pinzetou. Až tu som zistil, že druhá, menšia črepina mi uviazla v náprsnom vrecku, v ktorom som mal koženú peňaženku s objemným balíčkom papierových trojrubľoviek. Zostala medzi nimi.

Počas bojov o výšinu Obšar sme viezli proviant za batériou 82 mm minometov. Nenašli sme ju na starom mieste, lebo v noci sa presunula do nových palebných postavení. Za hmly a dažďa sme ju našli až nad ránom. Začali sme vykladať, a zrazu minometný prepad. Zaľahli sme. Po priamom zásahu bolo štrnásť mŕtvych a ranených, dva minometry rozbité.

Ako sa mohlo stať, že tak presne zamierili na ciel? Ved' batéria obsadila nové palebné postavenia v noci, pred niekoľkými hodinami, a dosiaľ ešte nevystrelila. Nepriateľskí pátrači ju sotva už mohli zistiť.

Možno sa podarilo nepriateľovi zachytiť a dešifrovať rádiodepešu, v ktorej batéria oznamovala údaje o svojich nových pozíciah, alebo nepriateľská odpočúvacia služba zachytila toto vysielanie a goniometricky zamerala postavenie vysielačky batérie.

Ktovie?

Éter býva zradný...

Spomienky frontového vodiča

(Spracoval Václav Širc.)

Odišiel som z Volyne v roku 1944, keď som vstúpil do československej armády. Mal som vtedy šestnásť rokov. Zo spomienok na detstvo sa mi uchovala spomienka na moju rodnu osadu Libánovku, položenú v údolí medzi lesmi. V tej súvislosti spomienka na učiteľa Masopusta je spojená s organizovaním kultúrneho života v osade. Viedol ochotnícky divadelný krúžok, spevácky krúžok, vynikajúcu dychovú kapelu, hasičský zbor a športové krúžky. Nemohli sme sa stárať, že by sme sa boli niekedy nudili.

Tieto pekné spomienky na šťastné detstvo sú, žiaľ, zatienené neskoršími, smutnejšími na vojnu, okupáciu, vyčíňanie okupantov a banderovcov, vypálenie a zrovnanie celých obcí so zemou, ako napr. Český Malín a veľa ďalších. Nikto si vtedy nebol istý hodinou ani dňom.

Z okolitých lesov prichádzali v noci banderovci a so zbraňou v ruke vymáhali potraviny, odev, obuv. Najskôr v jednotlivých usadlostiach, neskôr vo veľkom, prostredníctvom starostu. Keď starosta Václav Kout odmietol splniť ich požiadavky, odvliekli ho z domu a potom v lese beštiálne zavraždili.

Nebolo hámam rodiny, ktorá by si pre prípad nebezpečia nebola vybudovala nejaký podzemný úkryt. Ukladali sa v nich potraviny a cenné zvršky. Mnohokrát sme ani nespali doma. V poli vo vystrelenom obilí sme sa cítili bezpečnejšie.

Naša osada nesplnila predpísané dodávky obilia okupantom. Pred Vianocami 1943 nemecký trestný oddiel urobil v osade rekviráciu. Všetko obilie, ktoré našli, pobrali.

Hrozil nám hlad. Front sa pomaly blížil. Nemci stále viac strácali vládu nad krajom. V susednej osade Ledochovce nechali bez dozoru sklad obilia v starom liehovare. Dohovoril som sa ešte s dvoma kamarátmi, že tam pôjdeme a vezmeme si späť aspoň časť z toho, čo nám okupanti ulúpili. Ľudia z okolia si začali rozoberať obilie a voziť ho domov.

Išli sme za súmraku. Nechceli sme sa vo dne priveľmi ukazovať. Postavili sme kone vo dvore opustenej poľskej usadlosti, ktor-

rej majitelia sa zo strachu pred banderovcami odsťahovali do mesta. Vzali sme so sebou prázdne vrecia. Prišli sme k liehovaru. Dvere boli otvorené dokorán. Bolo tam už mnoho ľudí.

Prekročili sme nízku drevenú priehradku a vkročili dnu. V tme sa objavili dve veľké haldy zrna. Začali sme naberať do vreca z ľavej. Hmatom som zistil, že naberám ovos. Radšej som chcel chlebové obilie. Vysypal som ovos z vreca a prešiel som k pravej halde. Nahmatal som pšenicu. Začal som naberať do vreca. Za nami prichádzali ešte ďalší. Mal som už skoro plné vrece, keď sa strhla palba z ručných zbraní. Guľky plieskali do stien liehovaru.

Nedalo sa nič robiť. Nechal som vrece s pšenicou a zmizol v tme. Keď sa palba utíšila, sadol som do saní a šľahol kone. Neviem, či to strieľali Nemci alebo banderovci, ktorí sa usilovali získať zásoby pre seba. Potom sme mali strach, aby sa nám Nemci nepomstili. Nejaký čas sme nespávali doma. Našťastie im už na nás neostal čas. Začiatkom februára našu osadu osloboďila Sovietska armáda.

Spomínam si na spontánny nástup libánovských mužov a chlapcov do československej armády. Bol som pri tom, keď sovietski dôstojníci priam prosili strýka Jozefa Hajného, aby prehovoril svojho syna Bohuslava na vstup do sovietskej vojenskej kapely. Bohuslav hral vynikajúco na krídlovke a husliach. Soveti si hudobníkov veľmi vážili. Vstúpil do československej armády, žiaľ, oslobodenú Prahu nikdy neuvidel. V apríli 1945 ako radista československej tankovej brigády padol v bojoch pri Tworkove.

Vtedy som mal šestnásť rokov, nepodliehal som teda mobilizácii. Dlho som však doma nevydržal. Ešte aj dnes niekedy v duchu vidím, ako som zo sovietskeho nákladného auta naposledy zamával rodičom a sestrám na rozlúčku.

Netušil som vtedy, že otca vidím naposledy. Odchádzal som k československej armáde do Rovna bojať za slobodu nikdy nepoznané starej vlasti. Za jej slobodu bojoval aj môj otec v prvej svetovej vojne. Ani jemu osud nedoprial poznať starú vlast. V roku 1947 zomrel v reemigračnom vlaku, cestou do vlasti, ktorú tak veľmi miloval. Na územie Československa ho priviezli už mŕtveho, aby ho aspoň pochovali v rodnej zemi jeho predkov. V Šumperku našiel miesto posledného odpočinku...

V Rovne ma pridelili k československému náhradnému pluku. Tam som aj prežil svoj vojnový krst. Nemecké letectvo takmer každú noc bombardovalo mesto, najmä kasárne a stanicu.

Z Rovna sme onedlho odišli do Sadagury v Bukovine. Až tam sme dostali československé uniformy a absolvovali prvý výcvik.

Odtiaľ nás potom presunuli vlakom cez Ľvov a Przemyšl bližšie k frontu. Rozdelili nás k rôznym vojenským útvaram.

Pridelili ma k tretiemu tankovému práporu, ktorému vtedy velil Hrdina ZSSR nadporučík Richard Tesařík (neskôr generál ČSĽA).

Vždy ma lákali motory. V duchu som túžil stať sa vodičom nákladného auta. Samozrejme, túžba a skutočnosť bývajú od seba vo vojne veľmi vzdielené.

Jedného dňa sa tá moja predsa len mala splniť. Veliteľ práporu nechal nováčikov nastúpiť v plnej poľnej. Oznámil nám, že si má z nás vybrať dvadsať dva mužov do kurzu vodičov nákladných áut. Chodil pred naším nastúpeným dvojstupom a vybral budúcich vodičov, predovšetkým z radov starších mužov.

Túžobne som očakával, kedy konečne ukáže na mňa a vyvolá ma von z radu. Nie a nie sa však dočkať. Keď už mal vybratých asi pätnásť mužov, rozhodol som sa, že sa prihlásim sám. Zdvihol som ruku.

„Čo si prajete?“ opýtal sa ma veliteľ práporu.

„Pán nadporučík, tiež by som rád k vodičom“, povedal som nesmelo, takmer prosebne.

„Koľko máte rokov?“

„Šestnásť preč!“

„Vy chcete, aby títo starí otcovia skákali do tanku a z tanku, a sám sa chcete voziť v aute? Že sa nehanbíte!“ prudko ma za hriakol.

Zahanbil som sa. Zostal som stáť ako obarený. Díval som sa zahnbene do zeme.

Nadporučík si vyberal ďalej. Nakoniec si už nemal koho vybrať. Starší „oteckovia“ mu už žiadni nezostali.

„Hej, vy tam, vystúpte!“ začul som nadporučíkov hlas. Zdvihol som zrak a zistil, že ukazuje prstom na mňa. S radosťou som nastúpil do radu budúcich vodičov.

Vodičský výcvik sa konal hned za frontom, v tyle tankovej brigády v Króliku Polskiem. Cez deň nás učili jazdiť, v noci sme často držali stráž pri skladoch pohonných hmôt a tankových dielňach.

Tento dosť jednotvárny život sa však skoro zmenil. Dvadsiateho druhého októbra 1944 z nás vybrali asi osemdesiatpäť mužov. „Vyfasovali“ sme polnú dávku streľiva do samopalov, ručné granáty a železnú zásobu suchých potravín. Na dvoch nákladných autách nás odvážali nevedno kam. Niektorí tvrdili, že máme narýchlo postaviť nejaký most, iní že ideme na front. Nikto však nevedel nič presnejšie. Prišiel večer. Podľa hluku palby, zábleskov delových striel a osvetľovacích rakiet, výbuchov mŕtva a granátov sme poznali bližiaci sa front. Dosiaľ sme ešte išli

s rozsvietenými reflektormi. Zrazu som zatajil dych. Rozochvel som sa dojatím, do očí mi vystúpili slzy. Prechádzali sme slávobránou na hranici Dukelského priesmyku. Na vrchole slávobrány viali československá a sovietska štátна vlajka.

Tu sa teda začínala krajina predkov, milovaná zem, naša stará vlast. Koľko kamarátov obetovalo svoje životy, krv a zdravie, kým bolo možné vstúpiť na územie vlasti a postaviť túto slávobránu? Súčasne som si uvedomil, že do Prahy je ešte ďaleko a že nie všetci ta prídeme.

Vodič zhasli svetlá. Potme sme došli do Vyšného Komárnika. Zostúpili sme. Prevzala nás spojka a pokračovali sme ďalej pešo. Vtedy sme už vedeli, že určite ideme na front ako doplnenie stavov. Nebolo nám z toho veľmi do smiechu. V našej blízkosti sa neočakávane ozval silný výbuch. Razom sme padli na zem. Naša spojka sa smiala:

„Hej, zelenáči, vy ste ale zajaci! Nepoznáte výstrel z nášho deľa? Strielali na vašu počest. K prvej líniu nám zostávajú asi tri kilometre.“

Upokojili sme sa a pokračovali v ceste. Začalo husto pršať. Zaťažení plnou poľnou, kráčali sme za sebou husím pochodom. Tma ako vo vreci. Čakal nás prechod po úzkej lavičke cez potok. Niekoľko kamarátov sa pošmyklo a spadlo do studeného potoka. Bolo v ňom málo vody, avšak dosť na to, aby vyliezli z neho mokrí. Po dvoch hodinách namáhavého pochodu sme boli takí istí ako oni. Premokli sme na kožu.

Konečne sme prišli na nejaký štáb, kde nás rozdelili do jednotlivých úsekov. Premoknutí a skrehnutí od zimy sme čakali, až sa nás ujme ďalšia spojka a odvedie nás do prednej línie našej obrany.

Mali sme vystriedať doterajšiu jednotku, stiahnutú z obrany na iný úsek. Bolo nás asi dvadsať päť mužov. Velil nám rotný Kuľa.

Išlo sa nám veľmi ľažko. Stúpali sme do strmého vrchu. Cez cestu ležalo plno stromov, pozrážaných delostreleckou palbou.

Nakoniec zablúdila i spojka, ktorá poznala tunajší terén. Zišli sme z cesty a chodili sme zrejme dookola.

Nakoniec sme museli v lese vyčkať ráno. Ohne nebolo možné rozložiť kvôli nepriateľským pátračom. Veliteľ určil dvoch mužov do stráže. Po hodine ich mali vystriedať ďalší dvaja. Ostatní popadali na zem alebo do chvojiny. Od únavy sme okamžite zaspali.

Keď ma o hodinu strážny zobudil, aby som ho išiel vystriedať, bol som taký premrznutý a stuhnutý, že som sa nemohol postaviť na nohy. Trvalo mi hodnú chvíľu, kým som sa premohol a dokázal stať na nohách. Zuby mi od zimy drkotali, no rozzvička ma rozohriala.

Takáto bola moja prvá noc vo vlasti. Nič však netrvá večne.

Zlá noc sa skončila a nastal deň. Rozohrievali sme sa pobiehaním a drepni. Na oheň sme nemohli ani len pomyslieť.

Spojka nás odviedla do zákopov. Zvedavo sme sa rozhliadali. Pod nami „v zemi nikoho“ bol Nižný Komárnik. Nad ním na kopci v lese Nemci. Pokoj často prerušovala guľometná a minometná palba. Pridelili ma ako spojku medzi pozorovateľnou minometnej batérie a bunkrom veliteľa nášho úseku, vzdialeného od pozorovateľne asi stopäťdesiat metrov.

Raz v noci ma prebudila v kryte pri pozorovateľni palba našich peších zbraní pri veliteľskom bunkri. Zo štábu zvonil telefón s dotazom, čo sa u nás robí. Na pozorovateľni nikto nič určitého nevedel. Poslali ma, aby som to zistil. Bežal som k veliteľskému bunkru. Do palby ručných zbraní tresli výbuchy ručných granátov. Oblohu osvetili rakety. Kým som dobehol k bunkru, palba stihla. Nemecký prieskum si prišiel po „jazyka“. Stráže sa však nedali prekvapiť. Došlo k prestrelke. Nedosiahli nič. Naše minometry začali palbu, aby sťažili prieskumu návrat. Ráno sme videli na stráni pred lesom a na okraji lesa za Nižným Komárnikom čierne krátery po výbuchoch našich mín.

Koncom novembra sme boli svedkami väčšieho sovietskeho nástupu. Práve sme šli do kuchyne, vzdialenej asi pol druha kilometra v tyle, po večeru. V lese sa všade hemžilo množstvo sovietskych pešiakov. Na lesných lúkach sa zakopávali minometné batérie.

Ráno začala delostrelecká a minometná príprava. Trvala vyše hodiny. Nemecké postavenia za Nižným Komárnikom boli zahalené v dymе vybuchujúcich mín a granátov. Povedla našich postavení postupovali rojnice sovietskych pešiakov, kryjúce sa za stromy a nerovnosti terénu. Valili sa ako lavína. Dobyli nemecké postavenia.

My sme sa potom presunuli na Nižný Komárnik, pod ďalšiu výšinu.

Za jeden deň sme sedemkrát zaútočili. Väčšina z nás šla do útoku po prvýkrát. Mali sme doposiaľ málo bojových skúseností. Vedeli sme však, že čím rýchlejšie prebehne palba nepriateľa, tým menšie budú naše straty. Napriek niekoľkým doplnovaniám nás z pôvodného stavu nakoniec bolo zdravých len deväť.

Spomínam si na posledný útok na výšinu. Po polhodinovej delostreleckej príprave sme vyrazili. Držali sme sa v skupine štyria kamaráti, Koblasa, Sršeň, Brezinský a ja. Prískokmi od stromu k stromu sme sa dostali až na tridsať metrov od nemeckých zákopov. Prv, ako sme stačili hodiť ručné granáty, ocitli sme sa v ľažkej palbe ručných zbraní a guľometov. Koblasu zasiahla črepina z ručného granátu do pravého boka, Sršňa pri pokuse schovať sa

za strom zasiahli medzi lopatky, Brezinskému prestrelili nohu. Len mne sa podarilo vyviaznuť bez zranenia. Náš útok odrazili.

Výšinu sme dobyli až po niekoľkých dňoch.

Koblasa, pôvodom z Bessarábie alebo Bukoviny, sa dosť skoro vyliečil a vykonával potom službu pomocného zbrojmajstra v treťom tankovom prápori. S Brezinským som sa stretol až po vojne v Karlových Varoch. Pracoval ako vrtač v geologickom prieskume.

Ranený Sršeň zostal niekoľko hodín ležať pri nemeckých zákopoch. Pre zúrivú palbu sme ho nemohli odniesť. Podarilo sa nám to až po zotmení. Zniesli sme ho do našich zákopov. Bol v bezvedomí. Dostal som rozkaz odniesť ho ďalej k nášmu štábu, vzdialému asi päťsto metrov. Bola to hrozná cesta. Sršeň bol dlháň. Musel som si najprv kľaknúť, vziať ho za ruky, natiahnuť si ho na chrbát a potom som ho skôr vliekol ako niesol. Dlhé nohy sa mu vliekli po zemi, veľké topánky sa mu často vyzúvali. Niekoľkokrát som odpočíval. Pokúsal som sa ho priviesť k vedomiu tak, že som mu trel tvár snehom. Dal som mu sneh do úst, aby ho osviežil. Márne. Jeho ústa ani telo sa vôbec nehýbali. Po ľažkej námahe som ho doniesol do bunkra nášho veliteľa úseku, kde sa ho ujali zdravotníci. Zvliekli mu plášť. Ostatný odev poprestríhovali na chrbte nožnicami, aby sa mu ľahšie dostali k rane.

Videl som vstupný otvor guľky na chrbte, okolo neho prúžok zaschnutej krvi. Prisia raneného zostali neporušené. Guľka uviazla v tele. Musela byť zo samopalu. Guľka z pušky alebo z guľometu by ho bola prevrtala.

Ešte som sa s ním rozlúčil posledným pohľadom a vrátil som sa späť, do pekla zákopov. Viac som pre neho urobiť nemohol. Nikdy viac som ho neuvidel, ani som o ňom nepočul. Neviem či to zranenie prezil.

Po dobytí výšiny nás vystriedala pechota. Tí, ktorí v zdraví prežili nasadenie na frontu, sa vrátili späť k tankovému práporu.

Služba vodiča nákladného auta nie je na fronte taká ľahká, ako by sa nezasvätenému na prvý pohľad mohlo zdať. Za všetkých bojových okolností sme museli zásobovať tanky pohonnými hmotami, muníciou a potravinami. Najťažšie azda bolo dostať sa s kanistrami pohonných hmôt a delostreleckou muníciou k tankom, zakopaným v prvej obrannej linii na predmostí, na ľavom brehu Odry. Mnohokrát išiel závozník v noci pred autom s bielou plachtou na chrbte a ja som za ním krok za krokom riadil auto. Rozsvietiť svetlá by znamenalo ihneď vyvolať minometnú palbu, čo vlastne znamenalo samovraždu, v najlepšom prípade vojenský súd.

V Sliezsku sme zažili strmhlavé útoky štúk i delostreleckú palbu. Najhoršie bolo, keď sme sa raz dostali do priamej guľometnej

paľby. Môjho závozníka pritom zabili. Kuchára ranilo do krku. Sud s bravčovou masťou, ktorý sme vozili v aute, prestrieľali.

Nedaleko Racobórza sme zažili vzrušujúcu príhodu. Hospodár práporu ma poslal ešte s dvoma kamarátmi do blízkosti frontu zaobstarať kravu alebo jalovicu na prilepšenie vojakom.

Dedina bola ľudoprázdna. Prešli sme sovietskou obranou a vošli do dediny. Postupovali sme obozretne, pretože sme dobre vedeli, kde je línia frontu. Začal som prehľadávať stajne po ľavej strane, kamaráti po pravej strane ulice. Zívali prázdnou. Sklamane som sa vracať. Zastal som ako obarený. Zbadal som troch nemeckých vojakov. Späťmatal som sa, zaťahol za pilierom plota a pripravil samopal na paľbu. Vtom z domu oproti vybeholo niekoľko sovietskych vojakov s puškami v rukách, kričiac: „Ruky vverch!“

Pocítil som nesmiernu úľavu. Celá záležitosť sa hneď vysvetlila. Boli to tria sovietski prieskumníci, preoblečení do nemeckých uniform a vyzbrojení nemeckými zbraňami. Ich kamaráti ich „zajali“, keď videli, že by som ich mohol postrieľať.

Do Ostravy sme vošli naším tankom takmer v päťach. Z jedného obchodu s vyrazenými dvermi nosili vojaci fľaše s nápojmi. Neodolal som a jednu som si vzal. Po ochutnaní som zistil, že je to ovocný sirup. Nevadilo mi to, po jednotvárnej vojenskej strave mi výborne chutil. Fľašu mi však nedopriali dopiť. Dôstojníci, v úsilí zabrániť prípadnej opilosti mužstva, zhabali každú fľašu, ktorú u niekoho videli a rozbijali ich o dlažbu. Nebol vhodný čas na oslavu. Rovnaký osud postihol aj môj sirup.

Konečne sme sa dočkali kapitolácie Nemecka. Nesmierna radosť z ukončenia vojny sa nedá ani opísť. Oslávili sme to raketa-mi a streľbou do vzduchu.

Na túto oslavu sa viaže jedna tragikomická príhoda.

Jeden z vojakov, Heňuk, prišiel zo stráže. Jeho kamarát ho nechal spať v skrade. Sám sa musel vzdialiať. Sklad pre istotu zamkol. Spáč sa neskoro večer zobudil na divokú oslavnú paľbu. Myslel si, že Nemci zaútočili a postupujú. Zúfal sa usiloval dostať zo skladu von. Dvere ani zámok nepovolili. Ani mreže na oknách. Heňuk mlátil pažbou do dverí a kričal, aby ho pustili von, do boja. Konečne sa proviantný vrátil a vypustil kamaráta von. Bol z toho všetkého ohúrený. Dlho nemohol pochopiť, prečo sa mu smejeme.

Kapitoláciou Nemecka vojna pre nás ešte neskončila. Cestou do Prahy sme na cestách stretávali tisícové zástupy odzbrojených nemeckých vojakov, nepostupovali na východ ako dobyvatelia, ale ako zajatci. Mysleli sme, že i oni sú povdáční za koniec vojnových útrap a majú na mysli vrátiť sa čo najskôr domov, k rodinám. Skoro sme spoznali, že mnohí z nich sa nezmierili s porážkou a s koncom ich panstva.

S troma autami sme sa dostali ďaleko dopredu. Naše tanky a hlavné sily zostali vzadu. Len zriedkakedy nás predchádzali sovietski vojaci na džipoch.

Bolo to asi päťdesiat kilometrov pred Prahou. Cesta pred nami už bola voľná. V jednej dedine nás občania zastavili a pripravili nám veľmi príjemné privítanie. Mali nesmiernu radosť z konca vojny a z oslobodenia. V nás, československých vojakoch, videli potvrdenie tejto skutočnosti. Hádam by sa s nami boli rozdelili aj o posledné. I my sme boli šťastní, že všetky naše obete a utrpenie neboli zbytočné.

Dlhú sme sa však neradovali. Prišiel udychčaný chlapec na bicykli so správou, že sa k dedine blíži silný oddiel SS. Ľudia znova dostali strach. Čo teraz? Ustúpiť, alebo sa postaviť na odpor? Komu by sa chcelo umrieť, keď je už vlastne po vojne?

Bolo nás asi tridsať. Zaujali sme obranné postavenie pred dedinou. Dedinčania sa rozpríchli. Len niekoľko najodvážnejších sa ponúklo, že budú sledovať pohyb oddielu SS a informovať nás.

Ležali sme s pripravenými samopalmi a ručnými granátmi. Hlavou nám blúdili chmúrne myšlienky.

„Možno ešte padneme, teraz, keď je koniec vojny, keď sme toľko zažili!“

Myslím, že rovnako rozmyšľali aj ostatní kamaráti. Napriek tomu sme boli odhodlaní dedinu brániť. Bolo nás málo proti presile. Vystačí nám streľivo?

Asi po dvoch hodinách vzrušujúceho očakávania nám dedinčania hľásili, že oddiel SS zabočil z cesty do lesa.

Všetci sme si vydýchli...

Posledný z roty

(Spomienky Jaroslava Beneša, príslušníka 1. roty
1. praporu, spracoval Václav Širc.)

V druhej polovici roku 1943 sa front pomaly, ale neúprosne približoval k Volyni. Vyvolávalo to vo mne zmiešané pocity. Tešil som sa, že sa tým skončí fašistická okupácia a hrózovláda, ale zmocňovali sa ma i obavy z bojov a nebezpečenstiev s tým spojených. Už raz sme u nás zažili prechod frontu pri nemeckom nástupe v roku 1941. Spôsobil civilnému obyvateľstvu veľa starostí a utrpenia.

Jedného dňa mi kamarát Toník Kopta požičal ilegálny časopis *Hlásateľ*, odkiaľ som sa dozvedel podrobnosti o víťaznom postupe sovietskych vojsk, ako aj o tom, že bojov pri Sokolove sa zúčastnila aj československá vojenská jednotka v ZSSR.

Ihneď sme sa rozhodli, že pri prvej príležitosti vstúpime do československej armády v ZSSR. Informovali sme o tom ostatných chlapcov i chlapcov z našej osady Luthardy, ležiacej neďalekých päť kilometrov od Dubna. Všetci chceli dobrovoľne vstúpiť do armády, bojovať za vyslobodenie našej starej vlasti z pazúrov fašistického Nemecka, a po vojne sa vrátiť tam, odkiaľ našich pradedov vyhnal útlak cudzích vatrencov. Morálna príprava na vstup do československej armády bola v našej osade úspešná.

V prvých dňoch februára 1944 sme sa konečne dočkali príchodu sovietskych vojsk, ktoré k nám prenikli zo severu, cez lesy a močiare Polesia. Vyše sto kilometrov prenikli do hlbokého zázaemia nepriateľa, čím odrezali početným nemeckým jednotkám ústupové cesty.

Nepriateľovi sa podarilo uchytiť a vytvoriť novú frontovú líniu na rieke Ikve, v bezprostrednej blízkosti našej osady. Nemecké jednotky, ustupujúce od Rovna a Lucka, snažili sa spojiť pri Dubne a prebiť sa z obklúčenia. Lutharda sa na niekoľko týždňov ocítila v ohni delostreleckej palby. Nepriateľské jednotky si obstarávali potraviny drancovaním.

Podľa pokynov ilegálnej organizácie Blaník sme odohnali dobytok do osady České Noviny, vzdialenej od Luthardy asi dvadsať kilometrov, v bezpečnej vzdialosti od frontu. Evakuovali sme tam aj naše rodiny.

V Českých Novinách v tom čase sídlila okresná vojenská správa z Mlynova. Mlynov bol v tom čase v pásme frontových bojov. Spolu s krajanmi z Českých Novín a ostatných českých osád v susedstve sme sa tam prihlásili do československej armády.

Hlásili sme sa s nadšením a odhodlaním pomôcť pri oslobodzovaní českého a slovenského ľudu. Nad vyrovnanými dvojstupmi viali československé a sovietske zástavy, do kroku nám vyhľadávala dychová kapela z Českých Novín pod vedením Vincenta Linharta.

Zima ani blato nám nevadili, nič nám nemohlo pokaziť radosť zo vstupu do armády. Cestou do Rovna sme už v okolí osady Májovka narazili na stopy nedávnych bojov. Rozbité a vypálené budovy, krátery po výbuchoch min a granátov, pohodené zbrane, streľivo, ručné granáty, dosiaľ nepochované mrívoly fašistov... Nejedného z nás z toho zamrazilo, hoci to nedal najavo.

Na oblastnej vojenskej správe v Rovne prekontrolovali zoznamy brancov a roztriedili ich podľa národnosti. Čechov poslali k československej jednotke, ktorá sa nachádzala v Rovne, Poliakov poslali do poľského záložného pluku v Sumách a Ukrajincov zaradili do Sovietskej armády.

Odviedli ma a pridelili k pešej rote, ktorej veliteľom bol poručík Jiří Větvička. Z Luthardy som tu bol sám, ostatní chlapci boli z českých osád v okolí Lucka, Rovna a Mlynova. Z Rovna nás odvezli na nákladných autách do Kiweriec pri Lucku, odtiaľ sme odpochodovali k mestečku Torczin, kde nás začlenili do druhého sledu sovietskej obrany. Tu sme dostali československý vojenský výstroj a sovietsku výzbroj. Prešli sme intenzívnym bojovým výcvikom, ktorý sa maximálne približoval bojovým podmienkam na fronte a pomaly sme si zvykali na výbuchy zablúdených striel.

2. mája 1944 nás odvezli späť do Rovna, kde sme nastúpili do vlaku a odtiaľ transportom cez Šepetovku do Kamencu Podolského. Všade obraz vojnového pustošenia a skazy.

Z Kamencu Podolského sme pešo prešli cez Černovice do lesov v okolí mestečka Sniatyn. Až do augusta sme bývali v zemľanákkach a drevených chatrčiach z vetví. Podrobovali sme sa tvrdému bojovému výcviku. Vybrali ma spolu s niekoľkými kamarátmi z našej roty i s chlapcami z iných rôt do oddelenia rýchlokurzu, kde bol ešte tvrdší výcvik, doplnený o štúdium taktiky a teórie. Po návrate ma určili za zástupcu veliteľa družstva.

Koncom augusta sme sa pešo vydali do Przemyšľu. Predstavovalo to dlhý, päťstokilometrový pochod s plnou poľnou. Pochodovali sme len v noci, aby nás nezistil nepriateľský prieskum a aby sme sa vyhli náletom. Za noc sme prešli päťdesiat kilometrov, čo je dosť aj na mladých a zdravých chlapcov. Lenže v rote sme mali aj štyridsaťročných mužov a sedemnásťročných chlapcov,

ktorí len nedávno dorástli do svojej výšky, ale za pomocí a povzbudzovania ostatných, fyzicky zdatnejších, to vydržali.

V lesoch neďaleko Przemyšľu sme sa dozvedeli, že na Slovensku vypuklo ľudové povstanie, čo našu radosť a nadšenie ešte vystupňovalo. Všetci, bez rozdielu národnosti, sme žili jedinou myšlienkom, čo najskôr odísť na pomoc bojujúcim Slovákom.

Vydali sme sa na ďalší pochod k Dukle.

8. septembra sme s veľkými nádejami vstupovali do priestoru prielomu pri Krosne. Cestou sa k nám doniesla radostná zvesť, ktorá sa žiaľ neskôr ukázala ako omyl, že vraj sovietske jednotky už vstúpili na československé územie. Vari preto v nás vznikla určitá bezstarostnosť. Postupujúce jednotky sa vzájomne miešali, motorizované útvary — delostrelci, trény, ba aj hospodárske správy útvarov predchádzali pochodujúcu pechotu.

V noci sme dorazili do Machnowky, ktorá bola našimi a sovietskymi vojakmi priam preplnená. Unavení po celodenom pochode sme si políhali na zem a vo chvíli sme spali, netušiac, do akej pasce sme vliezli.

Len čo ráno trochu opadla hmla, ocitli sme sa v pekelnej paľbe nepriateľských minometov. Potom za podpory tankov na nás zaútočila pechota. Všade sa ozývali výbuchy min a granátov. Prví ranení a mŕtví. Nárek a kliaty.

Dostali sme rozkaz rozvinúť sa do rojnice a zaujať obranné postavenia. Ešte sme to ani nestačili vykonať, keď na nás začali padať miny. V priestore našej čaty asi osem, ale našťastie ani jedna nevybuchla... Za svoje životy asi vďačíme robotníkom v okupovaných krajinách.

Veliteľ čaty mi prikázal, aby som s družstvom zaujal obranné postavenie pri potoku a za žiadnych okolností tadiaľ nepustil nepriateľa. V zúfalej náhlivosti sme si kopali v minometnej paľbe okopy pre ležiaceho strelca a čakali na nepriateľský útok. Asi šesťdesiat metrov od mostika som dal zakopať a zamaskovať ľahký guľomet „Degľarev“, obsluhovaný guľometníkom Stehlíkom z Mirotína a pomocníkom Václavom Studeným z Českého Malína.

Prvá bojová skúška, bojové vzrušenie a rozčúlenie. Studený sa chvel od nedočkavosti, dychtil po pomste. Mal s fašistami nevyrovnaný účet, upálili mu rodičov i súrodencov.

K priamemu útku nepriateľa v našom smere však nedošlo. Naši samopalníci a sovietski vojaci odrezali nepriateľskú pechotu od tankov a tankový prepad odrazili naši delostrelci dobre miernou paľbou.

V mojom družstve mána zabila vojaka Vladimíra Šmidberského z Krupy pri Lucku.

Po odrazení nepriateľského útku sme zostali v palebných postaveniach a čakali na ďalšie rozkazy. Okolo poludnia prišiel

k práporu generál Ludvík Svoboda. Na jeho rozkaz sme sa presunuli na kopec západne od Machnowky, odkiaľ sme v rojnicach postupovali smerom na západ. Vari len velitelia rôt vedeli, kde sa nachádza nemecká obrana. Za kopcom bola nejaká dedinka, asi Bóbrka, v záhradách niekoľko zamaskovaných sovietskych tankov. Od tankistov sme sa dozvedeli, že nepriateľská obrana má postavenia na okraji lesa za dedinou.

Už po príchode do dediny sme sa ocitli v silnej minometnej paľbe. Nepriateľskí pátrači, skryti niekde na vrškoch, nás mali ako na dlani.

„Prebehnite minometnou paľbou! Rýchlo!“ zakriačal veliteľ čaty rotmajster Papánek.

Postupovali sme cez ploty a záhrady, až na koniec dediny, vzdialenosť od lesa asi 200 metrov. Boli sme na voľnom, nechráneneom priestranstve, čo nepriateľ ihneď využil a zasypal nás prudkou paľbou z guľometov a ručných zbraní. Ďalej sme postupovali prískokmi a paľbu sme opätovali. Tempo útoku sa spomalilo. Z najbližšej záhrady nám na pomoc vyrazili dva sovietske tanky a s radostným „hurá“ sme sa v ich stopách vrhli na nepriateľa.

Naše nadšenie netrvalo dlho. Prvý tank bol zasiahnutý, sotva prešiel päťdesiat metrov, druhý bol vyradený asi o tridsať metrov ďalej, obidva začali horieť. Jedna osádka sa zachránila, ale či aj druhá, neviem.

V rachotení paľby som začul zúfalý hlas guľometníka Stehlíka: „Guľomet sa mi zasekol! Roztrhla sa nábojnica v hlavni!“

Guľomet vyradený uprostred boja, to je hotové nešťastie. Príslušné náradie sme mali jeden kus na tri guľomety. Mal ho guľometník tretieho družstva, voják Vladimír Hnizdil (z Českých Knerut), v tej chvíli asi šesťdesiat metrov od nášho postavenia.

Chcel som poň poslať Václava Studeného, ale potom som sa rozhodol, že ho prinesiem sám. Nehľadiac na nebezpečenstvo, rozbehol som sa po nechráneneom teréne, krížom cez naše rojnice k postaveniu guľometníka Hnizdila. Fašisti po mne začali zúrivo strieľať, ale dobehol som šťastne. Zaťahol som, vzal „vyťahovač“ a v paľbe sa mi podarilo aj vrátiť k Stehlíkovi.

Odstránili sme poruchu a guľomet znova spustil paľbu. Zdvihli sme sa, aby sme prískokmi pokračovali v útku, keď som v tom rachote začul Hnizdilovo volanie. Potreboval vyťahovač, aj jemu sa roztrhla nábojnica v hlavni. Musel som mu ho vrátiť. Znova bežím k nemu. Zbesilá paľba ma prinutila zaťahnúť. Priplazil som sa k nemu asi na šesť metrov.

„Chytať!“ zvolal som a hodil mu vyťahovač.

Nadvihol sa, ale nestačil ho zachytiť, klesol k zemi, zasiahnutý nepriateľskou guľkou.

Vrátil som sa k svojmu družstvu, ktoré som našiel v žalostnom

stave, prakticky vyradené z boja. Chlapci boli mŕtvi alebo ranení. Nepoškodený zostal len guľomet. Samopal som si hodil na chrbát, do rúk som vzal guľomet s plnými zásobníkmi a prískokmi som sa blížil k lesu, odkiaľ neúnavne rapčali nepriateľské guľomety.

Asi šesťdesiat metrov od lesa tiekol potok, lemovaný vrbinou a krovím. Ležalo v ňom veľa vojakov našej roty, poväčšine ranených, ktorí tu hľadali úkryt pred nepriateľskou palbou.

O chvíľu útok pokračoval. Nepriateľ bol na okraji lesa dobre zamaskovaný a naša palba nebola veľmi účinná. Zato nás mal pred sebou ako na dlani. Dostali sme sa do nerovného postavenia.

Naša palba bola stále redšia, úmerne tomu, ako z našich radov vypadávali mŕtvi a ranení. Nemci nás útok odrazili. Guľometom som kryl ústup zvyšku roty späť do úzlabiny potoka, kde sme dostali rozkaz stiahnuť sa do Bóbrky. Nebolo to ľahké. Nepriateľskí ostreľovači pálili po všetkom, čo sa pohybovalo.

Ustupoval som dolu potokom, červeným od krvi, k osamelému domčeku pri lese. Na dvorci ležal mŕtvy sovietsky voják a zvnútra sa ozýval nárek a stonanie. Zrejme tu bolo obväzište praporu.

Od domu viedla do dediny asi šesťdesiat až osemdesiat metrov dlhá gaštanová alej. Na jej okraji som sa stretol so zástupcom veliteľa našej čaty čatárom Mócom, čatárom sanitnej služby Tarkom a slobodníkom Jozefom Votavom. Po krátkom uvažovaní sa kamaráti rozhodli, že sa vrátia do Bóbrky touto alejou. Nechceli ísť okľukou po nechránenej lúke, aby sa nestali terčom nepriateľských minometov. Ani neviem prečo, ja som sa rozhadol ísť práve po lúke. Prešiel som po nej asi osemdesiat metrov, keď do aleje dopadla salva míň. Ani jeden to neprežil.

Nedokážem vyjadriť čo som cítil. Ako málo chýbalo, aby som bol zostal s nimi...

V sekunde mi hlavou ako zrýchlený film prebehol celý môj doterajší život.

Na okraji Bóbrky som naďabil na svojho zástupcu, slobodníka Duba. Pýtal som sa ho, kde sú ostatní členovia nášho družstva. Nevedel. (Neskoršie som sa dozvedel, že Václav Studený utrpel zranenie a prišiel o nohu. Po prepustení z vojenskej nemocnice vo Lvove sa vrátil domov. K zle zahojenej rane sa pridružila flegmóna a tá ukončila jeho mladý život.) Na jednom dvore sme našli kľačať niekoľko sovietskych vojakov, poväčšine starších chlapov od trénu. Uprostred nich stál jeden a ukazoval ostatným ucho so zvyškom plechového vedra na vodu. Spýtal som sa ho, čo sa stało. Práve naberal vodu zo studne, keď mu rovno do vedra padla mína. Výbuch roztrhal vedro a zničil studňu. On však sám z toho vyviazol bez najmenšieho škrabnutia, iba ho to trochu ohlušilo.

Nechceli smie veriť, ale ostatní potvrdili, že sa to stalo naozaj tak. Nevyspytateľná hra náhody. V neskorších bojoch si pákrat podobne zahrala aj so mnou.

Zotmelo sa, v tme sme našu rotu nemohli nájsť. Premočený odev chladil, tak sme zašli do stodoly, zahrabali sa do slamy a prespalí do rána.

Na druhý deň sme konečne našli rotu a smutne počítali straty na ľudských životoch. Už po prvom útoku z roty zostala len poloviča. Teraz chýbali medzi nami: veliteľ roty poručík Větvička, jeho zástupca podporučík Šmaňko, podporučík Sirko, rotmajster Papánek, čatár Móca, čatár Tarko, čatár Turjančík, slobodník Votava, slobodník Koloc, slobodník Bučmej, vojaci Hnízdil, Studený, Stehlík, Šmidberský, Henč a mnohí ďalší, ktorých mená si už nepamätam. Neviem, ktorí z nich padli a ktorí boli ranení.

Po tejto rekapitulácii nás reorganizovali. Veliteľom roty sa stal rotmajster Selecký, veliteľom čaty desiatnik Jaroslav Linha z Moskovštiny. Mňa menovali jeho zástupcom.

Dostali sme rozkaz postupovať na juh, smerom ku Kobylanom. Hladko sme prešli lesom, na nepriateľa sme nenašli. Na kraji lesa sme zastali a pozorovali nepriateľské obranné postavenie na zalesnenej výšine asi päťsto metrov od obce. O sto päťdesiat metrov bližšie sa tiahli zákopy sovietskej obrannej línie.

Podľa rozkazu sme tu mali vystriedať sovietsku pechotu a z jej zákopov vyraziť do útoku na výšinu. Delostrelectvo nás pri tom nepodporovalo.

Počas striedania nepriateľ spustil silnú minometnú palbu, ktorá ma odrezala od roty. Zaľahol som do spola vykopaného zákopu, kde som chcel prečkať prvé salvu a potom vyraziť ďalej, no vzápäť vybuchla asi päť metrov predo mnou ďalšia salva míň. Pocítil som náraz mohutnej tlakovej vlny a stratil som vedomie.

Prebral som sa asi o pätnásť minút, vyhrabal sa zo zákopu, zasypaného hlinou a zistil, že mi vlastne nič nie je. Naši však medzitým postúpili a ja som zostal sám. Podľa buzoly som sa vydal lesom za nimi. Nedohonil som ich, ani som nenašril na nepriateľa. Nikde nikoho.

Po niekoľko sto metroch som zbadal nášho vojaka. Na moju veľkú radosť som v ňom spoznal ostreľovača našej roty vojaka Dovhaniča zo Zakarpatskej Ukrajiny. Aj jeho minometná palba odrezala od roty, ani on sa nevedel orientovať. Vo dvojici sme sa cítili bezpečnejšie. Pocit osamotenosti je v takej situácii veľmi zlý.

Postupovali sme lesom v smere, kde sme predpokladali našu rotu. Dookola vybuchovali míny a granáty, ktorých črepiny zlovestne šľahali do korún stromov. Ozvena duto vracala ich výbuchy. Ďalšie stovky metrov. Vpravo za nami bolo počuť zúrivú

guľometnú paľbu, v ktorej sme rozoznávali štekot nemeckých zbraní. Udivene sme sa pozerali jeden na druhého, ako sa mohlo stať, že sme v nepriateľskom zázemí.

Zvedavosť nás poháňala, aby sme sa opatrne vrátili k výšine, z ktorej sa ozývala streľba. Doplazili sme sa až na vrchol. Asi šesťdesiat až osemdesiat metrov vpredu sme zbadali zo dvadsať nemeckých vojakov, ako zúrivo pália vľavo od smeru nášho príchodu. Za chrbotom im stál dôstojník a ďalekohľadom pozoroval postup našej roty, ktorá v dôsledku minometnej paľby zmenila smer postupu a útočila zboku obchvatom. Preto sme ju nedohonili a prešli medzerou v obrane nepriateľa, ktorý tiež zmenil smer obrany, do nepriateľského zázemia.

Naša situácia nebola závideniahodná. Ktovia, kde všade okolo môžu byť ďalší Nemci. Ale uvedomili sme si, že kamaráti sú na tom ešte horšie a rozhodli sme sa konáť. Postavili sme sa za silné buky. Dovhanič starostlivo zamieril snajperskou puškou s ďalekohľadom, vystrelil, a nemecký dôstojník klesol k zemi. Nemci zistili, že guľka priletela z tyla a začali sa po nás rozhliadať. Schmatol som samopal a pridal sa k Dovhaničovej paľbe.

Medzi Nemcami nastal zmätok, zrejme dostali strach z obklúčenia. Vystrieľal som už druhý zásobník, keď som zrazu v tom hluku začul, ako sa vpravo rozhrnulo krovie. Od ľaku to vo mne hrklo. Prestal som strieľať a obrátil som hlaveň samopalu proti kroviu.

„Nestrieľaj, brat!“ ozvalo sa po rusky.

Posila — blysklo mi hlavou, keď som zbadal sovietskeho vojaka s automatom cez prsia a pocítil som obrovskú úľavu. Ale vojako-vi zrazu vyletel ruky do vzduchu a zrútil sa späť do krovia. Vtom sa mi za chrbotom ozval výstrel. Bleskove som uskočil za strom a pozoroval som, odkiaľ prišla guľka. Za stromom, asi pätnásť metrov odo mňa, som zahliadol hlavu zákerného strelca. Zamieril som a stlačil spúšť, samopal vyštakol krátku dávkou. O chvíľočku sa Nemeč začal opatrne vykláňať z druhej strany. Znova som zamieril a stlačil spúšť, ale kohútik evakol naprázdno. Vlasy mi vstali dupkom, s hrôzou som si uvedomil, že mi došlo strelivo.

„Teraz nás dostanú! Keby som aspoň vedel, koľko ich tu máme na krku...“

Zostávala posledná možnosť. Odistil som ručný granát a hodil som ho asi meter vpravo od stromu, za ktorým sa kryl útočník.

Výbuch. Nemeč ležal na zemi tvárou k nebu a chrčal, zrejme smrteľne zranený.

„Rýchlo po zásobníky!“ rozhodol som sa a utekal k sovietskemu vojakovi. Bol mráty. Dva zásobníky mal plné a navyše ešte škatuľu nábojov v puzdre na opasku.

Paľba medzitým utichla. Pozrel som na Dovhaniča, ktorý takisto úspešne bojoval.

„Sleduj okolie, ja si zatial naplním zásobníky!“ zavolal som naňho, zaťahol som za vyvrátený strom a horúčkovito som si naplnil zásobníky. Ozvala sa krátka minometná paľba, ale nič sa nám nestalo.

Nepriateľ ustupoval. Asi o desať minút sa ukázala naša rota, ktorú držala v postepe skupina Nemcov, po ktorej sme s Dovhaničom pálili.

„Páni moji! Beneš a Dovhanič! Kde sa tu, chlapci, beriete?! Ani neviete, ako ste nám pomohli. Pobili sme ich tam všetkých,“ volal nám v ústrety veliteľ roty.

Pripojili sme sa k rojnicu a pokračovali v prenasledovaní ustupujúcich fašistov. Asi po dvesto metroch les končil, vyšli sme na zorné pole. Medzi stromami som objavil osihotený domček, pravdepodobne hájovňa. Bol som hladný i smädny a ponáhľal som sa, že tam nájdem niečo na jedenie alebo aspoň trochu vody.

Nebolo to práve najmúdrejšie, ale znova som mal šťastie. Pažbou samopalu som vrazil do dverí a vstúpil do predsiene. Zarachotila dávka zo samopalu, preletela dvermi vľavo, zo steny asi pol metra predo mnou sa zosypala omietka. Rozdiel jedného kroku...

„Toto mi draho zaplatíte!“ pomyslel som si a vybehol som von. Spoza rohu hájovne som volal na kamarátov, mysel som, že ju obklúčime a zlikvidujeme fašistov ručnými granátmi. Zrazu mi nad hlavou zasvišal delostrelecký granát, neviem či náš, alebo nemecký. Priamo zasiahol strechu a vybuchol v budove. Hájovňa sa rozsypala ako domček z karát. Padajúca krytina ma zasiahla do chrba.

Chvejúc sa na celom tele usiloval som sa zrekapitulovať predchádzajúce minúty. Bola to ozaj šťastná náhoda, že ma fašisti paľbou vyhnali von. Mne zachránili život a sami tu zostali pod troskami.

Nemám tušenia, ako dlho som stál pri rozbitej hájovni, skameňod od úžasu. Jednoducho som nebol schopný pohybu. Spamätal som sa, až keď ktosi zavolal:

„Pomoc! Haló, kamarát, nenechaj ma tu...“

Rozhliadol som sa po okolí. Naši už boli kus vpredu. Ranený ležal asi na šesťdesiat metrov. Neznámy desiatnik, zrejme z druhého práporu. Prezrel som mu ranu, mal priestrel stehna guľkou „dum-dum“. Provizórne som ho ošetril. Ale čo ďalej? Bol to silný, zavalitý mladík, vážil najmenej deväťdesiat kilogramov.

„Musíš vydržať! Nesmieš stratiť vedomie, lebo ťa v tomto teréne na obvážište neodnesiem.“

Vzal som ho na chrbát a pomaly som s ním zostupoval dolu sva-hom do Kobylan. Približne každých šesťdesiat metrov som si našiel vhodné miesto na odpočinok, ranený pri tom stál na zdravej nohe a opieral sa o mňa. Zatímal zuby, márne sa pokúšajúc potla-čiť stonanie.

Do Kobylan sme došli v noci. Odovzdal som raneného zdravot-nickej službe, ale rotu som nevedel nájsť. Začal som zháňať niečo na jedenie a objavil som sovietsku polnú kuchyňu.

Sovietski vojaci ma prijali piateľsky a dali sa mi dosýta na-jest. Pri plápolajúcim ohni sa mi sovietsky poručík zadíval na topánky a ja som si len teraz s prekvapením všimol, že sú úplne rozodraté. Podrážky som kdesi stratil, švíky nevydržali a prsty liezli von, neviem, ako som v tom mohol chodiť.

„Tu si vezmi baganče nášho kamaráta!“ kamarátsky vyslovil rozkaz a ukázal na padlého vojaka, ležiaceho za stohom slamy.

Súdruh poručík, svedomie mi to nedovolí. Vari si mŕtvy neza-slúži, aby ho pochovali obutého?

„Pozri sa, holúbok, vidím, že si ešte zelenáč, iste si len krátko na fronte. Teraz musíme poraziť fašistov. Musíme bojovať. A môžeš ty bojovať v tých tvojich topánkach?! A kde teraz náj-deš vašu hospodársku správu, aby si vyfasoval nové? Mŕtvy už baganče nepotrebuje. Ale ty áno. Aby si ho mohol pomstiť. Jeho i ostatných. Nútia nás k tomu okolnosti.“

Uvedomil som si, že má svätú pravdu. Premohol som sa a stia-hol mŕtvemu vojakovi baganče. V duchu som ho odprosoval. Slu-boval som mu, že fašistom odplatím jeho smrť. A aby som sa ešte lepšie vyrovnal s nepríjemným pocitom, obul som mu svoje roztr-hané topánky, aby pod zemou neležal celkom bosý.

Prespal som v kuchyni. Ráno som sa ešte naraňajkoval a po-bral sa za rotou.

Našich som našiel na zalesnenom kopci oproti dedine Iwla.

Veliteľa roty môj návrat veľmi potešil. Určil ma za svojho zá-stupcu, lebo viac oddostojníkov už nemal. V boji pri Kobylanoch nám troch mužov zabilo a siedmich zranilo.

Zaujali sme obranu v lese a čakali na ďalšie rozkazy. Nepriateľ nás celú noc zasypával mímometnou palbou, ktorá nám nedopriala chvíľu odpočinku. Nasledujúci deň bolo pomerne slnečno a teplo. Na našom úseku frontu vládol pokoj, mímometry sa takmer odmlčali.

Priplazil sa ku mne Dovhanič a navrhhol, aby sme sa šli umyť do potoka, tečúceho úžlabinou. Zišli sme dolu a Dovhanič mi na-stavil zrkadlo, či sa nechcem pozrieť, ako vyzerám. Pohľad do zr-kadla ma takmer vydesil. Špinavý, zarastený, nevyspatý, vlastná mať by ma v tej chvíli nespoznala... Oholili sme sa, umyli v chladnej vode potoka a hned sme trochu pookriali. Cestou na-

späť sme naďabili na okraji lesa, asi stopäťdesiat metrov od na-sích zákopov, na malý podzemný kryt, ktorého strop tvorili kme-ne stromov, zvrchu ešte zasypané zeminou.

Čistá slama v kryte priam vábila k odpočinku, nuž sme sa roz-hodli, že si tu do večera zdriemneme. Poľná kuchyňa aj tak skôr nepríde.

Ja som precitol prvý. Stmievalo sa. Zobudil som Dovhaniča a šli sme lesom k miestu, kam mala prísť kuchyňa.

Kuchár už rozdával večeru. Vojaci prichádzali v malých skupi-nách, ktosi musel zostať v prvej linii a okrem toho nebolo radno sústredovať sa vo väčšom množstve, mohla sem zablúdiť nejaká mína či granát.

Kuchár nám vynadal, že sme neprišli na večeru, ani na raňaj-ky. Oponovali sme, že to nie je pravda, ale napokon sa ukázalo, že to pravda je a že sme v kryte prespali celé popoludnie, noc i deň. Ešte šťastie, že naša rota medzitým zostala na mieste, že vznikol pasívny úsek frontu, inak sme sa ľahko mohli dostať pred poľný súd ako zbehovia.

Na druhý deň prišiel za mnou veliteľ roty a vzal ma so sebou na veliteľské stanovište nášho prvého práporu, ktoré bolo umiestnené na výbežku lesa. Bol odtiaľ dobrý výhľad na mesto Duklu, aj na priľahlé dediny Teodorowku a Iwlu. Veliteľ práporu, štábny kapitán Jozef Kholl (rodák z Rakovníka), vydával prítom-ným veliteľom rôzne rozkazy. My sme dostali za úlohu presunúť sa trochu doprava, smerom na západ, v noci zaútočiť na Iwlu, vy-hnať odtiaľ nepriateľa, potom postúpiť ďalej na juh k Hyrowej a odrezať tak Nemcom ústupovú cestu z mesta Dukla.

Za úplnej tmy sme sa priblížili asi na stopäťdesiat metrov k Iwle. Nevideli sme ani na päť krokov pred seba. Útok na nevi-diteľného nepriateľa bol nebezpečný, mohli sme sa omylom zraziť s našimi susednými jednotkami. Veliteľ roty so súhlasom veliteľa práporu odložil útok na ráno, čo sa nám potom stalo osudným.

Ležali sme v priekope pri hradskej a čakali. Po úspechu pri Kobylanoch sme získali sebadôveru. Verili sme, že útok sa nám vydarí.

Čakanie na úsvit nemalo konca. Na spánok sme ani nepomysleli. Triasli sme sa od nočného chladu i od nedočkavosti, možno aj od strachu, že pre nejedného z nás je táto noc posledná. A k tomu všetkému sme ešte nesmeli fajčiť, aby sme sa neprezradili.

Netušili sme, že ešte počas porady na veliteľstve práporu prišlo do Iwly osem nemeckých tankov.

Po nekonečne dlhej noci nadišlo napokon tiché, pokojné ráno. Ticho bolo až neprirozené, hrozivé. Dedina pred nami dosiaľ ležala v hustej hmle, videli sme len obrys stromov a krajných budov.

Za tejto situácie sme dostali rozkaz k útoku. Postupovali sme zachovávajúc úplné ticho, aby sme využili moment prekvapenia. Vpravo od nás postupovalo guľometné družstvo s ľahkým guľometom značky „maxim“ a s ľahkým 45 mm protitankovým delom.

Za postupu sme nepočuli ani jediný výstrel. Už sme si skoro mysleli, že nepriateľ z Iwly v noci ustúpil, ba že tu nezostalo ani živej duše.

Ked' sme sa priblížili asi na osemdesiat metrov, v obci sa rozpútalo hotové peklo. V lúčoch vychádzajúceho slnka sme zrazu boli ako na otvorenej scéne, kým nepriateľ bol stále skrytý. Stali sme na lúke a opätovali paľbu.

Netrvalo dlho a paľba z našej strany začala slabnúť. Pomaly už nemal kto strieľať. Nemeckí ostreľovači páli po každom, kto ešte javil známky života, nemilosrdne dobíjali ranených. Ležal som na lúke rovnej ako doska. Kam som sa pozrel, ležali mŕtvi kamaráti, alebo za zvijali v bolestiach ranení, kým ich nezasiahla ďalšia guľka a neukončila ich utrpenie. Náš guľomet, ktorý až dosiaľ strieľal, dostał priamy zásah granátom z tankového dela. Výbuch rozmetal telá obsluhujúcich vojakov. Ďalší granát zasiahol protitankové delo. Bol som v zúfalej situácii. Ležal som medzi mŕtvymi a usilioval som sa tiež vyzeráť ako mŕtvy. Bolo mi jasné, že pri najmenšom pohybe sa stanem terčom nejakého snajpera. Vľavo som uzrel dvoch či troch našich ustupujúcich pešiakov, priekopou pri hradskej sa plazili naspäť. Vpravo úžlabinou potoka ustupovali dvaja ďalší.

Bezmocne som ležal na bojisku a očakával ďalší vývoj. Nepriateľská paľba zmlkla, nebolo už po kom strieľať. Uvedomoval som si strašnú možnosť: čo ked' prídu prehľadávať padlých?

Prebudil sa vo mne pud sebazáchovy, ale nesmel som strácať rozvahu. Pomaly, veľmi pomaly som prikrčoval pod seba nohy, potom som bleskurýchlo vyskočil a predklonený som trielil dlhými krokmi k hradskej. Bud — alebo!

Vedľa hlavy mi zasvišťala guľka, potom druhá, ale kým sa nepriateľ spomähal, dopadol som do priekopy za hŕbu kamenia. Zaznela guľometná dávka a kamenie sa rozfrčalo.

Vzchopil som sa a rýchlo som sa začal plaziť preč z dosahu nepriateľa. Bol najvyšší čas. Do hŕby kamenia udrel granát z tankového dela.

Poháňaný strachom som prebehol cez vozovku a schoval som sa za starú vŕbu. Napriek príšernej únavе som sa začal plaziť ďalej priekopou po druhej strane cesty. A opäť som mal šťastie. Ďalší granát udrel do koreňov vŕby a roztrhal ju na kusy. Ešte kúsok a paľba napokon stíchlá. Ľahol som si do priekopy a zapálil si cigaretu.

Za bojový čin v lese pri Kobylanoch ma spolu s Dovhaničom navrhli na povýšenie a vyznamenanie Československým vojenským krížom a československou medailou Za chrabrost'.

Dofajčil som. Už sa mi tak nechveli ruky, ale keď som sa vrácal k lesu, zmocňovala sa ma skľúčenosť. Ešte raz po mne ktosi strieľal z guľometu, už som to ani nevnímal. Šiel som ďalej. Paľba čoskoro utichla.

Po štvrtodine chôdze som našiel zvyšok našej roty. Bol tam rotmajster Selecký i nový veliteľ roty, dôstojník, ktorý prišiel z Anglicka. Rotu prevzal v noci. Boli tam ešte dva radisti a asi päť vojakov, z ktorých som spoznal vojaka Dusa, bol ranený do lakťa.

Veliteľ roty sa ma spýtal:

„Príde ešte niekto?“

„Nie...“ odvetil som a zvalil sa do trávy.

Na druhý deň sme sa dozvedeli, že pri útoku na Hyrowu horu padol veliteľ nášho prvého praporu štábny kapitán Jozef Kholl.

Potom som sa zúčastnil viacerých bojov na území Slovenska. Viackrát mi hrozilo vážne nebezpečenstvo, zažil som veľa strachu a utrpenia, no nikdy som už nevidel toľko hrôzy ako v Machnowke a pri Iwle.

Často spomínam na padlých kamarátov z prvej roty — Vládu Šmidberského, Václava Studeného, Jardu Linhu, Pepíka Votavu, Vládu Hnizdila a ďalších, ktorých mená si už nepamätam.

Neviem, koľkí z pôvodných príslušníkov prvej roty prežili vojnu a kam sa dostali po nej. Bol by som rád, keby sa mi niektorý z nich ozval.

Nie som za stále pripomínanie vojny. Prial by som našej mládeži, aby nikdy nemusela bojovať o stratenú slobodu, o hodnoty, za ktoré sa platí krvou. Aby si vedela vážiť prítomnosť a dokázala pracovať pre lepšiu budúcnosť. To pokladám za najlepšie uctenie pamiatky tých, čo zostali pri Machnowke a v Iwle, ako aj na ostatných bojiskách.

S y n t a n k o v e j b r i g á d y

(Spomienky Václava Dubca spracoval Václav Širc.)

Bolo to vo februári 1944.

Jednotky víťaznej Červenej armády nečakane prenikli lesmi a močiarmi Polesia smerom na juh. Ocitli sa na desiatky kilometrov hlboko v nemeckom tyle.

Na Hromnice osloboďili oblastné volynské mestá Rovno a Luck. Odrezané nemecké útvary sa jednotlivo usilovali prebrodiť cez to nekonečné more blata, prekročiť frontovú líniu, ktorá sa dočasne ustálila na rieках Ikva a Styr.

Moje rodisko — česká osada Ládovka na Volyni — bolo práve vo frontovom pásme. Spolu s otcom som evakuoval k príbuzným do Moskovštiny. Okolo polovice marca tam zavítal zástupca sovietskej okresnej vojenskej správy z Mlynova. Všetci muži od osemnástich do päťdesiatich rokov sa prihlásili do československej armády, medzi nimi aj môj otec.

Prihlásil som sa aj ja. Pred rokom mi zomrela matka na následky nedostatočnej lekárskej starostlivosti. Fašisti vyvraždili všetkých židovských lekárov na Volyni, a tých tam bola väčšina. Lekárska starostlivosť o civilné obyvateľstvo prakticky prestala existovať. Dve moje sesternice v Českom Malíne Nemci upálili.

Mal som teda s fašistami nevyrovnané účty, ktoré som nemienil ponechať len tak. Lenže sovietsky kapitán ma pri odvode kategoricky odmietol:

„Deti do armády neberieme! Patriš ešte do školy.“

Mal som vtedy pätnásť...

Smutne som sa rozlúčil s otcom. Sovietske vojská prekročili rieku Styr a ja som sa vrátil do rodnej Ládovky, kde sa ma ujala teta. No odchodom otca som stratil pocit domova. Nikde som nemal pokoja.

Koncom marca alebo začiatkom apríla som sa dozvedel, že do Lucka sa presunuli československé vojenské jednotky. Viac som už nevydržal. Zbalil som si najpotrebnejšie veci a bez vedomia tety som sa s československou trikolórou na čapici vydal za našimi vojakmi do Lucka.

V Lucku som sa potíkal okolo kasárni, kde som stretol niekoľ-

kých starších kamarátov z našej osady. Boli ešte v civile, ale už ich zaradili do výcviku so zbraňou, prechádzali tvrdým výcvikom samopalníkov.

Rozhodol som sa, že s nimi zostanem. Odviedli ma za veliteľom roty, podporučíkom Rudolfom Peškom, ktorý na moju veľkú radosť prehlásil:

„Tak dobre, budeš mi robiť spojku. Ale pamätaj si, že samopalníci sú vojenská elita. Byť samopalníkom je veľká čest!“

Bol som v siedmom nebi.

Lenže vojna má svoje poriadky a predpisy a ja som nebol plnoletý. O mojom priatí mohol rozhodnúť iba veliteľ tankovej brigády, kapitán Vladimír Janko. Na tretí deň ma poslali do štábu brigády v Kiwercoch. Z Lucka to bol pekný kus cesty, ale to mi nevadilo, šiel som rád, len aby som už konečne bol ozajstným vojakom.

Ohlásil som sa u veliteľa brigády.

Zahľásil som sa po vojensky, ako som sa to už stačil naučiť medzi samopalníkmi. Kapitán Janko sa na mňa pozrel a povedal:

„Už som o tebe počul. Čo mám s tebou robiť?“

„Pán kapitán, veď ja som už vojak! Samopalníci ma už prijali.“

„Chod' na chvíľu von, ešte sa o tom poradím. Potom ťa zavolám.“

Chodil som vonku okolo budov, v ktorých boli ubytovaní naši vojaci. Zrazu som zastal ako skamenený. Predo mnou stál môj otec. Rozbehol som sa mu rovno do náručia, nedbajúc na to, že strážny za mnou čosi kričal. Zabudol som na celý svet.

„Čo tu hľadáš?“ spýtal sa.

„Ja som už polovičný vojak, čakám len na rozhodnutie veliteľa brigády,“ oznamoval som hrdo.

„Prosím ťa, chod' domov, to nie je pre deti...“

Ale ja som už bol rozhodnutý, nemohlo na tom nič zmeniť ani otcovo dohováranie.

Asi o hodinu si ma zavolal veliteľ brigády a povedal:

„Ked' tak veľmi chceš, prijímame ťa do zväzku československej armády. Budeš synom tankovej brigády.“

Vari nikdy v živote som nezažil väčšiu radosť. Na rozkaz veliteľa brigády som „vyfasoval“ československú uniformu a samopal. Bol to vari najšťastnejší deň v mojom živote, na ktorý ešte aj dnes, po toľkých rokoch, rád spomínam.

Pridelili ma k veliteľskej rote. Z mojej veľkej túžby byť samopalníkom nebolo teda nič. Ale vlastne bol som aj rád, že som mohol zostať v blízkosti otca, ktorého ako strojného zámočníka zaradili do tankových dielní — RTO. Vtedy som ešte nemohol tušiť, koľko samopalníkov z našej obce padne na Dukle: Vladimír Mareš, Sáša Kočka, Jozef Tresler, Jozef Kodeš a ďalší...

Začiatkom mája sa tanková brigáda presunula cez Bessarábiu na Bukovinu. Tam som prešiel motocyklistickým výcvikom a stal som sa motospojkou na veliteľstve tankovej brigády.

Na pridelenom motocykli s prívesným vozíkom som vozil veliteľa, kuriérov, ale aj stravu pre predsunuté tankové jednotky, proste všetko, čo bolo treba a kam bolo treba. Jazdil som po hradských, po poľných a lesných cestách s výmoľami i po hor-ských chodníčkoch, často za nepriateľského ostreľovania.

Robil som spojku počas bojov pri Dukle i v Sliezsku. Vojna sa pre mňa skončila v Ostrave. Zažil som veľa najrozmanitejších príhod. Väčšinou mi už vyprchali z pamäti. Často si spomínam na jednu, ktorú pokladám za najzaujímavejšiu, pretože zostala nevysvetlená.

V apríli 1945 si naša tanková brigáda dočasne zriadila tylové sklady v lesoch neďaleko mesta Racibórz v poľskom Sliezsku. Zostal pri nich strážny oddiel, lebo tu ešte nebolo bezpečie. V lesoch sa potulovali nemeckí vojaci z rozprášených jednotiek, ktorí sa snažili prejsť cez front naspäť k svojim, ale aj nemeckí para-šutisti — záškodníci.

Motocykel som mal práve v oprave, nuž ma zaradili do strážnej služby.

Jedného dňa som sa vo voľnom čase potuloval lesom. Pozoroval som, ako sa rozvíjajú púčiky na stromoch a kríkoch, ako roztvárajú lupienky prvé jarné kvety, počúval som roztúžený spev vtákov. Pritom som nezabúdal na ostražitosť, už som mal za sebou nejaké vojenské skúsenosti.

Prichádzal som k jednej malej čistinke a v tom som strnul od prekvapenia. Pod mohutným dubom sedeli dvaja nemeckí vojaci, chrbotom opretí o kmeň. Jeden z nich mal v ústach cigaretu. Ďalší dvaja ležali vedľa na zemi. Zaťahol som za silný dub, odistil som samopal a pozoroval som, čo budú robiť. Zdali sa mi akosi až pri veľmi pokojní, bezstarostní. Vari je ich nablízku toľko, že si tú bezstarostnosť môžu dovoliť?

Svrbel ma prst na spúšti, ale ovládol som sa. Nebol som už nijaký nováčik, ktorý túži po vyznamenaní za každú cenu. Uvažoval som: vystrelím dávkou, možno zložím všetkých štyroch, lenže potom sa mi ich zosype na krk celá hŕba.

Opatrne som sa stiahol naspäť. Dobehol som k nášmu strážnemu oddielu, ale nenašiel som tam ani jedného veliteľa. Vysvetlil som situáciu kamarátom, schmatli samopaly a vo štvoricu sme vyrazili do lesa. Bol to Vyletel zo Zdolbunova a dva ja chlapci zo Zakarpatskej Ukrajiny. Rozostúpili sme sa a potichu sme ich obklučovali. Všade ticho, len vtáci spievali a jarný vieton šumel v rašiacom lístí stromov.

Sú iba štyria. Musíme ich dostať živých!

Priplazil som sa k nim asi na dvadsať metrov, odistil som samopal a skríkol po rusky: „Ruky hore!“

Na čistinke sa nič ani nepohlo, odpovedou mi bola len ozvena mojich slov. Vypálil som dávkou do kmeňa duba ponad hlavy sediacich. Ani sa nepohli!

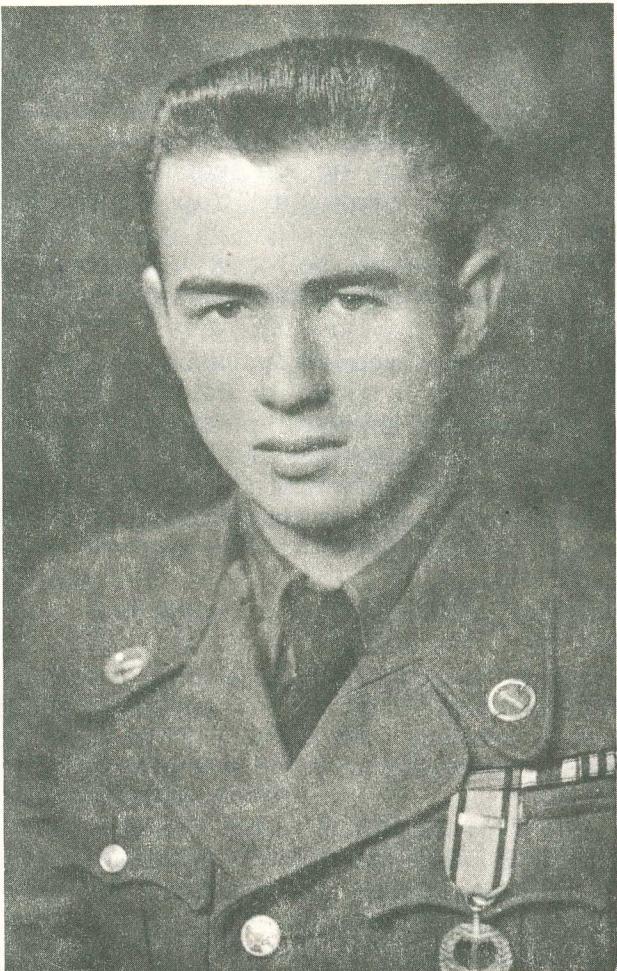
Vedľa nich ležali zbrane, no ani jeden po nich nesiahol. Na chvíľu nás to vyviedlo z rovnováhy. Napokon mi v hlave svitlo: „Vedť tí sú mŕtvii!“

Prišli sme bližšie. Naozaj boli mŕtvii. Podľa krvavých stôp a vystrieľaných nábojníc sme usúdili, že tu podstúpili svoj posledný boj.

Podľa uniformiem to boli nemeckí parašutisti.

Dodnes neviem, kedy a s kým tu bojovali. S našimi alebo so sovietskymi vojakmi? A prečo aj po smrti dvaja z nich sedeli opretí o kmeň, že vyzerali ako živí ľudia pri odpočinku?

Celú príhodu sme si ponechali pre seba. Veru som sa ľahu pred kamarátmi nepochváli, iste by sme sa boli stali terčom posmehu.

Vladimír Dubec

MARIE PÁNKOVÁ

S a n b a t

Prvé dni krvavých bojov a zákerného nepriateľského prepadu Machnowky a Wročanku priniesli záplavu ranených.

Nás sanbat (zdravotnícky prápor prvej československej brigády) sa vtedy nachádzal v malej dedinke Swierzowa Polska nedaleko Krosna. Funkciu poľnej nemocnice plnili veľké stany. Tu sa triedili ranení. Schopných prevozu odvážali do nemocníc v zázemí Sovietskeho zväzu, neschopní transportu zostávali. Tu sa operovalo vo dne v noci.

Nával ranených ustavične vzrástal. Trinásteho septembra iba zdravotnícky prápor prvej brigády zaznamenal 339 zranených za jediný deň.

Naši lekári nepoznali chvíľku odpočinku. Napriek tomu nebolo v ich silách ošetriť a operovať všetkých, ktorí to potrebovali. A životy ranených často záviseli od ich včasného zákroku. Preto nám pridelili aj sovietskych lekárov.

No ani zdravotné sestry nemali pre množstvo práce čas na spánok. Preto v týchto ťažkých dňoch sme im chodili vypomáhať aj my, ženy z iných oddelení.

Nie som z tých, čo bez ťažkostí znášajú pohľad na krv, na ľudskú bolesť. No aj tak som sa okamžite rozhodla, že všetok svoj voľný čas venujem práci v sanbate.

Hned pri vchode do stanu som sa stretla s malou štíhloou dievčinou. Jej takmer detská tvárička prezrádzala takú strašnú únavu a vyčerpanosť, že som si nevdojak pomyslela: „Co tu hľadá toto sotva pätnásťročné dieťa, prečo nie je doma pri mamičke?!“ Bola to Stázinka Kučerová, operačná sestra. Mala osemnásť rokov. Pochádzala z Českých Novín pri Dubne na Volyni, do armády prišla spolu so svojím jediným bratom, ale ten bol kdesi v zákopoch prvej brigády, alebo práve na prieskume.

Spoznala som tam aj sotva osemnásťročnú Jiřinku Suchú z Volyne. Otec bol chorý, do armády ho nevzali, brata nemala, nuž sa prihlásila sama. Také peknučné dievčatko, a jedináčik, vojna ju zastihla v najkrajších rokoch. Nepoznala ešte, čo je to zábava, o plesoch a tančených počula len z rozprávania starších.

Ale už dobre poznala vojnu, skazu a utrpenie, ktoré prinášala. Svoju prvú službu som mala v pooperačnom stane. Spomínam si, ako tam vtedy zápasil o život mladučký chlapec s amputovanou rukou a s poranenou hruďou. Ako som sa nad ním skláňala, jeho opuchnuté viečka sa sťažka nadvihli a bezvýrazné oči tápali, bolo vidieť, že nič nevníma. Stvrdenutými a od horúčky popraskanými perami prenikal zrýchlený spľavý dych, v ktorom som rozoznávala slová:

„Mami, maminka...“

„Pokladá vás za svoju mamu,“ ozvalo sa z vedľajšieho lôžka, na ktorom ležal vojak ranený do brucha. Bledá tvár a zovreté pery svedčili o premáhanej bolesti. Vedľa z veľkej bielej gule, odborne vykúzlenej z obvázov, vyčnievala špička nosa, fúzy, bolo vidieť zavreté oči a pootvorené ústa, z ktorých vychádzal ľažký horúci dych, jediný dôkaz, že starší ranený muž s amputovanou nohou ešte žije.

Prebdena som medzi týmito ľažko ranenými vojakmi celú noc. Pomáhala som, ako som najlepšie vedela, hoci som si uvedomovala, že som takmer úplne bezmocná proti takýmto krutým dôsledkom vojny. Veľmi ma to rozrušilo, ba priam ubíjalo. Vedia som však, že nikto nesmie zbadať, čo cítim. Musela som sa ovládať, aby aj tá najnepatrnejšia pomoc dodávala raneným pocit istoty, že to má zmysel, že sa o nich nielen staráme, ale si ich aj nesmierne vážime.

Ráno ma vystriedala iná žena. Vonku už slnečné lúče ožiarili krajinu. S uľahčením som dýchala čerstvý ranný vzduch.

Pred vchodom do veľkého stanu chirurgie stál dr. Škvářil. Fajčil. Z tváre sa mu dali vyčítať prebdené noci, vysilenosť. Biely plášť mal celý povŕkaný a zamazaný krvou.

K nedostavanému domu prichádzala skupina štyroch nosičov ranených, niesli voľačo vo vojenskom plásti. O chvíľu sa vracali naprázdno.

Zvedavosť ma donútila podísť k budove, ktorá ešte nemala strechu, dvere ani okná. Vošla som dnu.

Pohľad, ktorý sa mi tu naskytol, po dvadsiatich šiestich rokoch azda trochu vybledol, ale ten dojem z mojej duše nevymizne nikdy.

Zovreté hrdlo nevydal ani hláska, len v ušiach som pocítovala neznesiteľné búšenie a pred očami sa mi roztancovali čierne kruhy... Neviem, ako dlho som tam stála, opretá o stenu, kým som neprecitla pri tom, že čosi teplé mi steká po tvári a na perách cítiem trpkú chuť slz.

Od zeme až do výšky asi troch metrov sa týčila hromada ľudských končatín. Slnko medzitým vystúpilo vyššie a ostro osvetľovalo tento príšerný obraz.

Kúštek odo mňa vyčnievala z tej kopy voskovo žltá ruka, ktorej mierne pootvorená dlanď akoby žiadala o pomoc. Zhora trčala ďalšia, prsty zovreté v päť, pripadalo mi to, akoby hrozila pôvodcom tejto skazy.

Možno by sa tu našla aj ruka toho chlapca, aj noha fúzatého chlapa, ktorých som v noci ošetrovala.

Každé z týchto nehybných, akoby vysústruhovaných ramien ešte pred chvíľou zvieralo pušku či samopal v spravodlivej odplatе za svojich padlých kamarátov, za zničené Lidice, Ležáky, za Český Malín...

Opäť som vyšla na vzduch a nechápala, ako môže slnko vycházať rovnako ako včera, ako môže krajina vyzeráť tak ľahostajne pokojná, keď sa na svete dejú také veci. Všetkými zmyslami do mňa prenikali hrôzy a besnenie vojny, do neba volajúce ľudské nešťastie.

Ľažko opísať všetko, čo človek cíti v takýchto chvíľach. Existujú zrejme zážitky, ktoré sú neporovnatelné.

Za niekoľko dní, ktoré som strávila v tomto prostredí, mohla som na vlastnej koži zakúsiť nesmierne zodpovednú a vyčerpávajúcu prácu žien v sanbate. Môže ju oceniť len ten, kto tam s nimi prežil aspoň časť toho najkrvavejšieho obdobia ľažkých bojov.

Čo sa dnes vie o záslužnej a sebaobetavej práci týchto skromných a statočných žien, vtedy takých mladučkých?!

Vedľ každá z nich, či už Jiřinka Šmidová — Malínska, Libuška Rališová — Krynická, sestry Martinkové, Jiřinka Suchá — Zárecká, Stázinka Kučerová — Markupová, Ninočka Holubová, Maruška Maláková — Poustecká, alebo štyri Marienky: Vávrová, Zápotocká, Babincová a Tomšová, urobili viac, než je v ľudských silách.

Ich drobné, vtedy ešte skoro detské ruky nepoznali chvíľočku pokoja, od vysiľujúcej chôdze opuchnuté nohy ich prestávali poslúchať. Nervy, vybičované ustavičným stykom s ľudskou krvou, stonaním a utrpením, neznečitliveli, jediná túžba trošičku si pospať sa im mohla splniť až po 72 hodinách služby, len neskôršie po 24 hodinách. A po dvoch či troch hodinách spánku opäť služby, tak sa to opakovalo v prvých týždňoch Dukelskej operácie. S lekárom a nosičmi ranených chodili až do prvých liníi a bolo aj ich zásluhou, že za osemnásť dní tu dostalo ošetrenie 1745 ranených.

Do armády ich priviedlo hlboké vlastenecké cítenie a snaha pomôcť v spravodlivom boji. Dobrovoľne odchádzali z už pokojného domova, od rodičov, od matky, spolu so svojimi manželmi, bratmi, otcami. Dobre vedeli, čo je to vojna, vedľ cez Volyň sa za niekoľko rokov už dvakrát prehnali frontové udalosti. Poznali, kto

sú to hitlerovci a napriek tomu sa bez váhania rozhodli nastúpiť tam, kde na ne čakalo prázdne miesto.

Vtedy zásluhy príslušníčok práporu odmenili mimoriadnym povýšením z vojaka na desiatnika.

Dnes si treba pripomínať ich mená a skutky.

VLADIMÍR HYBLER

C e s t a d o m o v

Na hraniciach bola zástava vedľa zástavy. Pri príchode vlaku do stanice hudba zahrala Kde domov môj. Ľudia nás víťali a zasypávali kvetmi. Roľníčky, také dobrácke „panimámy“, nás pozývali do domu, aby nás pohostili. Plakali sme od radosti a bozkávali tú drahú rodnu zem.

Takto mi raz ráno rozprával svoj sen môj brat František.

Bolo to na jar roku 1942, v čase, keď Nemci ovládali skoro celú Európu a keď sa pri Moskve a pri Stalingrade rozhodovalo o budúcnosti ľudstva a civilizácie. Pevne sme verili vo víťazstvo nad fašizmom a naším najvrúcnejším želaním bol návrat do vlasti, čo sa môjmu bratovi splnilo zatiaľ aspoň vo sne.

Lenže tá naša cesta do vlasti vyzerala celkom inakšie.

Po porážke Nemcov pod Stalingradom vzrástla ich zúrivosť. Svoju zlosť si vylievali na bezbrannom obyvateľstve okupovaných území.

29. apríla 1943 gestapo popravilo dvoch chlapcov z našej obce Vilhelmovky — Václava Hyblera a Jozefa Kyseklu, ktorých chytili pri plnení úlohy spojky s ilegálnou skupinou Blaník.

V máji toho istého roku fašisti vypálili a vyvraždili nedalekú ukrajinskú obec Krásny Sad a krátko po tom, 13. júla, Český Malín.

11. novembra vypálili a vyvraždili časť inej českej obce na Volyni, Michny-Sergejevky. Bol to búrlivý rok, na ktorý sa ľažko spomína.

V tomto roku vyhnali zo svojich domovov aj volynských Židov a internovali ich v ohradených táboroch — „getách“, kde ich týrali a bez milosti vydierali. Keď už od nich nemohli získať nič, zvážali ich k vopred pripraveným obrovským jamám a kruto vraždili.

Týmto spôsobom vyhľadzovali obyvateľstvo aj v Poľsku a na Ukrajine, len jednotlivcom sa podarilo zachrániť.

„Strýko, chytró podte domov! Prišli česki vojaci na aute a dôstojník chce s vami hovoriť,“ prišla ma na pole zavolať moja neter Tonička.

Doma ma naozaj čakal osvetový dôstojník československej armády, ktorý k nám prišiel po nejaké knižky, písací stroj a cyklostyl, ktoré sa nám podarilo prechovávať po celý čas okupácie.

„Ako vyzerá tá naša armáda, a čo vojaci, velitelia, kedy si nás zavoláte?“ vypytovali sme sa jeden cez druhého.

„Viete čo, mládenci, podte so mnou, sami uvidíte!“

A tak sme šli. Bývalý redaktor Krajanských listov J. Fojtík, ja a bratranec Slávek Žitný, tiež sme pracovali vo vydavateľstve tohto odbojového časopisu na českej Volyni.

Dostal som sa k hudbe prvej československej brigády aj so svojím bratom Frantíkom. V tejto hudbe boli väčšinou volynskí Česi. Našim kapelníkom bol hudobný skladateľ poručík Vít Nejedlý.

Ostatní chlapci z našej obce nastúpili do československej armády o dva dni neskôr, 24. apríla 1944.

Zo susednej osady Česká Sklíně narukovali už pred týždňom, ale omylom ich poslali až do Kyjeva, a tak im cesta na československú odvodnú komisiu v Lucku, kam bolo od nás 30 kilometrov, trvala vyše dva týždne, pričom zažili všelijaké neprijemnosti, ako sú nálety, hlad atď.

3. mája nás vypravili niekoľkými vlakovými súpravami cez Rovno a Šepetovku do Kamenca Podolského. Odtiaľ sme pokračovali v ceste pešo k Sniatynu, kde sa nachádzal náš výcvikový priestor. Mužstvo rozmiestnili po lesoch, našu hudbu do ukrajinskej obce Stecovo. Začalo pravidelné denné zamestnanie: nácvik koncertného programu a pešiacky bojový výcvik. Oboje sa nám onedlho veľmi zišlo.

29. augusta 1944 Slovensko povstalo proti okupantom a my sme postupovali v zostave 38. sovietskej armády k Dukelskému priesmyku.

7. septembra sme už stáli na úpätí Karpát, pred Krosnom. Ubytovali nás v polozrúcanej hájovni a cítili sme, že nás čakajú veľké udalosti.

Do spomienok na vzdialený domov zrazu odkiaľsi zaznela známa pesnička:

„Každá česká matička má na vojne synáčka...“

Nepochybovali sme, že tam d'aleko za horami a lesmi aj v tejto chvíli nejedna česká žena spomína, možno sa aj modlí za svojho syna, manžela či milého.

8. septembra ráno presne o šiestej zahrali „stalinské organy“ — kaťuše a nad frontom sa rozhrmela delostrelecká paľba. Karpatsko-dukelská operácia sa začala.

Na čistine uprostred lesov nastúpila prvá brigáda, ku ktorej prehovoril jej veliteľ generál Ludvík Svoboda. Hovoril o význame tejto historickej chvíle, i o tom, že za splnenie bojovej úlohy sme

zodpovední nárom Československa. Vymenoval zločiny, ktorých sa na nich dopustili fašisti a ich pomáhači a nabádal k spravodlivej odplatе.

Ďalej hovoril o strašnej zrade, ktorej sa na nás dopustili spojenci a o vernosti a priateľstve Sovietskeho zväzu, ktorému vďačíme za to, že teraz stojíme ako samostatná vojenská jednotka na hraniciach Československa.

„Vernosť za vernosť, vojaci!“ povedal na záver svojho prejavu a prevolal na zdar priateľstvu národov Československa a Sovietskeho zväzu.

„Zdar!“ ozvalo sa z tisícov hradiel a v ošľahaných tvárich sa zračilo dojatie i odhodlanie.

Potom generál podal ruku zástupcom jednotlivých útvarov a zaželal všetkým:

„Do skorého a šťastného videnia v oslobođenej vlasti!“

Tam som sa stretol s mnohými chlapcami z našej obce, s niektorými, žiaľ, už naposledy...

Alexander Gulč, František Pirožek, Václav i Jozef Zárybnickí, Vladimír Krajdl — tí všetci padli hned v prvých dňoch bojov pri Machnowke, Wrocanke či Kobylanoch.

Na boje pri Machnowke si spomína mierič tretieho minometného oddielu Jozef Hybler:

„Palebné postavenie našej batérie bolo vysunuté do polí pred Machnowku. A hoci sa nám, nováčikom, toto miesto nepozdávalo, čoskoro sme sa presvedčili, že ho náš veliteľ podporučík Gros vbral správne. Len čo sa ráno, 9. septembra 1944, rozpynuli ranné hmyly, na obec zaútočilo nemecké delostrelectvo. V Machnowke boli sústredené útvary prvej brigády, takže obec bola vojakmi priam preplnená. Výsledok nemeckého delostreleckého prepadu bol strašný. Ale rozvaha a skúsenosti našich veliteľov, ako aj záloh sovietskych jednotiek zabránili, aby to nedopadlo ešte horšie. Pálili sme na fašistov, ktorí na nás zaútočili z neďalekého lesa za pomoci tankov, priamou paľbou a napokon sme ich útok odrazili.“

Na rozkaz veliteľa frontu maršala Koneva bol odvolaný veliteľ I. československého armádneho zboru v ZSSR generál Kratochvíl a na jeho miesto nastúpil generál Svoboda. Vydal rozkaz premeniť našu brigádu vpravo, na Kobylany. Odtiaľ sme jedenásteho septembra ráno zaútočili za podpory sovietskeho húfnicového a minometného delostrelectva na strategicky veľmi dôležitú kótu 534.“

O týchto bojoch vydáva svedectvo príslušník roty SPO Jozef Veselý:

„Obsadili sme zákopy, z ktorých fašisti ustúpili na vysokú zalesnenú horu pred nami. Okolo prešlo šestnásť sovietskych prieskumníkov, s ktorými sme sa trochu porozprávali. Čoskoro

po ich odchode sme zbadali, že sa k našim zákopom plazia Nemci. Na rozkaz nášho veliteľa nadporučíka Erika Larynca sme sa snažili obísť nepriateľa a napadnúť ho z boku. Naše družstvo zaútočilo z pravého kŕidla. Zrazu sa ozvala silná guľometná palba, ktorá nám vyradila niekoľko vojakov. Padol aj veliteľ družstva desiatnik Topor a ja som po ňom prevzal velenie. Pálil som po nepriateľovi z guľometu, dávku za dávkou, ani som nespozoroval, že na stanovišti som už len ja a dvaja kamaráti. Vtom som začul, že ktosi kričí moje meno. Bola to spojka veliteľa roty. Vyzýval nás, aby sme ustúpili do pôvodného postavenia v zákopoch. Len-len že sme unikli nemeckým tankom. Až v dedine sme sa dozvedeli, v akom nebezpečenstve sme boli, lebo pred útočiacimi nemeckými tankami celá rota ustúpila do zákopov a my sme zostali úplne osamotení. Neskoršie som sa dozvedel aj to, čo sa stalo so sovietskymi prieskumníkmi. Nemci ich prepadli, časť z nich zajali, priviazali k stromom a utýrali na smrť. Onedlho ma v boji o mesto Dukla zranili do ľavej nohy. Po ošetrení ma poslali na ďalšie liečenie do Ľvova.

Bojov pri Krosne sa zúčastnila aj druhá brigáda, ktorá mala paradesantný výcvik.

Parašutista Jozef Burianek povedal o týchto bojoch:

„Po výcviku v Jefremove a Proskurove nás nasadili do boja pri meste Krosno. Ale po niekoľkých dňoch nás z frontu odvolali. Z nedalekého letiska sme mali odletieť na Slovensko, lenže toto letisko neprestajne ostreľoval nepriateľ. Neskoršie som sa dozvedel, že to bolo dielo niekoľkých záškodníkov, ktorí sa schovávali nedaleko. Netrvalo dlho a nás prieskum ich odhalil a zneškodnil. Protitanková rota, ktorej veliteľom bol nadporučík Straka, dostala rozkaz presunúť sa do Rzeszówa, odkiaľ nás mali dopraviť na Slovensko. Veliteľ nášho lietadla vôbec neboli so strojom spokojný a varoval pred priveľkým zaťažením. Bol to totiž starý „douglas“, ktorý mal toho za sebou už veľa.“

Večer sme odštartovali a zakrátko sme boli vo výške 4200 metrov. Po hodinovom lete, niekde nad Popradom, nás nahmatali nepriateľské svetlometry a okolo lietadla začali vybuchovať granáty. Napriek hučaniu motorov sme počuli praskot šrapnelov i nárazy črepín do trupu lietadla. V jednej chvíli sa prudko naklonilo a rútilo sa dolu. Domnievali sme sa, že je s nami koniec, lebo sme nemali padáky.

Asi vo výške 2000 metrov lietadlo opäť vyrovnať let a začalo stúpať. O chvíľu sme pristáli na letisku Tri duby pri Zvolene. Rýchlo sme vyložili náklad a ponáhľali sa pomôcť pri vykladaní iných lietadiel.

Všetky lietadlá nemali také šťastie ako my. V jednom z nich z dvanásťich mužov našej brigády a šiestich členov posádky

zostali nažive len siedmi. Niektoré lietadlá fašisti zostrelili, iné sa museli vrátiť.“

V prvých dňoch bojov o Duklu mal československý armádny zbor veľké straty. Na doplnenie jeho radov prisunuli tylové jednotky.

22. septembra podľa rozkazu veliteľstva putovalo na front aj osemnásť našich hudobníkov, medzi nimi aj môj brat František.

„Tak spánombohom,“ povedal a podal mi ruku. „A keby som tam zostal, pozdrav našich doma, aj,“ ukázal na západ, „stovežatú matičku Prahu.“

Naši kamaráti nasadli na auto a rozlúčili sa s nami salvou. Netušili sme, že takmer polovica z nich sa k nám už nikdy nevráti. Jedným zo siedmich padlých hudobníkov prvej československej brigády bol aj môj brat.

„Našiel som ho pri Zyndranowej, nedaleko spáleného tanku. Musel tam ležať už dlhší čas, ale zdalo sa, že len spí...“ tak mi o tom rozprával deviateho októbra môj tretí, starší brat Jaro.

František teda nedošiel do vlasti, na ktorú sa tak tešil a o ktorej sa mu kedysi sníval taký krásny sen.

Pri Zyndranowej padol aj môj ďalší príbuzný, synovec Václav Krajdl. Nemecký ostreľovač ho zasiahol priamo do hlavy.

Obsadením obcí Zyndranowa a Barwinek sa uvoľnila cesta k štátnej hranici, ktorú naše jednotky prekročili šiesteho októbra.

V bojoch pri Nižnom Komárniku padol ďalší občan z našej obce Václav Dvořák.

Všetkých týchto príslušníkov 1. československého armádneho zboru, vrátane veliteľa generála Sázavského, pochovali na dukelskom cintoríne. Previezli sem aj tých, čo zomreli vo vojenskej nemocnici v Jašliskách. Medzi nimi bol aj môj švagor Anton Kačírek, ktorý skonal po ľažkom zranení, keď pri Krajnej Porube šliapol na mínu.

Po oslobodení Levoče a Kežmarku 27. januára 1945 nepriateľ sústredil veľké sily pri Mikuláši, kde sa potom rozhoreli dlhé a ľažké boje. V nich padli ďalší krajania z Volynie: z Vilhelmovky Jozef Svatuška, otec dvoch synov, zranených na fronte a zo Sklíne Vladimír Šlégr.

Všetci, ktorí tu padli, sú pochovaní na pekne upravenom cintoríne pri Liptovskom Mikuláši.

11. apríla bol oslobodený Turčiansky Martin a nové boje vzplánuли okolo Vrútok a Strečna, pri ktorých našim vojakom veľmi pomohli miestni občania. Tam, kde sa do strmých a zasnežených kopcov nedali vyviezť delá či náboje, zapriahali svoje voly a muničiu vynášali na vlastných chrbotoch.

30. apríla bola oslobodená Žilina. V boji o toto mesto bol smrteľne zranený ďalší náš občan, podporučík Anton Krajdl z Českej

Sklíně. Lekári ho sice predbežne zachránili, v roku 1947 sa dokonca stretol so svojimi príbuznými z Volyne, no v nasledujúcom roku svojmu zraneniu predsa len podľahol. Práve zapadalo slnko a jeho posledné lúče zalievali lôžko umierajúceho Toníka, ktorý si ešte povzdychoval:

„Aká si krásna, moja vlast!“

Mesiac máj sa považuje za najkrajší v roku. V štyridsiatom piatom roku to bol najkrajší mesiac v našom živote.

No ešte v prvých májových dňoch sa odohrávali tragédie, na ktoré nebudeme môcť nikdy zabudnúť.

Spojár Jozef Hybler popisuje svoj zážitok z 5. mája:

„Dostali sme za úlohu natiahnuť telefónne vedenie do pozorovateľne. Naša sedemčlenná čata s veliteľom podporučíkom Pavlom Slancom obozretne postupovala terénom v okolí našej delostreleckej batérie, ktorej veliteľ nás upozornil, že vpredu sa nachádza voľajaký útvar, ktorý pred chvíľou vztýčil bielu zástavu.

Ďalej sme postupovali s mimoriadnou opatrnosťou, až do vzdialenosťi asi 150 metrov od útvaru, ktorý sa vôbec neprejavoval nepriateľsky. Zrazu odtiaľ priletela strela, ktorá však nikoho z nás nezasiahla. Zaľahli sme do nehlbokej brázdy a začali sme strieľať. Nepriateľskí vojaci v počte asi sto mužov na nás zaútočili, naša situácia bola veľmi kritická. Mali sme len po jednom zásobníku a k tomu zopár ručných granátov. Skoro polovicu nepriateľov sme vyradili, ale pre nedostatok streliva sme sa už ďalej nemohli brániť, a preto nás veliteľ dal rozkaz na ústup. Krytí zrázom sme utekali tam, kde stáli naši delostrelci.

Zrazu sme zistili, že nám chýba jeden kamarát menom Kovář. Neposlúchol rozkaz veliteľa a zo spomínamej brázdy pálil po nepriateľovi, čím kryl nás ústup. Chceli sme sa poňho vrátiť, no nemali sme už nijaké náboje. A bolo už aj neskoro. Fašisti ho obklúčili a zajali. Niektorí nás už spozorovali a vrhli sa za nami. Celkom ľahko nás mohli postrieľať, ale zrejme mali v úmysle dostať nás živých. Utekali sme, čo nám nohy stačili. Padol výstrel a jeden z nás zasiahnutý padol na zem. Vtom však zboku zaračotil guľomet a naši prenasledovatelia sa zastavili. To delostrelci zbadali, v akej sme situácii a naozaj v poslednej chvíli nám prišli na pomoc.

Boli sme zachránení. Ale čo sa stalo s našim priateľom? Rýchlo sme vysvetlili delostrelcom, čo sa prihodilo a spolu s nimi sme sa ponáhľali vyslobodiť ho. Lenže prišli sme neskoro. Našli sme ho na malom návrší za akousi samotou. Jeho smrť musela byť hrozná. Bol úplne nahý, dopichaný, so stopami neľudského mučenia. Chudák, takto sa obetoval, aby nás zachránil. Na to do smrti nezabudnem.

Piateho mája Praha volala o pomoc, no my sme ešte boli ďaleko. Bojovali sme v blízkosti Bystričie pod Hostýnem a pri Holešove.

Na druhý deň, to už bol Holešov oslobodený, dostala sa do obklúčenia čata spojárov, ktorej velil rotný Prokop. Z jedenásťich mužov sa podarilo prebiť len šiestim, ostatných Nemci zastrelili alebo zversky umučili.

Medzi mŕtvymi bol aj jediný syn Václava Pichrta zo Sklíně Dvoru, spojár Mstislav Pichrt.

Občania obce Remice ich pochovali do spoločného hrobu a postavili im pomník, pri ktorom si každý rok pripomínajú, za aké obete sme aj im vykúpili slobodu.

Vojna sa skončila a 17. mája 1945 sme pochodovali rozjasanou Prahou. Tu sa skončila naša cesta do vlasti.

Bola to trnístá cesta, postriekaná krvou a posiata hrobmi našich najlepších kamarátov.

Spite tam sladko, bratia! Budete žiť naveky.“

N e h y n ú c e s p o m i e n k y

Po prvých dvoch dňoch útoku na Dukelský priesmyk sa Nemci natoľko spamäťali, že postup našich jednotiek v obľažnom horskom teréne sa stále spomaľoval.

Bojovali sme za tých najťažších podmienok. Nepriateľ mohol z kopcov sledovať každý pohyb v našich postaveniach. Mal pod kontrolou všetky komunikácie a nešetril mínami ani granátmi, aby si udržal svoje pozície.

Po nešťastnom prepade našich oddielov v Machnowke a Wrocanke sme prechádzali týmito obcami na front a videli sme dielo skazy. To nás len utvrdilo v presvedčení, že nepriateľa treba ničiť bez milosti až do úplnej porážky.

Myslím, že to bolo 15. septembra ráno, keď našu preriedenú prvú čatu tretej roty tankových samopalníkov podporučíka Rudolfa Pešku poslali na prieskum k dukelskej hradskej smerom k obci Iwla. Pod velením rotného Bihara sme postupovali korytom riečky Jašliský a nepozorované sme prenikli na okraj obce.

Prvá chalupa bola prázdna, nebolo od koho získať informácie, preto sme cez záhrady postupovali ďalej až k mostu, cez ktorý viedla cesta na Teodorowku a na Duklu. Za mostom pred skupinou domov stálo niekoľko nemeckých vozidiel trénu — dôkaz, že nepriateľ nie je ďaleko.

Zaľahli sme do priekopy pri ceste a pozorovali sme priestor za mostom.

O chvíľu z chalúp naproti vyrazilo asi päťdesiat Nemcov a s krikom bežali proti nám. Keď sa ich rojnica priblížila asi na štyridsať metrov, rotný Bihar dal povel k palbe. Pätnásť samopalov zarachotilo ako jeden, zakrátko sme nemali do čoho strieľať. Nemci sa ako kŕdeľ vrabcov rozpŕchli do záhrad a domov, okrem tých, čo zostali ležať na lúčke za cestou. Bolo pravdepodobné, že v Iwli je Nemcov oveľa viac než nás, a aby sme sa nedostali do obklúčenia, rotný Bihar poslal dve dvojice na bočné zaistenie. Ja a vojak Kulich mladší sme dostali na starosť krajnú chalupu vŕavo na našej strane cesty. Vnikli sme do dvora, prezreli dom, sto-

dolu i chliev, ale nikde ani živej duše, až na pári hnedákov, zapriahnutých do nemeckého vojenského voza na dvore. Už som sa videl, ako sa vraciam do štábu na ukoristenom voze, keď vtom pribehol Kulich, ktorý zostal pozorovať, čo sa deje na ceste a hľasil, že naša čata s rotným Biharom ustúpila naspäť ku krajnému domu. Nezostávalo iné, len zanechať trofejné voz na svojom mieste a pripojiť sa k nim.

Začali sme sa zakopávať na roli vpravo od riečky. Slobodníci Kysela a Sodomka našli v raždi guľomet „maxim“ s rozstrelaným chladičom, čo svedčilo o tom, že sa tu už snažili preraziť naši alebo sovietski vojaci.

Nemci na seba nedali dlho čakať. Spustili po nás paľbu z minometov, ale našťastie nemali dobrú mušku. Dunenie výbuchov nám vcelku nevadilo a na priamy útok si po tej lekcii za mostom zrejme netrúfali. My sme sa zas necítili dosť silní, aby sme dobyli Iwlu, preto sme v tom štrku kopali ešte hlbšie zákopy a čakali na spojku, aký prinesie rozkaz.

Popoludní prišli za mnou a vojakom Valouškom — boli sme na našom pravom krídle — dva sovietski dôstojníci, trochu sa porozprávať. Sovietska pechota sa približovala v rojnicu po svahu asi pol kilometra vpravo od nás. Chvíľu sme sa spolu bavili, oni si zafajčili z našich „korýškov“, nám dali noviny, aby sme si mali do čoho baliť. Potom odišli k svojim, ktorí sa zatiaľ už dostali do lesa vpravo od Iwly.

Netrvalo dlho a do Iwly vnikli tri sovietske tanky T-34.

O chvíľu sa to začalo. Prudká paľba a detonácia nás zdvihli zo zákopov. Nevedeli sme, čo sa v dedine robí. Rachot netrval dlho a z Iwly sa začali trúsiť ranení sovietski vojaci, našimi zákopmi ustupovali do tyla. Dvaja viedli tankistu, ktorý sotva hýbal nohami a vravel, že ich tri tanky narazili na osem nemeckých „tigrov“ a boli zničené.

Sovieta ustupovali čím ďalej rýchlejšie. Vtom na nás začali páliť minomety a vzápäť niekoľko nemeckých guľometov.

Sovieta medzitým už zaľahli v potoku. My sme bez ťažkých zbraní nemohli ani pomýšlať na boj proti takej presile. Rotný Bihar nariadil ústup, aj my sme hľadali bezpečie v koryte potoka a — v rýchlosti vlastných nôh. Za celý deň sme nemali nijaké straty, napriek prestrelke v obci a minometným prepadom. Až teraz to postihlo vojaka Jozefa Kozáka z môjho družstva. So zvesenými hlavami sme korytom Jašliský utekali preč od horiacej Iwly. Vrátili sme sa do postavení, z ktorých sme ráno výrazili a po večeri sme sa zakopali po oboch stranách riečky. Moje družstvo obsadilo miesto na ľavom brehu uprostred záhonov kapusty, na jej hlúboch sme si pochutnali. Po celodenných útrapách sme ako sysle zaľahli do okopov a hneď zaspali.

Prebudil som sa za bieleho dňa. Všade slnečný jas, pokoj a teplučko. Nijaký pohyb na dohľad, ticho, len spoza kopca vľavo sa od Dukly ozýval obvyklý frontový hluk. Obišiel som naše zákopy a našiel ďalších päť spáčov. Okrem nich nikde nikoho. Čo teraz? Kde sú naši? A prečo nás tu nechali?

Iwle bolo ticho, z čoho som usúdil, že sú tam Nemci. Zvolal som svojich päť mládencov a vystúpili sme na kopec vľavo, za ktorým sa ozývali výbuchy mín, bola to kóta 534. Našli sme naše veliteľské stanovište a poručíka Petrasa, ktorý nám povedal, že vo dne sa do postavenia nášho praporu nedostaneme, lebo sa nachádza na holom južnom svahu kóty 534, ktorý je pod stálou nemeckou paľbou.

Museli sme počkať až sa zotmi. Zatiaľ som si mohol prečítať list z domu, ktorý mi dal poručík Petras. Večer sme pobrali na chrbty rajnice s jedlom pre našich chlapcov a pozdĺž drôtu polného telefónu sme šťastne došli do našich zákopov pred Duklou.

Chlapci nám potvrdili, že celý tento svah si už Nemci tak zastrieľali, že stačilo vystrčiť zo zákopu lopatu a zaraz bola predravená. Nemeckí ostreľovači mali na muške každý meter zeme a nešetrili strelivom.

Zato večery a noci boli naše. Vždy po zotmení priletelo niekoľko „kukuruzníkov“ a zavesili nad nemecké zákopy i nad Iwlu „fonare“, čiže osvetľovacie rakety na padákoch, a za tohto osvetlenia páliли po Nemcoch z guľometov, alebo zhadzovali bomby, takže frici sa museli poschovávať a čušať ako voš pod chlastou.

Nasledujúcej noci jeden „fonar“ zapálil stodolu na okraji Iwly, a potom tam bolo vidno ako vo dne. Za tri dni sme sice nepostúpili ani o meter, ale pripravovali sme sa na útok na Duklu.

20. septembra prišli k našim zákopom sovietske tanky, s nimi sme vyrazili k hradskej medzi Iwlou a Teodorowkou. Nemci strieľali po tankoch s takou zúrivosťou, akoby cítili, že sa k nim blíži záhuba. No keď sme im dole pri ceste zlikvidovali batériu protitankových diel, hľadali spásu v lesoch za Teodorowkou.

My sme sa v obsadenej Teodorowke pripravovali na ďalší postup. Nemci nás ostreľovali z minometov. V stopách tankov nastúpili do palebných postavení naši delostrelci. Ich zručnosť udovovala. Kone v plnom trysku zabočili na určené miesto, obrátili sa, odpojili delá a kým ich jeden vojak odvádzal do bezpečia, ostatní už aj začali páliť na okraj lesa, kde boli nové nemecké postavenia. Opatrne sme vykukovali spoza domov. Vtom strašne zaúpel a padol jeden starší chlap z pechoty. Mal prestrelené brucho. Štýria ho naložili na plášť a záhradami odnášali nazad k ceste. Nedaleko vybuchla mína a všetci sa mi stratili v mračne dymu. Stŕpol som v úžase, lebo som si myslel, že je s nimi koniec. Ale keď vetrík odvial dym, vidím, ako sa dvihajú zo zeme,

schmatnú plášť so zraneným a miznú za domami pri hradskej.

V samotnom mestečku Dukla sme nenarazili na priamy odporník, včas sa stiahli do bezpečia, ktoré ponúkali kopce, a vyhli sa boju zblízka. Potom však zhora zasypávali Duklu salvami mín a rozobili veľa domov.

Na okraji mesta sme prišli k mostu. Niekoľko mládencov z našej čaty si pod neho posadalo, aby si na chvíľku odpočinuli. Bol tam desiatnik Kišiac, vojaci Valoušek, Černý a ďalší, ktorých mená si už nepamäťam. Ja som spolu so slobodníkom Kyselom zaskočil do jedného domu na druhej strane ulice. Obyvatelia zrejme boli v pivnici, ale v kuchyni sme našli na panvici upražené vajíčka a hrnček bielej kávy. Už sme to chceli pokladať za výdatný olovrant, ktorým sa nám chcú obyvatelia domu odváčiť za vyhnanie Nemcov, keď do kuchyne vpadol Valoušek:

„Slávo, pod sem, tu sú všetci zabiti!“

V momente sme stratili chuť na jedlo, vybehli sme na ulicu a v pätach Valouška — pod most. Bolo to strašné. Desiatnik Kišiac ležal mŕtvy, voják Černý mal takmer odtrhnutú ruku, visela mu len na koži nad ramenným kľonom, a aj ostatní dvaja boli celí zakrvavení. Iba Valoušek, hoci tu sedel spolu s nimi, obišiel so šťastím, iba plášť mal na jednom mieste predravený.

Černého sme odnesli do pitvora domu, v ktorom sme boli predtým. Obyvatelia začali vychádzať z pivnice a keď videli raneného, zavolali civilného lekára, ktorý bol ešte v pivnici. Ten mu vpičhol do okolia rany niekoľko injekcií. Potom sme ho odovzdali sanitárom.

V dome bola driečna „panienka“, s ktorou sme čoskoro nadviazali rozhovor, čo nám pri znalostiach poľštiny nerobilo ľažkosti. Domácomu gazdovi sme venovali naše frontové noviny a pretože sa zatiaľ nepostupovalo ďalej, ubytovali sme sa v tomto pohostinnom dome.

Večer som sa dokonca pustil do holenia. No sotva som si stačil namydliť strnisko, pribehla spojka podporučíka Pešku s rozkazom, že moje družstvo má ísť s tankom na prieskum po hradskej k priesmyku. Starí mazáci nám už počas výcviku vštepovali zásadu, že aj zákon sa dá obísť, len rozkaz nie, ten sa vždy musí splniť. Preto som si bez slova otrel mydlo z brady a zhromaždil svojich chlapcov.

Na námestí už čakal pripravený tank. Nasadli sme a vyrazili z Dukly na juh, smerom k Dukelskému priesmyku.

Asi kilometer jazdy bol pokojný. Potom sa ozvali obvyklé nemecké „pozdravy“: zavyli míny, zaštekali guľomety.

Tank zastal a my sme zoskákali do priekop po oboch stranách cesty, aby sme chránili tank pred nepriateľskými tankoborníkmi.

Začala sa zaujímavá „hra“. Pokračovali sme v nej až do povedu na ústup, lebo sme mali za úlohu udržať dotyk s nepriateľom. Ráno, keď sa už začalo rozvidnievať, Nemci zistili presnú polohu nášho tanku a priamou paľbou ho chceli zničiť, ale my sme dostali rádiom rozkaz k návratu.

Tento prieskum si z našej strany nevyžiadal žiadne obete. Nemci zapálili len peknú vilku na okraji Dukly, ale takéto škody páchali bežne.

Po výdatnom obede a skromnom odpočinku — obed nám poskytli v sovietskej kuchyni — vyrazili sme na hrebene hôr za mestom. Nemci sa snažili zabrzdiť nás postup salvami zo šest-hlavňových minometov, ale mierili zle. Prenikli sme až k úpätiu Hyrowej hory, a tam sme v zalesnených úvaloch zotrvali až do nasledujúceho dňa.

Ráno sme siedmimi tankami zaútočili na horu. Tanky revali na plný plyn a za jazdy páliли po Nemcoch, ktorí strieľali z bunkrov na hrebeni hory. Pod vrcholom sme z tankov zoskákali. Asi desať metrov vpravo tank nadporučíka Tesaříka ďalej strieľal z dela i z guľometu, my sme sa chystali zaútočiť granátmi. Vtom sa príklop tankovej veže nadvihol a nadporučík Tesařík zakričal:

„Hej, desiatník, upozorni vpravo po rojnici, aby tam chlapci nevytrčali hlavy, plazia sa k nim Nemci. Ja na nich udriem!“

Odovzdal som informáciu. Hlaveň tanku sa medzitým natočila tým smerom a vyšľahli dva výstrely.

S prstom na kohútiku sledujem priestor vpred, odkiaľ sa ozýva krik nejakého Nemca: „Handgranaten, handgranaten!“ Vzápäť som zazrel akúsi ohnivú guľu, ktorá dosť pomaly preletela medzi mnou a tankom a vzadu medzi stromami vybuchla. Ani som si ešte nesťačil domyslieť, čo to za čudo môže byť, keď ďalšia taká guľa narazila do Tesaříkovho tanku, a ten sa šialenou rýchlosťou rozbehol pospiatky dolu svahom, asi o päťdesiat metrov sa vyhol domčekom a vleteľ do lesa, kde pozrážal niekoľko stromov. Podobným spôsobom nám o chvíľu rozbili ďalšie dva tanky.

Vrhli sme sa na nepriateľa granátmi, začali sme čistiť zákopy. Vpredu sa rozgurázil nás udatný desiatník Lízanec, jeho hnédá baranica sa len mihalia tu i tam.

Zákopy sme dobyli. Bolo v nich veľa najrozličnejšej výzbroje a výstroja, plášte, náboje, debničky s granátmi...

Kúsok ďalej, v blízkosti nemeckého bunkra ležal mŕtvy desiatník Ivan Lízanec, ktorý sa už nedožil stretnutia so svojimi milými na Zakarpatskej Ukrajine, odkiaľ v roku 1939 odišiel pred maďarskými fašistami bojovať za slobodu svojej vlasti.

Udomáčňovali sme sa v dobytých zákopoch a pritom sme odrážali nemecké útoky, lebo Nemci sa nechceli rozlúčiť a touto silne opevnenou horou, odkiaľ ovládali prístupy k Dukelskému

priesmyku, ba ohrozovali aj cesty okolo mesta Dukla. Plazili sa k nám a snažili sa nás vyhnáť zo zákopov granátmi, ale keď sme ich niekoľkokrát skosili, ustúpili od mŕných pokusov a podľa svojho starého zvyku nás začali zasypávať mínami.

V obrane na Hyrowej hore sme zotrvali dva dni, potom prišla spojka s rozkazom, aby sme sa nepozorované stiahli späť k nášmu veliteľskému stanovištu. Došlo pri tom k nedorozumeniu. V zákopoch sme boli pomiešaní spolu s pešiakmi a tí sa domnievali, že aj oni sa majú stiahnuť z obrany a zákopy zostali takmer prázdne. Ešte šťastie, že na to Nemci neprišli a pechota sa mohla bez prekážok vrátiť naspäť.

My sme s tankami takmer bez boja obsadili obec Chyrow, asi štyri kilometre od našej štátnej hranice. Zostali sme tam do nasledujúceho dňa. Nič sa nedialo, len ráno k nám zablúdil jeden Nemec, asi dvadsaťročný mladík, ktorý si za hmyly splietol cestu a ohromne sa čudoval, že naňho zrazu mierili hlavne našich samopalníkov. Poslali sme ho na štáb a očakávali sme, že každú chvíľu príde rozkaz k pochodu na našu hranicu. Tešili sme sa, že už konečne vstúpime na pôdu vlasti a nebudemusieť umierať v cudzine.

Lenže prišiel rozkaz stiahnuť sa do nejakej obce pred mesto Dukla, už ani neviem, ako sa volala. Na programe bolo kúpanie, výmena bielizne, uniformu a obuvi, pri rozkaze čítali mená vyznamenaných a povýšených. Naše zriedené rady doplnili prebehlikmi zo slovenskej armády, ktosi dokonca vypustil „bublinu“, že dostaneme niekoľko dní dovolenky.

Prianie často býva otcom myšlienky. Už sme si predstavovali, ako by sa dalo cestovať na Volyn, ako by sme sa doma ukázali v uniforme československého vojaka a potešili sa s najbližšími. Lenže v noci bol poplach, potom nástup na tanky a presun smerom k priesmyku. Šli sme celú noc, až do priestoru lesov a roklín pred horskou obcou Zyndranowa. Bolo to naše posledné sústredenie na poľskej strane Karpát. Celý deň sme sa zdržovali v lesoch. Občas k nám zablúdil granát, ale inak sme mali od Nemcov pokoj.

V noci podporučík Kriško poslal našu čatu pod vedením rotmajstra Fuchsza na priekum k nemeckým postaveniam. Postupovali sme ľahkým horským terénom. Z určeného smeru sme sa zrejme odchýlili, lebo po polnoci sme narazili na ľavé krídlo pešieho práporu.

30. septembra ráno sme zaujali východiskové postavenie pri akomsi potoku na kraji lesa, odkiaľ už bolo vidieť kótu 460, ktorá bola našim cieľom pre tento deň. Kóta sa nachádzala asi kilometer od našich štátnych hraníc. Vpravo bola obec Zyndranowa. Nás útok sa začal tým smerom.

Na okraji dediny ležal pri potoku sovietsky vojak. Mína mu musela vybuchnúť priamo na chrbte, lebo mu obnažila a rozdrvila chrbtovú košť i hrudný kôš.

Z pôvodného stavu som mal v družstve už len Řeháčka a Valouška. Z tých, čo mi potom pridelili, som si zapamätal desiatnika Kvačkaja. Bol to odvážny Slovák, ostrieľaný a spoľahlivý bojovník, s ktorým sa človek mohol pustiť aj do pekla.

Zamierili sme na tankoch k ľavému okraju dediny, kde sme museli zosadnúť, lebo Nemci nás začali ostreľovať. Zabocili sme doľava a pokračovali priamo na kótu 460. Tanky za jazdy páli po nepriateľských palebných ohniskách, ale už v druhej tretine cesty začali viaznuť v bažinatom teréne. Dvom praskli pásy, preto sme museli pokračovať bez nich.

Nemci mali na výšine dôkladne opevnené postavenia. Bunkre vytiesané do skaly, dobré kryty, spojovacie zákopy.

Približujeme sa k vrcholu, využívajúc každú možnosť kryť sa za kameňmi a trsmi trávy. S desiatnikom Kvačkajom sme sa dohodli, že ja sa poplazím s granátmi k nemeckým zákopom a on s chlapcami ma bude kryť paľbou zo samopalov.

Náš zámer sa podaril. Keď som sa priplazil dosť blízko, vykukol som smerom k zákopu a zbadal tam dvoch Nemcov v helmách civiet' vpravo odo mňa. Zrejme čakali útok z nášho prvého krídla, kde bolo niekoľko zakrpatených kríkov. Hodil som na nich jeden po druhom dva granáty a v panike, ktorá nastala, sme vnikli do zákopov, „kropiac“ všetko okolo dávkami zo samopalov. Niekoľko Nemcov už nestaciilo ujsť, ale ostatní sa dlho nedali ponúkať. Rýchlo sme sa pustili do prehľadávania kríkov a bunkrov. Kóta 460 bola zatial naša. Medzi padlými sme našli aj nášho pešiaka Košťáka, ktorého brat slúžil v mojom družstve. Ukázalo sa, že v dobytých zákopoch je nás iba osem samopalníkov a dvaja pešiaci s desaťnovými puškami. Naše ľavé krídlo sa na kótu nedostalo, lebo muselo postupovať holým poľom za vražednej palby nepriateľa. Takisto pravý svah kóty zbesilo trhalí miny a ostreľovali nemecké guľomety.

Podporučík Bánský ma poveril obranou dobytej kóty a vrátil sa do dediny po posily. My sme si zatial narýchlo upravovali zákopy podľa svojich potrieb.

Hemženie sa v nemeckých zákopoch neuniklo pozornosti našich delostrelcov, ktorí nevedeli, že kóta je už naša a vypálili po nás dve sálvy. Potom zas Nemci podnikli svoj obvyklý minometný prepad. Řeháčka zasiahla do krku črepina, ale bolo to iba škrabnutie, ani si to nešiel dať ošetriť.

Netrvalo dlho a Nemci sa na kopci naproti začali formovať do rojnice. Mohlo ich byť do šesťdesiat. Na tú vzdialenosť sme im nemohli ublížiť, čo oni čoskoro zistili a pokojne si kráčali po úbočí

proti nám. Počkali sme, až prejdú na náš svah a priblížia sa na účinný dostrel samopalu. Potom ich naša paľba pribila k zemi, museli sa zakopávať.

Ešte niekoľkokrát ich zdvihol do útoku nejaký feldvébel, ale vždy sme ich prinútili zachraňovať sa útekom, až napokon uznali, že páni kopca sme my a stiahli sa naspať. Začali nás vyhľadávať paľbou z minometov, ale to nám vcelku neprekážalo, lebo za tri týždne ustavičného rachotenia zbraní sme si už na to zvykli a skôr by nás bolo znepokojovalo úplné ticho. V prvých dňoch bojov sme sa krčili pri každom zahvídzaní strely. Teraz sme už vedeli, že máma, ktorú počujeme hvízdať, dopadne ďaleko od nás. Vtedy som si vždy ráno pri východe slnka hovorieval: „Dnes ta teda vidím, slniečko, naposledy,“ ale už asi po týždni som si začal myslieť, že sa mi nič nemôže stať.

Popoludní sa k nám predsa len dostali pešiaci druhého práporu. Hned sa nám lepšie dýchalo. Radostne sme ich privítali, a tu som medzi nimi zbadal svojho suseda a kamaráta Vladka Novotného, s ktorým sme kedysi vyparatiili nejednu čertovinu a zažili veľa veselých príhod. To bolo radosti! Obaja sme obsadili jednu „jačejkú“, pozehovárali sme sa a potom sme sa striedali na stráži. Vladko bol zvedavý, ako sa strieľa zo samopalu. On mal pušku. Keď prvý raz strážil, chcel si vystreliť dávku, ale vyšli iba dve strely. Podíval sa do zásobníka, bol prázdný. Keď mi to potom hovoril, roztriasol som sa ako osika, lebo v prípade náhleho útoku by mi prázdný zásobník asi pomohol do hrobu.

Do rána už bol pokoj. Nadišlo sychravé, hmlisté ráno 1. októbra a nám hore priniesli kašu. Bezstarostne som sa do nej pustil. Vladko Novotný odišiel kamsi ku svojim a ja nič netušiac vyberám zo šálky kašu, keď mi zrazu nad hlavou zasvišti minometná salva a zahryzne sa do kopca za mnou. To ma ešte veľmi nevzrušilo. Rozhliadol som sa po našich zákopoch, pokial som v tej hmle vôbec niečo dalo vidieť, a vidím, ako z nich naši chlapci vyskakujú a ženú sa hore k nášmu veliteľskému stanovištu, umiestnenému v bývalej nemeckej ošetrovni. Upriem pohľad do hmy pred seba a rozoznávam tam guľaté nemecké helmy. Spusťím dlhšiu dávku a tiež utekám za ostatnými na kopec. Tam vládne zmätok. Vladko sa potáca, hľadá ošetrenie, blízko neho sa roztrhla mina a črepina mu prezerala ľavý bok. Nemohol som ho odvieť do tyla, lebo som musel vrátiť svojich chlapcov do postavenia, aby Nemci neobsadili kótu, ktorá nás včera prišla tak draho. Preto som mu iba ukázal smer, kde sa asi päťdesiat metrov pod vrcholom kóty nachádza naša ošetrovňa.

Na pravom krídle podporučík Kriško už organizoval protiútok a sotva ma zbadal, zakričal:

„Ber, koho uvidíš a vpred, vieš, čo krví nás stál tento kopec?!“

Rýchlo som zhromaždil niekoľkých chlapcov a ponáhľame sa späť. Valoušek nemal zásobník, rýchlo som mu dal jeden svoj a s granátmi v rukách vbiehame do našich zákopov. Sú prázne. Už som chcel nadávať, že sa zbytočne robí panika, keď som pred zákopmi zbadal tie známe nemecké helmy. Bleskove som tam hodil odistený granát, ale kým zaznel výbuch, už som ležal na zemi, akoby mi ktosi podťal nohy. Usilujem sa vstať, no ľavá noha je ako kus dreva, vôbec si ju necítim. Okolo rámus, paľba, výbuchy — a ja na zemi. Dostal som šialený strach, že sa dostanem Nemcom do pazúrov, ale kamarát Kvačkaj mi pomohol vyškriabať sa po lakťoch hore a dostať sa na veliteľské stanovište, ktoré bolo zároveň obväzištom.

Podporučík Kriško sucho konštatoval:

„Á, dostal dve.“

Ihneď zariadil, aby ma na plášti dopravili dolu do dediny, kde v jednej chalupe bola zberňa ranených a kde som sa znova stretol s Vladkom Novotným, ktorého ranilo asi o desať minút skôr než mňa. Odtiaľ nás potokom odviezli na voze do zázemia, kde nás naložili do sanitky a tá nás dopravila na ošetrovňu brigády.

Asi o štyri dni tam už bol aj podporučík Kriško, ktorý ma informoval, že kóta 460 ešte niekoľkokrát zmenila svojho pána, kým sme sa tam pevne usadili. Mala totiž dominujúcu polohu na dôležitej ceste z Dukly k Dukelskému priesmyku.

Po krátkych pobytov v nemocniach v Strzyżowe, v Rzeszówie a v Przemyšli ma odviezli sanitným vlakom do zakaukazského mestečka Kutaisi v Gruzínsku.

Cítil som sa úboho v tvrdej sádrovej ulite, ktorá ma zvierala od špičky ľavej nohy až pod pazuchy. Pevný pancier na prsiach mi chvíľami priam znemožňoval dýchať, pripadal som si úplne stratený. Stavy depresie sa asi dva týždne stále zhoršovali, až raz v noci som sa tak zúrivo pustil nožikom do sadry, že do rána som ju spolovice rozdrvil na drobné kúsky a prach. Okolo posteľe to vyzeralo ako v mlyne. Hneď sa mi lepšie dýchalo, ale ráno bol z toho malér. Lekár ma za „úmyselné porušenie sadrového obväzu“ odmietol liečiť a už som z toho začal mať strach, keď sa ma ujala mladá a pekná doktorka — Gruzinka. Dala mi odstrániť zvyšok sadry a pridelila mi bárly.

Uľavilo sa mi, no nuda nepominula. Prichádzali Vianoce, návrat domov bol v nedohľadne, peniaze žiadne — venoval som ich dávno pred odchodom na front do zbierky na nákup tankov.

Jedného dňa, chýlilo sa k večeru, vo vedľajšej izbe ktosi začal brnkať na gitare. Spýtal som sa sestry, čia je to gitara, a keď povedala, že jej, poprosil som ju, aby mi ju požičala. Prisľúbila, no veľkú radosť z toho nemala, lebo si myslela, že chcem len voľajako zabiť čas.

Neskôr mi ju predsa len priniesla. V izbe už bolo šero. Naladil som ju podľa svojho, pohodlne som sa uvelebil na posteli a začal hrať všetko, čo mi zišlo na um: naše ľudové piesne, ale aj Cigánku, Škoda lásky, ukrajinský kozáčik, poľský krakoviak i gruzínsku Suliku. Tak som sa do toho zabral, že som ani nevnímal okolie. Viem len, že všade bolo ticho ako v kostole. Keď som napokon z tej letargie precitol, videl som v kruhu pred sebou sestry, ale aj lekárov a plno pacientov. Ich obdiv bol úprimný. Len im nešlo do hlavy, ako je možné, že Čechoslovák vie takto hrať ich pesničky.

Odvtedy som nemal chvíľku pokoja. Stále chceli, aby som hral, hoci som už mal na prstoch pľuzgiere. Keď som neskôr už mohol trochu chodiť o barlach, chodili dokonca za mnou aj z iných oddelení, aby som šiel zahrať tým, čo nemohli chodiť.

Raz prišiel za mnou sovietsky vojak a volal ma na svoju izbu, že tam leží môj známy, ktorý ma vrazil spoznal podľa štýlu hry na gitare. Šiel som ta a priam som stuhol od radostného prekvapenia. Bol to Vladko Novotný. Vyzeral veľmi zle. Črepina z míny mu vnikla do brucha a presekla mu črevá. Nemohol poriadne jest a bol veľmi vychudnutý.

To ja som mal zas opačný problém. Mohol som jesť všetko. Tak ako som bol vždy doma v jedle prieberčivý, teraz by som nepočadol ničím, čo obsahovalo nejaké kalórie. Po istom Ukrajincovi od Lucka som domov odkázal, aby mi poslali peniaze. Písala si domov o peniaze nemalo cenu, lebo listy blúdili celé mesiace, a odosielateľ prišiel domov obvykle skôr než jeho list. Asi o dva týždne som dostal telegraficky osemsto rubľov. Veľmi mi prišli vhod. Na barlach som sa už celkom slušne pohyboval, ále nemal som si čo obliect.

Urobil som vtedy veľký nákup. Pečené ryby, haringy, „čuregi“ — gruzínske pagáče, klobásu, no a fľašku „čače“. Na vojnové pomery úplná hostina.

Pomaly sa blížil deň môjho odchodu domov. Natrhal som a nasušil bobkového lístia zo stromov, ktoré rastli pri nemocnici a navyše som pre svojich milých kúpil asi štyridsať mandariniek i zopár granátových jabĺk; tieto subtropické plody boli u nás vzácnosťou a za vojnou sa vôbec nedali zohnať.

8. januára 1945 som sa rozlúčil s nemocnicou a cez Tbilisi, pozdĺž pobrežia Kaspického i Azovského mora, cez Kyjev a Šepetovku som sa 17. januára vrátil domov, do Zdolbunova. Radosť zo stretnutia bola nesmierna. Na oboch stranach. Z našej rodiny sme boli na fronte štvoria bratia a ešte dvaja švagrovia, ja som z nich bol najmladší. A tiež jedený, ktorý sa vrátil s chromou nohou. Ale bol som rád, že to tak dopadlo.

Už niekoľko rokov sa chystám navštíviť miesta, kde som bojoval a utrpel zranenie. Rád by som videl, ako to tam vyzerá v ča-

soch mieru. Rád by som si osviežil spomienky a poklonil sa kamarátom, ktorí tam na prahu vlasti položili životy, aby sme my mohli žiť.

O b s a h

ÚVOD	5
Generálmajor	
František	
Novek	
Kapitán v zálohe	
Josef V. Rejzek	
Michal Sabadoš	
Plukovník v zálohe	
Ing. Pavel Fiala, CSc.	
Jozef Židlický	
Kapitán v zálohe	
Josef V. Rejzek	
Josef Mlejnek	
Jiří Gabriel	
Václav Širc	
A. Markupová —	
E. Markup	
Slávka Balounová —	
Bendová	
Jiří Porazík — Václav	
Širc	
Josef Liška	
J. Koutecký —	
M. Šereťuk	
Vladimír Vostrý	
Jaroslav Sochora	
Václav Širc	
Václav Záveský	
Václav Hajný	
Jaroslav Beneš	
Václav Dubec	
Marie Pánková	

DRUŽBA SPEČATENÁ KRVOU	7
------------------------	---

SMER DUKLA	13
PRIESKUMNÍCI	19

JEDEN Z DESAŤTISÍCOV	24
DENNÍK FRONTOVÉHO RADISTU	28

ZA ŽIVOT ŽIVOT DAL	68
S TRÚBKOU A PUŠKOU	88
SMRT PODPORUČÍKA DRONGA	97
CHVÍLE ROZJÍMANIA	99

ZNÁMOSŤ Z FRONTU	103
------------------	-----

KEĎ NEFUNGUJE SPOJENIE	108
------------------------	-----

Z DENNÍKA TANKISTU	112
OD DUKLY PO BREST	157
S 2. PARADESANTNOU	
BRIGÁDOU	
PRI RYMANOWE	162
SPOMIENKY GUŁOMETNÍKA	165
ODHALENÁ LEŠŤ	167
LÍSTOČKY POŁNEJ POŠTY	170
ZRADNÝ ÉTER	177
SPOMIENKY FRONTOVÉHO	
VODIČA	182
POSLEDNÝ Z ROTY	190
SYN TANKOVEJ BRIGÁDY	202
SANBAT	207

Vladimír Hybler
Vladislav Šmidt

CESTA DOMOV 211
NEHYNÚCE SPOMIENKY 218
OBRAZOVÁ PRÍLOHA

DUKLA V E Č N E Ž I V Á 2

Zborník spomienok účastníkov Karpatsko-dukelskej operácie. Zostavili a na vydanie pripravili prom. pedagóg Ivan Mindoš a prom. pedagóg Jozef Rodák. Príspevky a fotografie: Dukelské múzeum vo Svidníku.

Obálka Ing. Alexander Jiroušek. Vydalo Východoslovenské vydavateľstvo, n. p., Košice pre Dukelské múzeum vo Svidníku roku 1975. Zodpovedný redaktor Ján Kaľavský. Náklad 3500 výtlačkov. Vydanie prvé. Strán 224, obrazová príloha 32 strán. AH 17,62 (z toho fotografie 2,27) VH 17,89. Vytlačil Vojenský kartografický ústav Harmanec.

83-012-75
02 Kčs 25,—

Obrazová príloha

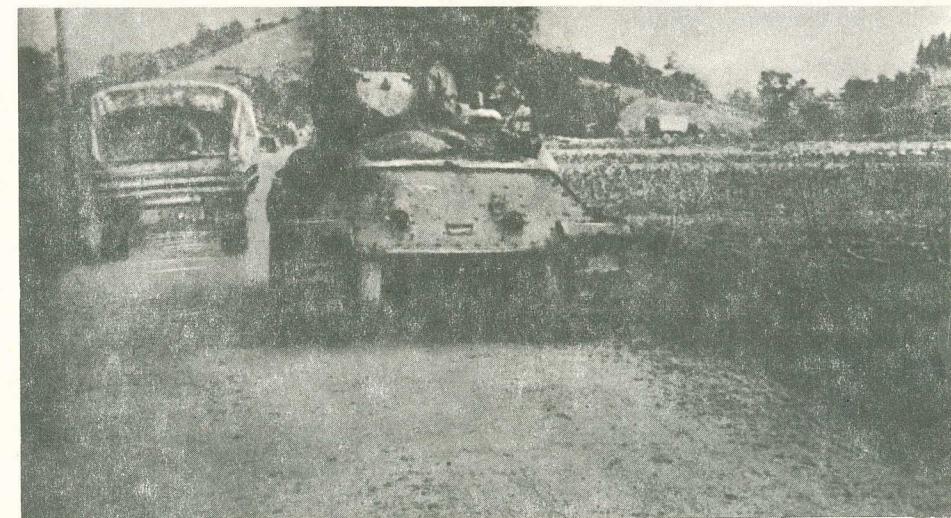
I.

Boje o Karpaty

Veliteľ 1. UF maršal I. S. Konev s veliteľom 38. sov. armády generálplukovníkom K. S. Moskalenkom na pozorovateľni po začatí Karpatsko-dukelskej operácie

Čs. tankisti v predhorí Karpát

Regulovčík na križovatke

Pohľad na bezmennú výšinu na poľskom území pri osade Barwinek

Generál Ludvík Svoboda so sovietskym dôstojníkom pri operačnej mape na pozorovateľni pri osade Tylawa

Guľometníci čs. zboru na dukelskom bojisku

Čs. jednotka v Dukelskom priesmyku

Čs. minometná rota na presune v Dukelskom priesmyku

Generál Ludvík Svoboda na veliteľskom stanovišti pri poľskej osade Tylawa

Osvetový dôstojník por. Čeněk Hruška pri preslove k tankistom II. práporu pred bojovou akciou na Dukle

I. čs. ženijná rota pri slávostnom zakopávaní hraničného stípa na Dukle

Generál Ludvík Svoboda na pozorovateľni

Pohľad na Dukelský priesmyk

Generál Ludvík Svoboda so sovietskym generálom v Dukelskom priesmyku pri riešení bojovej situácie

Úsek obrany na Ondave

Doprava munície do prednej línie

Generál Ludvík Svoboda v rozhovore s dôstojníkmi na čs. štátnej hranici

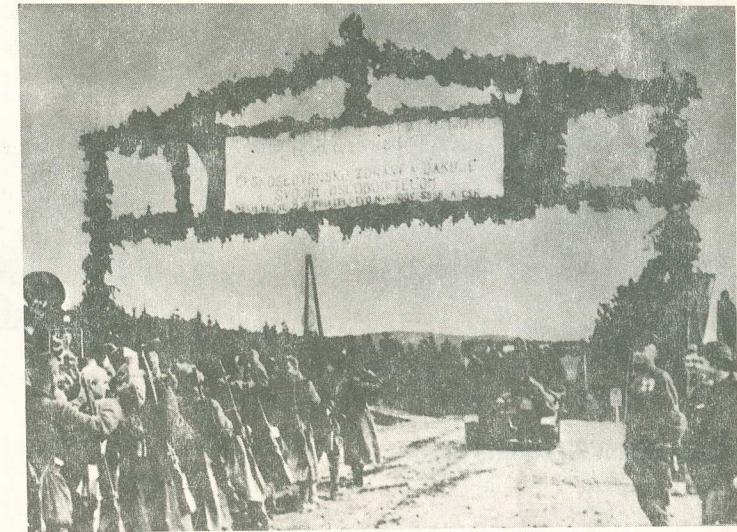
Označenie mínových polí

Čs. jazdecká jednotka

II.

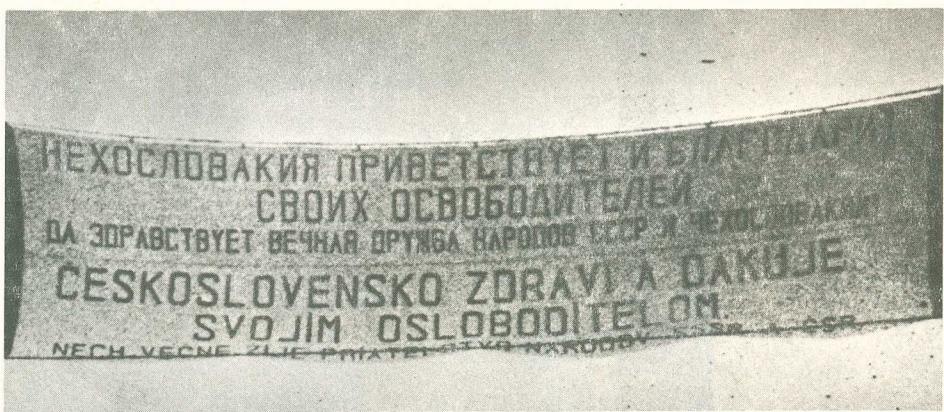
Čs. sov. bojová
družba

Dukla — brána slobody

Sov. dôstojník ppor. Chodakin blahoželá čs. vojakovi Hošovi na št. hranici k vstupu do rodnej vlasti 6. 10. 1944 na Dukle

Transparent na štátnej hranici

Generál Ludvík Svoboda so sovietskym dôstojníkom na pozorovateľni pri polskom meste Krosno

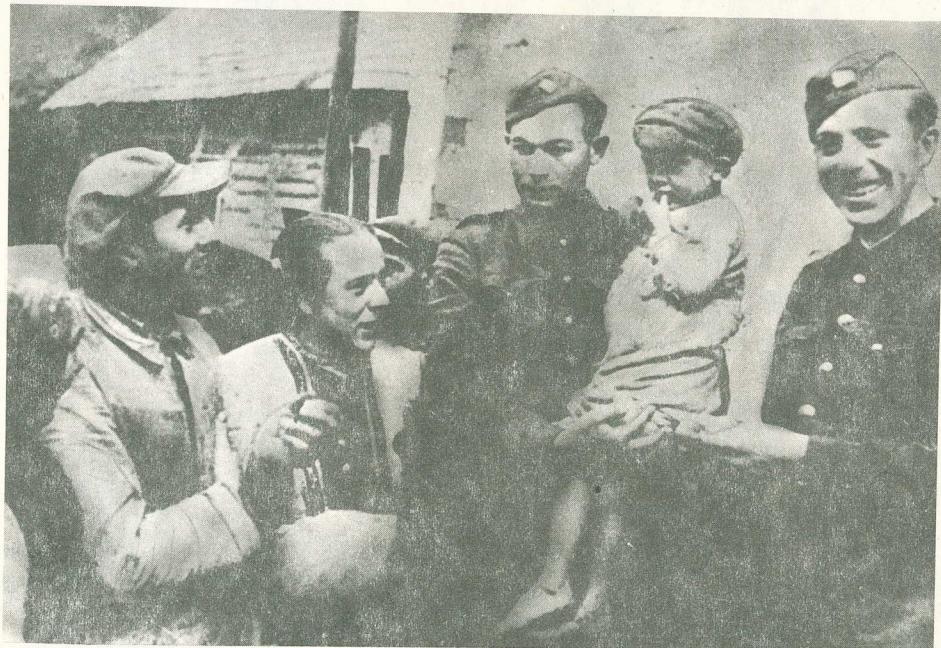
Sovietski vojaci v družnej debate s čs. vojakmi pri obede na bojisku

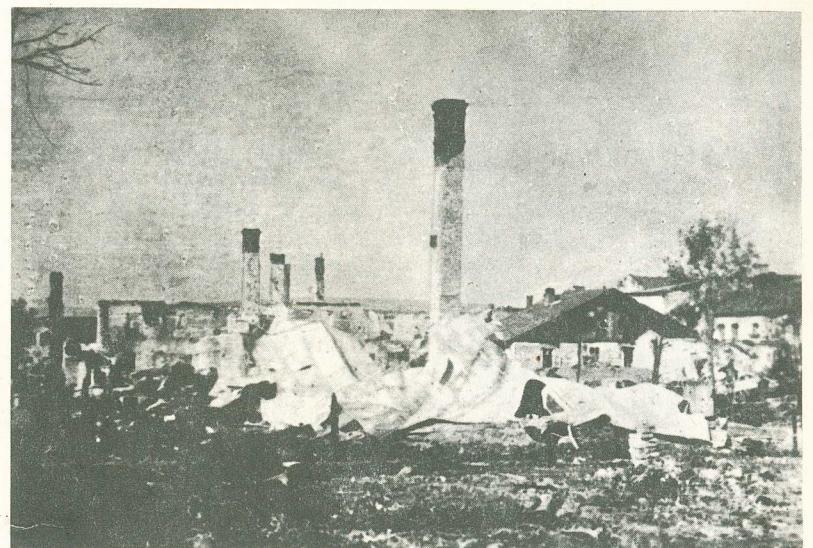

Dôstojníci Sovietskej armády v družnom rozhovore s obyvateľmi obce Vyšný Komárnik

Príslušníci čs. armádneho zboru v rozhovore s občanmi Vyšného Komárnika

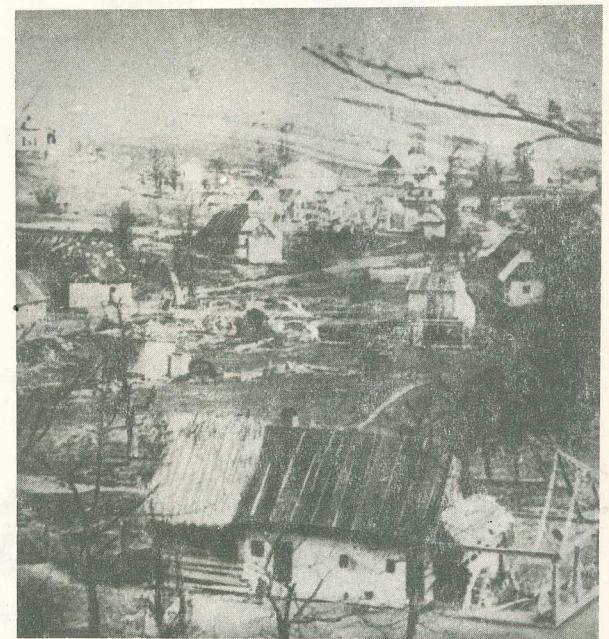

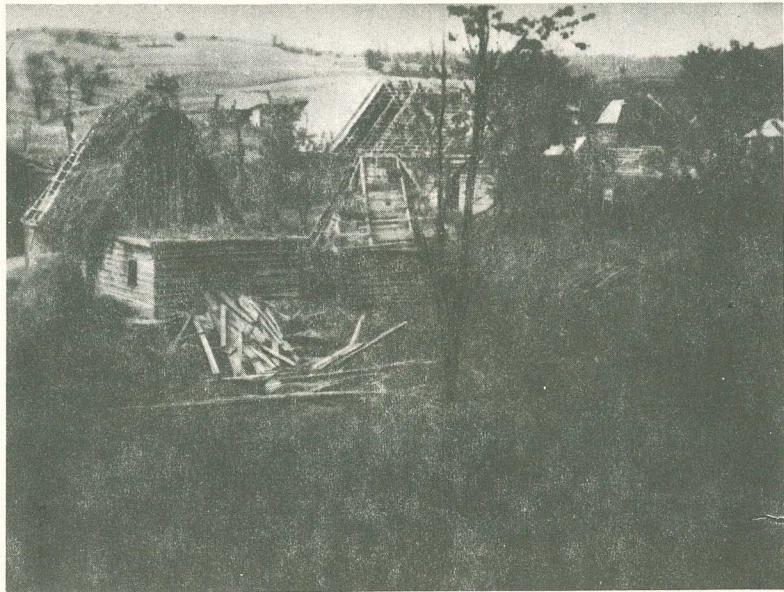
III. Zničený poddukliansky kraj

Vojnou zničené mesto Dukla v Poľsku

Vojnou zničená obec Nižná Pisaná

Vojnou zničená obec Dobroslava

Fašistami vypálená obec Brusnica v r. 1944

Časť Údolia smrti po ťažkej tankovej bitke

Jedna z vojnou zničených obcí na východnom Slovensku

IV.

Pomoc armády
civilnému obyvateľstvu

Pomoc československých vojakov vyhladovanému obyvateľstvu pod Duklou

Pomoc Sovietskeho zväzu civilnému obyvateľstvu na východnom Slovensku
(rozdávanie chleba miestnym občanom obce Čertižné)

SVK MG
Ostti n. L.